

RİSALE-İ NUR
KÜLLİYATINDAN

Kader Risalesi

✧ { BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ } ✧

 NESİL

RİSALE-İ NUR
KÜLLİYATINDAN

KADER RİSALESİ

Bediüzzaman Said Nursî

 NESİL

Sanayi Cad. Bilge Sk. No: 2
Yenibosna-Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx ■ Fax: (0212) 551 26 59

www.nesil.com.tr
www.nesilyayinlari.com
www.erisale.com
www.risaleinur.com.tr
www.bediuzzaman.net
www.sozbasimyayin.com
e-posta: iletisim@sozbasimyayin.com

© Bu Eserin Yayın Hakkı
Nesil Basım Yayın
Gıda Tic. ve San. A.Ş.'ye aittir.

ISBN: 978-975-269-984-7

Baskı: Nesil Matbaacılık
Beymer San. Sit. 2. Cad. No: 23
Yakuplu-Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0212) 876 38 68

İstanbul – Temmuz 2011

İÇİNDEKİLER

Kader Risalesi	7
Kader meselesine dair müteferrik meseleler.....	73
İşârâtü'l-İ'câz, Bakara Sûresinin tefsirinden	89
Mektubat'tan.....	118
Lem'alar'dan	157
Dokuzuncu Şuâ, Mukaddime'den	194
Meyve Risalesi, On Birinci Mesele'den ...	196
Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, 6. Risale Olan 6. Mesele'den	200
Çocuk Taziyenamesi'nden	200
On Üçüncü Şuâ'dan	201
On Dördüncü Şuâ'dan.....	210
Kastamonu Lâhikası'ndan parçalar	213

El-Hüccetü'z-Zehra'dan	220
Mesnevî-i Nuriye'den parçalar	232
Barla Lâhikası, 225. Mektup'tan	252
Nur'un İlk Kapısı'ndan	252
Sünûhat'tan	254
Hutuvat-ı Sitte'den.....	256
Sözler, Yirmi Beşinci Söz, Birinci Şule'den	258
Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf'tan.....	270
Cebir ve İtizalde birer dane-i hakikat bulunur	276
On Yedinci Lem'a'dan.....	277
Otuzuncu Lem'a, Altıncı Nükte'den	278
İkinci Şua, Üçüncü Makam'dan	279
Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, 7. Risale Olan 7. Mesele'den	286
Hakikat Çekirdekleri'nden	288
Mektubat, 15. Mektup, 2. Makam'dan	290
Mektubat, On Üçüncü Mektup'tan	293
İndeksler	296

Kader Risalesi

(Sözler, Yirmi Altıncı Söz)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ
مَّعْلُومٍ¹ * وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ² *

KADER ile cüz-ü ihtiyarî, iki mesele-i mühimmedir. Ona dair Dört Mebhas içinde birkaç sırlarını açmaya çalışacağız.

¹ “Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Herşeyi Biz belirli bir miktarla indiririz.” Hicr Sûresi, 15:21.

² “Biz herşeyi İmam-ı Mübînde tek tek sayıp yazdık.” Yâsin Sûresi, 36:12.

cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade

mebhas: konu, bölüm
mesele-i mühim-

me: önemli mesele

BİRİNCİ MEBHAS

Kader ve cüz-ü ihtiyarî, İslâmiyetin ve imanın nihayet hududunu gösteren, hâlî ve vicdanî bir imanın cüzlerindendir. Yoksa ilmî ve nazarî değillerdir. Yani, mü'min, herşeyi, hattâ fiilini, nefsini Cenâb-ı Hakka vere vere, tâ nihayette teklif ve mes'uliyetten kurtulmamak için, cüz-ü ihtiyarî önüne çıkıyor; ona “Mes'ul ve mükellefsin” der. Sonra, ondan sudur eden iyilikler ve kemâlâtla mağrur olmamak için, kader karşısına geliyor; der: “Haddini bil, yapan sen değilsin.”

Evet, kader, cüz-ü ihtiyarî, iman ve İslâmiyetin nihayet merâtibinde; kader, nefsi

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik
sahibi Allah
cüz: kısım, parça
cüz-ü ihtiyarî: in-
sanın elindeki se-
çim gücü, irade
had: sınır
hâlî: hâl ile ilgili
hudud: sınır, uç
ilmî: ilimle ilgili
kader: Allah'ın

meydana gelecek
hadiseleri olma-
dan önce takdir et-
mesi, plânlaması
kemâlât: iyilikler,
mükemmellikler,
üstün özellikler
mağrur olmak: gu-
rurlanmak
mebhas: konu, bö-
lüm
merâtib: mertebe-
ler, dereceler

mes'ul: sorumlu
mes'uliyet: sorum-
luluk
mü'min: imanlı, Al-
lah'a inanan
mükellef: yükümlü
nazarî: teorik
nefis: kişinin ken-
disi
nihayet: son
sudur eden: çıkan
vicdanî: vicdanla
ilgili

gururdan; ve cüz-ü ihtiyarî, adem-i mes'uliyetten kurtarmak içindir ki, mesâil-i imaniyeye girmişler. Yoksa, mütemerrid nüfus-u emmârenin işledikleri seyyiâtının mes'uliyetinden kendilerini kurtarmak için kadere yapışmak; ve onlara in'âm olunan mehâsinle iftihar etmek, gururlanmak, cüz-ü ihtiyariye istinad etmek; bütün bütün sırr-ı kadere ve hikmet-i cüz-ü ihtiyariyeye zıt bir harekete sebebiyet veren ilmî meseleler değildir.

Evet, mânen terakkî etmeyen avam içinde, kaderin câ-yı istimâli var. Fakat, o da mâziyat ve mesâibdedir ki, ye'sin ve hüz-

adem-i mes'uliyet:

sorumsuzluk

avam: halk

câ-yı istimâl: kullanma yeri

cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade

hikmet-i cüz-ü ihtiyariye: insanın elindeki seçim gücünün hikmeti

iftihar: övünme

ihtiyar: tercih, seçme gücü

in'âm olunan: nimet olarak verilen

istinad: dayanma

mâziyat: geçmişe ait şeyler, hâdiseler

mehâsin: güzellikler, iyilikler

mes'uliyet: sorumluluk

mesâib: musibetler, felaketler

mesâil-i imaniye: imana dair meseleler

mütemerrid: inatçı, dik kafalı

nüfus-u emmâre: insana daima kötülüğü emreden, yasak zevk ve isteklere teşvik eden nefisler

seyyiât: günahlar

sırr-ı kader: kader sırrı

terakkî etmek: yükselmek, ilerlemek

ye's: ümitsizlik

nün ilâcıdır. Yoksa, maâsî ve istikbaliyatta değildir ki, sefahete ve atâlete sebep olsun. Demek, kader meselesi, teklif ve mes'uliyetten kurtarmak için değil, belki fahr ve gururdan kurtarmak içindir ki, imana girmiş. Cüz-ü ihtiyarî, seyyiâta merci olmak içindir ki, akideye dahil olmuş; yoksa mehâsine masdar olarak tefer'un etmek için değildir.

Evet, Kur'ân'ın dediği gibi, insan, seyyiâtından tamamen mes'uldür. Çünkü seyyiâtı isteyen odur. Seyyiât, tahribat nev'inden olduğu için, insan bir seyyie ile çok tahribat yapabilir, müthiş bir cezaya kesb-i istihkak eder: bir kibritle bir evi yakmak gi-

akide: inanç
atâlet: hareketsizlik, tembellik
cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade
fahr: gurur, övünme
istikbaliyat: geleceğe ait şeyler, hadiseler
kesb-i istihkak: hak etme

maâsî: günahlar
masdar: kaynak
mehâsin: güzellikler, iyilikler
merci: kaynak
mes'ul: sorumlu
mes'uliyet: sorumluluk
nev': tür, çeşit
sefahet: zevk, eğlence ve yasak şeylere düşkünlük, budalalık

seyyiât: kötülükler, günahlar
seyyie: kötülük, günah
tahribat: yıkıp bozmalar, yok etmeler
tefer'un: Firavunlaşma, kendisini Firavun gibi ilah seviyesine çıkarcak derecede büyük görme

bi. Fakat hasenatta ıftihara hakkı yoktur. Onda onun hakkı pek azdır. Çünkü hasenatı isteyen, iktiza eden rahmet-i İlâhiye; ve icad eden kudret-i Rabbâniyedir. Sual ve cevap, dâi ve sebep, ikisi de Haktandır. İnsan yalnız dua ile, iman ile, şuur ile, rıza ile onlara sahip olur.

Fakat seyyiâtı isteyen nefis-i insaniyedir: ya istidat ile, ya ihtiyar ile. Nasıl ki, beyaz, güzel güneşin ziyasından bazı maddeler siyahlık ve taaffün alır. O siyahlık, onun istidadına aittir. Fakat o seyyiâtı, çok mesâlihi tazammun eden bir kanun-u İlâhî ile icad eden yine Haktır. Demek, sebebiyet ve su-

dâi: sebep olan

Hak: herşeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah

hasenat: iyilikler, sevdalar

icad etmek: var etmek, yaratmak

ıftihar: övünme

ihtiyar: tercih, seçme gücü

iktiza etmek: ge-

rektirmek

istidat: kabiliyet, yetenek

kanun-u İlâhî: Allah'ın kanunu

kudret-i Rabbâniye: herşeyi terbiye ve idare eden Allah'ın sonsuz kudreti

mesâlih: maslahatlar, faydalar

nefis-i insaniye: insanı daima kötü-

lûge, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu

rahmet-i İlâhiye:

Allah'ın merhamet ve şefkati

seyyiât: kötülükler, günahlar

şuur: bilinç, idrak

taaffün: bozulma, çürüme

tazammun etmek:

içine almak

ziya: ışıık

al nefistendir ki, mes'uliyeti o çeker. Halka ait olan halk ve icad ise, daha başka güzel netice ve meyveleri olduğu için güzeldir, hayırdır.

İşte, şu sırdandır ki: Kesb-i şer, şerdir; halk-ı şer, şer değildir. Nasıl ki, pek çok mesâlihi tazammun eden bir yağmurdan zarar gören tembel bir adam diyemez, “Yağmur rahmet değil.” Evet, halk ve icadda bir şerr-i cüz'î ile beraber hayr-ı kesir vardır. Bir şerr-i cüz'î için hayr-ı kesiri terk etmek, şerr-i kesir olur. Onun için, o şerr-i cüz'î, hayır hükmüne geçer. İcad-ı İlâhîde şer ve çirkinlik yoktur; belki abdin kisbine ve istidadına aittir.

abd: kul
Hak: herşeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah
halk-ı şer: kötülüğü yaratma
hayr-ı kesir: büyük hayır
icad etmek: var etmek, yaratmak
icad-ı ilâhî: Allah'ın

yaratması, var etmesi
istidad: kabiliyet, yetenek
kesb-i şer: kötülüğü işleme
kisb: kazanma, elde etme
mes'uliyet: sorumluluk
mesâlih: maslahatlar, faydalar

nefis: kişinin kendisi
rahmet: merhamet, ihsan, bağış
sual: isteme
şer: kötülük
şerr-i cüz'î: küçük zarar
şerr-i kesir: büyük kötülük
tazammun etmek: içine almak

Hem nasıl kader-i İlâhî, netice ve meyveler itibarıyla şerden ve çirkinlikten münezzehtir. Öyle de, illet ve sebep itibarıyla dahi, zulümden ve kubuhtan mukaddestir. Çünkü, kader hakikî illetlere bakar, adalet eder. İnsanlar zâhirî gördükleri illetlere hükümlerini bina eder, kaderin ayn-ı adaletinde zulme düşerler. Meselâ, hâkim seni sirkatle mahkûm edip hapsedti. Halbuki sen sârik değilsin. Fakat kimse bilmez gizli bir katlin var. İşte, kader-i İlâhî dahi seni o hapisle mahkûm etmiş. Fakat kader, o gizli katlin için mahkûm edip adalet etmiş. Hâkim ise, sen ondan masum olduğun sirkatte binaen mahkûm ettiği için zulmetmiştir. İşte, şey-i vâhidde iki cihetle kader ve

ayn-ı adalet: adâletin ta kendisi
binaen: dayanarak
cihet: yön
hakikî: gerçek
illet: esas sebep, maksat
kader-i İlâhî: İlâhî kader; Allah'ın meydana gelecek

hadiseleri olmandan önce takdir etmesi, plânlaması
katl: öldürme
kubuh: çirkinlik, kötülük
mukaddes: yüce, kutsal; kusur ve eksiklikten uzak

münezzeh: kusur ve çirkinlikten arınmış, temiz
sârik: hırsız
sirkat: hırsızlık
şer: kötülük
şey-i vâhid: tek şey
zâhirî: dış görünüştü

icad-ı İlâhînin adaleti ve insan kisbinin zulmü görüldüğü gibi, başka şeyleri buna kıyas et. Demek, kader ve icad-ı İlâhî, mebde' ve muntehâ, asıl ve fer', illet ve neticeler itibarıyla şerden ve kubuhtan ve zulümden münezzehtir.

Eğer denilse: “Madem cüz-ü ihtiyarînin icada kabiliyeti yok. Bir emr-i itibarî hükümünde olan kisbden başka, insanın elinde birşey bulunmuyor. Nasıl oluyor ki, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyanda, Hâlık-ı Semâvât ve Arza karşı, insana âsi ve düşman vaziyeti verilmiş; Hâlık-ı Arz ve Semâvât, ondan azîm şikâyetler ediyor, o âsi insana karşı abd-i mü'mine yardım için kendini ve melâikesi-

abd-i mü'min:

iman etmiş kul

âsi: isyan eden

azîm: büyük

cüz-ü ihtiyarî: insandaki seçim gücü, irade

emr-i itibarî: gerçekte olmadığı halde var sayılan iş, olgu (meridyenler gibi)

fer': ayrıntı, uzan-

tı, dal

Hâlık-ı Semâvat

ve Arz: gökleri ve

yeri yaratan Allah

icad: yaratma, var etme

icad-ı ilâhî: Allah'ın yaratması, var etmesi

kisb: kazanma, elde etme

kubuh: çirkinlik, kötülük

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-

Beyan: açıklamalarıyla benzerini

yapmakta akılları âciz bırakan Kur'ân

mebde': başlangıç

münezzeh: kusur ve çirkinlikten arınmış, temiz

muntehâ: en son nokta

şer: kötülük

ni tahşid ediyor, ona azîm bir ehemmiyet veriyor?

Elcevap: Çünkü küfür ve isyan ve seyyie, tahriptir, ademdir. Halbuki, azîm tahribat ve hadsiz ademler, birtek emr-i itibarîye ve ademîye terettüp edebilir. Nasıl ki, bir azîm sefinenin dümencisi, vazifesinin adem-i ifasıyla, sefine gark olup bütün hademelerin netice-i sa'yleri iptal olur. Bütün o tahribat, bir ademe terettüp ediyor. Öyle de, küfür ve mâsiyet, adem ve tahrip nev'inden olduğu için, cüz-ü ihtiyarî, bir emr-i itibarî ile onları tahrik edip müthiş netâice sebebiyet verebilir. Zira küfür, çendan bir

adem: yokluk, hiçlik

adem-i ifa: yapma, yerine getirmeme

azîm: büyük

cüz-ü ihtiyarî: insandaki seçim gücü, irade

çendan: gerçi

ehemmiyet: önem

emr-i itibarî: gerçekte olmadığı halde var sayılan

iş, olgu (meridyenler gibi)

gark olmak: batmak

hademe: hizmetçi

hadsiz: sayısız

küfür: inkâr, inançsızlık

mâsiyet: günah, isyan

melâike: melekler

netâic: neticeler

netice-i sa'y: çalışmanın neticesi

nev': tür, çeşit

sefine: gemi

seyyie: kötülük

tahribat: yıkıp yok etmeler, bozmalar

tahrik: harekete geçirme

tahrip: yıkıp yok etme, bozma

tahşid: destekleme

terettüp etmek: sonuç olarak ortaya çıkmak

zira: çünkü

seyyiedir. Fakat bütün kâinatı kıymetsizlikle ve abesiyetle tahkir ve delâil-i vahdâniyeti gösteren bütün mevcudatı tekzip ve bütün tecelliyât-ı esmâyı tezyif olduğundan, bütün kâinat ve mevcudat ve esmâ-i İlâhiye namına, Cenâb-ı Hak kâfirden şedit şikâyet ve dehşetli tehdidat etmek ayn-ı hikmettir ve ebedî azap vermek ayn-ı adalettir.

Madem insan küfür ve isyanla tahribat tarafına gidiyor; az bir hizmetle pek çok işleri yapar. Onun için, ehl-i iman, onlara karşı Cenâb-ı Hakkın inâyet-i azîmine muhtaçtır. Çünkü, on kuvvetli adam, bir evin muhafazasını ve tamiratını deruhte etse, hay-

abesiyet: faydasızlık, gayesizlik
ayn-ı adalet: adaletin ta kendisi
ayn-ı hikmet: hikmetin ta kendisi
Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah
dehşetli: korkunç
delâil-i vahdâniyet: Allah'ın birlik delilleri
deruhte: yapma, yerine getirmek

ebedî: sonsuz
ehl-i iman: iman edenler
esmâ-i İlâhiye: Allah'ın isimleri
inâyet-i azîm: büyük yardım
kâfir: Allah'ın veya Allah'ın bildirdiği kesin olan herhangi birşeyi inkâr eden kimse
kâinat: evren, yaratılmış herşey
mevcudat: varlıklar

muhafaza: koruma
seyyie: kötülük
şedit: şiddetli
tahkir: aşağılama, hakaret etme
tahribat: yıkıp yok etmeler, bozmalar
tecelliyât-ı esmâ: Allah'ın isimlerinin tecellileri, yansımaları
tehdidat: tehditler
tekzip: yalanlama
tezyif: küçük düşürme

laz bir çocuğun o haneye ateş vermeye çalışmasına karşı, o çocuğun velisine, belki padişahına müracaata, yalvarmaya mecbur olması gibi, mü'minlerin de böyle edepsiz ehl-i isyana karşı dayanmak için Cenâb-ı Hakkın çok inâyâtına muhtaçtırlar.

Elhasıl: Eğer kader ve cüz-ü ihtiyarîden bahseden adam, ehl-i huzur ve kemâl-i iman sahibi ise, kâinatı ve nefsini Cenâb-ı Hakka verir, Onun tasarrufunda bilir. O vakit hakkı var kaderden, cüz-ü ihtiyarîden bahsetsin. Çünkü madem nefsini ve herşeyi Cenâb-ı Haktan bilir; o vakit cüz-ü ihtiyarîye istinad ederek mes'uliyeti deruhte eder; seyyiâta merciiyeti kabul edip Rabbi-

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade

deruhte: yapma, yerine getirmek

ehl-i huzur: şüphesiz ve tereddütsüz kalbi itminana

ermiş kimseler

ehl-i isyan: isyan edenler

elhasıl: özetle, sonuç olarak

inâyât: yardımlar

istinad etmek: dayanmak

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kemâl-i iman: tam bir iman

merciiyet: müracaat yeri olma

mes'uliyet: sorumluluk

müracaat: başvurma

nefis: can, hayat

seyyiât: kötülükler, günahlar

tasarruf: dilediği gibi kullanma ve yönetme

ni takdis eder, daire-i ubûdiyetle kalıp tek-
lif-i İlâhiyeyi zimmetine alır. Hem kendin-
den sudur eden kemâlât ve hasenatla gu-
rurlanmamak için kadere bakar, fahr yeri-
ne şükreder. Başına gelen musibetlerde ka-
deri görür, sabreder.

Eğer kader ve cüz-ü ihtiyarîden bahse-
den adam ehl-i gaflet ise, o vakit kaderden
ve cüz-ü ihtiyarîden bahse hakkı yoktur.
Çünkü nefs-i emmâresi, gaflet veya dalâlet
saikasıyla kâinatı esbaba verip Allah'ın ma-
lını onlara taksim eder, kendini de kendine

cüz-ü ihtiyarî: in-
sanın elindeki se-
çim gücü, irade

daire-i ubûdiyet:
kulluk daresi

dalâlet: hak yoldan
sapkınlık, inanç-
sızlık

ehl-i gaflet: âhire-
te, Allah'ın emir
ve yasaklarına
karşı duyarsız
olan kimseler

esbab: sebepler

fahr: övünme, gu-
rurlanma

gaflet: âhirete, Al-
lah'ın emir ve ya-
saklarına duyar-
sız davranma hâ-

li, umursamazlık
hasenat: iyilikler,
güzellikler

kâinat: evren, ya-
ratılmış herşey

kemâlât: faziletler,
iyilikler, mükem-
mel özellikler

musibet: belâ, fe-
laket

nefs-i emmâre: in-
sanı daima kötü-
lüğe, yasak zevk
ve isteklere teşvik
eden duygu

Rab: her bir varlığa
yaratılış gayeleri-
ne ulaşmaları için
muhtaç olduğu
şeyleri veren, on-

ları terbiye edip
idaresi ve egemen-
liği altında bulun-
duran Allah

saikasıyla: sevk-
le, sebebiyle

sudur etmek: çık-
mak

takdis: Allah'ı her
tür türlü eksiklik ve
çirkinlikten yüce
tutma

taksim: bölüşdürme

teklif-i İlâhî: İlâhî
yükümlülük Al-
lah'ın kullarına
yüklediği görev

zimmet: sorumlu-
luk

temlik eder. Fiilini kendine ve esbaba verir, mes'uliyeti ve kusuru kadere havale eder. O vakit, nihayette Cenâb-ı Hakka verilecek olan cüz-ü ihtiyarî ve en nihayette medar-ı nazar olacak olan kader bahsi mâ-nâsızdır. Yalnız, bütün bütün onların hikmetine zıt ve mes'uliyetten kurtulmak için bir desise-i nefsiyedir.

İKİNCİ MEBHAS

Ehl-i ilme mahsus, HASİYE ince bir tetkik-i ilmîdir.

HASİYE Bu İkinci Mebhas, en derin ve en müşkül bir sırr-ı kader meselesidir. Bütün ulema-i muhakkikince en ehemmiyetli ve münazaralı bir mesele-i akaid-i kelâmîyedir. Risale-i Nur tam halletmiş.

bahis: konu
Cenâb-ı Hak: Hak-
 kın ta kendisi olan
 şeref ve yücelik
 sahibi Allah
cüz-ü ihtiyarî: in-
 sanın elindeki se-
 çim gücü, irade
desise-i nefsiye:
 nefsin desisesi,
 aldatması
ehemmiyet: önem
ehl-i ilim: ilim ehli,
 âlimler
esbab: sebepler
hasiye: dipnot
havale etmek: ver-

me, göndermek
hikmet: herşeyin
 belirli gayelere yö-
 nelik olarak, mâ-
 nâlı ve tam yerli
 yerinde olması
kader: Allah'ın mey-
 dana gelecek ha-
 diseleri olmadan
 önce takdir etme-
 si, plânlaması
mahsus: özel
mânâ: anlam
mebhas: konu, bö-
 lüm
medar-ı nazar: göz
 önünde bulundu-

ruhan
mes'uliyet: sorum-
 luluk
mesele-i akaid-i
kelâmîye: kelâm
 ilminin inanca dair
 meselesi
münazara: tartışma
müşkül: zor
sırr-ı kader: kader
 sırrı, kaderin gizliliği
tetkik-i ilmî: ilmî in-
 celeme, araştırma
ulema-i muhakki-
kîn: gerçeğin pe-
 şinde olan âlimler

Eğer desen: Kader ile cüz-ü ihtiyarî nasıl tevfik edilebilir?

Elcevap: Yedi vech ile.

BİRİNCİSİ: Elbette kâinatın intizam ve mizan lisanıyla hikmet ve adaletine şehadet ettiği bir Âdil-i Hakîm, insan için medar-ı sevap ve ikab olacak, mahiyeti meçhul bir cüz-ü ihtiyarî vermiştir. O Âdil-i Hakîmin pek çok hikmetini bilmediğimiz gibi, şu cüz-ü ihtiyarînin kaderle nasıl tevfik edildiğini bilmediğimiz, olmamasına delâlet etmez.

İKİNCİSİ: Bizzarure, herkes kendisinde bir ihtiyar hisseder, o ihtiyarın vücudunu vicdanen bilir. Mevcudatın mahiyetini bilmek

Âdil-i Hakîm: herşeyi hikmetle yapan, sonsuz adalet sahibi Allah

bizzarure: zorunlu olarak

cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade

dalâlet: hak yoldan sapkınlık, inançsızlık

hikmet: herşeyin

belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı ve tam yerli yerinde olması

ihtiyar: tercih, seçme gücü

intizam: düzen, tertip

kâinat: evren, yaratılmış herşey

lisan: dil

mahiyet: nitelik, özellik, asıl, esas

meçhul: bilinmeyen

medar-ı sevap ve

ikab: sevap ve azap vesilesi

mevcudat: varlıklar

mizan: ölçü, denge

şehadet: şahitlik, tanıklık

tevfik edilmek:

bağdaştırılmak

vech: yön, tarz

vücud: varlık

ayrıdır, vücudunu bilmek ayrıdır. Çok şeyler var, vücudu bizce bedihî olduğu halde, mahiyeti bizce meçhul... İşte, şu cüz-ü ihtiyarî, öyleler sırasına girebilir. Herşey malûmatımıza münhasır değildir. Adem-i ilmi-miz, onun ademine delâlet etmez.

ÜÇÜNCÜSÜ: Cüz-ü ihtiyarî, kadere münâfi değil. Belki kader, ihtiyarı teyid eder. Çünkü, kader, ilm-i İlâhînin bir nev'idir. İlm-i İlâhî, ihtiyarımıza taallûk etmiş. Öyle ise ihtiyarı teyid ediyor, iptal etmiyor.

DÖRDÜNCÜSÜ: Kader, ilim nev'indedir. İlim, malûma tâbidir. Yani, nasıl olacak, öyle taallûk ediyor. Yoksa, malûm, ilme tâbi değil. Yani, ilim desâtiri, malûmu, haricî vücut noktasında idare etmek için

adem: yokluk
adem-i ilim: bilme-me, ilmimiz dahi-linde olmama
bedihî: açık, aşikâr
cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade
delâlet: delil olma, işaret etme
desâtir: düsturlar,

prensipier
haricî: dışa ait
ihtiyar: tercih, seç-me gücü
ilm-i İlâhî: Allah'ın herşeyi kuşatan sınırsız ilmi
mahiyet: nitelik, özellik, asıl, esas
malûm: bilinen
malûmat: bilgiler

meçhul: bilinmeyen
münâfi: aykırı, zıt
münhasır: ait, sınırlı
nev': çeşit, tür
taallûk etmek: ilgili olmak
teyid etmek: desteklemek
vücut: varlık

esas değil. Çünkü, malûmun zâtı ve vücud-u haricîsi, iradeye bakar ve kudrete istinad eder.

Hem ezel, mazi silsilesinin bir ucu değil ki, eşyanın vücudunda esas tutulup ona göre bir mecburiyet tasavvur edilsin. Belki ezel, mazi ve hal ve istikbali birden tutar, yüksekten bakar bir âyine-misaldır. Öyle ise, daire-i mümkinat içinde uzanıp giden zamanın mazi tarafında bir uç tahayyül edip, ona “ezel” deyip, o ezel ilmine, eşyanın tertiple girmesini ve kendisini onun haricinde tevehhüm etmesi, ona göre muhakeme etmek hakikat değildir.

âyine-misal: ayna gibi

daire-i mümkinat: varlığı ile yokluğu eşit olan şeyler dairesi, yaratılanlar âlemi

eşya: varlıklar

ezel: başlangıcı olmayan, sonsuz

hakikat: gerçek, doğru

haricî: dışa ait

irade: seçim yap-

ma gücü, dileme

istikbal: gelecek zaman

istinad etmek: dayanmak

kudret: güç, iktidar

malûm: bilinen

mazi: geçmiş zaman

meburiyet: zorunluluk

muhakeme etmek: değerlendirmek

silsile: zincir

tahayyül: hayal etme

tasavvur: düşünme, hayal etme

tertip: düzen

tevehhüm etmek: sanmak, zannetmek

vücud-u haricî: maddî varlık, haricî varlık

vücut: varlık

zâtı: kendisi

Şu sırrın keşfi için şu misale bak: Senin elinde bir âyine bulunsa, sağ tarafındaki mesafe mazi, sol tarafındaki mesafe müstakbel farz edilse, o âyine yalnız mukabilini tutar. Sonra o iki tarafı bir tertiple tutar, çoğunu tutamaz. O âyine ne kadar aşağı ise, o kadar az görür. Fakat o âyine ile yükseğe çıktıkça, o âyinenin mukabil dairesi genişlenir. Git gide, bütün iki taraf mesafeyi birden, bir anda tutar. İşte, şu âyine, şu vaziyette, onun irtisamında, o mesafelerde cereyan eden hâlât birbirine mukaddem, muahhar, muvafık, muhalif denilmez.

İşte, kader, ilm-i ezeliîden olduğu için; ilm-i ezeliî, hadisın tabiriyle, manzar-ı âlâdan,

âyine: ayna
cereyan etmek: meydana gelmek
hadîs: Peygamberimize ait veya onun onayladığı söz, emir veya davranış
hâlât: haller, durumlar
ilm-i ezeliî: Allah'ın herşeyi ve bütün

zamanları kuşatan sonsuz ilmi
irtisam: görüntü
keşf: açığa çıkarma
manzar-ı âlâ: en yüce gözetleme yeri
mazi: geçmiş zaman
muahhar: sonra olan, sonraki

muhalif: zıt, aykırı
mukabil: karşılık
mukaddem: önce olan, önde olan
muvafık: uygun, yerinde
müstakbel: gelecek zaman
tabir: ifade
tertîp: düzen
vaziyet: durum

ezelden ebede kadar herşey, olmuş ve olacak, birden tutar, ihata eder bir makam-ı âlâdadır. Biz ve muhakemâtımız onun haricinde olamaz ki, mazi mesafesinde bir âyine tarzında olsun.

BEŞİNCİSİ: Kader, sebeple müsebbebe bir taallûku var. Yani, “Şu müsebbep, şu sebeple vukua gelecek.” Öyle ise, denilmesin ki, “Madem filân adamın ölmesi, filân vakitte mukadderdir. Cüz-ü ihtiyariyle tüfek atan adamın ne kabahati var? Atmasaydı yine ölecekti.”

Sual: Niçin denilmesin?

Elcevap: Çünkü, kader onun ölmesini onun tüfeğiyle tayin etmiştir. Eğer onun tüfek atmamasını farz etsen, o vakit kaderin adem-i taallûkunu farz ediyorsun. O vakit

adem-i taallûk: ilgili olmama

âyine: ayna

cüz-ü ihtiyari: insanın elindeki seçim gücü, irade

ebed: sonu olmayan; sonsuz

ezel: başlangıcı olmayan, sonsuz

haricî: dışa ait
ihata etmek: kuşatmak

makam-ı âlâ: en yüce makam

mazi: geçmiş zaman

muhakemât: akıl yürütmeler, de-

ğerlendirmeler
mukadder: takdir olunmuş

müsebbeb: sebep olunan şey, sebebin sonucu

taallûk: ilgili olmak

vukua gelme: meydana gelme

ölmesini neyle hükmedeceksin? Ya, Cebrî gibi sebebe ayrı, müsebbebe ayrı birer kader tasavvur etsen; veyahut Mutezile gibi kaderi inkâr etsen, Ehl-i Sünnet ve Cemaati bırakıp fırka-i dâlleye girersin.

Öyle ise, biz ehl-i hak deriz ki: “Tüfek atmasaydı, ölmesi bizce meçhul.” Cebrî der: “Atmasaydı yine ölecekti.” Mutezile der: “Atmasaydı ölmeyecekti.”

ALTINCISI: HÂŞİYE Cüz-ü ihtiyarînin üssü'l-esası olan meyelân, Mâtürîdîce bir emr-i

HÂŞİYE Gayet müdakkik âlimlere mahsus bir hakikattir.

Cebrî: insanın seçme gücünün ve iradesinin olmadığını savunan bâtil yol

cüz-ü ihtiyari: insanın elindeki seçim gücü, irade

ehl-i hak: hakka, doğruya taraf olanlar

Ehl-i Sünnet ve

Cemaat: Peygamberimizin izinde giden büyük Müslüman topluluk

fırka-i dâlle: hak yoldan sapan fır-

ka
hakikat: gerçek, doğru

haşiye: dipnot, açıklayıcı not

mahsus: özel

Mâtürîdî: İmam Mâtürîdî tarafından kurulmuş ehl-i sünnete ait itikadî bir mezhep

meçhul: bilinmeyen

meyelân: meyletme, bir tarafa veya birşeye eğilim gösterme

Mutezile: “Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır” iddiasında olan ehl-i sünnet dışı bâtil bir mezhep

müdakkik: dikkatli bir şekilde araştıran

müsebbeb: sebep olunan şey, sebebin sonucu

tasavvur etmek: düşünmek, hayal etmek

üssü'l-esas: temel esas

itibarîdir, abde verilebilir. Fakat Eş'arî ona mevcut nazarıyla baktığı için, abde vermemiş. Fakat o meyelândaki tasarruf, Eş'ariyece bir emr-i itibarîdir. Öyle ise o meyelân, o tasarruf, bir emr-i nisbîdir. Muhakkak bir vücud-u haricîsi yoktur. Emr-i itibarî ise, illet-i tâmmeye istemez ki, illet-i tâmmeye vücudu için lüzum ve zaruret ve vücub ortaya girip ihtiyarı ref' etsin. Belki o emr-i itibarînin illeti, bir rüçhâniyet derecesinde bir vaziyet alsa, o emr-i itibarî sübut bulabilir. Öyle ise, o anda onu terk edebilir. Kur'ân ona o anda diyebilir ki, "Şu şerdir, yapma."

abd: kul
emr-i itibarî: gerçekte olmadığı halde var sayılan olgu, meridyenler gibi
emr-i nisbî: bir diğerine göre var olduğu kabul edilen iş, olgu
Eş'arî: Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'ari tarafından kurulmuş ehl-i sünnete ait itikadî bir mezhep

ihtiyar: tercih, seçme gücü
illet: esas sebep, maksat
illet-i tâmmeye: herhangi birşeyin var olması için gerekli sebeplerin tamamı
mevcut: var olan
meyelân: meyletme, bir tarafa veya birşeye eğilim gösterme
muhakkak: kesin
nazarıyla: gözüyle, bakışıyla

ref: ortadan kaldırmak
rüçhaniyet: üstünlük
sübut: gerçekleşme, meydana gelme
şer: kötü
tasarruf: kullanım
vücub: gereklilik
vücud: varlık
vücud-u haricî: dışta oluşan varlık, maddî varlık
zaruret: zorunluluk

Evet, eğer abd, hâlık-ı ef'âli bulunsaydı ve icada iktidarı olsaydı, o vakit ihtiyarı ref olurdu. Çünkü ilm-i usul ve hikmette,

مَا لَمْ يَجِبْ لَمْ يُوجَدْ kaidesince mukarrerdir ki, “Birşey vâcip olmazsa, vücuda gelmez.” Yani, illet-i tâmmе bulunacak; sonra vücuda gelebilir. İlet-i tâmmе ise, malûlu, bizzarure ve bilvücub iktiza ediyor. O vakit ihtiyar kalmaz.

Eğer desen: Tercih bilâ müreccih muhaldir. Halbuki, o emr-i itibarî dediğimiz kisb-i insanî, bazan yapmak ve bazan yapmamak, eğer mûcip bir müreccih bulunmaz-

abd: kul
bilâ: -siz, -sız anlamında olumsuzluk eki
bilvücub: gerekli olarak
bizzarure: zorunlu olarak
emr-i itibarî: gerçekte olmadığı halde var sayılan iş, olgu
hâlık-ı ef'âl: fiillerin yaratıcısı
icad: yaratma, var

etme
ihtiyar: tercih, seçme gücü
iktidar: güç, kudret
iktiza etmek: gerektirmek
illet-i tâmmе: herhangi birşeyin var olması için gerekli sebeplerin tamamı
ilm-i usul ve hikmet: felsefe ve metodoloji ilmi
kaide: kural

kisb-i insanî: insanın çalışması
malûl: bir sebepten dolayı meydana gelen şey
mûcip: gerektirici
mukarrer: kesinlik kazanmış
müreccih: tercih ettiren sebep
ref: ortadan kaldırmak
vâcip: zorunlu
vücud: varlık

sa, tercih bilâ müreccih lâzım gelir. Şu ise, usul-ü kelâmiyenin en mühim bir esasını hedmeder.

Elcevap: Tereccuh bilâ müreccih muhaldır. Yani, müreccihsiz, sebepsiz rüçhaniyet muhaldır. Yoksa, tercih bilâ müreccih caizdir ve vakidir. İrade bir sıfattır; onun şe'ni böyle bir işi görmektir.

Eğer desen: Madem katli halk eden Haktır. Niçin bana kàtil denilir?

Elcevap: Çünkü, ilm-i sarf kaidesince, ism-i fail, bir emr-i nisbî olan masdardan müştaktır. Yoksa, bir emr-i sabit olan hâsıl-ı bilmasdardan inşikak etmez. Masdar kisbi-

bilâ: -siz, -sız anlamında olumsuzluk eki

caiz: sakıncasız

emr-i nisbî: bir diğerine göre var olduğu kabul edilen iş, olgu

emr-i sabit: sabitleşmiş, kesinleşmiş iş, durum

Hak: herşeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah

hâsıl-ı bilmasdar:

masdarla meydana gelen; fiilin uygulanmasından doğan sonuç

hedmetme: yıkma

ilm-i sarf: gramer ilmi, dilbilgisi

inşikak: bölünme, ayrılma

irade: dileme, seçim yapma gücü

ism-i fail: özne

katli: öldürme

masdar: çeşitli kiplerin türetildiği

asıl kelime

muhâl: imkansız

müreccih: tercih ettiren sebep

müştak: türemiş

rüçhaniyet: üstünlük

şe'n: özellik, belirleyici nitelik

tereccuh: başkasına üstün gelme

usul-ü kelâmiye: kelâm ilmi metodolojisi

vaki: olmuş, meydana gelmiş

mizdir; kàtil ünvanını da biz alırız. Hâsıl-ı bilmasdar, Hakkın mahlûkudur. Mes'uliyeti işmam eden birşey, hâsıl-ı bilmasdardan müştak kılınmaz.

YEDİNCİSİ: İrade-i cüz'ie-i insaniye ve cüz-ü ihtiyariyesi, çendan zayıftır, bir emr-i itibarîdir. Fakat Cenâb-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zayıf, cüz'î iradeyi, irade-i külliyesinin taallûkuna bir şart-ı âdi yapmıştır. Yani, mânen der: “Ey abdim, ihtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes'uliyet sana aittir.”

abd: kul

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

cüz'î irade: Allah tarafından insana verilen çok az irade serbestliği

cüz-ü ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade

çendan: gerçi
emr-i itibarî: gerçekte olmadığı halde var sayılan iş, olgu

Hak: herşeyi hak-

kıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah

Hakîm-i Mutlak:

sınırsız hikmet sahibi olan Allah

hâsıl-ı bilmasdar: masdarla meydana gelen; fiilin uygulanmasından doğan sonuç

ihtiyar: tercih, seçme gücü

irade-i cüz'ie-i insaniye: insanın elindeki çok az

seçme gücü

irade-i külliye: Allah'ın herşeyi kuşatan iradesi

işmam etmek: hissettirmek

katl: öldürme

kisb: çalışma, kazanma

mahlûk: yaratık

mes'uliyet: sorumluluk

müştak: türemiş
şart-ı âdi: bayağı olan şart

taallûk: münasebet, bağlılık

Teşbihte hata olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer bırakıp “Nereyi istersen seni oraya götüreceğim” desen; o çocuk yüksek bir dağı istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette “Sen istedin” diyerek itab edip, üstünde bir tokat vuracaksın. İşte, Cenâb-ı Hak, Ahkemü’l-Hâkimîn, nihayet zaafta olan abdin iradesini bir şart-ı âdi yapıp, irade-i külliyesi ona nazar eder.

Elhasıl: Ey insan! Senin elinde gayet zayıf, fakat seyyiâtta ve tahribatta eli gayet uzun ve hasenatta eli gayet kısa, cüz-ü ihtiyarî namında bir iraden var. O iradenin bir eline duayı ver ki, silsile-i hasenatın bir

abd: kul

Ahkemü’l-Hâkimîn: hâkimlerin

hâkimi olan Allah

Cenâb-ı Hak: Hak-

kın ta kendisi olan

şeref ve yücelik

sahibi Allah

cüz-ü ihtiyarî: in-

sanın elindeki se-

çim gücü, irade

elhasıl: özetle, so-

nuç olarak

hasenat: iyilikler,

sevaplar

iktidar: güç, kuvvet

irade: dileme, se-

çim yapma gücü

irade-i külliye: Al-

lah’ın herşeyi ku-

şatan iradesi

itab etmek: azar-

lamak

muhayyer: seçme

konusunda ser-

best bırakma

nam: ad

nazar etmek: bak-

mak

nihayet: son

seyyiat: günahlar,

kötülükler

silsile-i hasenât:

iyilikler zinciri

şart-ı âdi: bayağı

olan şart

tahribat: yıkıp yok

etmeler, bozulma-

lar

teşbih: benzetme

meyvesi olan Cennete eli yetişsin ve bir çiçeği olan saadet-i ebediyeye eli uzansın. Diğer eline istiğfarı ver ki, onun eli seyyiâtтан kısalsın ve o şecere-i mel'unenin bir meyvesi olan zakkum-u Cehenneme yetişmesin.

Demek, dua ve tevekkül meyelân-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi, istiğfar ve tevbe dahi meyelân-ı şerri keser, tecavüzâtını kırar.

ÜÇÜNCÜ MEBHAS

Kadere iman, imanın erkânındandır. Yani, “Herşey Cenâb-ı Hakkın takdiriyledir.” Kadere delâil-i kat’iye o kadar çoktur ki, had ve hesaba gelmez. Biz, basit ve zâhir

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

delâil-i kat’iye: kesin deliller

erkân: şartlar, esaslar

had ve hesaba gelmemek: sonsuz ve sınırsız olmak

istiğfar: Allah’tan bağışlanma dileme

mebhas: konu, bölüm

meyelân-ı hayr: iyiliğe eğilim gösterme

meyelân-ı şer: kötülüğe eğilim gösterme

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk

seyyiat: günahlar, kötülükler

şecere-i mel’un: lânet edilmiş ağaç

takdir: belirleme, değer biçme

tecavüzât: tecavüzler, haddi aşmalar

tevekkül: Allah’a dayanma ve güvenme

zâhir: açık, görünür

zakkum-u Cehennem: Cehennemdeki zakkum ağacı

bir tarzla, şu rükn-ü imaniyeyi, ne derece kuvvetli ve geniş olduğunu, bir mukaddeme ile göstereceğiz.

MUKADDEME: Herşey vücudundan evvel ve vücudundan sonra yazıldığını

gibi وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ¹ pek çok âyât-ı Kur'âniye tasrih ediyor. Ve şu kâinat denilen, kudretin Kur'ân-ı Kebîrinin âyâtı dahi, şu hükm-ü Kur'ânîyi, nizam ve mizan ve intizam ve tasvir ve tezyin ve imtiyaz gibi âyât-ı tekvîniyesiyle tasdik ediyor.

Evet, şu kâinat kitabının manzum mek-

¹ “Yaş ve kuru ne varsa hepsi ap açık bir kitapta yazılmıştır.” En'âm Sûresi, 6:59.

âyât: ayetler, deliller

âyât-ı Kur'âniye:

Kur'ân'ın âyetleri

âyât-ı tekvîniye:

kâinatta Allah'ın varlığına ve birliğine delil olan yaratılış kanunları

evvel: önce

hükm-ü Kur'ânî:

Kur'ân'ın hükmü

imtiyaz: farklılık

intizam: düzenlilik

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kudret: güç, iktidar

Kur'ân-ı Kebîr: büyük

yük bir kitap gibi

yazılmış kâinat

manzum: düzenli

mizan: ölçü, denge

mukaddeme: baş-

langıç, giriş

nizam: düzen

rükn-ü imaniye:

imanın şartı

tasdik etmek: doğrulamak, onaylamak

tasdik etmek: açık

şekilde bildirmek

tasvir: resimleme

tezyin: süsleme

vücud: varlık

tubatı ve mevzun âyâtı şehadet eder ki, herşey yazılıdır. Amma, vücudundan evvel herşey mukadder ve yazılı olduğuna delil, bütün mebâdi ve çekirdekler ve mekadir ve sûretler birer şahittir. Zira, her bir tohum ve çekirdekler, *kâf nun* tezgâhından çıkan birer lâtif sandıkçadır ki, kaderle tersim edilen bir fihristecik, ona tevdi edilmiştir ki, kudret, o kaderin hendesesine göre zerrâtı istihdam edip, o tohumcuklar üstünde ko- ca mu'cizât-ı kudreti bina ediyor. Demek, bütün ağacın başına gelecek, bütün vakıâtıyla çekirdeğinde yazılı hükmündedir. Zira tohumlar maddeten basittir, birbirinin ay- nıdır; maddeten birşey yoktur.

âyât: ayetler, deliller

fihristecik: küçük

indeks, içindekiler

hendese: plan, çizgi

istihdam etmek:

çalıştırmak

kâf nun: Allah'ın

"ol" anlamına ge-

len "kün" emri

kudret: güç, iktidar

lâtif: güzel, hoş

maddeten: maddî

olarak

mebâdi: ilk kökler,

unsurlar

mekadir: miktarlar,

ölçüler

mektubat: suur

sahiplerine hitap

eden birer mek-

tup gibi anlamlı

şekilde yaratılmış

varlıklar

mevzun: ölçülü

mu'cizât-ı kudret:

kudret mu'cizeleri

mukadder: Allah

tarafından takdir

olunmuş, belirlen-

miş

sûret: resim, gö-

rüntü

şehadet: şahitlik,

tanıklık

tersim edilmek:

çizilmek

tevdi etmek: ema-

net etmek

vakıât: olaylar

vücut: varlık

zerrât: zerreler,

atomlar

Hem herşeyin miktar-ı muntazaması, kaderi vâzıhan gösterir. Evet, hangi zîhayata bakılsa görünüyor ki, gayet hikmetli ve san'atlı bir kalıptan çıkmış gibi, bir miktar, bir şekil var ki, o miktarı, o sûreti, o şekli almak, ya harika ve nihayet derecede eğri bûğrû maddî bir kalıp bulunmalı, veyahut kaderden gelen mevzun, ilmî bir kalıb-ı mânevî ile kudret-i ezeliye o sûreti, o şekli biçip giydiriyor. Meselâ, sen şu ağaca, şu hayvana dikkatle bak ki, câmid, sağır, kör, şuursuz, birbirinin misli olan zerreler onun neşvünemâsında hareket eder. Bazı eğri bûğrû hudutlarda, meyve ve faidelerin yerini tanır, görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra, başka bir yerde, büyük bir gayeyi takip eder gibi yolunu değiştirir. De-

câmid: cansız
hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması
hudud: sınır, uç
ilmî: ilim ile ilgili
kalıb-ı mânevî: mânevî kalıp, ölçü

kudret-i ezeliye: Allah'ın ezeli ve sonsuz kudreti
mevzun: ölçülü
miktar-ı muntazama: mükemmel ve muntazam ölçü, miktar
misil: benzer
neşvünemâ: gelişme

nihayet: son
sûret: şekil, biçim
şuursuz: bilinçsiz
tevakkuf etmek: durmak
vâzıhan: açıkça
zerre: atom, en küçük madde parçası
zîhayat: canlı

mek, kaderden gelen miktar-ı mânevînin ve o miktarın emr-i mânevîsiyle zerreler hareket ederler.

Madem maddî ve görünecek eşyada bu derece kaderin tecelliyâtı var. Elbette, eşyanın mürur-u zamanla giydikleri sûretler ve ettikleri harekâtla hasıl olan vaziyetler dahi bir intizam-ı kadere tâbidir. Evet, bir çekirdekte, hem bedihî olarak, irade ve evâmîr-i tekvîniyenin ünvanı olan Kitab-ı Mübînden haber veren ve işaret eden, hem nazarî olarak emir ve ilm-i İlâhînin bir ünvanı olan İmam-ı Mübînden haber veren ve remzedenden iki kader tecellîsi var:

bedihî: açık, aşikâr

emr-i mânevî: mânevî emir

evâmîr-i tekvîniye: yaratılışa ait emirler

harekât: hareketler

hâsıl olma: meydana gelme

ilm-i İlâhî: Allah'ın herşeyi kuşatan ilmi

İmam-ı Mübîn: Allah'ın ilim ve emirlerinin, eşyanın

geçmiş ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı defter

intizam-ı kader:

kaderin düzeni

irade: dileme, seçim yapma gücü

Kitab-ı Mübîn: Allah'ın ap açık kudret defteri olan kâinat, Allah'ın kudret ve iradesinin genel bir kanunlar defteri

miktar-ı mânevî:

mânevî miktar, ölçü

mürur-u zaman:

zamanın geçmesi

nazarî: teorik

remzedenden: işaret eden

sûret: şekil, biçim

tâbi: bağlı, ait

tecellî: görünüm, yansıma

tecelliyât: tecelliler, yansımalar

vaziyet: durum

zerre: atom, en küçük madde parçası

Bedihî kader ise, o çekirdeğin tazammun ettiği ağacın maddî keyfiyat ve vaziyetleri ve heyetleridir ki, sonra gözle görünecek.

Nazarî ise, o çekirdekte, ondan halk oluncak ağacın müddet-i hayatındaki geçireceği tavırlar, vaziyetler, şekiller, hareketler, tesbihatlardır ki, “tarihçe-i hayat” namıyla tabir edilen, vakit be vakit değişen tavırlar, vaziyetler, şekiller, fiiller, o ağacın dalları, yaprakları gibi intizamlı birer kaderî miktarı vardır.

Madem en âdi ve basit eşyada böyle kaderin tecellîsi var. Elbette umum eşyanın vücudundan evvel yazılı olduğunu ifade eder ve az bir dikkatle anlaşılır. Şimdi, vücudundan sonra herşeyin sergüzeşt-i hayatı

âdi: basit, sıradan
bedihî: açık, aşikâr
heyet: bütün, genel yapı
intizamlı: düzenli, tertipli
kaderî: kaderle belirlenmiş
keyfiyat: özellikler, nitelikler

müddet-i hayat: hayat süresi
nam: ad
nazarî: teorik
sergüzeşt-i hayat: hayat sürüveni
tabir edilen: adlandırılan
tarihçe-i hayat: hayat hikâyesi

tazammun etme: içine alma
tecellî: görünme
tesbihat: Allah'ı noksan sıfatlardan yüce tutan sözler
umum: bütün
vaziyet: durum
vücut: varlık

yazıldığına delil ise, âlemde Kitab-ı Mübîn ve İmam-ı Mübînden haber veren bütün meyveler ve Levh-i Mahfuzdan haber veren ve işaret eden, insandaki bütün kuvve-i hafızalar birer şahittir, birer emâredir.

Evet, her bir meyve, bütün ağacın mukadderât-ı hayatı, onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor. İnsanın sergüzeşt-i hayatıyla beraber, kısmen âlemin hâdisât-ı maziyesi, kuvve-i hafızasında öyle bir sûrette yazılıyor ki, güya hardal küçük-lüğünde bu kuvvecikte, dest-i kudret, kalem-i kaderiyle insanın sahife-i a'mâlinden

âlem: kâinat, evren

dest-i kudret: Allah'ın kudret eli

emâre: işaret, belirti

hâdisât-ı maziye: geçmişe ait olan olaylar

hardal: çok küçük tohumları olan bir bitki

İmam-ı Mübîn: Allah'ın ilim ve emirlerinin, eşyanın geçmiş ve gele-

ceğe ait kaidelerinin yazıldığı defter

kalem-i kader: kader kalemi

Kitab-ı Mübîn: Allah'ın ap açık kudret defteri olan kâinat, Allah'ın kudret ve iradesinin genel bir kânunlar defteri

kuvvecik: küçük duyu organı

kuvve-i hafıza: hafıza duygusu,

bellek

Levh-i Mahfuz:

herşeyin bütün ayrıntılarıyla yazıldığı kader levhası

mukadderât-ı hayatıye: kader kalemiyle yazılmış hayat programı

sahife-i a'mal: iş ve davranışların yazıldığı sahifeler

senet: belge

sergüzeşt-i hayat:

hayat sürüveni

sûret: şekil, biçim

küçük bir senet istinsah ederek, insanın eli-ne verip dimağının cebine koymuş—tâ mu-hasebe vaktinde onunla hatırlatsın. Hem, tâ mutmain olsun ki, bu fenâ ve zevâl her-cümercinde bekâ için pek çok âyineler var ki, Kadîr-i Hakîm, zâillerin hüviyetlerini on-larda tersim edip ibkâ ediyor. Hem bekâ için pek çok levhalar var ki, Hafîz-i Alîm, fânilerin mânâlarını onlarda yazıyor.

Elhasıl: Madem en basit ve en aşağı de-rece-i hayat olan nebâtat hayatı bu derece kaderin nizamına tâbidir. Elbette, en yük-sek derece-i hayat olan hayat-ı insaniye,

âyine: ayna

bekâ: kalıcı ve sü-rekli olma

derece-i hayat: ha-yat derecesi

dimağ: beyin

elhasıl: özetle, so-nuç olarak

fâni: geçici, ölümlü

fenâ: gelip geçici-lik, ölümlülük

Hafîz-i Alîm: her-şeyi koruyup sak-layan, ilmi herşeyi kuşatan sonsuz ilim sahibi Allah

hayat-ı insaniye:

insan hayatı

hercümerc: karma karışıklık, dağınık-lık

hüviyet: suret, kim-lik

ibkâ etme: baki-leştirme, sürekli ve kalıcı hale ge-tirme

istinsah etmek:

kopyasını çıkar-mak, yazmak

Kadîr-i Hakîm: herşeyi hikmetle

yapan ve sonsuz güç ve kudret sa-hibi Allah

mutmain: şüphe-siz, tam kanaatle inanan

nebâtat: bitkiler

nizam: düzen, ka-nun

tâbi: bağlı

tersim etmek: re-simlemek

zâil: geçici, yok olucu

zevâl: geçip gitme, yok olma

bütün teferruatıyla kaderin mikyasıyla çizilmiştir ve kalemiyle yazılıyor. Evet, nasıl katreler buluttan haber verir; reşhalar su menbainı gösterir; senetler, cüzdanlar bir defter-i kebirin vücuduna işaret ederler. Öyle de, şu meşhudumuz olan, zîhayatlardaki intizam-ı maddî olan bedihî kader ve intizam-ı mânevî ve hayatî olan nazarî kade-
rin reşhaları, katreleri, senetleri, cüzdanları hükmünde olan meyveler, nutfeler, tohumlar, çekirdekler, sûretler, şekiller, bilbedâhe, Kitab-ı Mübîn denilen irade ve evâmir-i tekvîniyenin defterini ve İmam-ı Mübîn de-

bedihî: açık, aşikâr

bilbedâhe: ap açık bir şekilde

cüzdan: kimlik

defter-i kebir: büyük defter

evâmir-i tekvîniye: yaratılışa ait emirler

İmam-ı Mübîn: Allah'ın ilim ve emirlerinin, eşyanın geçmiş ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı defter

intizam-ı maddî:

maddî düzenlilik ve tertip

intizam-ı mânevî ve hayatî: hayata ve mânâyâ ait düzenlilik

irade: dileme, seçim yapma gücü

katre: damla

Kitab-ı Mübîn: Allah'ın ap açık kudret defteri olan kâinat, Allah'ın kudret ve iradesi-

nin genel bir kanunlar defteri

menba: kaynak

meşhud: görünen, bilinen

mikyas: ölçek

nazarî: teorik

nutfe: meni, sperm

reşha: sızıntı

senet: belge

sûret: şekil, biçim

teferruat: ayrıntılar

vücut: varlık

zîhayat: canlı

nilen ilm-i İlâhînin bir divanı olan Levh-i Mahfuzu gösterir.

NETİCE-İ MERAM: Madem bilmüşahede görüyoruz ki, her bir zîhayatın neşvünemâ zamanında zerreleri eğri büğrü hudutlara gider, durur. Zerreler yolunu değiştirir, o hudutların nihayetlerinde birer hikmet, birer faide, birer maslahatı semere verirler. Bilbedâhe, o şeyin miktar-ı surîsi, bir kader kalemiyle tersim edilmiştir. İşte, meşhud, bedihî kader, o zîhayatın mânevî hâlâtında dahi bir kader kalemiyle çizilmiş muntazam meyvedar hudutları, nihayetleri var olduğunu gösterir. Kudret masdardır,

bedihî: açık, aşikâr

bilbedâhe: ap açık bir şekilde

bilmüşahede: gözle görüldüğü gibi

divan: kayıt defteri

hâlât: haller

hikmet: gaye, fayda

hudut: sınır, uç

ilm-i İlâhî: Allah'ın herşeyi kuşatan ilmi

kudret: güç, iktidar

Levh-i Mahfuz:

herşeyin bütün ayrıntılarıyla yazıldığı kader levhası, Allah'ın ilminin bir adı

masdar: birşeyin çıkış yeri, kaynak

maslahat: fayda, yarar

meşhud: görünen, bilinen

miktar-ı surî: görünürdeki miktar, ölçü

muntazam: düzenli, tertipli

neşvünemâ: gelişme

netice-i meram: maksadın neticesi

nihayet: son

semere: meyve

tersim edilme: resimlenme

zerre: atom, en küçük madde parçası

zîhayat: canlı

kader mistardır. Kudret, o maânî kitabını, o mistar üstünde yazar.

Madem maddî ve mânevî kader kalemiyle tersim edilmiş müsmir hudutlar, hikmetli nihayetler olduğunu kat'iyen anlıyoruz. Elbette, her bir zîhayatın müddet-i hayatında geçireceği ahval ve etvârı, o kaderin kalemiyle tersim edilmiş. Çünkü, sergüzeşt-i hayatı, bir intizam ve mizanla cereyan ediyor, sûretler değiştiriyor, şekiller alıyor. Madem böyle umum zîhayatta kalem-i kader hükümandır. Elbette, âlemin en mükemmek meyvesi ve arzın halifesi ve emanet-i kübrânın hâmil olan insanın sergü-

ahval: haller, davranışlar

âlem: kâinat

arz: yer, dünya

cereyan etmek: meydana gelmek

emanet-i kübrâ: en büyük emanet

etvâr: tavırlar

halife: yeryüzünde Allah nâmına hareket eden insan

hâmil: taşıyıcı

hikmet: gaye, fayda

hudut: sınır, uç

hüküman: hükmeden, egemen

intizam: düzenlilik

kalem-i kader: kader kalemi

kat'iyen: kesinlikle

maânî: mânâlar

mistar: şablon

mizan: ölçü, den-

ge

müddet-i hayat:

hayat süresi

müsmir: meyveli, verimli

nihayet: son

sergüzeşt-i hayat: hayat serüveni

sûret: şekil, biçim

tersim edilme: resimlenme

umum: bütün

zîhayat: canlı

zeşt-i hayatiyesi, herşeyden ziyade kaderin kanununa tâbidir.

Eğer desen: Kader bizi böyle bağlamış, hürriyetimizi selb etmiştir. İnbisat ve cevelâna müştak olan kalb ve ruh için kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?

Elcevap: Kat'a ve asla! Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hiffet, bir rahatlık ve ravh ve reyhânı veren ve emn ü emânı temin eden bir sürur, bir nur veriyor. Çünkü, insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde dünya kadar ağır bir yükü, biçare ruhun omuzunda taşımaya mecburdur. Çünkü insan bütün kâinatla alâkadar-

alâkadar: ilgili, alakalı
biçare: çaresiz
cevelân: dolaşma, gezme
cüz'î: az, küçük
emn ü emân: güvenlik ve korkusuzluk
hiffet: hafiflik
inbisat: genişleme, yayılma

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, planlaması
kâinat: evren, yaratılmış herşey
kat'a: hiçbir şekilde
muvakkat: geçici
müştak: arzulu, çok istekli

nihayetsiz: sonsuz
ravh: rahatlık
reyhân: hoş ve güzel koku
selb etme: ortadan kaldırma
serbestiyet: serbestlik, özgürlük
sürur: mutluluk, sevinç
tâbi: bağlı

dır. Nihayetsiz makâsıd ve metâlibi var. Kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği mânevî sıkıntı ağırlığı ne kadar müthiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte, kadere iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemâl-i rahatla, ruh ve kalbin kemâl-i hürriyetiyle kemâlâtında serbest cevelânına meydan veriyor. Yalnız nefs-i emmârenin cüz'î hürriyetini selb eder ve firavuniyetini ve rububiyetini ve keyfemâyeşâ hareketini kırar.

Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir

cevelân: dolaşma, gezme

cüz'î: az, küçük

firavuniyet: kendisini Firavun gibi ilah seviyesine çıkaracak derecede büyük görme

hürriyet: serbestlik

irade: dileme, seçim, tercih

kâfi: yeterli

kemâlât: mükemmel özellikler, üstünlükler

kemâl-i hürriyet:

tam bir serbestlik

kemâl-i rahat: tam bir rahatlık

keyfemâyeşâ: keyfine göre, istediği şekilde

kudret: güç, iktidar

makâsıd: maksatlar, gayeler

metâlib: istekler

muvahhiş: korkutan

nefs-i emmâre: insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik

eden duygu

nihayetsiz: sonsuz

rububiyet: Rablik; Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

saadet: mutluluk

sefine: gemi

selb etme: ortadan kaldırma

ki, tarif edilmez. Yalnız şu temsille o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam bir padişahın pâyitahtına giderler. O padişahın mahall-i garaip olan has sarayına girerler. Biri, padişahı bilmez, o yerlerde gâsıbâne, sârikane tavattun etmek ister. Fakat o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve varidat; ve makinelerini işlettirmek ve garip hayvânâtın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ıztırap çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir cehennem gibi oluyor. Herşeye acıyor, idare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da, o hırsız, edepsiz adam, tedip sûretiyle hapse atılır.

İkinci adam, padişahı tanır, padişaha ken-

erzak: rızıklar, yiyecek ve içecekler

gâsıbâne: zorla ele geçirerek

hayvânât: hayvanlar

iktiza: gerektirme

külfet: zorluk

mahall-i garaip: hayret verici ve

şaşırtıcı yerler

mütemadiyen: sürekli olarak

pâyitaht: başkent

saadet: mutluluk

sârikane: hırsızca

sûret: şekil, biçim

tarif edilmek: anlatılmak

tavattun etmek: vatan edinmek,

yerleşmek

tedbir: idare etme, çekip çevirme

tedip: edeplendirme, cezalandırma

teessüf: üzüntü, acı duyma

temsil: kıyaslama tarzında benzetme, analogi

varidat: gelirler

dini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler bir nizam-ı kanunla cereyan ettiğini, herşey bir programla, kemâl-i suhuletle işlediğini itikad eder. Zahmet ve külfetleri padişahın kanununa bırakıp, kemâl-i safâ ile o cennet-misal bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip, padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden herşeyi hoş görür, kemâl-i lezzet ve saadetle hayatını geçirir. İşte

¹ مَنْ أَمِنَ بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدْرِ ¹ sırrını anla.

DÖRDÜNCÜ MEBHAS

Eğer desen: Birinci Mebhasta ispat ettin ki, kaderin herşeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır, çirkinlik de gü-

¹ "Kadere iman eden, kederden emin olur." ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 1:113; el-Müsâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 3:187; Ali el-Mütakî, *Kenzü'l-Ummâl* 1:106.

cereyan etmek:
meydana gelmek

hayır: iyilik

istinaden: dayanarak

itikad etmek: inanmak

kemâl-i lezzet: tam bir lezzet

kemâl-i safâ: tam bir huzur

kemâl-i suhulet: tam bir kolaylık

külfet: zorluk

mebhas: konu, bölüm

nizam-ı kanun: kanun düzeni

saadet: mutluluk

şer: kötülük

zeldir. Halbuki, şu dâr-ı dünyadaki musibetler, beliyyeler o hükmü cerh ediyor.

Elcevap: Ey şiddet-i şefkatten şedit bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücut hayr-ı mahz, adem şerr-i mahz olduğuna, bütün mehâsin ve kemâlâtın vücuda rücuu ve bütün maâsî ve mesâib ve nekaisin esası adem olduğu delildir.

Madem adem şerr-i mahzdır. Ademe müncer olan veya ademi işmam eden hâlât dahi şerri tazammun eder. Onun için, vücudun en parlak nuru olan hayat, ahvâl-i muhtelifinde içinde yuvarlanıp kuvvet buluyor. Mütebâyin vaziyetlere girip tasaffi

adem: yokluk

ahvâl-i muhtelif:

çeşitli haller

beliyye: belâ

cerh etmek: çürütmek

dâr-ı dünya: dünyaya yurdu

elem: acı, sıkıntı

hâlât: haller, durumlar

hayr-ı mahz: iyiliğin ta kendisi

işmam etmek: hissettirmek

kemâlât: mükemmellikler, üstün özellikler

maâsî: günahlar

mehâsin: güzellikler, iyilikler

mesâib: musibetler, sıkıntılar, felaketler

musibet: felaket, sıkıntı

müncer olmak: sonuçlanmak

mütebâyin: ayrı ayrı

nefs: kişinin kendisi

nekais: eksiklikler, kusurlar

rücu: dönme

şedit: çok şiddetli

şer: kötülük

şerr-i mahz: kötülüğün ta kendisi

şiddet-i şefkat:

şefkatin şiddeti

tazammun etmek:

içine almak

vaziyet: durum, hal

vücut: varlık

ediyor ve müteaddit keyfiyatı alıp matlup semeratı veriyor ve müteaddit tavırlara girip Vâhib-i Hayatın nukuş-u esmâsını güzelle gösterir. İşte, şu hakikattendir ki, zî-hayatlara âlâm ve mesâib ve meşakkat ve beliyyat sûretinde bazı hâlât ârız olur ki, o hâlât ile hayatlarına envâr-ı vücut teceddüt edip zulümât-ı adem tebâud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira, tevakkuf, sü-kûnet, sükût, atâlet, istirahat, yeknesaklık, keyfiyatta ve ahvalde birer ademdir. Hattâ en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner.

adem: yokluk
ahval: haller, durumlar
âlâm: elemeler, acılar
ârız: ortaya çıkma
atâlet: hareketsizlik
beliyyat: belâlar, sıkıntılar
envâr-ı vücut: varlık nurları
hakikat: gerçek ve doğru
hâlât: haller, durumlar
istirahat: dinlenme, rahatlama
keyfiyat: durum-

lar, özellikler
matlup: istenilen
mesâib: musibetler, sıkıntılar, felaketler
meşakkat: zahmet, sıkıntı
müteaddit: birçok, çeşitli
nukuş-u esmâ: isimlerin nakışları; Allah'ın isimlerinin varlıklardaki tecellileri
semerat: meyveler, neticeler
sûret: şekil, biçim
sükûnet: durgun-

luk, sakinlik
sükût: sessizlik
tasaffi etme: temizlenme, safileşme
tebâud etmek: uzaklaşmak
teceddüt etmek: yenilenmek
tevakkuf: durma
Vâhib-i Hayat: hayat veren Allah
yeknesaklık: tekdüzelik, monotonluk
zîhayat: canlı
zulümât-ı adem: yokluk karanlıkları

Elhasıl: Madem hayat, Esmâ-i Hüsnânın nukuşunu gösterir. Hayatın başına gelen herşey hasendir. Meselâ, gayet zengin, nihayet derecede san'atkâr ve çok san'atlar da mahir bir Zât, âsâr-ı san'atını, hem kıymettar servetini göstermek için, âdi bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil, bir saatte murassâ, musannâ yaptığı gömleği giydirir, onun üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder. Hem her nevi san'atını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam o zâta dese, “Bana zahmet veriyorsun. Eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun. Beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun” demeye hak kazanabilir mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin” diyebilir mi?

âdi: basit, sıradan

âsâr-ı san'at:

san'at eserleri

elhasıl: özetle, sonuç olarak

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri

hasen: güzel

kıymettar: kıymetli, değerli

mahir: maharetli, becerikli

miskin: fakir

mukabil: karşılık

murassâ: cevherlerle süslü

musannâ: san'atla yapılmış

nevi: tür, çeşit

nihayet: son

nukuş: nakışlar, işlemeler

tebdil etmek: değiştirmek

İşte, onun gibi, Sâni-i Zülcelâl, Fâtır-ı Bîmisal, zîhayata göz, kulak, akıl, kalb gibi havâs ve letâifle murassâ olarak giydirdiği vücut gömleğini, Esmâ-i Hüsnânın nakışlarını göstermek için, çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nev'inde olan keyfiyat, bazı esmâsının ahkâmını göstermek için lemeât-ı hikmet içinde bazı şuaât-ı rahmet ve o şuaât-ı rahmet içinde lâtif güzellikler vardır.

* * *

ahkâm: hükümler
elem: acı, sıkıntı
esmâ: isimler
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri
Fâtır-ı Bîmisal: benzersiz şeyleri hârika ve üstün san'atıyla yaratan Allah
hâlât: haller, du-

rumlar
havâs: hisler, duyular
keyfiyat: özellikler, nitelikler
lâtif: güzel, hoş
lemeât-ı hikmet: hikmet parıltıları
letâif: lâtifeler, duyular
murassâ: cevherlerle süslü

musibet: felaket, sıkıntı
nevi: tür, çeşit
Sâni-i Zülcelâl: haşmet ve yücelik sahibi, herşeyi san'atlı bir şekilde yapan Allah
şuaât-ı rahmet: rahmet ışınları
vücut: varlık
zîhayat: canlı

Hâtime

Eski Said'in serkeş, müftehir, mağrur, ucüblü, riyakâr nefsinin susturan, teslimine mecbur eden Beş Fıkradır.

BİRİNCİ FIKRA: Madem eşya var ve san'atlıdır. Elbette bir ustaları var. Yirmi İkinci Sözde gayet kat'î ispat edildiği gibi, eğer herşey birinin olmazsa, o vakit her birşey bütün eşya kadar müşkül ve ağır olur. Eğer herşey birinin olsa, o zaman bütün eşya birşey kadar âsân ve kolay olur.

Madem zemin ve âsumânı birisi yapmış, yaratmış. Elbette, o pek hikmetli ve çok san'atkâr Zât, zemin ve âsumânın meyveleri ve neticeleri ve gayeleri olan zîhayatları

âsân: kolay

âsumân: gökyüzü

hâtime: sonuç, son bölüm

kat'î: kesin bir şekilde

mağrur: gururlu

müftehir: kendi-

siyle övünen

müşkül: zor

nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygusu

riyakâr: gösteriş seven

serkeş: başkaldıran, isyan eden

ucüb: kendini beğenme, kibir

zemin: yeryüzü

zîhayat: canlı

başkalara bırakıp işi bozmayacak. Başka ellere teslim edip bütün hikmetli işlerini abes etmeyecek, hiçe indirmeyecek, şükür ve ibadetlerini başkasına vermeyecektir.

İKİNCİ FIKRA: Sen, ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahirlenme! Salıkları o ağaç kendi takmamış; başkası onları ona takmış.

ÜÇÜNCÜ FIKRA: Sen, ey riyakâr nefsim! “Dine hizmet ettim” diye gururlanma.

إِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ ¹ sırrınca, müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recül-ü fâcir bilmelisin. Hizmetini, ubûdiyetini, geçen nimetlerin şükrü ve vazife-i

¹ “Muhakkak ki Allah, bu dini fâcir adamla da teyid ve takviye eder.” (Buhari, Cihad: 182, Meğâzî: 38, Kader: 5; Müslim, İmân: 178; İbn-i Mâce, Fiten: 35; Dârimî, Siyer: 73; Müsned, 2:309, 5:45.).

abes: anlamsız, faydasız

fahirlenmek: övünmek, gururlanmak

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde

olması

mağrur: gururlu

müzekkâ: temiz olmuş, temizlenmiş

nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere

teşvik eden duygusu

recül-ü fâcir: günahkâr adam

riyakâr: gösterişi seven

ubûdiyet: kulluk, ibadet

fitrat ve farize-i hilkat ve netice-i san'at bil, ucüb ve riyadan kurtul.

DÖRDÜNCÜ FIKRA: Hakikat ilmini, hakikî hikmeti istersen, Cenâb-ı Hakkın marifetini kazan. Çünkü, bütün hakaik-i mevcudat, ism-i Hakkın şuaâtı ve esmâsının tezâhürâtı ve sıfâtının tecelliyâtıdır. Maddî ve mânevî, cevherî-arazî, her birşeyin, her bir insanın hakikati, birer ismin nuruna dayanır ve hakikatine istinad ederler. Yoksa, hakikatsiz, ehemmiyetsiz bir sûrettir. Yirminci Sözün âhırinde şu sırra dair bir nebze bahsi geçmiştir.

âhir: son

arazî: sonradan

ortaya çıkan, ilinti

bahis: konu

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

cevherî: asıl, temel, öz

esmâ: isimler

farize-i hilkat: yaratılış görevi

hakaik-i mevcudat: varlıkların

gerçek mahiyeti

hakikat: birşeyin

aslı esası, gerçek mahiyeti

hakikî: gerçek ve doğru

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

ism-i Hak: Allah'ın varlığının hak olup her hakkın sahibi olduğunu bildiren ismi

istinad: dayanma

marifet: Allah'ı ta-

nıma, bilme

nebze: az miktar

netice-i san'at:

san'atın neticesi

riya: gösteriş

sûret: şekil, görünümlü

şuaât: ışınlar, parıltılar

tecelliyât: tecelliler, yansımalar

tezâhürât: görünmeler, belirmeler

ucüb: kendini beğenme, kibir

vazife-i fitrat: yaratılış vazifesi

Ey nefis! Eğer şu dünya hayatına müş-taksan, mevtten kaçarsan, kat'iyen bil ki, hayat zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamanın ve o zaman içindeki eşya-yı dünyeviye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamanın ve onun mazrufu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek güvendiğin hayat-ı maddiye, yalnız bir dakikadır. Hattâ bir kısım ehl-i tetkik, “bir âşiredir, belki bir ân-ı seyyâledir” demişler. İşte, şu sırdandır ki, bazı ehl-i velâyet, dünyanın, dünya cihetiyle ademine hükmetmişler.

Madem böyledir. Hayat-ı maddiye-i nefsiyeyi bırak; kalb ve ruh ve sırrın derece-i

adem: yokluk
ân-ı seyyâle: bir anda akıp giden zaman dilimi
âşire: saatin dakika ve saniye gibi on birim küçüğü olan zaman dilimi
ehl-i tetkik: dikkatle ve titizlikle araştıran kimseler
ehl-i velâyet: veli-

ler, Allah dostları
eşya-yı dünyeviye: dünyaya ait şeyler
hâlât: haller, durumlar
hayat-ı maddiye: maddî hayat
hayat-ı maddiye-i nefsiye: hayatın madde ve nefse bakan yönü

kat'iyen: kesinlikle
mazruf: içinde olanlar
mevt: ölüm
meyyit: ölü
müştak: aşık, çok düşkün
nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu

hayatlarına çık, bak: Ne kadar geniş bir daire-i hayatları var! Senin için meyyit olan mazi, müstakbel, onlar için hayydır, hayatlar ve mevcuttur.

Ey nefsim! Madem öyledir, sen dahi kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

*Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim,
âciz olanı istemem.*

*Ruhumu Rahmân'a teslim eyledim;
gayr istemem.*

*İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim.
Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed
isterim.*

*Hiç ender hiçim; fakat bu mevcudatı
birden isterim.*

âciz: güçsüz

daire-i hayat: hayat alanı

derece-i hayat: hayat derecesi

fâni: geçici, ölümlü

gayr: başkası

hayattar: canlı

hayy: diri

mazi: geçmiş zaman

mevcudat: varlık

lar

mevcut: var olan

meyyit: ölü

müstakbel: gelecek zaman

nefis: kişinin kendisi

Rahmân: rahmeti

sonsuz, yarattıklarını

esirgeyip koruyan, şefkat eden

ve rızıklandıran

Allah

Şems-i Sermed:

devamlı olarak

herşeyi nurlandıran

ve aydınlatan Allah

yâr-ı bâki: daimi

ve sürekli dost

zerre: en küçük

madde parçası

BEŞİNCİ FIKRA: Şu fıkra, Arabî geldiği için Arabî yazıldı. Hem şu fıkra-i Arabiye, Allahu ekber zikrinde otuz üç mertebe-i tefekkürden bir mertebeye işarettir.

اللَّهُ أَكْبَرُ إِذْ هُوَ الْقَدِيرُ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ الْكَرِيمُ
الرَّحِيمُ الْجَمِيلُ النَّقَّاشُ الْأَزَلِيُّ الَّذِي مَاحَقِيقَةُ هَذِهِ
الْكَائِنَاتِ كُلًّا وَجُزْءًا وَصَحَائِفَ وَطَبَقَاتٍ، وَمَا
حَقَائِقُ هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ كُلِّيًّا وَجُزْئِيًّا وَوُجُودًا
وَبَقَاءً، إِلَّا خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَقَدَرِهِ، وَتَنْظِيمِهِ
وَتَقْدِيرِهِ بِعِلْمٍ وَحِكْمَةٍ، وَنَقُوشُ پَرَكَارِ عِلْمِهِ
وَحِكْمَتِهِ وَتَصْوِيرِهِ وَتَدْبِيرِهِ بِصُنْعٍ وَعِنَايَةٍ، وَتَرْبِيعَاتُ
يَدِ بَيْضَاءِ صُنْعِهِ وَعِنَايَتِهِ وَتَرْبِيعَاتُ يَدِ بَلْطَفِ
وَكَرَمٍ، وَأَزَاهِيرُ لَطَائِفِ لُطْفِهِ وَكَرَمِهِ وَتَوَدُّدِهِ

Allahu ekber: Allah en büyüktür
Arabî: Arapça

fıkra: bölüm
fıkra-i Arabiye: Arapça bölüm

mertebe-i tefekkür: tefekkür mertebesi

وَتَعَرَّفِهِ بِرَحْمَةٍ وَنِعْمَةٍ، وَثَمَرَاتُ فَيَاضِ رَحْمَتِهِ
وَنِعْمَتِهِ وَتَرْحُمِهِ وَتَحْنُنِهِ بِجَمَالٍ وَكَمَالٍ، وَلَمَعَاتُ
وَتَجَلِّيَّاتِ جَمَالِهِ وَكَمَالِهِ بِشَهَادَاتِ تَفَانِيَةِ الْمَرَايَا،
وَسَيَّالِيَةِ الْمَظَاهِيرِ مَعَ بَقَاءِ الْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ السَّرْمَدِيِّ
الدَّائِمِ التَّجَلِّي، وَالظُّهُورِ عَلَى مَرِّ الْفُضُولِ وَالْعُصُورِ
وَالدُّهُورِ، وَدَائِمِ الْإِنْعَامِ عَلَى مَرِّ الْأَنَامِ وَالْأَيَّامِ وَالْأَعْوَامِ ❀
نَعَمْ فَلَا تَرُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ ذَا عَقْلٍ عَلَى الْفِعْلِ
الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الْفِعْلُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ ذَا فَهْمٍ عَلَى الْإِسْمِ
الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الْإِسْمُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْبَدَاهَةِ عَلَى
الْوَصْفِ الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الْوَصْفُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ
عَلَى الشَّأْنِ الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الشَّأْنُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْيَقِينِ
عَلَى كَمَالِ الذَّاتِ بِمَا يَلِيْقُ بِالذَّاتِ وَهُوَ الْحَقُّ الْيَقِينِ ❀
نَعَمْ تَفَانِي الْمِرْأَةِ، زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ التَّجَلِّي

الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ الْمَلَزِمِ، مِنْ أَظْهَرِ الظُّوَاهِرِ، أَنَّ
 الْجَمَالَ الظَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكُ الْمَظَاهِرِ، مِنْ أَفْصَحِ
 تَبْيَانٍ، مِنْ أَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِلْإِحْسَانِ
 الْمُجَدَّدِ لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ، لِلْبَاقِي الْوُدُودِ ﴿اللَّهُمَّ صَلِّ
 عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ
 اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ﴾¹

¹ Allah en büyüktür, o Kadîr, Alîm, Hakîm, Kerîm, Rahîm, Cemîl olan Ezelî Nakkaş'tır ki, bu kâinatın sayfaları ve tabakalarıyla, küll ve cüz olarak hakikati ve bu mevcudatın külliyet ve cüz'iyet ve vücut ve bekâ itibarıyla hakikati, Onun kazâ ve kader kaleminin ilim ve hikmetle tanzim ve takdir ettiği hatları; ilim ve hikmet pergelinin sun' ve inâyetle tasvir ve tedbir ettiği nakışları; sun' ve inâyetinin yed-i beyzâsının lütuf ve keremle süsleyip aydınlattığı zinetleri, tezyinatı, lütuf ve kereminin ve teveddüd ve taarrüfünün lâtifelerinden rahmet ve nimetle açan çiçekleri; rahmet ve nimetinin ve terahhum ve tahannününün feyzinden cemâl ve kemâl ile çıkan meyveleri; ve, aynaların fâniliği ve mazharların seyyâliyetiyle beraber, onlarda tecellî eden o mücerred ve sermedî cemâlin bâki kalarak, gelip geçen mevsimler ve asırlar ve dehirler üzerinde tecelliyat ve zuhurâtının ve gelip geçen mahlûkat ve günler ve seneler üzerindeki in'âmâtının devam etmesinin şehâdetiyle, Onun cemâl ve kemâlinin tecelliyat ve lemeâtın-

Zeyl

Bu küçücük zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir.

CENÂB-I HAKKA vâsıl olacak tarikler pek çoktur. Bütün hak tarikler Kur'ân'dan alınmıştır. Fakat tarikatlerin bazısı, bazısından

dan başka birşey değildir. Evet, eserin mükemmelliği, akıl sahipleri için, fiilin mükemmelliğine delâlet eder. Mükemmel fiil ise, fehim sahipleri için, ismin mükemmelliğine delâlet eder. İsmi mükemmelliği, bilbedâhe sıfâtın mükemmelliğine; sıfâtın mükemmelliği ise, bizzarure şe'nin mükemmelliğine; şe'nin mükemmelliği ise, hakkalyakîn derecesinde bir kat'iyetle ve o zâta lâayk bir şekilde, zâtın mükemmelliğine delâlet eder. Evet, aynaların fâniliği ve mevcudatın zevâliyle beraber tecelliyâtın ve füyuzâtın devam etmesi, bütün zuhurattan daha zâhir bir sûrette, onlarda görünen cemâlin mazharlara ait olmadığına delâlet eder ve en fasih bir lisanla ve en vâzih bir burhanla gösterir ki, o tecelliyat, Vâcibü'l-Vücudun ve Bâkî-i Vedûdun mücerred cemâlinin ve mazharlar üzerinde daimî yenilenen ih-sânâtının cilveleridir. Allahım! Efendimiz Muhammed'e, âl ve ashâbına, ezelden ebede, ilm-i İlâhînin mevcudatı adedince salât ve selâm et.

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik
sahibi Allah

ehemmiyet: önem
menfaat: yarar,
fayda

tarik: yol
vâsıl olma: ulaşma
zeyl: ek, ilâve

daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarikler içinde, kàsır fehminle Kur'ân'dan istifade ettiğim “acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür” tarikidir.

Evet, acz dahi, aşk gibi, belki daha eslem bir tariktir ki, ubûdiyet tarikiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi Rahmân ismine isal eder. Hem şefkat dahi, aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tariktir ki, Rahîm ismine isal eder. Hem tefekkür dahi, aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tariktir ki, Hakîm ismine isal eder.

acz: âcizlik, güçsüzlük

eslem: en selâmetli, en güvenli

fakr: fakirlik, ihtiyaç hali

fehmin: anlayış, kavrayış

Hakîm: herşeyi hikmetle, belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratan Allah

isal etmek: ulaştırmak

istifade: faydalanma

kàsır: eksik, noksan

mahbubiyet: sevgili olma; Allah'ın muhabbetine erişme

Rahîm: rahmeti herşeyi kuşatan, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah

Rahmân: kullarına karşı çok merhametli olan ve rahmet eserleri bütün

varlık âlemini kuşatan Allah

selâmetli: güvenli, esenlikli

şefkat: içten ve karşılıksız merhamet, sevgi

tarik: yol

tefekkür: Allah'ı tanımayı sonuç verecek şekilde varlıklar üzerinde düşünme

ubûdiyet: kulluk

umumiyetli: genel, kapsayıcı

Şu tarik, hafî tarikler misillü, “letâif-i aşere” gibi on hatve değil; ve tarik-i cehriye gibi “nüfus-u seb’a” yedi mertebeye atılan adımlar değil; belki Dört Hatveden ibarettir. Tarikatten ziyade hakikattir, şeriattir.

Yanlış anlaşılmasın; acz ve fakr ve kusununu Cenâb-ı Hakka karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir.

Şu kısa tarikin evrâdı, ittibâ-ı sünnettir; ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. Ve bilhassa, namazı tâdil-i erkânla kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

acz: âcizlik, güçsüzlük

bilhassa: özellikle

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

evrâd: zikirler

fakr: fakirlik, ihtiyaç hali

ferâiz: farzlar, Allah'ın kesin emirleri

hafî: gizli

hakikat: gerçek, doğru

hatve: basamak,

mertebe

ittibâ-ı sünnet:

Hz. Peygamberin sünnetine uyma

kebâir: büyük günahlar

letâif-i aşere: on lâtife, on duygu

misillü: gibi

nüfus-u seb'a: nefsin yedi mertebesi

şeriat: Allah tarafından bildirilen

ilâhî emir ve yasaklara dayanan

hükümlerin hepsi

tâdil-i erkân: na-

mazı şartlarına uygun şekilde kılmama

tarik: yol

tarikât: mânevî ilerlemeye götüren yol

tarik-i cehriye: açık olarak ve yüksek sesle zikir eden tarikat

tesbihat: Allah'ı noksan sıfatlardan yüce tutan sözler

ziyade: fazla, çok

Birinci Hatveye ¹ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatveye

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ² âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatveye

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ

مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ³

âyeti işaret ediyor.

Dördüncü Hatveye

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ⁴ âyeti işaret ediyor.

Şu Dört Hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

¹ "Nefislerinizi temize çıkarmayın." Necm Sûresi, 53:32.

² "Allah'ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da onlara kendi nefislerini unutturmuştur." Haşir Sûresi, 59:19.

³ "Sana her ne iyilik erişirse Allah'tandır. Sana her ne kötülük gelirse, o da kendi nefisindendir." Nisâ Sûresi, 4:79.

⁴ "Herşey helâk olup gidicidir—Ona bakan yüzü müstesnâ." Kasas Sûresi, 28:88.

BİRİNCİ HATVEDE:

فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ¹ âyeti işaret ettiği gibi,

tezkiye-i nefis etmemek. Zira, insan, cibilliyeti ve fıtratı hasebiyle nefsinı sever. Belki, evvelâ ve bizzat yalnız zâtını sever; başka herşeyi nefesine feda eder. Mâbuda lâıyk bir tarzda nefsinı metheder; mâbuda lâıyk bir tenzihle nefsinı meâıyipten tenzih ve tebrıe eder. Elden geldiğı kadar kusurları kendine lâıyk görmez ve kabul etmez. Nefsinı perestış eder tarzında, şiddetle müdafaa eder. Hattâ, fıtratında tevdi edilen ve Mâbud-u Hakikînin hamd ve tesbihi için ona verilen

¹ “Nefislerinizi temize çıkarmayın.” Necm Sûresi, 53:32.

cibilliyet: yaratılıştan gelen huy, karakter

fıtrat: yaratılış

hasebiyle: dolayısıyla

hamd: övgü, teşekkür

mâbud: kendisine ibadet edilen

Mâbud-u Hakikî: gerçek ibadet edilmeye layık olan Allah

meâyip: ayıplar, kusurlar

methetmek: övmek

nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu

perestış etmek: taparcasına sevmek

tebrıe: kusur ve noksandan uzak tutma

tenzih: eksik ve çir-

kinliklerden arınmış tutma

tesbih: Allah'ı her türlü kusurdan yüce tutarak şanına layık ifadelerle anma

tevdi etmek: bırakmak, emanet etmek

tezkiye-i nefis: nefsi temize çıkarma

zât: kendisi

zira: çünkü

cihazat ve istidadı kendi nefesine sarf ederek, ¹ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ ¹ sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

İşte, şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri, onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.

İKİNCİ HATVEDE:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ²

dersini verdiği gibi, kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevâlî görse, kendine al-

¹ “Nefsinin arzusunu kendine mâbud edinen kimse...” Furkan Sûresi, 25:43.

² “Allah’ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da onlara kendi nefislerini unutturmuştur.” Haşir Sûresi, 59:19.

cihazat: cihazlar, organ ve duyular
fenâ: göçüp gitme, ölümlülük
hatve: basamak, mertebe
istidad: kabiliyet, yetenek
mazhar: erişme, sahip olma

mevt: ölüm
nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu
sarf etmek: harcamak
sır: gizli gerçek, gizem

tathir: temizleme
tebrie: kusur ve noksandan uzak tutma
tezkiye: temizleme, temize çıkarma
zevâl: gelip geçicilik, yokluk

maz. Ve külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzuzat makamında nefsinin düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefis-i emmârenin muktezasıdır.

Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi, şu hâletin aksidir. Yani, nisyân-ı nefis içinde nisyân etmemek. Yani, huzuzat ve ihtirasatta unutmak; ve mevtte ve hizmette düşünmek...

ÜÇÜNCÜ HATVEDE:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ
مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ¹

¹ “Sana her ne iyilik erişirse Allah’tandır. Sana her ne kötülük gelirse, o da kendi nefsindendir.” Nisâ Sûresi, 4:79.

ahz-ı ücret: ücret

alma

hâlet: durum, hal

hatve: basamak, mertebe

huzuzat: haz ve lezzet veren şeyler

ihtirasat: ihtiraslar, aşırı istekler, tutkular

iltizam: taraf tutma, taraftarlık

istifade-i huzuzat:

hazlardan, lezzetlerden istifade

külfet: zorluk

mevt: ölüm

mukteza: birşeyin gereği

nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu

nefis-i emmâre: in-

sanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu

nisyân: unutmak

nisyân-ı nefis: nefsi unutmak

tathir: temizleme

tezkiye: temizleme, arıtma

dersini verdiği gibi, nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu Hatvede, nefsinde yalnız kusuru ve naksı ve aczi ve fakrı görüp, bütün me-hâsin ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zülcelâl tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamd etmektir.

Şu mertebede tezkiyesi, ¹ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا 1 sırrıyla şudur ki: Kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.

¹ "Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir." Şems Sûresi, 91:9.

acz: âcizlik, güçsüzlük

fahr: övünme, gurur

fakr: fakirlik, ihtiyaç hali

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi olan ve herşeyi harika, üstün san'atıyla yaratan Allah

gınâ: zenginlik

hamd: övgü ve şükür

hatve: basamak, mertebe

ihsan: bağış, iyilik

kemâl: mükemmellik, kusursuzluk

kemâlât: mükemmellikler, üstün özellikler

kudret: güç, iktidar

mehâsin: güzellikler, iyilikler

mukteza: birşeyin gereği

naks: noksanlık, eksiklik

nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere teşvik eden duygu

şükür: verdiği nimetlerden dolayı Allah'a memnuniyetini sunma

temeddüh: böbürlenme

tezkiye: temizleme

ucb: kibir, kendini beğenme

DÖRDÜNCÜ HATVEDE:

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ¹ dersini verdiği

gibi, nefis kendini serbest ve müstakil ve bizzat mevcut bilir. Ondan, bir nevi rububiyet dâvâ eder; mâbuduna karşı adâvet-kârâne bir isyanı taşır. İşte, gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şöyledir ki:

Herşey, nefsinde mânâ-yı ismiyle fânidir, mefkuttur, hâdistir, mâdumdur. Fakat mânâ-yı harfiyle ve Sâni-i Zülcelâlin esmâsına

¹ “Herşey helâk olup gidicidir—Ona bakan yüzü müstesnâ.” Kasas Sûresi, 28:88.

adâvetkârâne: düşmancasına
bizzat: kendisi
dâvâ etmek: iddia etmek
esmâ: isimler
fâni: gelip geçici, ölümlü
hâdis: sonradan olan
hakikat: gerçek
hatve: basamak, mertebe
mâbud: kendisine ibadet edilen
mâdum: yok, ölü
mânâ-yı harfî: bir-

şeyin kendisini değil de san'atkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mânâ
mânâ-yı ismî: bir-şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan mânâsı
mefkut: kayıp, bilinmeyen
mevcut: var
müstakil: bağımsız
nefis: kişinin kendisi; insanı daima kötülüğe, yasak zevk ve isteklere

teşvik eden duygu
nevi: tür, çeşit
rububiyet: Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve ege-menliği altında bulundurması
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi san'atkâr, Allah

âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibarıyla şahittir, meşhuddur, vâciddir, mevcuttur.

Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücudunda adem, ademinde vücudu vardır. Yani, kendini bilse, vücut verse, kâinat kadar bir zulûmat-ı adem içindedir. Yani, vücud-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikîden gaflet etse, yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücudu, nihayetsiz zulûmât-ı adem ve firaklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enâniyeti bırakıp, bizzat nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikînin bir âyine-i tecellîsi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudatı ve nihayetsiz bir vücudu kazanır. Zira, bütün mevcudat, esmâsının cilvelerine maz-

adem: yokluk

âyinedarlık: aynalık

âyine-i tecellî: yansıma aynası

cihet: yön

cilve: yansıma, görünümlü

enâniyet: kendini beğenme

esmâ: isimler

firak: ayrılık

gaflet: vurdumduymazlık, umursa-

mazlık

kâinat: evren, yaratılmış herşey

meşhud: görünen, bilinen

mevcudat: varlıklar

mevcut: varlık

Mûcid-i Hakikî: gerçek var edici, yaratıcı olan Allah

nefis: kişinin kendisi

nihayetsiz: sonsuz

şahsî: kişisel

tathir: temizleme

tezkiye: arındırma, temizleme

vâcid: var eden, vücuda getiren

vazifedar: görevli

vücud: varlık

vücud-u şahsî: kendi kişisel varlığı

ziya-yı vücud: varlık ışığı

zulûmât-ı adem: yokluk karanlığı

har olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücudu bulan, herşeyi bulur.

* * *

mazhar: erişme,
sahip olma
Zât-ı Vâcibü'l-Vü-

cud: varlığı zorunlu olan ve yokluğu

asla düşünülemeyen Zât, Allah

Hâtime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarikindeki Dört Hatvenin izahatı, hakikatin ilmine, şeriatin hakikatine, Kur'ân'ın hikmetine dair olan yirmi altı adet Sözlerde geçmiştir. Yalnız, şurada bir iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet, şu tarik daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâle verir. Halbuki, en keskin tarik olan aşk, nefisten elini çeker, fakat mâşuk-u mecazîye yapışır.

acz: âcizlik, güçsüzlük

fakr: fakirlik, ihtiyaç hali

hakikat: gerçek

hâtime: sonuç, son bölüm

hatve: basamak, mertebe

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde ol-

ması

izahat: açıklamalar

Kadîr-i Zülcelâl: kudreti herşeyi kuşatan ve sonsuz haşmet ve yücelik sahibi olan Allah

mâşuk-u mecazî: gerçek sevgiye layık olmadığı halde aşık olunan şeyler

nefis: kişinin kendisi

şefkat: içten ve karşılıksız merhamet, sevgi

şeriat: Allah tarafından bildirilen ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi

tarik: yol

tefekkür: Allah'ı tanımayı sonuç verecek şekilde düşünme

Onun zevâlini bulduktan sonra Mahbûb-u Hakikîye gider.

Hem şu tarik daha eslemidir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâpervâzâne dâvâları bulunmaz. Çünkü, acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin.

Hem bu tarik daha umumî ve cadde-i kübrâdır. Çünkü, kâinatı, ehl-i vahdetü'l-vücud gibi, huzur-u daimî kazanmak için idama mahkûm zannedip Lâ mevcude illâ Hû hükmetmeye veyahut ehl-i vahdetü's-şuhud gibi, huzur-u daimî için kâinatı nis-

acz: âcizlik, güçsüzlük
bâlâpervâzâne: yüksekte konuşarak, atıp tutarak
cadde-i kübrâ: büyük cadde
ehl-i vahdetü'l-vücud: Allah'tan başka varlık olmadığı, herşeyin Allah'ın tecellîsi olduğunu kabul edenler
ehl-i vahdetü's-şuhud: görünen herşeyin Allah'ın varlığını gösterdiğini

söyleyen kimseler
eslem: en güvenli
fakr: fakirlik, ihtiyaç hali
had: sınır, çizgi, yetki
huzur-u daimî: sürekli olarak Allah'ın huzurunda bulunduğunun bilinci içinde olma
kâinat: evren, yaratılmış herşey
Lâ mevcude illâ Hû: Ondan başka hiçbir varlık yok
Mahbûb-u Hakikî:

sevilen ve gerçek anlamda sevilme-ye lâyık olan Allah
mahkûm: hükmedilen
nefis: kişinin kendisi
şatahat: mânevî sarhoşluk ve cezebe halindeyken söylenen şeriata aykırı sözler
tarik: yol
umumî: genel
zevâl: yokluk, geçip gitme

yan-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edip Lâ meşhude illâ Hû demeye mecbur olmuyor. Belki, idamdan ve hapisten gayet zâhir olarak Kur'ân affettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip Esmâ-i Hüsnâsının mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimal ederek, mânâ-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzur-u daimîye girmektir; herşeyde Cenâb-ı Hakka bir yol bulmaktır. Elhasıl,

âyinedarlık: aynalık

azletmek: ayırmak, uzaklaştırmak

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik
sahibi Allah

elhasıl: özetle, sonuç olarak

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri

Fâtır-ı Zülcelâl:
sonsuz haşmet
sahibi ve herşeyi
harika san'atıyla
yaratan Allah

gaflet: umursamazlık, âhiretten ve Allah'ın emir ve yasaklarından habersiz davranma

huzur-u daimî: sürekli olarak Allah'ın huzurunda bulunduğunun bilinci içinde olma

istihdam: çalıştırma

istimal: kullanma

Lâ meşhude illâ Hû: Allah'tan başka görülen hiçbir şey yoktur

mânâ-yı harfî: bir-

şeyin kendisini değil de san'atkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mânâ

mazhariyet: ayna olma, görünme yeri

mevcudat: varlıklar

nazar: bakış

nisyan-ı mutlak:

tam anlamıyla unutmama

sarf-ı nazar: görmezlikten gelmek

tahayyül: hayal etmek

zâhir: açık

mevcudatı mevcudat hesabına hizmetten azlederek, mânâ-yı ismiyle bakmamaktır.

azletmek: ayırmak,
uzaklaştırmak
mânâ-yı ismî: bir-

şeyin sahibine
değil de, bizzat
kendisine bakan

ve kendisini tanı-
tan mânâsı
mevcudat: varlıklar

Kader meselesine dair müteferrik meseleler

(Sözler, On Yedinci Söz'den)

Kalbe Farisî olarak tahattur eden bir münacat

هَذِهِ الْمُنَاجَاةُ تَخَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِالْبَيَانِ

الفَارِسِي

Yani, bu münacat, kalbe Farisî olarak tahattur ettiğinden, Farisî yazılmıştır. Evvelce matbu olan Hubab Risalesinde derc edilmişti.

derc edilmek: yerleştirilmek
evvelce: daha önce
Farisî: Farsça
Hubab Risalesi:
Mesnevî-i Nuriye'-

de yer alan bir bölüm
matbu olan: basılan
münacat: dua, Al-

lah'a yakarış
müteferrik: parça parça
tahattur: hatıra gelme

يَا رَبِّ! بِهٖ شَشْ جِهَتْ نَظَرُ مِي كَزْدَمْ، دَرْدِ
خُوْدَرَا دَرْمَانُ نَمِي دِيْدَمْ

Yâ Rab! Tevekkülsüz, gafletle, iktidar ve ihtiyarıma dayanıp derdime derman aramak için cihât-ı sitte denilen altı cihette nazar gezdirdim. Maatteessüf derdime derman bulamadım. Mânen bana denildi ki: “Yetmez mi dert, derman sana.”

دَر رَاسْت مِي دِيْدَمْ كِه:
دِي رُوْز مَزَارِ پَدَرِ مَنْسْت

Evet, gafletle sağımdaki geçmiş zaman-
dan teselli almak için baktım. Fakat gör-
düm ki, dünkü gün, pederimin kabri; ve
geçmiş zaman, ecdadımın bir mezar-ı ek-

cihât-ı sitte: altı
yön
cihet: yön
ecdad: atalar, de-
deler
gaflet: umursamaz-
lık, âhiretten ve
Allah'ın emir ve
yasaklarından ha-
bersiz davranma

ihtiyar: irade, dile-
me, tercih
maatteessüf: üzü-
lerek, ne yazık ki
mânen: mânevî
olarak
nazar: bakış
peder: ata, baba
Rab: her bir varlığa
yaratılış gayeleri-

ne ulaşmaları için
muhtaç olduğu
şeyleri veren, on-
ları terbiye edip
idaresi ve ege-
menliği altında
bulunduran Allah
tevekkül: Allah'a
dayanma ve gü-
venme

beri sûretinde göründü. Teselli yerine vahşet verdi. HASIYE

HASIYE İman, o vahşetli mezar-ı ekberi, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecma-ı ahbap gösterir.

وَدَرْ چَپ دِیْدَمْ كِه: فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْت

Sonra soldaki istikbale baktım, derman bulamadım. Belki yarınki gün, benim kabrim; ve istikbal ise, emsalimin ve nesl-i âtinin bir kabir-i ekberi sûretinde görünüp, ünsiyet değil, belki vahşet verdi. HASIYE

HASIYE İman ve huzur-u iman, o dehşetli kabir-i ekberi, sevimli saadet saraylarında bir davet-i Rahmâniye gösterir.

وَإِیْمُرُوْز: تَابُوتِ جِسْمِ پُرِ اضْطِرَابِ مَنَسْت

Soldan dahi hayır görünmediği için, hazır

davet-i Rahmâni-

ye: Rahmânî davet

emsal: benzerler

haşiye: dipnot, açıklayıcı not

huzur-u iman: iman

nın verdiği huzur

istikbal: gelecek

zaman

kabr-i ekber: en

büyük kabir

meclis-i münev-

ver: nurlu meclis

mecma-ı ahbap:

dostların toplandı-

ğı yer

mezar-ı ekber: en

büyük mezar

nesl-i âti: gelecek

nesil

saadet: mutluluk

sûret: şekil, biçim

ünsiyet: dostluk,

cana yakınlık

vahşet: ürküntü,

korku

güne baktım. Gördüm ki, şu gün, güya bir tabuttur. Hareket-i mezbu-hânede olan cisminin cenazesini taşıyor. HASİYE

HASİYE İman, o tabutu, bir ticaretgâh ve şaşaalı bir misafirhane gösterir.

بَرِّ سَرِّ عُمْرٍ جَنَازَةً مَنْ اِیْسْتَادَهُ اَنْتَ

İşbu cihetten dahi devâ bulamadım. Sonra başımı kaldırıp şecere-i ömrümün başına baktım. Gördüm ki, o ağacın tek meyvesi benim cenazemdir ki, o ağacın üstünde duruyor, bana bakıyor. HASİYE

HASİYE İman, o ağacın meyvesini cenaze değil, belki ebedî hayata mazhar ve ebedî saadete namzet olan ruhumun eskimiş yuvasından yıldızlarda gezmek için çıktığını gösterir.

دَرْ قَدَمِ: اَبِ خَاكِ خِلْقَتِ مَنْ وَخَاكِسْتَرِ عِظَامِ
مَنْ اَنْتَ

cihet: yön
ebedî: sonu olmayan, sonsuz
hareket-i mezbu-hâne: can çekişme hali

haşiye: dipnot, açıklayıcı not
mazhar: nail olma, kazanma
namzet: aday
saadet: mutluluk

şaşaalı: gösterişli, göz alıcı
şecere-i ömür: ömür ağacı
ticaretgâh: ticaret yeri

O cihetten dahi meyus olup başımı aşağıya eğdim. Baktım ki, aşağıda, ayak altında, kemiklerimin toprağı ile mebde-i hilka-timin toprağı birbirine karışmış gördüm. Derman değil, derdime dert kattı. HAŞİYE

HAŞİYE İman, o toprağı, rahmet kapısı ve Cennet salonunun perdesi olduğunu gösterir.

چُونِ دَرِ پَسِ مِیَنَکَرَمْ، بِنَمَ: اِنِ دُنْیَا بِی بُنْیَا
هیچ دَرِ هیچَسْت

Ondan dahi nazarı çevirip arkama baktım. Gördüm ki, esassız, fâni bir dünya, hiçlik derelerinde ve adem zulûmatında yuvarlanıp gidiyor. Derdime merhem değil, belki vahşet ve dehşet zehrini ilâve etti. HAŞİYE

HAŞİYE İman, o zulûmatta yuvarlanan dünyayı, vazifesi bitmiş, mânâsını ifade et-

adem: yokluk, hiçlik
cihet: yön
fâni: gelip geçici
haşîye: dipnot,
açıklayıcı not
mebde-i hilka: ya-

ratılışın başlangıcı
merhem: ilaç, çare
meyus: ümitsiz
nazar: bakış, dik-
kat
rahmet: şefkat,

merhamet
vahşet: ürküntü,
korku
vücut: varlık
zulûmat: karanlık-
lar

miş, neticelerini kendine bedel vücutta bırakmış mektubât-ı Samedâniye ve sa-hâif-i nukuş-u Sübhâniye olduğunu gösterir.

وَدَرْ پِش: اَنْدَا زَهْ نَظَرُ مِيكُنَم، دَرِ قَبْرِ كُشَادَه اَسْت
وَرَاهِ اَبَدِ بَدُورِدَرَا زُ بَدِيدَارِسْت

Onda dahi hayır görmediğim için ön tarafıma, ileriye nazarımı gönderdim. Gördüm ki, kabir kapısı yolumun başında açık görünüp, onun arkasında ebede giden cadde, uzaktan uzağa nazara çarpıyor. **HASIYE**

HASIYE İman, o kabir kapısını âlem-i nur kapısı ve o yol dahi saadet-i ebediye yolu olduğunu gösterdiğinden, dertlerime hem derman, hem merhem olur.

مَرَا جُزْ جُزْءِ اِخْتِيَارِي چيزی نيست دَر دَسْت

âlem-i nur: nur âlemi

ebed: sonu olmayan, sonsuzluk

hasiye: dipnot, açıklayıcı not

hayır: iyilik

mektubat-ı Samedâniye: hiçbir şe-

ye muhtaç olmayan fakat herşeyin Kendisine muhtaç olduğu Samed olan Allah'a ait her biri birer mektup gibi mânâlar ifade eden varlıklar
nazar: bakış, dikkat

saadet-i ebediye:

sonsuz mutluluk

sahâif-i nukuş-u

Sübhâniye: her türlü kusur ve noksandan uzak olan Allah'ın nakışlarını gösterdiği sayfalar

İşte şu altı cihette ünsiyet ve teselli değil, belki dehşet ve vahşet aldığım onlara mukabil, benim elimde bir cüz-i ihtiyarîden başka hiçbir şey yoktur ki, ona dayanıp onunla mukabele edeyim. HASIYE

HASIYE İman, o cüz-i lâyetecezzâ hük-mündeki cüz-ü ihtiyarî yerine, gayr-ı mütenâhi bir kudrete istinad etmek için bir vesika verir. Ve belki iman bir vesikadır.

كِه اَوْجُزْءُ هَمْ عَاجِزْ، هَمْ كُوتَاْ، وَهَمْ كَمْ
عَيَارَاسْت

Halbuki o cüz-i ihtiyarî denilen silâh-ı insanî hem âciz, hem kısıdır. Hem ayarı noksandır. İcad edemez. Kisbden başka hiçbir şey elinden gelmez. HASIYE

HASIYE İman, o cüz-i ihtiyarîyi, Allah na-

acz: âcizlik, güç-süzlük
cihet: yön
cüz-i ihtiyarî: insandaki az bir irade serbestliği
cüz-i lâyetecezzâ: bölünemeyen en küçük parça; atom

gayr-ı mütenâhi: sınırsız, sonsuz
haşiye: dipnot, açıklayıcı not
icad: var etme, yaratma
istinad: dayanma
kisb: çalışma
kudret: güç, iktidar

mukabele: karşı gelme, karşı koyma
mukabil: karşılık
silâh-ı insanî: insana ait silah
ünsiyet: dostluk, canayakınlık
vesika: belge

mına istimal ettirip, herşeye karşı kâfi getirir. Bir askerin cüzî kuvvetini devlet hesabına istimal ettiği vakit, binler kuvvetinden fazla işler görmesi gibi...

نَهْ دَر مَاضِی مَجَالِ حُلُولْ، نَهْ دَر مُسْتَقْبَلِ مَدَارِ
نُفُوذَاست

Ne geçmiş zamana hulûl edebilir, ne de gelecek zamana nüfuz edebilir. Mazi ve müstakbele ait emellerime ve elemelerime faidesi yoktur. **HÂŞİYE**

HÂŞİYE İman, dizginini cism-i hayvanînin elinden alıp kalbe, ruha teslim ettiği için, maziye nüfuz ve müstakbele hulûl edebilir. Çünkü kalb ve ruhun daire-i hayatı geniştir.

مَیْدَانِ أَوْ إِنْ زَمَانِ حَالْ، وَیَكْ أَنْ سَیَّالَسْتَ

O cüz-i ihtiyarînin meydan-ı cevelânı, kı-

cism-i hayvanî:
hayvanî cisim, beden
cüz-i ihtiyarî: in-
sandaki az bir irade serbestliği
cüzî: küçük, az
daire-i hayat: ha-

yat dairesi
elem: acı, üzüntü
emel: arzu, istek
haşiye: dipnot
hulûl: girme, sızma
istimal: kullanma
kâfi: yeterli
mazi: geçmiş za-

man
meydan-ı cevelân:
hareket ve faaliyet meydanı
müstakbel: gelecek zaman
nüfuz: geçme, işleme

sacık şu zaman-ı hazır ve bir ân-ı seyyaldir.

بَا إِنْ هَمَّ فَقَرَهَا وَضَعَفَهَا، قَلِمَ قُدْرَتِ تُو أَشْكَارَه
نُوشَتَه أَتَتْ، ”دَر فِطْرَتِ مَا“: مَيْلِ أَبَدٍ وَأَمَلِ سَرْمَدٍ

İşte, şu bütün ihtiyaçlarımla ve zayıflığımla ve fakr ve aczimle beraber, altı cihetten gelen dehşetler ve vahşetlerle perişan bir halde iken, kalem-i kudretle sahife-i fıtratımda ebede uzanan arzular ve sermede yayılan emeller âşikâre bir sûrette yazılmıştır, mahiyetimde derc edilmiştir.

بَلْكَه هَرْجِه هَسْت، هَسْت

Belki dünyada ne varsa, nümuneleri fıtratımda vardır. Umum onlara karşı alâkadarım. Onlar için çalıştırıyorum, çalışıyorum.

acz: âcizlik, güçsüzlük
alakadar: alakalı
ân-ı seyyal: bir anda akıp giden zaman dilimi
âşikâre: açıkça
cihet: yön
derc edilmek: yer-

leştirilmek
ebed: sonsuzluk
emel: arzu, istek
fakr: fakirlik, ihtiyaç hali
fıtrat: yaratılış
kalem-i kudret: kudret kalemi
mahiyet: öz, esas,

nitelik
sahife-i fıtrat: yaratılış sayfası
sermed: süreklilik, devamlılık
sûret: biçim, şekil
umum: bütün
zaman-ı hazır: şimdiki zaman

دَائِرَةُ اِحْتِيَاجٍ مَانِدٍ دَائِرَةَ مَدِّ نَظَرٍ بُرْزُكِي دَارِسْت

İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir.

خَيَالِ كُدَامِ رَسَدِ اِحْتِيَاجِ نِيزِ رَسَدِ

دَرِ دَسْتِ ❁ هَرْ چِه نِیَسْت دَرِ اِحْتِيَاجِ هَسْت

Hattâ, hayal nereye gitse, ihtiyaç dairesi dahi oraya gider; orada da hâcet vardır. Belki, her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan ihtiyaçta vardır; elde bulunmayan ise hadsizdir.

دَائِرَةُ اِِقْتِدَارِ هَمْچُو دَائِرَةَ دَسْتِ کُوتَاهِ کُوتَاهَسْت

Halbuki daire-i iktidar, kısa elimnin dairesi kadar kısa ve dardır.

پَسْ فُقْرُو حَاجَاتِ مَا بِقَدَرِ جِهَانَسْت

Demek, fakr ve ihtiyaçlarım dünya kadardır.

سَرْمَايَِّ مَا هَمِّجُو: ”جُزْءٌ لَا يَتَجَزَّأ“ اَسْتُ

Sermayem ise, cüz-i lâyetecezzâ gibi cüz'î birşeydir.

اَيْنُ جُزْءٍ كُدَامَ وَاَيْنُ كَاثِنَاتِ حَاجَاتِ كُدَامَسْتُ؟

İşte, şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsal edilen hâcet nerede? Ve bu beş paralık cüz-ü ihtiyarî nerede? Bununla onların mübayaasına gidilmez, bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise başka bir çare aramak gerektir.

پَسْ دَرَرَاهِ تُو، اَزَايْنِ جُزْءٍ نِيَزْ بَا زَمِي كُذْشَتَنْ

چَارَهُ مَنْ اَسْتُ

O çare ise şudur ki: O cüz-i ihtiyarîden dahi vaz geçip, irade-i İlâhiyeye işini bırakıp, kendi havl ve kuvvetinden teberri edip, Ce-

cihan: dünya
cüz'î: ferdî, az, küçük

cüz-i ihtiyarî: insandaki az bir irade serbestliği

cüz-i lâyetecetz-

zâ: parçalanmayan parça; zerre, atom

hâcet: ihtiyaç

havl: güç, kuvvet

irade-i İlâhiye: Allah'ın iradesi, dile-

mesi

istihsal edilen: elde edilen, netice olarak ortaya çıkan

mübaya: satın alma

teberri: uzaklaşma

nâb-ı Hakkın havl ve kuvvetine iltica ederek hakikat-i tevekküle yapışmaktır. *Yâ Rab! Madem çare-i necat budur; Senin yolunda o cüz-i ihtiyârîden vaz geçiyorum ve enaniyetimden teberri ediyorum.*

تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتَكِيرِ مَنْ شَوْدُ، رَحْمَتِ بِي
نَهَايَتِ تُو پَنَاهِ مَنْ اَسْتُ

Ta, Senin inâyetin, acz ve zaafıma merhameten elimi tutsun. Hem, ta Senin rahmetin, fakr ve ihtiyacıma şefkat edip bana istinadgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.

آن کس که بحرِ بی نہایتِ رحمتِ یافت است، تکیہ

acz: âcizlik, güçsüzlük

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

cüz-i ihtiyârî: insandaki az bir irade serbestliği

çare-i necat: kurtuluş çaresi

enaniyet: benlik

fakr: ihtiyaç hali, muhtaç olma

hakikat-i tevekkül:

tevekkül gerçeği

havl: güç, kuvvet

iltica etmek: sığınmak

inayet: yardım, başış

istinadgâh: dayanak

Rab: her bir varlığa yaratılış gayeleri-

ne ulaşmaları için muhtaç olduğu

şeyleri veren, onları terbiye edip

idaresi ve ege-

menliği altında bulunduran Allah

rahmet: şefkat, merhamet

teberri: uzaklaşma

zaaf: zayıflık, güçsüzlük

نَه كُنْدَ بَرَّائِنِ جُزْءِ اِخْتِيَارِی كِه یَكْ قَطْرَه سَرَابَسْت

Evet, her kim ki rahmetin nihayetsiz denizini bulsa, elbette bir katre serap hükümünde olan cüz-i ihtiyarına itimat etmez, rahmeti bırakıp ona müracaat etmez.

اَيُّوَاهُ! اَيْنِ زَنْدِكَانِی هَمْ چُو خَابَسْت

وَيْنِ عُمَرِ بِي بُنْيَادِ هَمْ چُو بَادَسْت

Eyvah, aldandık! Şu hayat-ı dünyeviyeyi sabit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün zayi ettik. Evet, şu güzerân-ı hayat bir uykudur; bir rüya gibi geçti. Şu temelsiz ömür dahi bir rüzgâr gibi uçar, gider.

اِنْسَانُ بَرَوَالِ دُنْيَا بَفَنَّا اَسْت، اَمَالِ بِي بَقَا اَلَام

بَبَقَا اَسْت

Kendine güvenen ve ebedî zanneden

cüz-i ihtiyârî: in-sandaki az bir irade serbestliği
ebedî: sonsuz

güzerân-ı hayat: hayatın geçmesi

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı
itimât: güvenme
katre: damla
nihayetsiz: sonsuz
rahmet: şefkat,

merhamet
serap: göz yanılması
zayi etmek: kaybetmek

mağrur insan zevâle mahkûmdur, sür'atle gidiyor. Hane-i insan olan dünya ise, zulûmat-ı ademe sukut eder. Emeller bekâsız, elemeler ruhta bâki kalır.

يَا أَيُّ نَفْسٍ نَا فَرَجَامُ! وَجُودِ فَانِي خُودَرَا فِدَا كُنْ
خَالِقِ خُودَرَا كِه اَيْنُ هَسْتِي وَدِيْعَه هَسْت

Madem hakikat böyledir. Gel, ey hayata çok müştak ve ömre çok talip ve dünyaya çok âşık ve hadsiz emellerle ve elemelerle müptelâ bedbaht nefsim! Uyan, aklını başına al! Nasıl ki yıldızböceği kendi ışıkçığına itimat eder, gecenin hadsiz zulûmatında kalır. Balarısı kendine güvenmediği için gündüzün güneşini bulur; bütün dostları olan çiçekleri, güneşin ziyasıyla yaldızlan-

bâki: sonsuz, devamlı

bedbaht: talihsiz

bekâsız: devam-sız, geçici

elem: acı, üzüntü, keder

emel: arzu, istek

hadsiz: sınırsız

hakikat: gerçek, doğru

hane-i insan: insanın evi

itimat: güvenme

mağrur: gururlu

müptelâ: bağımlı, tutulmuş

müştak: düşkün, aşık

nefis: insanı daima kötülüğe, yaksak zevk ve istek-

lere teşvik eden güç

sukut etmek: düşmek, alçalmak

zevâl: sona erme

ziya: ışık

zulûmat: karanlıklar

zulûmat-ı adem: yokluk karanlığı

miş müşahede eder. Öyle de, kendine, vücuduna ve enaniyetine dayansan, yıldız-böceği gibi olursun. Eğer sen fâni vücudunu, o vücudu sana veren Hâlıkın yolunda feda etsen, balarısı gibi olursun, hadsiz bir nur-u vücut bulursun. Hem feda et. Çünkü şu vücut sende vedia ve emanettir.

وَمُلْكُ أَوْ وَأَوْدَادَهُ فَنَّا كُنْ تَا بَقَا يَابَدُ، أَرَانْ

سِرِّی که: ”نَفْيِ النَّفْيِ“ اثْبَاتِ سَت

Hem Onun mülküdür, hem O vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fena et, feda et, ta bekà bulsun. Çünkü nefy-i nefy ispattır. Yani, yok yok ise, o vardır. Yok, yok olsa, var olur.

خُدَايِ پُرْ كَرَمْ خُودْ مُلْكِ خُودْرَا مِی خَرْدْ أَرْتُو

بَهَائِ پِی گِرَانْ دَادَهْ بَرَايِ تُو نِگَاهْ دَارَا سَت

bekà: devamlılık, süreklilik

enaniyet: benlik

fâni: ölümlü, geçici

hadsiz: sınırsız

Hâlık: herşeyi ya-

ratan Allah

mülk: sahip olunan

ve hükmedilen şey

müşahede etmek:

görmek

nefy-i nefy: yoklu-

ğun yokluğu

nur-u vücut: varlık

nuru

vedia: emanet

vücut: varlık

Hâlık-ı Kerîm, kendi mülkünü senden satın alıyor; Cennet gibi büyük bir fiyatı verir. Hem o mülkü senin için güzelce muhafaza ediyor, kıymetini yükselttiriyor. Yine sana hem bâki, hem mükemmel bir sûrette verecektir. Öyle ise, ey nefsim, hiç durma. Birbiri içinde beş kârlı bu ticareti yap. Ta beş hasâretten kurtulup, beş ribhi birden kazanasın.¹

¹ Buradaki beş kâr ve beş hasâret için Altıncı Söze bakınız.

bâki: sürekli, devamlı

Hâlık-ı Kerîm: ikramı bol ve herşeyi yaratan Allah

hasâret: zarar

mülk: sahip olunan ve hükmedilen şey

nefis: insanı دائما kötülüğe, ya-

sak zevk ve isteklere teşvik eden güç

ribh: kazanç, kâr
sûret: biçim, şekil

(İşârâtü'l-İ'câz, Bakara Sûresinin
7. âyetinin tefsirinden)

﴿ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ¹ ﴾

Mukaddeme

Bu âyetin üzerinde durmak icap ediyor. Ehl-i İ'tizal, Ehl-i Cebir, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat gibi ehl-i kelâmın şu âyet-i azime-nin altında yaptıkları muharebe-i ilmiyele-rini dinleyelim. Zira, bu gibi fikrî harpler, ehl-i nazarı dikkate dâvet eder. Binaena-

¹ “İnkârlarında ısrar ettikleri için Allah onların kalblerini de, kulaklarını da mühürlemiştir. Gözlerinin üzerinde de, hak-kı görmelerine mâni bir perde vardır. Âhirette ise onların hakkı pek büyük bir azaptır.” Bakara Sûresi, 2:7.

âyet-i azîme: bü-yük ve yüce âyet
ehl-i Cebir: Cebri-ye Mezhebi mensupları
ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebinden olanlar

ehl-i kelâm: konu-su daha çok inanç-la ilgili olan kelâm ilmiyle uğraşanlar
ehl-i nazar: görüş sahibi olanlar
Ehl-i Sünnet ve'l-

Cemaat: ehli sün-net mezhebinden olanlar
muharebe-i ilmiye: ilmî savaş, ilmî tartışma, mücadele
mukaddeme: giriş

leyh, onların bu âyette takip ettikleri cihetleri kontrol lâzımdır.

Evet, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin sırat-ı müstakim üzerine olduğunu, ötekilerin ya ifrata veya tefrite maruz kaldıklarını ispat için, bazı münasebetlerin zikri lâzımdır.

Birincisi: Tahakkuk etmiş hakaiktendir ki, tesir-i hakikî, yalnız ve yalnız Allah'ındır. Öyleyse, Ehl-i İ'tizalin abde verdiği tesir-i hakikî hilâf-ı hakikattir.

İkincisi: Allah Hakîmdir; öyleyse, sevap ve ikab abes değildir, ancak istihkaka göredir. Öyleyse ıztırar ve cebir yoktur.

abd: kul
abes: boş, faydasız
binaenaleyh: bundan dolayı
cebir: zorlama
cihet: yön, taraf
ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebinden olanlar
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat: ehli sünnet mezhebinden olanlar
hakaik: hakikatler, gerçekler, doğru-

lar
Hakîm: herşeyi hikmetle, belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratan Allah
hilâf-ı hakikat: gerçek dışı
ıztırar: mecbur etme, zorlama
ifrat: aşırılık, doğru yolu bırakıp aşırılığa doğru sapma
ikab: ceza

istihkak: hak etme, lâıyk olma
maruz: tesirinde kalan
sırat-ı müstakim: dosdoğru yol, orta yol
tahakkuk: gerçekleşme
tefrit: tersine aşırılık, doğru yolu bırakıp aşırılığın ters yönüne sapma
tesir-i hakikî: gerçek tesir; gerçek yaratma gücü

Üçüncüsü: Herşeyin biri mülk, diğeri melekût, yani biri dış, diğeri iç olmak üzere iki ciheti vardır.

Mülk ciheti, bazı şeylerde güzeldir, bazı şeylerde de çirkin görünür: Âyinenin arka yüzü gibi.

Melekût ciheti ise, herşeyde güzeldir ve şeffaftır: Âyinenin dış yüzü gibi. Öyleyse, çirkin görünen şeyin yaratılışı, çirkin değildir, güzeldir. Ve aynı zamanda o gibi çirkinlerin yaratılışı, mehasini ikmal içindir. Öyleyse, çirkinin de bir nevi güzelliği vardır. Binaenaleyh, bu hususta Ehl-i İ'tizalin “Çirkin şeylerin halkı Allah’a ait değildir” dedikleri safsataya mahal kalmadı.

Dördüncüsü: Meselâ darp ve katle terrettüp eden elem ve ölüm gibi “hâsıl-ı bilmasdar” ile tabir edilen şey, mahlûk ve sa-

binaenaleyh: bundan dolayı

cihet: yön, taraf

darp: vurma

ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebinden olanlar

elem: acı, keder

hâsıl-ı bilmasdar: birşeyin kaynağın-

dan ortaya çıkan, gerçek tesir sahibinden meydana gelen sonuç. Yani “vurmak” masdardır, “acı” ise hâsıl-ı bilmasdardır

ikmal: tamamlama

katl: öldürme

mahlûk: yaratılan

mehasin: güzellikler

melekût ciheti:

mânevî yön, iç yüz

mülk ciheti: maddî

yön, dış yüz

nevi: tür, çeşit

terettüp etme: netice verme, sonuçlanma

bit olmakla beraber, câmidir. İlm-i sarfta malûmdur ki, câmidlerden ism-i fâil gibi sıfatlar yapılamaz. Ancak kisbî, nisbî, itibarî olan mânâ-yı masdarîden yapılabilir. Öyleyse, ölümün halkı katl değildir. Öyleyse, Ehl-i İ'tizalin hatâlarına, hatâ nazarıyla bakılmalıdır.

Beşincisi: İnsanın katl gibi zahirî ve ihtiyarî olan fiilleri, nefsin meyelânına intiha eder. Cüz-i ihtiyarî denilen şu nefis meyelânı üzerine münazaalar deveren eder.

câmid: gr. donuk, kendisinden birşey türetilmeyen

cüz-i ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade

deveren etme: dönüp dolaşma

Ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebinden olanlar

ihtiyarî: iradeye ait, tercih etme gücüyle ilgili

İlm-i sarf: sarf ilmi, morfoloji; Arap dilbilgisinde kelime yapısını ele alan ilim

intiha etme: bitiş noktasına ulaşma

ism-i fâil: gr. bir iş, oluş veya durumu yüklenen şahsı bildiren kelimedir-kâtip (yazan, yazıcı)

itibarî: var sayılan, gerçek ve fiilî olmayan; göreceli

katl: öldürme

kisbî: kazanma ile ilgili, çalışarak elde edilen

malûm: bilinen
mânâ-yı masdarî: masdarla ilgili mâ-

nâ, masdara ait mânâ

meyelân: eğilim, meyil

münazaa: tartışma, çekişme

nazar: bakış, görüş

nefs: insanı isteklere sevk eden kuvvet

nisbî: kıyaslama ile olan, iki şey arasındaki nispet, kıyas

sabit: değişmez, kesin

zahirî: görünürde

Altıncısı: Âdetullah üzerine, irade-i külliye-i İlâhiye, abdin irade-i cüz'iyesine bakar. Yani, bunun bir fiile taallûkundan sonra, o taallûk eder. Öyleyse cebir yoktur.

Yedincisi: İlim, malûma tâbidir. Bu kaziyeye göre, malûm, ilme tâbi değildir; çünkü devir lâzım gelir. Öyleyse, bir insan, amelini yaptığı bir fiilin esbabını kadere havale etmekle taallül ve bahaneler gösteremez.

Sekizincisi: Ölüm gibi hâsıl-ı bilmasdar denilen şey, kesb gibi bir masdara mütevakkıftır. Yani, âdetullah üzerine, o hâsıl-ı

abd: kul

âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu kanun ve prensipleri

cebir: zorlama

esbab: sebepler

hâsıl-ı bilmasdar: birşeyin kaynağından ortaya çıkan, gerçek tesir sahibinden meydana gelen sonuç. Yani "vurmak" masdardır, "acı" ise hâsıl-ı bilmasdardır

irade-i cüz'iyeye: insanın elindeki çok

az seçme gücü

irade-i külliye-i İlâhiye: Allah'ın herşeyi kuşatan iradesi

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlanması

kaziye: önerme, hüküm

kesb: kazanma, kazanım; bir fiil sonucu ortaya çıkan şey

malûm: bilinen

masdar: gr. şahıs ve zaman göstermeyen, ancak olumlu veya olumsuz bir fiil ve oluşa delâlet eden kelimedir ve yani bütün fiil ve türevler kendinden doğar; kaynak kelime **mütevakkıf:** bağlı, vâbeste

taallûk: irtibat, bağlanma

taallül: illet ve sebep gösterme, bahane üretme

tâbi: bağlı

bilmasdarın vücuduna şart kılınmıştır. Kesb denilen masdarda, çekirdek ve ukde-i hayatiye meyelândır. Bu düğümün açılmasıyla, meseledeki düğüm de açılır.

Dokuzuncusu: Cenâb-ı Hakkın ef'alinde tercih edici bir garaza, bir illete ihtiyaç yoktur. Ancak tercih edici, Cenâb-ı Hakkın ihtiyarındır.

Onuncusu: Bir emrin, behemehal bir müessirin tesiriyle vücuda gelmesi lâzımdır ki, tereccüh bilâ-müreccih lâzım gelmesin.

âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu kanun ve prensipleri

behemehal: her durumda, ne olursa olsun, mutlaka

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

ef'al: fiiller, yaratma işi

garaz: sebep, illet

hâsıl-ı bilmasdar: birşeyin kaynağından ortaya çıkan, gerçek tesir sahibi

binden meydana gelen sonuç. Yani "vurmak" masdardır, "acı" ise hâsıl-ı bilmasdardır

ihtiyarî: iradeye ait, tercih etme gücüyle ilgili

illet: asıl sebep

kesb: kazanma, kazanım; bir fiil sonucu ortaya çıkan şey

masdar: gr. şahıs ve zaman göstermeyen, ancak olumlu veya olumsuz bir fiil ve oluşturma delâlet eden

kelimedir ve yani bütün fiil ve türevler kendinden doğar; kaynak kelime

meyelân: eğilim, meyil

müessir: tesir edici, gerçek tesir sahibi

tereccüh bilâ-müreccih: sebepsiz

üstünlük. Yani, bir üstünlük sebebi ve niteliği olmadan üstünlüğün olması

ukde-i hayatiye: hayat düğümü,

çekirdeği

vücut: varlık

Amma itibarî emirlerde tahsis edici birşey bulunmasa bile muhal lâzım gelmez.

On birincisi: Birşey, vücudu vâcip olmadıkça vücuda gelmez. Evet, irade-i cüz'i-yenin taallûkuyla irade-i külliyyenin taallûku birşeyde içtima ettikleri zaman, o şeyin vücudu vacip olur ve derhal vücuda gelir.

On ikincisi: Birşeyi bilmekle, mahiyetini bilmek lâzım gelmez. Ve birşeyi bilmekle, o şeyin adem-i vücudu lâzım gelmez. Binaenaleyh, cüz-i ihtiyarînin mahiyetinin tabir edilememesi, vücudunun kat'iyetine münafi değildir.

Nazar-ı dikkatinize arz ettiğim şu esasları

adem-i vücud: var olmama, meydana gelmeme

binaenaleyh: bundan dolayı

cüz-i ihtiyarî: insanın elindeki çok az seçme gücü

içtima: bir araya gelme, toplanma

irade-i cüz'îye: insanın elindeki çok az seçme gücü

irade-i külliye: Al-

lah'ın herşeyi kaplayan iradesi

itibarî emir: gerçekte olmadığı halde varsayılan iş, olgu

kat'iyet: kesinlik

mahiyet: temel özellik, asıl nitelik

muhal: imkânsız

münafi: zıt, aykırı

nazar-ı dikkat: dikkatli bakış, görüş

taallûk: bağlanma, irtibat

tabir etme: ifade etme, yorumlama

tahsis: bir hususta başkasına tercih etme, seçme, has ve ait kılma

vacip: zorunlu

vücud: varlık

vücuda gelme: var olma, meydana gelme

tam mânâsıyla anladıktan sonra, şu maruzatımı da dinleyiniz.

Biz Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Ehl-i İ'tizale karşı diyoruz ki: Abd, kesb denilen masdardan neş'et eden, hâsıl-ı bilmasdar olan esere hâlık değildir. Abdin elinde ancak ve ancak kesb vardır. Zira Allah'tan başka müessir-i hakikî yoktur. Zaten tevhid de öyle ister.

Sonra Ehl-i Cebre döner söyleriz ki: Abd, bir ağaç gibi bütün bütün ıztırar ve cebir

abd: kul

cebir: mecbur kılma, zorlama

ehl-i Cebri: Cebriye Mezhebine bağlı olanlar

ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebine bağlı olanlar

Ehl-i Sünnet ve

Cemaat: Hz. Peygamberin (a.s.m.) Sünnetine ve Ashâbının yoluna bağlı olan ve onların izlediği dinî yol ve metodu benimseyenler

hâlık: yaratıcı

hâsıl-ı bilmasdar: birşeyin kaynağından ortaya çıkan, gerçek tesir sahibinden meydana gelen fiildir. Mese-lâ, "vurmak" masdardır, "acı" ise hâsıl-ı bilmasdardır

ıztırar: mecburiyet, zorlama

kesb: kazanma, kazanım; bir fiil sonucu ortaya çıkan durum

maruzat: arz edilenler, takdim edilenler

masdar: gr. şahıs

ve zaman göstermeyen, ancak olumlu veya olumsuz bir fiil ve oluşa delâlet eden kelimedir ve bütün fiil ve türevler kendinden doğar; kaynak kelime, iş

müessir-i hakikî: gerçek tesir sahibi

neş'et etme: doğma, meydana gelme

tevhid: birleme; herşeyin bir olan Allah'a ait olduğunu bilme ve inanma

altında değildir. Elinde küçük bir ihtiyar vardır. Çünkü Cenâb-ı Hak hakîmdir, cebir gibi zulümleri intaç eden şeylerden münezzehtir.

S - Cüz-i ihtiyarî denilen şey nedir? Ne kadar etrafı kazılırsa, altından cebir çıkıyor! Bu nasıl birşeydir?

C - *Birincisi*: Fıtrat ile vicdan, ihtiyarî emirleri, ıztırarî emirlerden tefrik eden gizli birşeyin vücuduna şehadet ediyorlar. Tayin ve tabirine olan acz, vücuduna halel getirmez.

acz: acizlik, güçsüzlük

cebir: mecbur kılma, zorlama

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve
yücelik sahibi Al-
lah

cüz-i ihtiyarî: in-
sanın elindeki çok
az seçme gücü

fıtrat: yaratılış, mi-
zaç

Hakîm: hikmet sa-
hibi; herşeyi hik-
metle, belirli ga-

yelere yönelik ola-
rak, mânâlı, fay-
dalı ve tam yerli
yerinde yaratan
Allah

halel: eksik, kusur

ıztırarî: zorunlu
olarak yapılan, ku-
lun iradesinin ro-
lû olmayan mec-
buri iş

ihtiyar: irade et-
me, isteme, dile-
me

ihtiyarî: iradeye
ait, tercih etme

gücüyle ilgili

intaç etme: netice
verme, doğurma

münezzeh: her
türkü kusur ve nok-
sandan arınmış,
temiz

tabir etme: ifade
etme, yorumlama

tefrîk: ayırmak,
ayırt etmek

vicdan: kalbe ait
hislerin mazharı,
aynası

vücud: varlık, var
olma

İkincisi: Abdin bir fiile olan meyelânı, Eş'arîlerin mezhebi gibi mevcut bir emir ise de, o meyelânı bir fiilden diğer bir fiille çevirmekle yapılan tasarruf, itibarî bir emir olup abdin elindedir.

Eğer Mâtürîdîlerin mezhebi gibi o meyelânın bizzat bir emr-i itibarî olduğuna hükmedilirse, o emr-i itibarînin sübut ve tayini, kendisinin bir illet-i tâmmeye olduğunu istilzam etmez ki, irade-i külliyyeye ihtiyaç kalmayın. Çünkü çok defalar meyelânın vukuunda fiil vaki olmaz.

Hülâsa: Âdetullahın cereyanı üzerine hâ-

abd: kul
âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu kanun ve prensipleri
cereyan etme: akma, sürüp gitme, devam etme
emr-i itibarî: itibarî emir; gerçekte olmadığı halde var sayılan iş, olgu
Eş'arî: Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'ari tarafından kurulmuş ehl-i sünnete ait itikadî

bir mezhep
hülâsa: kısaca, özet olarak
illet-i tâmmeye: tam illet; birşeyin varlığı için gerekli olan sebeplerin tamamı
irade-i külliye: Allah'ın herşeyi kapsayan iradesi
istilzam etme: gerektirme
itibarî: gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan; saymaca
Mâtürîdî: İmam

Mâtürîdî tarafından kurulmuş ehl-i sünnete ait itikadî bir mezhep
meyelân: meyil, eğilim
sübut: sabit olma, kesin olma
tasarruf etmek: dileği gibi kullanmak
tayin: belirleme
vaki olma: olma, meydana gelme
vuku: meydana gelme

sıl-ı bilmasdarın vücudu, masdara mütevakıftır. Masdarın esası ise meyelândır. Meyelân veya meyelândaki tasarruf mevcudatı değildir ki, bir müessire ihtiyacı olsun. Mâdum da değildir ki, hâsıl-ı bilmasdar gibi mevcut olan birşeyin vücuduna şart kılınmasına veya sevap ve ikaba sebep olmasına cevaz olmasın.

S - İlm-i ezeli'nin veya irade-i ezeliyenin bir fiille taallûkları ihtiyara mahal bırakmıyor.

C - *Birincisi*: Abdin ihtiyarından neş'et eden bir fiile ilm-i ezeli'nin taallûku, o ihti-

abd: kul

cevaz olmama:

caiz olmama

hâsıl-ı bilmasdar:

birşeyin kaynağından ortaya çıkan, gerçek tesir sahibinden meydana gelen fiil; meselâ, "vurmak" masdar, "acı" ise hâsıl-ı bilmasdardır

ihtiyar: irade, seçim

ikab: ceza

ilm-i ezeli: Allah'ın herşeyi ve bütün zamanları kuşa-

tan sonsuz ilmi

irade-i ezeliye:

ezeli olan Allah'ın iradesi

mâdum: yok olan

mahal: yer

masdar: gr. şahıs ve zaman göstermeyen, ancak olumlu veya olumsuz bir fiil ve oluşturma delâlet eden kelimedir ve bütün fiil ve türevler kendinden doğar; kaynak kelime

mevcudat: varlık

lar, yaratılmışlar

meyelân: meyil,

eğilim

müessir: etki, tesir eden

mütevakıf: bağlı, vâbeste

neş'et etme: doğma, meydana gelme

taallûk: bağlanma, ilişki

tasarruf etmek:

dilediği gibi kullanmak

vücut: varlık, var olma

yara münafi ve mâni değildir. Çünkü müessir, ilim değildir, kudrettir. İlim, malûma tâbidir.

İkincisi: İlm-i ezeli, muhit olduğu için, müsebbebatla esbabı birlikte abluka eder, içine alır. Yoksa ilm-i ezeli, zannedildiği gibi uzun bir silsilenin başı değildir ki, esbabdan tegafül ile, yalnız müsebbebat o mebdee isnad edilsin.

Üçüncüsü: Malûm nasıl bir keyfiyet üzerine olursa, ilim öylece taallûk eder. Öyleyse, malûmun mekayisi ve esbabı, kade-re isnad edilemez.

Dördüncüsü: Zannedildiği gibi, irade-i külliye'nin bir defa müsebbebe, bir defa da se-

abluka etme: kuşatma
esbab: sebepler
ihtiyar: irade, seçim
ilm-i ezeli: Allah'ın herşeyi ve bütün zamanları kuşatan sonsuz ilmi
irade-i külliye: Allah'ın herşeyi kaplayan iradesi
isnad: dayandırma
kader: Allah'ın meydana gelecek

hadiseleri olma-
 dan önce bilmesi,
 takdir etmesi, plân-
 laması
kudret: Allah'ın
 güç ve iktidarı
malûm: bilinen
mâni: engel
mebde: başlangıç
mekayis: ölçüler
muhit: kapsamlı,
 kuşatıcı
müessir: etki, tesir

eden
münafi: zıt, aykırı
müsebbebat: sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan şeyler, neticeler, sonuçlar
silsile: sıra, dizi
taallûk: bağlanma, ilişki
tâbi: bağlı
tegafül: gaflet etme, habersiz olma

bebe ayrı ayrı taallûku yoktur. Ancak, müsebbeple sebebe bir taallûku vardır.

Bu mezheplerin nokta-i nazarlarını bir misal ile izah edelim:

Bir adam, bir âletle bir şahsı öldürse, sebebin mâdum olduğunu farz edersek, müsebbebin keyfiyeti nasıl olur?

Ehl-i Cebrin nokta-i nazarları: “Ölecekti.” Çünkü, onlarca taallûk ikidir. Ve sebeple müsebbeb arasında inkıta câizdir.

Ehl-i İ'tizalce: “Ölmeyecekti.” Çünkü onlarca muradın iradeden tahallüfü câizdir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatçe, bu misalde sükût ve tevakkuf lâzımdır. Çünkü, irade-i

caiz: sakıncasız, doğru

ehl-i Cebr: Cebriye mezhebine bağlı olanlar

ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebinden olanlar

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: Hz. Peygamberin (a.s.m.) Sünnetine ve As-hâbının yoluna bağlı olan ve onların izlediği dinî

yol ve metodu benimseyenler

inkıta: kesinti, kopukluk

izah etme: açıklama

keyfiyet: nasıllık, nitelik

mâdum: yok, var olmayan

misal: örnek

murad etmek: istemek, dilemek

müsebbeb: netice, eser, sebebin so-

nucu

müsebbebat: sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan şeyler, neticeler, sonuçlar

nokta-i nazar: bakış noktası, açısı

sükût: susma

taallûk: bağlanma, ilişki, aksetme

tahallûf: aykırı olma

tevakkuf: durma

külliyenin sebeple müsebbebe bir taallûku vardır. Bu itibarla, sebebin ademi farz edilirse, müsebbebin de farz-ı ademi lâzım gelir. Çünkü taallûk birdir. Cebir ve İ'tizal, ifrat ve tefrittir.

İkinci Bir Mukaddeme

Ehl-i tabiat, esbaba hakikî bir tesir veriyor.

Mecusîler, biri şerre, diğeri hayra olmak üzere iki hâlîka itikad ediyorlar.

Ehl-i İ'tizal de, “Ef’âl-i ihtiyariyenin hâlîkı abddir” diyor. Bu üç mezhebin esası, bâtil bir vehm-i mahz, bir hatâ ve huduttan te-

abd: kul

adem: yokluk

bâtıl: hak olmayan, gerçek dışı, yalan

Cebir: Cebriye mezbebi

ef’âl-i ihtiyariye: istek ve iradeyle yapılan davranışlar, fiiller

ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebine bağlı olanlar

ehl-i tabiat: herşeyin tabiatın tesiriyle

le meydana geldiğine inananlar

esbab: sebepler

farz-ı adem: yok farzetme, sayma

hakikî: gerçek

hâlîk: yaratıcı

hudut: sınırlar

ifrat: aşırılık, aşırı gidip sapma

irade-i külliye: Allah'ın herşeyi kaplayan iradesi

itikad etme: inanma

Mecusî: ateşpe-

rest, ateşe tapan

mezheb: tutulan yol, ekol

müsebbeb: netice, eser, sebebin sonucu

şer: kötülük, çirkinlik

taallûk: bağlanma, ilişki, aksetme

tefrit: tersine aşırılık, normalin altında kalıp sapma

vehm-i mahz: tam bir kuruntu, zan, şüphe

cavüzdür. Bu vehmi izale için, birkaç meseleyi dinlemek lâzımdır.

Birincisi: İnsanın dinlemesi, konuşması, düşünmesi cüz'î olduğu için, teâkub sûretiyle eşyaya taallûk ettiği gibi, himmeti de cüz'îdir; nöbetle eşya ile meşgul olabilir.

İkincisi: İnsanın kıymetini tayin eden, mahiyetidir. Mahiyetin değeri ise, himmeti nisbetindedir. Himmeti ise, hedef ittihaz ettiği maksadın derece-i ehemmiyetine bakar.

Üçüncüsü: İnsan hangi birşeye teveccüh ederse, onunla bağlanır ve onda fâni olur. Bu sırra binaendir ki, insanlar, hasis ve cüz'î şeyleri büyük adamlara isnad etmezler, ancak esbaba ve vesâile atfederler. Sanki, hasis insanlarla iştigal onların vaka-

atfetme: bağlama, göndermede bulunma

binaen: dayanarak
cüz'î: ferdî, az, küçük

derce-i ehemmiyet: önem derecesi

esbab: sebepler

fâni olmak: yok olmak, bütün duygularıyla meşgul

olmak

hasis: âdi, değersiz, basit

himmet: gayret, çalışma

isnad: dayandırma

iştigal: meşgul olma, uğraşma

ittihaz etme: edinme, alma

izale: yok etme, giderme

mahiyet: temel ya-

pı, özellik

sûret: biçim, şekil

taallûk: bağlanma, ilişki, irtibat

teâkub: arka arkaya gelme, takip etme

tecavüz: aşma, ileri gitme

teveccüh etme: yönelme

vehm: kuruntu

vesâil: vesileler

rına münasip olmadığı gibi, cüz'î şeyler de onların azîm himmetlerini işgal etmeye lâ-yık değildir!

Dördüncüsü: İnsan, birşeyin ahvalini muhakeme ettiği zaman, o şeyin rabitalarını, esbabını, esaslarını evvelâ kendi nefsinde, sonra ebnâ-yı cinsinde, sonra etraftaki mümkünatta taharrî eder. Hattâ hiçbir sûretle mümkünata müşabeheti olmayan Cenâb-ı Hakki düşünecek olursa, kuvve-i vâhimesi ile bir insanın mekayisini, esasatını, ahvalini mikyas yaparak Cenâb-ı Hakki düşünmeye başlar. Halbuki, Cenâb-ı Haka bu gibi mikyaslarla bakılamaz. Zira, sıfâtı inhisar altında değildir.

ahval: haller, durumlar

azîm: büyük

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

cüz'î: ferdî, az, küçük

ebnâ-yı cins: kendi cinsinden olanlar; burada diğer insanlar kastediliyor

esasat: esaslar, temeller

esbab: sebepler

himmet: gayret, çalışma

inhisar: sınırlanma, kayıt altına alınma, tekel

kuvve-i vâhime: hayal gücü, kuruntu gücü

mekayis: ölçüler

mikyas: ölçü

muhakeme: düşünme, akıl yürütme

mümkinat: varlığı

ile yokluğu imkân dahilinde olup Allah'ın var etmesine bağlı olan herşey

münasip: uygun

müşabehet: benzeşme, benzerlik

nefs: bir kimsenin kendisi

rabita: bağ

sıfât: sıfatlar, nite-likler, özellikler

taharrî: araştırma

vakar: ağırbaşlılık

Beşincisi: Cenâb-ı Hakkın kudret, ilim, iradesi, şemsin ziyası gibi bütün mevcudatta âmm ve şâmil olup, hiçbir şeyle muvazene edilemez; Arş-ı Âzama taallûk ettikleri gibi, zerrelere de taallûk ederler. Cenâb-ı Hak, şems ve kameri halk ettiği gibi, sineğin gözünü de O halk etmiştir. Cenâb-ı Hak, kâinatı vaz' ettiği yüksek nizam gibi, hurdebînî hayvanların bağırsaklarında da pek ince ve lâtif bir nizam vaz' etmiştir. Semadaki ecramı birbiriyle rapteden cazibe-i umumî kanunu gibi, cevahir-i ferdi de, ya-

âmm: genel, umumî; sayısız şeyleri içine alan, aynı cinsten birçok fertlere birden delâlet eden lâfız; cemaat, kavm lâfızları gibi

Arş-ı Âzam: Cenab-ı Hakkın büyüklük ve yüceliğinin ve herşeyi kuşatan sınırsız egemenliğinin tecelli ettiği yer

cazibe-i umumî

kanunu: genel çekim kanunu

Cenâb-ı Hak: Hak-

kın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

cevahir-i ferd: zerrelere, atomlar

ecram: gezegenler, gök cisimleri

hurdebînî: mikroskopik, mikroskopta görülebilen

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kamer: ay

kudret: Allah'ın güç ve iktidarı

lâtif: ince, hoş, güzel

mevcudat: varlıklar,

yaratılan herşey **muvazene edilme:** ölçülme, karşılaştırma, denk tutulma

nizam: düzen

raptetmek: bağlamak

sema: gök yüzü

şâmil: kapsayan, içine alan

şems: güneş

taallûk: bağlanma, ilişki, ilgili olma

vaz'etme: koyma, yerleştirme

zerre: atom, en küçük parça

ziya: ışık

ni zerratı da o kanunun bir misliyle nazmetmiştir. Sanki bu zerrat âlemi, o semavî âleme küçük bir misaldir. Hülâsa, aczin müdahalesi ile kudret mertebeleri ayrılır. Aczi mümteni olan kudretçe, büyük-küçük birdir.

Altıncısı: Kudret-i ezeliye, en evvel eşyanın melekût, yani içyüzüne taallûk eder. Bu yüz ise, alelumum güzel ve şeffaftır. Evet, şems ve kamerin yüzleri parlak olduğu gibi, gecenin ve bulutların da içyüzleri ziyadardır.

Yedincisi: Beşerin zihni ve fikri, Cenâb-ı Hakkın azametina bir mikyas, kemâlâtına

acz: zayıflık, güçsüzlük

alelumum: genellikle

azamet: yücelik, büyüklük

beşer: insan

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

hülâsa: kısaca, özet olarak

kamer: ay

kemâlât: mükemmellik, kusursuzluk

kudret: Allah'ın güç ve iktidarı

kudret-i ezeliye: ezeli olan Allah'ın kudreti, sonsuz güç ve iktidarı

melekût: birşeyin iç yüzü, aslı, esası

mikyas: ölçü

misli: gibi, benzer

mümteni: imkân-

sız, olması düşünülemeyen

nazmetme: tertip edip düzenleme

semavî: gökyüzüyle ilgili

şems: güneş

taallûk: bağlanma, ilişki, ilgili olma

zerrat âlemi: atomlar dünyası

zerrat: zerreler, atomlar

ziya: ışık

bir mizan, evsafının muhakemesine bir vâsıta bulmak vüs'atinde değildir; ancak cemî' masnuatından ve mecmu-u âsârından ve bütün ef'âlinden tahassul ve tecellî eden bir vecihle bakılabilir. Evet, zerre mir'at olur, fakat mikyas olamaz.

Bu meselelerden tebarüz ettiği vecihle, Cenâb-ı Hakkın mümkinata kıyas edilmesi ve mümkinatın Onun şuunatına mikyas yapılması, en büyük cehalet ve hamakattir. Çünkü aralarındaki fark, yerden göğe kadardır.

cehalet: bilgisizlik, cahillik

cemî': bütün

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

ef'âl: fiiller, işler

evsaf: sıfatlar, vâsıflar, özellikler

hamakat: ahmaklık

kıyas etme: karşılaştırma

masnuat: san'at eserleri

mecmu-u âsâr: eserlerin tamamı

mikyas: ölçü

mir'at: ayna

mizan: ölçü, tartı, denge

muhakeme: düşünme, akıl yürütme

mümkinat: varlığı ile yokluğu imkân dahilinde olup Allah'ın var etmesine bağlı olan her şey, kâinattaki bütün varlıklar

şuunat: işler, faaliyetler; Cenâb-ı Hakkın yüce sıfatlarının mahiyetle-

rinde bulunan ve onları tecellîye sevk eden Zâtına ait mukaddes özellikler

tahassul: hasil olma, çıkma, meydana gelme

tebarüz etme: ortaya çıkma, belirlenme

tecellî: yansıma, görünme

vecih: yön, yüz

vüs'at: genişlik

zerre: atom, en küçük parça

Evet, vâcibi mümkün kiyas etmekten, pek garip ve gülünç şeyler çıkar. Meselâ, ehl-i tabiat, o aldatıcı kıyas ile, tesir-i hakikîyi, esbaba; Ehl-i İ'tizal, halk-ı ef'ali, abde; Mecusîler, şerri, ikinci bir hâlîka isnad etmeye mecbur olmuşlardır. Güya zuumlarınca Cenâb-ı Hak, azamet-i kibriya ve tenezzühü dolayısıyla, bu gibi hasis ve çirkin şeylere tenezzül etmez! Demek, akılları vehimlerine esir olanlar, bu gibi gülünç şeyleri doğururlar.

İhtar: Mü'minlerden de, vesvese cihetiyle

abd: kul
azamet-i kibriyâ: büyük ve yüce; büyüklüğün varlıkları kuşatması
Cenâb-ı Hak: Hak-
 kın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah
cihet: yön, taraf
ehl-i İ'tizal: Mu'tezile mezhebi taraftarları
ehl-i tabiat: herşeyin tabiatın tesiriyle (yaratmasıyla) meydana geldiği

ne inananlar
esbab: sebepler
hâlîk: yaratıcı
halk-ı ef'âl: fiillerin halkedilmesi, yaratılması
hasis: âdi, değersiz, basit
ihhtar: hatırlatma, uyarı, ikaz
isnad etme: dayandırma, verme
şer: kötülük, çirkinlik
tenezzüh: kusur ve noksandan uzak olma

tenezzül etme: seviyesine inme, alçalma
tesir-i hakikî: gerçek tesir, etki, yaratıcı güç
vâcib (varlık): zorunlu olan; var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı olmayan Allah
vehim: kuruntu, zan
vesvese: şüphe, kuruntu
zuum: zan, inanç, kanaat

bu vehme maruz kalanlar vardır; dikkat etmek lâzımdır.

Bu âyetin kelimeleri arasında nazmı icap eden münasebetlere gelem:

﴿ خَتَمَ ¹ ﴾'nin لَا يُؤْمِنُونَ ² ile irtibatı ve onun arkasında zikredilmesi, cezanın cürme terettübü kabilindendir. Yani onlar vaktâ ki cüz-i ihtiyarîlerini ifsad etmekle imana gelmediler; kalblerinin hatmiyle tecziye edildiler.

خَتَمَ tabiri, onların dalâletlerini tasvir eden temsîlî bir üslûba işarettir. Şöyle ki:

¹ Mühürledi.

² İman etmezler.

cürm: suç, günah
cüz-i ihtiyarî: insanın elindeki seçim gücü, irade
dalâlet: hak yoldan sapkınlık
hatm: mühürleme
icap etme: gerektirme
ifsad etme: bozma, kötüye kullanma
irtibat: ilgi, bağ, ilişki

kabilinden: türünden, çeşidinden
maruz: uğrama, tesirinde kalma
nazm: diziliş, tertip ve düzen; Kur'ân'ın mânâya delâlet eden söz ve kelimelerinin tertibi, dizilişi
tasvir etme: canlandırarak anlatma, açıklama

tecziye edilme: cezalandırılma
temsîlî: analojik, kıyaslamalı benzetme şeklinde
terettüb: lâzım gelme, gerekme
üslûb: ifade tarzı
vaktâ: ne zaman, ne vakit
vehim: kuruntu, zan

Kalb gözü, sanki cevahire bir hazine olmak üzere Cenâb-ı Hak tarafından yapılan bir binadır. Vaktâ ki sû-i ihtiyarlarıyla ifsada uğradı ve cevherlere yapılan yerler, yılanlar ve akreplerle doldu; kapısı hatmedildi ki, o sârî hastalıktan başkaları mutazarır olmasın.

﴿الله﴾: Zamir-i mütekellimin yerine ism-i zâhirin gelmesi, tekellümden gaybete iltifattır. Ve bu iltifatta lâtif bir nükte vardır. Şöyle ki: ¹ لَا يُؤْمِنُونَ 'den sonra ² بِاللّٰهِ mukadder

¹ İman etmezler.

² Allah'a.

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve
yücelik sahibi Al-
lah

cevahir: cevher-
ler, değerli şeyler

gaybet: gr. bulun-
mama, görünme-
me; üçüncü şahıs

hatm: mühürleme

ifsad: bozulma

ism-i zâhir: açık
isim

lâtif: ince, hoş, gü-
zel

mukadder: gr. lâ-
fız olarak söylen-
mediği halde gizli
olarak kastedilen
mânâ; Kur'ân'da
geçen "De ki" ifa-
delerinin altında
"Ey Muhammed
kullarıma de ki"
mânâsının bulun-
ması gibi

mutazarır olma:

zarar görme

nükte: ince anlam-
lı söz

sârî: bulaşıcı

sû-i ihtiyar: irade-
yi kötüye kullanma

tekellüm (zamanı):
hazır muhatap ile
konuşma

vaktâ: ne zaman,
ne vakit

**zamir-i mütekel-
lim:** birinci tekil
şahıs, ben

ve menvî (maksut) olduğuna nazaran, sanki nur-u marifet onların kalblerinin kapısına geldiği zaman kalblerini açıp kabul etmediklerinden, Allah da gadaba gelerek kalblerini hatmetti.

﴿ عَلَى ١ خَتَمَ ﴾ fiil-i müteaddî olduğu hal-

de عَلَى ile zikredilmesi, hatmedilen kalbin dünyaya bakan kapısı değil, ancak âhirete nâzır olan kapısı seddedilmiş olduğuna işarettir.

Ve keza hatmin alâmet-i mânâsını ifade eden vesm'i (damga) tazammun ettiğine işarettir. Sanki o hatim, o mühür, kalblerinin üstünde sâbit bir damgadır ve silinmez

١ ...üzerine mühür vurdu, mühürledi.

âhiret: öteki dünya, öldükten sonraki sonsuz hayat
alâmet-i mânâ: mânâyı gösteren belirti, işaret
fiil-i müteaddî: gr. geçişli fiil
gadab: Allah'ın gazap etmesi, musibet vermesi

hatm: mühürleme, kapatma
keza/kezalik: bunun gibi, böylece
menvî: kastedilen, murad edilen
nazaran: bakarak, -göre
nâzır: bakan, yönelen

nur-u marifet: Allah'ı bilme ve tanımadan doğan nur, aydınlık
seddedilme: kapatılma, örtülme
tazammun: içine alma, kapsama
vesm: damga
zikir: Allah'ı anmak

bir alâmettir ki, dâima melâikeye görünür.

S - Bu âyette kalbin sem' ve basara takdimindeki hikmet nedir?

C - Kalb, imanın mahalli olduğu gibi, en evvel Sâniî arayan ve isteyen ve Sâniîin vücudunu delâîliyle ilân eden, kalb ile vicdandır. Zira kalb, hayat malzemesini düşünürken, en büyük bir acze maruz kaldığını hisseder etmez, derhal bir nokta-i istinad; kezalik, emellerinin tenmiyesi (nemalandırma) için bir çare ararken, derhal bir nokta-i istimdadı aramaya başlar. Bu noktalar ise, iman ile elde edilebilir. Demek, kalbin sem' ve basara hakk-ı takaddümü vardır.

acz: zayıflık, güçsüzlük
alâmet: işaret
basar: görme, görme duyusu
delâil: deliller; işaretler, alâmetler; kendisine, doğru bir bakış açısıyla bakıldığında istenilen hedefe ulaştırılan şeyler
hakk-ı takaddüm: öncelik, öne geçme, önde bulunma hakkı

hikmet: sır, gaye, maksat
keza/kezalik: bunun gibi, böylece
mahal: yer, mekân
maruz: uğrama, tesirinde kalma
melâike: melekler
nokta-i istimdad: yardım dileme noktası, yardım alınacak yer
nokta-i istinad: dayanak noktası
Sâni: herşeyi mükemmel ve san'-

atlı bir şekilde yaratan Allah
sem': işitme, işitme duyusu
takdim: öne geçirme, öne alma
tenmiye: nemalandırmak, canlı tutup geliştirme, büyütme
vicdan: kalbe ait hislerin mazharı, aynası
vücut: var olma varlık

İhtar: Kalbden maksat, sanevberî (çam kozalağı) gibi bir et parçası değildir. Ancak, bir lâtime-i Rabbaniyedir ki, mazhar-ı hissiyatı vicdan, mâkes-i efkârı dimağdır. Binaenaleyh, o lâtime-i Rabbaniyeyi tazammun eden o et parçasına kalb tabirinden şöyle bir letafet çıkıyor ki, o lâtime-i Rabbaniyenin insanın maneviyatına yaptığı hizmet, cism-i sanevberînin cesede yaptığı hizmet gibidir.

Evet, nasıl ki bütün aktar-ı bedene mâû'l-hayatı neşreden o cism-i sanevberî, bir makine-i hayattır ve maddî hayat onun işlemesiyle kaimdir; sekteye uğradığı zaman cesed de sukuta uğrar.

aktar-ı beden: beden her tarafı
binaenaleyh: bundan dolayı
cism-i sanevberi: çam kozalağı şeklinde olan cisim; kalb
dimağ: beyin, akıl
ihtar: uyarı, ikaz
kaim: ayakta duran
lâtime-i Rabbanie: ilâhî hakikatleri

hisseden ve mânevî zevkleri alan his, duygu; kalb
letafet: incelik, hoşluk, güzellik
mâkes-i efkâr: fikir ve düşüncelerin yansıdığı yer
makine-i hayat: hayat makinesi
mâû'l-hayat: hayat suyu; kan
mazhar-ı hissiyat:

hislerin ve duyuların aynası
neşretmek: dağıtmak, yaymak
sanevberî: çam kozalağı gibi
sukuta uğrama: düşme, yıkılma
tazammun: içine alma, kapsama
vicdan: kalbe ait hislerin mazharı, aynası

Kezalik, o lâtime-i Rabbaniye a'mâl ve ahvâl ve mâneviyatın hey'et-i mecmuasını hakikî bir nur-u hayat ile canlandırır, ışıktandırır; nur-u imanın sönmesiyle, mahiyeti, meyyit-i gayr-ı müteharrik gibi bir heykel-den ibaret kalır.

﴿وَعَلَى سَمْعِهِمْ﴾¹ de عَلَى'nın tekrarı, kalb

ile sem'a vurulan hatemlerin her birisi müstakil bir nevi delâile ait olduğuna işaretler.

Evet, kalbin hatmi, delâil-i kalbiye ve vicdaniye aittir. Sem'in hatmi, delâil-i nakliye ve hariciye aittir. Ve keza, her iki hatmin bir cinsten olmadığına bir remizdir.

¹ Kulakları üzerine de...

a'mâl: ameller
ahvâl: durumlar, haller
delâil: deliller
delâil-i kalbiye ve vicdaniye: kalbe ve vicdana ait deliller
delâil-i nakliye ve hariciye: haber şeklinde aktarılan delillerle maddî deliller
hakikî: gerçek

hatem: mühür
hatm: mühürlenme
hey'et-i mecmua: birşeyin bütünü, genel yapı
keza: bunun gibi, böylece
lâtime-i Rabbaniye: İlâhî hakikatleri hisseden ve mânevî zevkleri alan his, duygu
mahiyet: asıl nitelik, temel özellik

meyyit-i gayr-ı müteharrik: hareketsiz ölü, ölü gibi hareketsiz
müstakil: bağımsız
nur-u hayat: hayat nuru, ışığı
nur-u iman: iman nuru, aydınlığı
remiz: gizli bir mânâyı ince bir işaretlerle gösterme
sem': işitme, işitme duyusu

(İşârâtü'l-İ'câz, Bakara Sûresinin
5. âyetinin tefsirinden)

ALTINCI ME'HAZ: Hidayetin Allah'tan olduğunu ifade eden مِنْ kelimesinden burada bir cebir hissedilmekteyse de, hakikatte cebir değildir. Çünkü, onların cüz-i ihtiyarlarıyla hâsıl-ı bilmasdar olan hidayete yorumları üzerine, Cenâb-ı Hak, o sıfat-ı sâbite olan hidayeti halk ve ihsan etmiştir. Demek ihtida, yani hidayete doğru yürümek, onların kesb ve ihtiyarları dahilindedir; fakat sıfat-ı sâbite olan hidayet, Allah'tandır.

* * *

cebir hissedilme:
Cebriye mezhebinin yorumunun görülmesi

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

cüz-i ihtiyar: Allah tarafından insana verilen çok az irade serbestliği

hakikatte: gerçekte
hâsıl-ı bilmasdar: mastarın sonucu, somut ürünü; meselâ, "katl=öldürmek" masdardır, "mevt=ölüm" hâsıl-ı bilmasdardır
hidayet: doğru ve hak yola erdirmeye; İslâmiyet
ihsan: bağış, ikram, lütuf

ihida: doğru ve hak yolda gitme
ihiyar: irade, seçim, tercih
kesb: kazanma
me'haz: kaynak
sıfat-ı sâbite: sabit sıfat, nitelik; burada Cenâb-ı Hakkın zatında sabit olan hidayet etme sıfatı kastediliyor

(İşârâtü'l-İ'câz, Bakara Sûresinin
3. âyetinin tefsirinden)

İman, Sa'd-ı Taftazanî'nin tefsirine göre; "Cenâb-ı Hakkın, istediği kulunun kalbine, cüz-i ihtiyarının sarfından sonra ilka ettiği bir nurdur" denilmiştir. Öyleyse, iman, Şems-i Ezelîden vicdan-ı beşere ihsan edilen bir nur ve bir şuadır ki, vicdanın içyüzünü tamamıyla ışıklandırır. Ve bu sayede, bütün kâinatla bir ünsiyet, bir emniyet meydana olur ve herşeyle kesb-i muarefe eder. Ve insanın kalbinde öyle bir kuvve-i mâ-

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan, sonsuz şeref ve azamet sahibi yüce Allah

cüz-i ihtiyar: insandaki çok az seçim gücü, irade

ihsan etmek: bağışlamak, lütfetmek, ikram etmek

ilka etmek: vermek, atmak

kâinat: evren, bü-

tün yaratılmışlar
kesb-i muarefe etmek: tanışmak, tanışıklık kazanmak

peyda olmak: meydana gelmek, belirmek

sarf: harcamak, kullanmak

Şems-i Ezelî: Ezeli güneş; ezelden beri var olan, zamanla kayıtlı ol-

mayan ve bütün tecellilerin kaynağı olan Allah

şua: ışın, güçlü ve ince ışık hüzmesi

ünsiyet: alışkanlık, dostluk

vicdan: kalbe ait hislerin mazharı, aynası

vicdan-ı beşer: kalbî hislerin mazharı ve aynası olan insan vicdanı

neviye husule gelir ki, insan, o kuvvetle her musibete, her hadiseye karşı mukavemet edebilir.

hadise: olay
husule gelmek:
oluşmak, meydana
gelmek

kuvve-i mânevi-
ye: mânevi güç,
kuvvet
mukavemet: da-

yanıklılık, direnç
musibet: belâ, fe-
laket

(Mektubat, Yirminci Mektup,
İkinci Makam'dan)

İKİNCİ KELİME

وَ حُدُّهُ İşte şu kelime sarıh bir mertebe-i tevhidi gösterir. Şu mertebeyi dahi âzamî bir sûrette ispat eden gayet kuvvetli bir burhanına şöyle işaret ederiz ki:

Biz gözümüzü açtıkça, kâinat yüzüne nazarımızı saldırdıkça, en evvel gözümüze ilişkin, âmm ve mükemmel bir nizamdır ve şamil, hassas bir mizandır. Görüyoruz, herşey dakik bir nizamla, hassas bir mizan ve ölçü içindedir.

Daha bir parça dikkat-i nazar ettikçe, yeniden yeniye bir tanzim ve tevziniyet gözümüze çarpıyor. Yani, birisi, intizamla o ni-

âmm: genel
âzamî: en büyük
burhan: güçlü delil, sarsılmaz kanıt
dikkat-i nazar: dikkatli bakış
intizam: düzen
kâinat: evren, ya-

ratılmış herşey
mertebe-i tevhid: Allah'ın birliğini bilme seviyesi
mizan: ölçü, denge
nazar: dikkat, bakış
nizam: düzen

sarih: açık
sûret: şekil, biçim; görüntü, resim
şamil: kapsayan
tanzim: düzenleme
tevziniyet: dengeli ve ölçülü olma

zamı değiştiriyor ve tartıyla o mizanı tazelendiriyor. Herşey bir model olup, pek kesretli, muntazam ve mevzun sûretler giydiriyor.

Daha ziyade dikkat ettikçe, o tanzim ve tevzin altında bir hikmet ve adalet görünüyor. Her harekette bir hikmet ve maslahat gözetiliyor; bir hak, bir faide takip ediliyor.

Daha ziyade dikkat ettikçe, gayet hakîmâne bir faaliyet içinde bir kudretin tezahüratı ve herşeyin her şe'nini ihata eden gayet muhît bir ilmin cilveleri nazar-ı şuuru muza çarpıyor.

Demek, bütün mevcudattaki şu nizam ve mizan, umuma âmm bir tanzim ve tevzini ve o tanzim ve tevzin, âmm bir hikmet ve adaleti ve o hikmet ve adalet, bir kudret

adalet: hak sahibine hakkını verme, haksız terbiye etme ve cezalandırma

âmm: genel

hakîmâne: hikmetli bir şekilde

hikmet: gaye, fayda, anlam

ihata etme: kap-

sama, kuşatma

kesretli: çok

kudret: güç, iktidar

maslahat: fayda, gaye

mevcudat: varlıklar

mevzun: ölçülü

mizan: ölçü, denge

muhit: herşeyi kuşatan, kapsamlı

muntazam: düzenli

nazar-ı şuur: şuurlu ve bilinçli bakış

nizam: düzen

sûret: şekil, biçim; görüntü, resim

şe'n: nitelik, hâl, iş

tanzim: düzenleme, düzene koyma

tevzin: ölçülü yapma

ve ilmi gözümüze gösteriyor. Demek, bir Kadîr-i Külli Şey ve bir Alîm-i Külli Şey, şu perdeler arkasında akla görünüyor.

Hem herşeyin evveline ve âhîrine bakıyoruz; hususan zîhayat nev'inde görüyoruz ki: Başlangıçları, asılları, kökleri, hem meyveleri ve neticeleri öyle bir tarzdadır ki, güya tohumları, asılları birer tarife, birer program şeklinde, bütün o mevcudun cihazatını tazammun ediyor. Ve neticesinde ve meyvesinde, yine bütün o zîhayatın mânâsı süzülüp onda tecemmu eder, tarihçe-i hayatını ona bırakır. Güya onun aslı olan çekirdeği, desâtir-i icadiyesinin bir mecmuasıdır. Ve meyvesi ve semeresi ise, evâmir-i icadiyesinin bir fihristesi hükmünde görüyoruz.

âhir: son

Alîm-i Külli Şey:

herşeyi bilen ve herşey ilmi dahilinde olan Allah

cihâzât: cihazlar, donanım

desâtir-i icâdiye: yoktan yaratma kanunları

evâmir-i icâdiye: yoktan yaratma

emirleri ve kanunları

fihrist: bir kitabın içindekiler kısmı

hususan: özellikle

Kâdir-i Külli Şey: sınırsız güç ve kudret sahibi olan ve herşeye gücü yeten Allah

mecmua: yazılı eser

mevcud: varlık

nev'i: tür, çeşit

semere: meyve

tarihçe-i hayat: hayat hikâyesi

tazammun etme: içine alma, kapsama

tecemmû etme: toplanma, bir araya gelme

zîhayat: canlı

Sonra o zîhayatın zâhirine ve bâtınına bakıyoruz. Gayet derecede hikmetli bir kudretin tasarrufatı ve nâfiz bir iradenin tasviratı ve tanzimatı görünüyor. Yani, bir kuvvet ve kudret icad eder; bir emir ve irade sûret giydirir.

İşte, bütün mevcudat, böyle evveline dikkat ettikçe, bir ilmin tarifenâmesi; ve âhiri-ne dikkat ettikçe, bir Sâniin plânı ve beyannamesi; ve zâhirine baktıkça, bir Fâil-i Muhtarın ve Mürîdin gayet san'atlı ve tenasüplü bir hulle-i san'atı; ve bâtınına bak-

âhir: son

bâtın: görünmeyen, gizli

beyanname: açıklama belgesi

Fâil-i Muhtar: kendi istek ve iradesi ile iş gören Allah

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

hulle-i san'at: san'atlı elbise

icad etme: vücut verme, yoktan ya-

ratma

irade: dileme, tercih ve seçim yapma gücü

kudret: güç, iktidar

mevcudat: varlıklar

Mürîd: herşeyi istediği gibi yapan Allah

nâfiz: etkili, hükmü geçen

Sâni: herşeyi mükemmel ve san'atlı bir şekilde yaratan Allah

sûret: şekil, biçim;

görüntü, resim

tanzimat: düzenlemeler

târifename: târif ve tanım yapılan belge

tasarruf: istediği şekilde kullanma ve yönlendirme işlemleri

tasvirât: tasvirler, anlatımlar

tenasüplü: uyumlu

zâhir: görünen, açık

zîhayat: canlı

tıkça, bir Kadîrin gayet muntazam bir makinesini müşahede ediyoruz.

İşte şu hal ve şu keyfiyet, bizzarure ve bilbedâhe ilân eder ki, hiçbir şey, hiçbir zaman, hiçbir mekân, birtek Sâni-i Zülcelâlin kabza-i tasarrufundan hariç olamaz. Her birşey ve bütün eşya, bütün şuûnâtıyla bir Kadîr-i Mürîdin kabza-i tasarrufunda tedbir edilir ve bir Rahmân-ı Rahîmin tanzimiyle ve lütfuyla güzelleştiriliyor ve bir Hannân-ı Mennânın tezyiniyle süslendiriliyor.

Evet, başında şuur ve yüzünde gözü bulunana, şu kâinat ve şu mevcudattaki ni-

bilbedâhe: açık bir şekilde

bizzarure: zorunlu olarak

Hannân-ı Mennân: rahmetlerin en hoş cilvesini kullarına bağışlayan ve sonsuz minnete lâyık olduğunu gösterecek şekilde kullarını nimetlendiren Allah

kabza-i tasarruf: istediği uygulamayı yapacak şekilde

elinde bulundurma

Kadîr-i Mürîd: herşeye gücü yeten ve istediği şeyi yapan Allah

kâinat: evren, yaratılmış herşey

keyfiyet: durum, özellik, nitelik

lütuf: iyilik, bağış

mevcudat: varlıklar

Rahmân-ı Rahîm: dünya ve ahirette yarattığı varlıklara sonsuz rahmet,

şefkat ve merhametiyle davranan Allah

Sâni-i Zülcelâl:

sonsuz büyüklük ve heybet sahibi olan ve herşeyi san'atla yaratan Allah

şuûnât: haller, işler

şuur: bilinç

tedbir etme: çekip çevirme, idare etme

tezyin: süsleme

zam ve mizan ve tanzim ve tevzin, birtek, yektâ, Vâhid, Ehad, Kadîr, Mürîd, Alîm, Hakîm bir Zâtı, vahdâniyet mertebesinde gösterir. Evet, herşeyde bir birlik var. Birlik ise biri gösterir. Meselâ, dünyanın lâmbası olan güneş birdir; öyle ise dünyanın mâliki dahi birdir. Meselâ, zemin yüzündeki zîhayatların hizmetçileri olan hava, ateş, su birdir; öyle ise onları istihdam eden ve bizlere musahhar eden dahi birdir. (...)

DOKUZUNCU KELİME

بِيَدِهِ الْخَيْرُ Yani, bütün hayrat Onun elinde, bütün hasenat Onun defterinde, bütün

Alîm: herşeyi hakıyla bilen, ilmi herşeyi kuşatan Allah

Ehad: bir olan bütün varlıklarda birliği gözüken Allah

Hakîm: herşeyi hikmetli yaratan, Allah

hasenat: güzellikler, iyilikler

hayrat: hayırlar

istihdam etme: gö-

revlendirme

Kadîr-i Mürîd: herşeye gücü yeten ve istediği şeyi yapan Allah

Mâlik: herşeyin hakiki sahibi olan Allah

mizan: ölçü, denge

musahhar eden:

boyun eğdiren, emrimize veren

nizam: düzen

tanzim: düzenle-

me

tevzin: ölçülü yapma, dengeleme

vahdâniyet: Allah'ın bir ve benzersiz oluşu ve ortağının bulunmayışı

Vâhid: bir olan ve her bir varlıkta birliği görülen Allah

yektâ: tek, benzersiz

zîhayat: canlı

ihsanat Onun hazinesindedir. Öyle ise, hayır isteyen Ondan istemeli, iyilik arzu eden Ona yalvarmalı.

Şu kelimenin hakikatini kat'î bir sûrette göstermek için, ilm-i İlâhînin hadsiz delillerinden bir geniş delilin emârelerine ve lem'alarına şöyle işaret eder ve deriz ki:

Şu kâinata görünen ef'âl ile tasarruf edip icad eden Sâniin, bir muhît ilmi var. Ve o ilim, Onun zâtının hassa-i lâzime-i zaruriyesidir; infikâki muhaldır. Nasıl ki güneşin zâtı bulunup ziyası bulunmamak kâbil değil; öyle de, binler derece ondan ziyade kâbil değildir ki, şu muntazam mev-

ef'âl: fiiller, hareketler
emare: belirti, işaret
hadsiz: sınırsız, sonsuz
hakikat: birşeyin gerçek mahiyeti
hasa-i lâzime-i zaruriye: birşeyde bulunması mutlaka gerekli olan özellik, nitelik
icad etme: var et-

me, yaratma
ihsanat: ihsanlar, iyilikler, bağışlar
ilm-i İlâhî: Allah'ın herşeyi kuşatan ilmi
infikâk: ayrılma, ayrı düşme
kâbil: mümkün, olabilir
kâinat: evren, yaratılmış herşey
kat'î: kesin
lem'a: parıltı

muhâl: imkânsız
muhît: kapsamlı, kuşatıcı
muntazam: düzenli
Sâni: herşeyi mükemmel ve san'atlı bir şekilde yaratan Allah
sûret: biçim, şekil
tasarruf etme: birşeyi dilediği gibi kullanma
ziyade: çok

cudatı icad eden Zâtın ilmi, ondan infikâk etsin.

Şu ilm-i muhît, o Zâta lâzım olduğu gibi, taallûk cihetiyle herşeye dahi lâzımdır. Yani, hiçbir şey Ondan gizlenmesi kâbil değildir. Perdesiz, güneşe karşı zemin yüzündeki eşya, güneşi görmemesi kâbil olmadığı gibi, o Alîm-i Zülcelâlin nur-u ilmine karşı eşyanın gizlenmesi, bin derece daha gayr-ı kabildir, muhaldır. Çünkü huzur var. Yani, herşey daire-i nazarındadır ve mukâbildir ve daire-i şuhudundadır ve herşeye nüfuzu var. Şu câmid güneş, şu âciz insan, şu şuursuz röntgen şuaı gibi zînurlar,

âciz: güçsüz, elinden birşey gelmeyen

Alîm-i Zülcelâl: ilmi herşeyi kuşatan, sonsuz büyüklük ve azamet sahibi, Allah

ârızî: kendisinden olmayan, sonradan ortaya çıkan

câmid: cansız

cihet: yön, taraf

daire-i nazar: bakma, görme dairesi

daire-i şuhud: görüş dairesi

gayr-ı kâbil: mümkün değil

hâdis: sonradan olan

icad etme: var etme, yaratma

ilm-i muhît: herşeyi ihata edici, kuşatıcı ilim

infikâk: ayrılma, ayrı düşme

kâbil: mümkün,

olabilir

mevcudat: varlıklar

muhal: imkânsız

mukâbil: karşılık

nâkıs: eksik

nur-u ilm: ilim nuru, ilim ışığı

nüfuz: etki

şua: ışın, güçlü ışık hüzmeleri

şuursuz: bilinçsiz

taallûk: ilgili olma

zemin: yer

zînur: nurlu

hâdis, nâkıs ve ârızî oldukları halde, onların nurları, mukâbilindeki herşeyi görüp nüfuz ederlerse, elbette vâcib ve muhît ve zâtî olan nur-u ilm-i ezelîden hiçbir şey gizlenemez ve haricinde kalamaz. Şu hakikatte işaret eden, kâinatın had ve hesaba gelmez alâmetleri, âyetleri vardır. Ezcümle:

Bütün mevcudatta görünen bütün hikmetler, o ilme işaret eder. Çünkü, hikmetle iş görmek, ilimle olur. Hem bütün inâyetler, tezyinatlar, o ilme işaret eder. İnâyet-kârâne, lütufkârâne iş gören, elbette bilir ve bilerek yapar.

Hem her biri birer mizan içindeki bütün intizamlı mevcudat ve her biri birer intizam

alâmet: belirti, işaret

âyet: delil

ezcümle: meselâ, örneğin

hakikat: birşeyin gerçek mahiyeti

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

inâyet: yardım, lütuf

inâyetkârâne: lütfe-derek, ihsan ve ikram ederek

intizam: düzen

kâinat: evren, yaratılmış herşey

lütufkârâne: lütfe-derek, ihsanda bulunarak

mevcudat: varlıklar

mizan: ölçü, den-

ge, tartı

muhît: kapsamlı, kuşatıcı

mukâbil: karşılık

nur-u ilm-i ezelî: Allah'ın ezelî ilminin nuru, ışığı

nüfuz: etki

tezyinat: süslemeler

vâcib: varlığı zorunlu olan

zâtî: kendisine ait

içindeki bütün mizanlı ve ölçülü hey'ât, yine o ilm-i muhîte işaret eder. Çünkü, intizam ile iş görmek, ilimle olur. Ölçü ile, tartı ile san'atkârâne yapan, elbette kuvvetli bir ilme istinaden yapar.

Hem bütün mevcudatta görünen muntazam miktarlar, hikmet ve maslahata göre biçilmiş şekiller, bir kazânın düsturuyula ve kaderin pergâriyle tanzim edilmiş gibi meyvedar vaziyetler ve heyetler, bir ilm-i muhîti gösteriyor.

Evet, eşyaya ayrı ayrı muntazam sûretler vermek, herşeyin mesâlih-i hayatiyesine ve vücuduna lâayık mahsus bir şekil vermek, bir ilm-i muhîtle olur, başka sûrette olamaz.

düstur: kural
hey'ât: şekiller, yapılar
hikmet: bir gaye ve faydaya yönelik olarak, tam yerli yerinde olma
ilm-i muhît: herşeyi kuşatıcı ilim
intizam: düzen
istinaden: dayanarak
kazâ: olacağı Al-

lah tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması
mahsus: has, özel
maslahat: fayda, yarar
mesâlih-i hayatiye: hayat için faydalı şeyler
mevcudat: varlık-

lar
mizan: ölçü, denge, tartı
muntazam: düzenli, tertipli
pergâr: pergel
sûret: biçim, görünüş
tanzim etme: düzenleme
vücûd: beden, cisim

Hem bütün zîhayata, her birisine lââyık bir tarzda, münasip vakitte, ummadığı yerde rızıklarını vermek, bir ilm-i muhîtle olur. Çünkü rızkı gönderen, rızka muhtaç olanları bilecek, tanıyacak, vaktini bilecek, ihtiyacını idrak edecek; sonra rızkını lââyık bir tarzda verebilir.

Hem umum zîhayatın, ipham ünvanı altında bir kanun-u taayyüne bağlı olan ecelleri, ölümleri bir ilm-i muhîti gösteriyor. Çünkü her taifenin, gerçi fertlerin zâhiren muayyen bir vakt-i eceli görünmüyor, fakat o taifenin iki had ortasında mahdud bir zamanda ecelleri muayyendir. O ecel hengâmında, o şeyin arkasında vazifesini idame edecek olan neticesinin, meyvesinin, çekirdeğinin muhafazası ve bir ta-

ecel: ölüm vakti
had: sınır, çizgi
hengâm: zaman, ân
idame etme: devam ettirme
idrak etme: anlama, kavrama
ilm-i muhît: herşeyi kuşatıcı ilim

ipham: gizleme, üstü kapalı bırakma
kânun-u taayyün: belirleme kanunu
mahdud: sınırlanmış
muayyen: belirlenmiş, kararlaştırılmış
muhafaza: koru-

ma, saklama
münasip: uygun
taife: grup, topluluk
umum: bütün
vakt-i ecel: ölüm vakti
zahiren: görünüş itibarıyla
zîhayat: hayat sahibi, canlı

ze hayata inkılâp ettirmesi, yine o ilm-i muhîti gösteriyor.

Hem bütün mevcudata şamil, her bir mevcuda lâîk bir sûrette rahmetin taltifâtı, bir rahmet-i vâsia içinde bir ilm-i muhîti gösteriyor. Çünkü, meselâ, zîhayatın etfallerini sütle iâşe eden ve zeminin suya muhtaç nebâtâtına yağmurla yardım eden, elbette etfâli tanır, ihtiyaçlarını bilir ve o nebâtâtı görür ve yağmurun onlara lüzumunu derk eder; sonra gönderir. Ve hâkezâ, bütün hikmetli, inâyetli rahmetinin hadsiz cilveleri, bir ilm-i muhîti gösteriyor.

Hem bütün eşyanın san'atındaki ihtimâmât ve san'atkârâne tasvirat ve mâhirâne

cilve: görünme, yansıma
etfal: çocuklar
had: sınır, çizgi
hâkezâ: bunun gibi
hikmet: bir gaye ve faydaya yönelik olarak, tam yerli yerinde olma
iâşe etme: besleme, yedirip içirme
ihitimâmât: ihtimamlar, özen göstermeler

ilm-i muhîti: herşeyi kuşatıcı ilim
inayet: yardım, lütuf
inkılâp ettirme: değiştirme, dönüştürme
mâhirâne: ustaca, maharetle
mevcudat: varlıklar
nebâtât: bitkiler
rahmet: ilâhî şefkat, merhamet ve ihsan

rahmet-i vâsia: geniş rahmet
sûret: biçim, görünüş
şamil: içine alan, kapsamlı
taltifat: lütuf ve iyiliklerde bulunma işleri
tasvirât: tasvirler, anlatımlar
zemin: yer
zîhayat: hayat sahibi, canlı

tezyinat, bir ilm-i muhîti gösteriyor. Çünkü, binler vaziyet-i muhtemele içinde, muntazam ve müzeyyen, san'atlı ve hikmetli bir vaziyeti intihap etmek, derin bir ilimle olur. Bütün eşyadaki şu tarz-ı intihabat, bir ilm-i muhîti gösteriyor.

Hem icad ve ibdâ-ı eşyada kemâl-i suhulet, bir ilm-i ekmele delâlet eder. Çünkü bir işte kolaylık ve bir vaziyette suhulet, derece-i ilim ve maharetle mütenasiptir. Ne kadar ziyade bilse, o derece kolay yapar.

İşte şu sırra binaen, her biri birer mu'cize-i san'at olan mevcudata bakıyoruz ki, hay-

binaen: dayana-
rak
delâlet etme: delil
olma, işaret etme
derece-i ilim: ilim
seviyesi
hikmet: herşeyin
anamlı ve bir ga-
yeye yönelik ola-
rak tam yerli ye-
rinde yaratılması
ibdâ-i eşya: eşya-
nın yoktan yaratı-
lışı
icad: yaratma, var
etme

ilm-i ekmel: tam,
eksiksiz ve mü-
kemmil ilim
ilm-i muhîti: her-
şeyi kuşatan ilim
intihap etmek:
seçmek
kemâl-i suhulet:
tam bir kolaylık
maharet: beceri,
hüner
mevcudat: varlıklar
mu'cize-i san'at:
san'at mu'cizesi
muntazam: düzenli
mütenasip: birbiri-

ne uygun, ahenkli
müzeyyen: süs-
lenmiş
suhulet: kolaylık
tarz-ı intihabat:
seçme tarzları
tezyinat: süsleme-
ler
vaziyet: durum,
şekil
**vaziyet-i muhte-
mele:** ihtimal da-
hilinde olan du-
rum
ziyade: fazla, çok

retnümâ bir derecede suhuletle, kolaylıkla, külfetsiz, dağdağasız, kısa bir zamanda, fakat mu'ciznümâ bir sûrette icad edilir. Demek hadsiz bir ilim vardır ki, hadsiz suhuletle yapılır. Ve hâkezâ, mezkûr emâreler gibi binler alâmet-i sadıka var ki, şu kâinatta tasarruf eden Zâtın muhît bir ilmi vardır. Ve herşeyi bütün şuûnâtıyla bilir, sonra yapar.

Madem şu Kâinat Sahibinin böyle bir ilmi vardır. Elbette insanları ve insanların amellerini görür ve insanlar neye lâayık ve müstehak olduklarını bilir; hikmet ve rahmetinin muktezasına göre onlarla muame-

alâmet-i sâdika:

doğruluk işareti, belirtisi

amel: iş, fiil

emare: belirti, işaret

hadsiz: sınırsız

hâkezâ: bunun gibi

hayretnümâ: hayret verici, şaşırtıcı

hikmet: herşeyin anlamlı ve bir gayeye yönelik olarak tam yerli ye-

rinde yaratılması

icad: yaratma, var etme

kâinat: evren, yaratılmış herşey

külfetsiz: zorluktan, sıkıntısız

mezkûr: zikredilen, anılan

mu'ciznümâ: mu'cizeli

muhît: ihatalı, herşeyi kuşatan

mukteza: gerek-

tirme

müstehak: hak etmiş, lâyık

rahmet: İllâhî şefkat, merhamet ve ihsan

suhulet: kolaylık

sûret: biçim, şekil

şuûnât: fiiller, haller, nitelikler

tasarruf eden: herşeyi dilediği gibi kullanan ve yöneten

le eder ve edecek. Ey insan! Aklını başına al, dikkat et: Nasıl bir Zât seni bilir ve bakar, bil ve ayıl!

Eğer denilse: “Yalnız ilim kâfi değildir; irade dahi lâzımdır. İrade olmazsa ilim kâfi gelmez.”

Elcevap: Bütün mevcudat nasıl ki bir ilm-i muhîte delâlet ve şehadet eder. Öyle de, o ilm-i muhît sahibinin irade-i külliyesine dahi delâlet eder. Şöyle ki:

Her birşeye, hususan her bir zîhayata, pek çok müşevveş ihtimâlât içinde, muayyen bir ihtimalle ve pek çok akîm yollar içinde, neticeli bir yolla ve pek çok imkânât içinde mütereddit iken gayet muntazam bir te-

akîm: neticesiz, sonuçsuz

delâlet etme: delil

olma, işaret etme

husussan: özellikle

ihtimâlât: ihtimal-
ler

ilm-i muhît: her-
şeyi ihata edici,
kuşatıcı ilim

imkânât: olması
imkân dahilinde
olan şeyler

irade: dileme, ter-
cih ve seçim yap-
ma gücü

irade-i külliye: her-
şeyi kuşatan ira-
de

kâfi: yeterli

mevcudat: varlık-
lar

muamele etmek:
davranmak

muayyen: belirlen-

miş, kararlaştırıl-
mış

muntazam: düzenli

müşevveş: dağı-
nık, karışık, dü-
zensiz

mütereddit: şüp-
hede kalan, ka-
rarsız

şehadet: şahitlik,
tanıklık

zîhayat: canlı

şahhus verilmesi, hadsiz cihetlerle bir irade-i külliye'yi gösteriyor. Çünkü, herşeyin vücudunu ihata eden hadsiz imkânât ve ihtimâlât içinde ve semeresiz, akîm yollar-da ve karışık ve yeknesak, sel gibi mizansız akan câmid unsurlardan, gayet hassas bir ölçüyle, nazik bir tartıyla ve gayet ince bir intizamla, nazenin bir nizamla verilen mevzun şekil ve muntazam teşahhus, bizzarure ve bilbedâhe, belki bilmüşahede, bir irade-i külliye'nin eseri olduğunu gösterir.

Çünkü, hadsiz vaziyetler içinde bir vaziyeti intihap etmek, bir tahsis, bir tercih, bir kast ve bir irade ile olur. Ve amd ve arzu

akîm: neticesiz, sonuçsuz

amd: kasıt, istek

bilbedâhe: açık bir şekilde

bilmüşahede: gözle görüldüğü gibi

bizzarure: zorunlu olarak

câmid: cansız

cihet: yön, taraf

hadsiz: sınırsız

ihata: kapsayıcılık

ihimâlât: ihtimaller

imkânât: olması

imkân dahilinde olan şeyler, kâinattaki varlıklar

intihap etmek: seçmek

intizam: düzenli oluş

irade: dileme, tercih ve seçim yapma gücü

irade-i külliye: herşeyi kuşatan irade, Allah'ın iradesi

kast: amaç, hedef

mevzun: ölçülü

mizan: ölçü, denge, tartı

muntazam: düzenli

nâzenin: nazlı, ince, hassas

nazik: ince

nizam: düzen, kânun

semere: meyve

tahsis: belirleme

teşahhus: belirli bir kişiliğe ve maddî yapıya sahip kılma

yeknesak: monoton, tekdüze

ile tahsis edilir. Elbette tahsis, bir muhassısı iktiza eder. Tercih, bir müreccih ister. Muhassıs ve müreccih ise iradedir. Meselâ, insan gibi yüzler muhtelif cihazat ve âlâtın makinesi hükmünde olan bir vücudun, bir katre sudan; ve yüzer muhtelif âzâsı bulunan bir kuşun, basit bir yumurtadan; ve yüzer muhtelif kısımlara ayrılan bir ağacın, basit bir çekirdekten icadları, kudret ve ilme şehadet ettikleri gibi, gayet kat'î ve zarurî bir tarzda, onların Sâniinde bir irade-i külliye delâlet ederler ki, o irade ile, o şeyin herşeyini tahsis eder. Ve o irade ile, her cüz'üne, her uzvuna, her kısmına ayrı, has bir şekil verir, bir vaziyet giydirir.

âlât: aletler

âzâ: uzuvlar, organlar

cihazat: cihazlar

cüz': parça

delâlet etme: delil olma, işaret etme

gayet: son derece

icad: yaratma, var etme

iktiza etme: gerektirme

irade: dileme, ter-

cih ve seçim yapma gücü

irade-i külliye: herşeyi kuşatan irade, Allah'ın iradesi

kat'î: kesin

katre: damla

kudret: güç, iktidar

muhassıs: tahsis

edici, belirleyici

muhtelif: çeşitli

müreccih: tercih

eden

Sâni: herşeyi san'atlı bir şekilde yaratan Allah

şehadet: şahidlik, tanıklık

tahsis: belirleme

uzuv: organ

vaziyet: durum, şekil

vücûd: varlık

zarurî: zorunlu

Elhasıl: Nasıl ki eşyada, meselâ hayvânattaki ehemmiyetli âzânın, esasat ve netâic itibarıyla birbirlerine benzeyişleri ve tevafukları ve birtek sikke-i vahdet izhar etmeleri, nasıl kat'î olarak delâlet ediyor ki, umum hayvânâtın Sâni birdir, Vâhiddir, Ehaddir. Öyle de, o hayvânâtın ayrı ayrı teşahhusları ve simalarındaki başka başka hikmetli taayyün ve temeyyüzleri delâlet eder ki, onların Sâni-i Vâhidi, Fâil-i Muhtardır ve iradelidir; istediğini yapar, istemediğini yapmaz, kast ve irade ile işler.

âzâ: uzuvlar, organlar

delâlet etme: delil olma, işaret etme

Ehad: bir olan ve her bir varlıkta birliği tecellî eden Allah

ehemmiyetli: önemli

elhasıl: özetle

esasat: esaslar, prensipler

Fâil-i muhtar: kendi istek ve iradesi ile iş gören Allah

hayvanât: hayvanlar

hikmet: gaye, maksat

irade: dileme, tercih ve seçim yapma gücü

izhar: gösterme, açığa çıkarma

kast: amaç, hedef

kat'î: kesin

netâic: sonuçlar

Sâni: herşeyi san'atlı bir şekilde yaratan Allah

Sâni-i Vâhid: tek olan ve herşeyi san'atlı yapan ve birliği herşeyi kuşatan Allah

sikke-i vahdet: birlik mührü

sima: yüz

taayyün: belirlenme, belirli olma

temeyyüz: benzerlerinden farklı, üstün olan

teşahhus: belirli bir kişiliğe ve maddî yapıya sahip kılma

tevafuk: denk gelme, uygunluk

umum: bütün

Vâhid: bir olan ve birliği herşeyi kaplayan Allah

Madem ilm-i İlâhîye ve irade-i Rabbâniyeye mevcudat adedince, belki mevcudatın şuûnâtı adedince dalâlet ve şehadet vardır. Elbette, bir kısım feylesofların irade-i İlâhiyeyi nefiy ve bir kısım ehl-i bid'atın kaderi inkâr ve bir kısım ehl-i dalâletin, cüz'iyâta adem-i ıttılâını iddia etmeleri ve tabiiyyunun bir kısım mevcudatı tabiat ve esbaba isnad etmeleri, mevcudat adedince muzaaf bir yalancılıktır ve mevcudatın şuûnâtı adedince muzaaf bir dalâlet divaneliğidir. Çün-

adem-i ıttıla: bile-meme, tanımama

cüz'iyât: ferdler, küçük şeyler

dalâlet: hak yoldan sapkınlık, inançsızlık

delâlet etme: delil olma, işaret etme

divanelik: delilik, akılsızlık

ehl-i bid'a(t): dinin aslında olmadığı halde, sonradan çıkarılan zararlı şeyleri dine mal etmeye çalışanlar

ehl-i dalâlet: doğ-

ru ve hak yoldan sapanlar, inançsız kimseler

esbab: sebepler
feylesof: filozof, felsefeci

ilm-i İlâhî: Allah'ın herşeyi kuşatan ilmi

inkâr: inanmama, reddetme

irade-i İlâhiye: Allah'ın iradesi, dilemesi

irâde-i Rabbâniye: bütün varlıkları terbiye eden, idaresi ve egemenli-

ği altında bulunduran Allah'ın iradesi, dilemesi

isnad etme: dayandırma

mevcudat: varlıklar

muzaaf: kat kat

nefyetmek: inkâr etmek, reddetmek

şehadet: şahidlik, tanıklık

şuûnât: fiiller, işler, haller

tabiiyyun: tabiatçılar, materyalistler

kü hadsiz şehadet-i sadıkayı tekzip eden, hadsiz bir yalancılık işlemiş olur.

İşte, meşiet-i İlâhiye ile vücuda gelen işlerde, “inşaallah, inşaallah” yerinde, bile-rek “tabiî, tabiî” demek ne kadar hata ve muhalif-i hakikat olduğunu kıyas et.

hadsiz: sınırsız
inşaallah: Allah
 izin verirse
meşiet-i İlâhiye:
 Allah'ın dilemesi,

iradesi
muhalif-i hakikat:
 gerçeğe zıt, aykırı
şehadet-i sâdika:
 doğru şahitlik, ta-

nıklık
tekzip etme: yalan-
 lama
vücut: varlık, be-
 den

(Mektubat, Onuncu Mektup'tan)

İki سوالin cevabıdır

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ ¹

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ²

BİRİNCİSİ: Otuzuncu Sözün İkinci Maksadının, tahavvülât-ı zerrat tarifine dair olan uzun cümlesinin haşiyesidir.

Kur'ân-ı Hakîmde *İmam-ı Mübin* ve *Kitab-ı Mübin* mükerrer yerlerde zikredilmiş-

¹ Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah'ın adıyla.

² "Hiçbir şey yoktur ki, Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." İsrâ Sûresi, 17:44.

haşiye: dipnot

İmam-ı Mübin: İlâhî ilim ve emrin bir ünvanı; gayb âlemine bakan, eşyanın geçmiş ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı kader defteri

Kitab-ı Mübin: geç-

miş ve gelecekten ziyade şimdiki zamana bakan, Allah'ın kudret ve iradesinin genel bir kanunlar mecmuası, kudret defteri

Kur'ân-ı Hakîm: her âyet ve sûresinde sayısız hik-

met ve faydalar

bulunan Kur'ân

mükerrer: tekrar

tekrar, defalarca

tahavvülât-ı zer-

rât: atomların de-

ğişim, dönüşüm

ve hareketleri

zikredilmek: anıl-

mak, belirtilmek

tir. Ehl-i tefsir “İkisi birdir”; bir kısmı “Ayrı ayrıdır” demişler. Hakikatlerine dair beyanatları muhtelifdir. Hülâsa, “İlm-i İlâhînin ünvanlarıdır” demişler. Fakat Kur’ân’ın feyziyle şöyle kanaatim gelmiş ki:

İmam-ı Mübin, ilim ve emr-i İlâhînin bir nev’ine bir ünvanıdır ki, âlem-i şehadetten ziyade âlem-i gayba bakıyor. Yani, zaman-ı halden ziyade, mazi ve müstakbele nazar eder. Yani, herşeyin vücud-u zâhirîsinden ziyade aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar. Kader-i İlâhînin bir def-

âlem-i gayb: görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar
âlem-i şehadet: görünen âlem, dünya
beyanat: açıklamalar
ehl-i tefsir: müfessirler; Kur’ân-ı Kerimi mânâ bakımından tefsir eden, yorumlayan kimseler
feyz: ilham, bereket ve ilim bolluğu

hakikat: gerçek mâhiyet, asıl ve esas
hülâsa: kısaca, özetle
ilim ve emr-i İlâhî: Allah’ın ilmi ve emri
ilm-i İlâhî: Allah’ın herşeyi kuşatan sonsuz ilmi
İmam-ı Mübin: İlâhî ilim ve emrin bir ünvanı; gayb âlemine bakan, eşyanın geçmiş ve geleceğe ait kaidelelerinin yazıldığı kader defteri
kader-i İlâhî: Al-

lah’ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması
kanaat: görüş, fikir
mazi: geçmiş zaman
muhtelif: çeşitli
müstakbel: gelecek zaman
nazar etme: bakma
nev’: çeşit, tür
vücud-u zâhirî: görünürdaki vücud
zaman-ı hal: şimdiki zaman
ziyade: çok

teridir. Şu defterin vücudu, Yirmi Altıncı Sözde, hem Onuncu Sözün haşiyesinde ispat edilmiştir.

Evet, şu *İmam-ı Mübin*, bir nevi ilim ve emr-i İlâhînin bir ünvanıdır. Yani, eşyanın mebâdileri ve kökleri ve asılları, kemâl-i intizamla eşyanın vücutlarını gayet san'at-kârâne intac etmesi cihetiyle, elbette desâtir-i ilm-i İlâhînin bir defteriyle tanzim edildiğini gösteriyorlar. Ve eşyanın neticeleri, nesilleri, tohumları, ileride gelecek mevcudatın programlarını, fihristelerini tazammun ettiklerinden, elbette evâmir-i İlâhiyenin bir küçük mecmuası olduğunu bildiriyorlar. Meselâ, bir çekirdek, bütün ağacın teş-

cihet: yön
desâtir-i ilm-i İlâhî: Allah'ın ilminin düsturları, prensipleri
emr-i İlâhî: Allah'ın emri
evâmir-i İlâhiye: Allah'ın emirleri
fihriste: içindekiler, program
haşiy: dipnot, açıklayıcı not

İmam-ı Mübin: İlâhî ilim ve emrin bir ünvanı; gayb âlemine bakan, eşyanın geçmiş ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı kader defteri
intac etme: netice verme
kemâl-i intizam: mükemmel bir düzen

mebâdi: başlangıçlar, çekirdekler, hazırlık unsurları
mevcudat: varlıklar
nev': çeşit, tür
san'at-kârâne: san'atlı bir biçimde
tanzim: düzenleme
tazammun etme: içine alma, kapsama
vücûd: varlık

kilâtını tanzim edecek olan programları ve fihristeleri ve o fihriste ve programları tayin eden o evâmîr-i tekvîniyenin küçücük bir mücessemi hükmünde denilebilir.

Elhasıl, madem *İmam-ı Mübin*, mâzî ve müstakbelin ve âlem-i gaybın etrafında dal budak salan şecere-i hilkatın bir programı, bir fihristesi hükmündedir. Şu mânâdaki *İmam-ı Mübîn*, kader-i İlâhînin bir defteri, bir mecmua-i desâtiridir. O desâtirin imlâ-sıyla ve hükmüyle, zerrat, vücud-u eşyada-ki hidemâtına ve harekâtına sevk edilir.

âlem-i gayb: gör-
rünmeyen, fakat
varlığı kesin olan
ve mahiyeti Allah
tarafından bilinen
başka dünyalar
desâtir: düsturlar,
kurallar
elhasıl: özetle, so-
nuç olarak
evâmîr-i tekvini-
ye: yaratılışa ait
emirler, kurallar
fihriste: içindeki-
ler, program
hidemât: hizmet-
ler
İmam-ı Mübin: İlâ-

hî ilim ve emrin
bir ünvanı; gayb
âlemine bakan,
eşyanın geçmiş
ve geleceğe ait
kaidelerinin yazıl-
dığı kader defteri
imlâ: yazdırma,
dikte ettirme
kader/kader-i ilâ-
hî: Allah'ın mey-
dana gelecek şey-
leri olmadan önce
bilip takdir etmesi,
plânlaması
mâzî: geçmiş za-
man
mecmua-i desâ-

tir: düsturlar, ku-
rallar kitabı
mücessem: cisim-
leşmiş, maddî ya-
pısı olan
müstakbel: gele-
cek zaman
şecere-i hilkat:
yaratılış ağacı
tanzim: düzenleme
teşkilât: yapı, ku-
ruluş
vücud-u eşya: var-
lıkların vücudu,
yaratılması
zerrat: zerreler,
atomlar

Amma *Kitab-ı Mübin* ise, âlem-i gayb-dan ziyade âlem-i şهادete bakar. Yani, mazi ve müstakbelden ziyade zaman-ı hazırâ nazar eder. Ve ilim ve emirden ziyade kudret ve irade-i İlâhiyenin bir ünvanı, bir defteri, bir kitabıdır. *İmam-ı Mübin* kader defteri ise, *Kitab-ı Mübin* kudret defteridir. Yani, herşeyin vücudunda, mahiyetinde ve sıfât ve şuûnâtında kemâl-i san'at ve intizamları gösteriyor ki, bir kudret-i kâmile-nin desâtiriyle ve bir irade-i nâfizenin kavâniniyle vücut giydiriliyor; sûretleri tayin,

âlem-i gayb: görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar
âlem-i şهادet: görünen âlem
desâtir: düsturlar, kurallar
İmam-ı Mübin: İlâhî ilim ve emrin bir ünvanı; gayb âlemine bakan, eşyanın geçmiş ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı kader defteri
irade-i İlâhiye: Al-

lah'ın iradesi, dilemesi
irâde-i nâfize: her yere ve herşeye tesir ve nüfuz eden İlâhî irade
kavânin: kanunlar
kemâl-i san'at ve intizam: mükemmel san'at ve düzen
Kitab-ı Mübin: geçmiş ve gelecekteki zamanı bakan, Allah'ın kudret ve iradesinin genel bir kanunlar mecmuası, kudret def-

teri
kudret: güç, iktidar
kudret-i kâmile: tam ve noksansız İlâhî kudret
mahiyet: özellik, esas, içyüz
müstakbel: gelecek zaman
nazar etme: bakma
sûret: şekil, biçim
şuûnât: haller, işler, fiiller
tayin: belirleme, belirli kılma
vücut: varlık
zaman-ı hazır: şimdiki zaman
ziyade: çok

teşhis edilip birer miktar-ı muayyen, birer şekl-i mahsus veriliyor. Demek o kudret ve iradenin küllî ve umumî bir mecmua-i kavânini, bir defter-i ekberi vardır ki, her bir şeyin hususî vücutları ve mahsus sûretleri ona göre biçilir, dikilir, giydirilir. İşte şu defterin vücudu, *İmam-ı Mübin* gibi, kader ve cüz-i ihtiyarî mesâilinde ispat edilmiştir.

Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki, kudret-i Fâtıranın o Levh-i Mahfuzunu ve hikmet ve irade-i Rabbâni-

cüz-i ihtiyarî: insandaki az bir irade serbestliği

defter-i ekber:

çok büyük defter
ehl-i gaflet ve dalâlet: âhiretten habersiz, mânevî sorumluluklarına karşı duyarsız ve doğru ve hak yoldan sapmış, inançsız kimseler

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

hususî: özel

İmam-ı Mübin: ilâhî ilim ve emrin bir ünvanı; gayb âlemine bakan, eşyanın geçmiş ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı kader defteri
irade: dileme, tercih, seçim
kudret: güç, iktidar

kudret-i Fâtıra: yaratıcı kudret, Allah
küllî: büyük, kapsamlı, bütünü içine alan

Levh-i Mahfuz: herşeyin bütün ayrın-

tılarıyla yazıldığı kader levhası, Allah'ın ilminin bir adı

mahsus: özel, has
mecmua-i kavânin: kanunlar kitabı

mesâil: meseleler

miktar-ı muayyen: belirlenmiş miktar, ölçü

sûret: şekil, biçim
şekl-i mahsus:

özel şekil
teşhis: şahıslandırma, ayırma

umumî: genel

vücut: varlık, var oluş

yenin o basîrâne kitabının eşyadaki cilvesini, aksini, misalini hissetmişler; hâşâ, “tabiat” namıyla tesmiye etmişler, körletmişler.

İşte, *İmam-ı Mübin*’in imlâsıyla, yani kaderin hükmüyle ve düsturuyla, kudret-i İlâhiye, icad-ı eşyada her biri birer âyet olan silsile-i mevcudatı, “*Levh-i Mahv-İsbat*” denilen zamanın sahife-i misaliyesinde yazıyor, icad ediyor, zerrâtı tahrik ediyor. Demek, harekât-ı zerrat, o kitabetten, o istin-

âyet: delil

basîrâne: görerek

cilve: görüntü, akis

düstur: kural, prensip

harekât-ı zerrât:

zerrelerin, atomların hareketleri

hâşâ: asla, kesinlikle öyle değil

icad: var etme, yaratma

icad-ı eşya: varlıkların yaratılması

İmam-ı Mübin: İlâhî ilim ve emrin bir ünvanı; gayb âlemine bakan, eşyanın geçmişi

ve geleceğe ait kaidelerinin yazıldığı kader defteri

irâde-i Rabbâniye:

herşeyi yaratılış gayelerine göre terbiye ve idare edip, egemenliği altında tutan Allah’ın iradesi, dilemesi

kitabet: yazım

kudret-i İlâhiye: Allah’ın kudreti, güç ve iktidarı

Levh-i Mahv-İsbat: birşeyin yıkılıp tekrar kuruluşunu gösteren mânevî

levha, yaz boz tahtası

misal: örnek; görüntü

nam: ad

sahife-i misaliye:

misalî, görüntüden ibaret sayfa

silsile-i mevcudat: varlıklar zinciri

tabiat: doğa, canlı cansız bütün varlıklar, maddî âlem

tahrik etmek: harekete geçirmek

tesmiye: isimlendirme

zerrat: zerreler, atomlar

sahtan, mevcudat âlem-i gaybdan âlem-i şهادete ve ilimden kudrete geçmelerinde bir ihtizazdır, bir harekâtır.

Amma *Levh-i Mahv-İsbat* ise, sabit ve daim olan *Levh-i Mahfuz-u Âzam*'ın daire-i mümkünatta, yani mevt ve hayata, vücut ve fenâyâ daima mazhar olan eşyada mütebeddil bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-i zaman odur. Evet, herşeyin bir hakikati olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinatta cereyan eden bir nehr-i azîmin hakikati dahi, *Levh-i Mahv-İsbat*'taki

âlem-i gayb: görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar

âlem-i şهادet: görünen âlem

cereyan eden: akan

daire-i mümkünat: imkân âlemi; yaratılanların tamamının teşkil ettiği âlem; kâinat

fena: gelip geçicilik, yok oluş

hakikat: gerçek

mahiyet, asıl ve esas

hakikat-i zaman: zamanın gerçeği

harekât: hareketler

ihtizaz: deprenme, titreşim, lerze

istinsah: nüshasını çıkarma, çoğaltma

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kudret: güç, iktidar

Levh-i Mahfuz-u Âzam: herşeyin bütün ayrıntılarıyla yazıldığı büyük

mânevî kader levhası

Levh-i Mahv-İsbat: birşeyin yıkılıp tekrar kuruluşunu gösteren mânevî levha, yaz boz tahtası

mazhar: görünme ve yansıma yeri

mevcudat: varlıklar

mevt: ölüm

mütebeddil: değişken

nehr-i azîm: büyük nehir

vücut: varlık

kitabeta-i kudretin sahifesi ve mürekkebi hük-
mündedir.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ¹

¹ bk. "Gaybı Allah'tan başkası bilmez." Neml Sûresi, 27:65; *Tir-
mizi*, Sevâbü'l-Kur'ân: 7.

(Mektubat, Yirmi Dördüncü Mektup,
Birinci Makam'dan)

BİRİNCİ REMİZ

Yirmi Altıncı Sözün hâtimelerinde denildiği gibi, nasıl ki bir mahir san'atkâr, kıymettar bir elbiseyi murassâ ve münakkaş sûrette yapmak için, bir miskin adamı, lâ-yık olduğu bir ücrete mukâbil model yaparak, kendi san'at ve maharetini göstermek için, o elbiseyi o miskin adam üstünde biçer, keser, kısaltır, uzatır; o adamı da oturur, kaldırır, muhtelif vaziyetler verir. Şu miskin adamın hiçbir hakkı var mıdır ki, o san'atkâra desin: “Beni güzelleştiren bu elbiseye neden ilişip tebdil ve tağyir ediyor-sun ve beni kaldırıp oturtup meşakkatle benim istirahatimi bozuyorsun?”

hâtime: sonuç, son
istirahat: rahat etme
kıymettar: değerli
maharet: beceri,
ustalık
mahir: becerikli
meşakkat: güçlük,

zorluk
miskin: zavallı
muhtelif: değişik,
farklı
mukabil: karşılık
murassâ: süslen-
miş, süslü

münakkaş: nakış-
lanmış, süslenmiş
sûret: biçim, şekil
tağyir: değiştirme,
başkalaştırma
tebdil etme: değiş-
tirme

Aynen öyle de, Sâni-i Zülcelâl, her bir nevi mevcudatın mahiyetini birer model itti-haz ederek ve nukuş-u esmâsıyla kemâlât-ı san'atını göstermek için, her birşeye, hususan zîhayata, duygularla murassâ bir vücut libasını giydirerek, üstünde kalem-i kazâ ve kaderle nakışlar yapar, cilve-i esmâsını gösterir. Her bir mevcuda dahi, ona lââyık bir tarzda bir ücret olarak, bir kemâl, bir lezzet, bir feyiz veriyor.

مَالِكِ الْمُلْكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ¹ sırrı-na mazhar olan o Sâni-i Zülcelâle karşı hiçbir şeyin hakkı var mıdır ki, desin, “Ba-

¹ Mülkün sahibi, mülkünde nasıl dilerse öyle tasarruf eder.

cilve-i esmâ: Allah'ın isimlerinin varlıklardaki yansıması, görüntüsü
feyiz: mânevî gıda
hususan: özellikle
ittihaz etme: edinme, alma
kalem-i kazâ ve kader: Allah'ın olacak hadiseleri olmadan önce bilip takdir etmesi ve bu bilinen ve

takdir olunan hadiseleri zamanı gelince meydana getirmesi
kemâl: kusursuzluk
kemâlât-ı san'at: san'attaki mükemmellikler
libas: elbise
mahiyet: nitelik, özellik
mazhar: erişme, nail olma
mevcud: varlık

mevcudat: varlıklar
murassâ: süslenmiş, süslü
nevi: tür, çeşit
nukuş-u esmâ: isimlerin nakışları
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz yücelik ve haşmet sahibi ve herşeyi san'atla yaratan Allah
vücut: varlık
zîhayat: canlı

na zahmet veriyorsun, benim istirahatimi bozuyorsun.” Hâşâ!

Evet, mevcudatın hiçbir cihette Vâcibü'l-Vücud karşı hakları yoktur ve hak dâvâ edemezler. Belki hakları daima şükür ve hamd ile, verdiği vücut mertebelerinin hakkını edâ etmektir. Çünkü verilen bütün vücut mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânâttır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz.

Meselâ madenler diyemezler: “Niçin nebâtî olmadık?” Şekvâ edemezler; belki vücud-u madenîye mazhar oldukları için, hakları Fâtırına şükrandır.

adem: yokluk, hiçlik
cihet: yön, taraf
edâ etmek: yerine getirmek
Fâtır: herşeyi benzersiz olarak, harika, üstün san'atıyla yaratan Allah
hamd: teşekkür ve övgü
illet: esas sebep
imkânât: olabilirlikler; varlığı ile yok-

luğu imkân dahi-
 linde olanlar
istirahat: rahat etme
mazhar olma: erişme, kavuşma
meretebe: derece, makam
mevcudat: varlıklar
nebâtat: bitkiler
nihayetsiz: sonsuz
şekva: şikâyet
şükran: teşekkür

etme
Vâcibü'l-Vücud: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah
vukuat: meydana gelmiş olaylar
vücud-u madenî: madenî varlık
vücut: varlık

Nebâtat, “Niçin hayvan olmadım?” deyip şekvâ edemez. Belki, vücut ile beraber, hayata mazhar olduğu için, hakkı şükrandır.

Hayvan ise, “Niçin insan olmadım?” diye şikâyet edemez. Belki, hayat ve vücut ile beraber, kıymettar bir ruh cevheri ona verildiği için, onun üstündeki hakkı, şükrandır. Ve hâkezâ, kıyas et.

Ey insan-ı müşteki! Sen mâdum kalmadın, vücut nimetini giydin, hayatı tattın, câmid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalâlette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün, ve hâkezâ... Ey nankör! Daha sen nerede hak kazanıyorsun ki, Cenâb-ı Hakkın sana verdiği mahz-ı nimet olan vücut mertebelerine mukâbil şükretmeyerek, imkânât ve ade-

câmid: cansız

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

cevher: değerli şey, öz

dalâlet: hak yoldan sapkınlık, inançsızlık

hâkezâ: bunun gibi
imkânât: olabilir-

likler; varlığı ile yokluğu imkân dahilinde olanlar

insan-ı müşteki: şikâyet eden insan

kıymettar: değerli

mâdum: yok, hiçliğe mahkum olan

mahz-ı nimet: nimetin ta kendisi

mazhar olma: eriş-

me, kavuşma

mertebe: derece, makam

mukâbil: karşılık

nebâtat: bitkiler

selâmet: esenlik, güven

sıhhat: sağlık

şekva: şikâyet

şükran: teşekkür

vücut: varlık

miyat nev'inde ve senin eline geçmediği ve sen lâıık olmadığıın yüksek nimetlerin sana verilmediğinden, bâtil bir hırsıa Ce-nâb-ı Haktan şekvâ ediyorsun ve küfrân-ı nimet ediyorsun?

Acaba bir adam, minare başına çıkmak gibi âli derecatlı bir mertebeye çıksın, büyük makam bulsun, her basamakta büyük bir nimet görsün; o nimetleri verene şükretmesin ve desin: “Niçin o minareden daha yükseğine çıkamadım?” diye şekvâ ederek ağlayıp sızlasın—ne kadar haksızlık eder ve ne kadar küfrân-ı nimete düşer, ne kadar büyük divanelik eder; divaneler daha anlar.

Ey kanaatsiz, hırslı ve iktisatsız, israflı ve haksız, şekvâlı, gafil insan! Kat'iyen bil ki,

ademiyat: yokluklar, hiçlikler

âli: yüce

bâtil: hakka uymayan

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik
sahibi Allah

derecat: dereceler

divane: akılsız, deli

gafil: duyarsız, so-

rumsuz

hırs: aç gözlülük

iktisat: tutumluluk

israf: savurganlık

kanaat: Allah'ın
nasip ettiğı rızka
razı olma, yetin-
me

kat'iyen: kesin ola-
rak

küfrân-ı nimet: ni-
mete karşı nan-
körlük

makam: konum

mertebe: derece,
makam

nev'i: tür, çeşit

şekva: şikâyet

kanaat, ticaretli bir şükrandır; hırs, hasâretli bir küfrandır. Ve iktisat, nimete güzel ve menfaatli bir ihtiramdır. İsrâf ise, nimete çirkin ve zararlı bir istihfaktır. Eğer aklın varsa kanaate alış ve rızaya çalış. Tahammül etmezsen, “Yâ Sabûr” de ve sabır iste, hakkına razı ol, teşekkî etme. Kimden ki-me şekvâ ettiğini bil, sus. Herhalde şekvâ etmek istersen, nefsin Cenâb-ı Hakka şekvâ et; çünkü kusur ondadır.

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik
sahibi Allah
hasâret: zarara
uğrama, ziyan
hırs: aç gözlülük
ihtiram: saygı gös-
terme
iktisat: tutumluluk

israf: savurganlık
istihfaf: hafife alma
kanaat: Allah'ın
nasip ettiği rızka
razı olma, yetin-
me
küfran: nankörlük
nefis: insanı dai-
ma kötülüğe, ya-
sak zevk ve istek-

lere sevk eden
duygu
şekva: şikâyet
şükran: teşekkür
etme
tahammül: dayan-
ma, katlanma
teşekkî: şikâyet
Yâ Sabûr: ey çok
sabırlı olan Allah

(Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup,
1. Risale Olan 1. Mesele'den)

DÖRDÜNCÜSÜ: Rüya üç nevidir.¹ İkisi, tabir-i Kur'ân'la, ² أَضْغَاتُ أَحْلَامٍ da dahildir, tabire değmiyor. Mânâsı varsa da ehemmiyeti yok. Ya mizacın inhirafından, kuvve-i hayaliye şahsın hastalığına göre bir terkibat, tasvirat yapıyor; yahut gündüz veya daha evvel, hattâ bir iki sene evvel aynı vakitte başına gelen müheyyiç hâdisâtı, hayal tahattur eder, tâdil ve tasvir

¹ Müslim, Ru'yâ, 6; Ebû Dâvud, Edeb, 88; Tirmizî, Ru'yâ, 1; Dârimî, Ru'yâ, 6; Müsned, 2:269.

² "Karma karışık, tabire değmez rüyalar." Yusuf Sûresi, 12:44.

hâdisât: hadiseler,
olaylar

inhiraf: sapma

kuvve-i hayaliye:
hayal duygusu,
gücü

mizaç: huy, tabiat,
yaratılış

müheyyiç: heye-

can verici

nevi: tür, çeşit

tabir: açıklama,
yorumlama

tabir-i Kur'ân:
Kur'ân'ın ifadesi

tâdil etme: düzelt-
me

tahattur etme: ha-

tırlama, hatıra ge-
tirme

tasvir etme: can-
landırarak anlatma

tasvirat: tasvirler,
anlatımlar

terkibat: birleşim-
ler, kurmalar, sen-
tezler

eder, başka bir şekil verir. İşte bu iki kısım

۱ أَضْعَاطُ أَحْلَامٍ dır, tabire değmiyor.

Üçüncü kısım ki, rüya-yı sadıkadır. O doğrudan doğruya, mahiyet-i insaniyedeki lâtife-i Rabbâniye, âlem-i şehadetle bağlanan ve o âlemde dolaşan duyguların kapanmasıyla ve durmasıyla âlem-i gayba karşı bir münasebet bulur, bir menfez açar. O menfezle, vukua gelmeye hazırlanan hâdiselere bakar. Ve Levh-i Mahfuzun cilveleri ve mektubat-ı kaderiyenin nümuneleri nev'inden birisine rast gelir, bazı vakı-

۱ "Karma karışık, tabire değmez rüyalar." Yusuf Sûresi, 12:44.

âlem-i gayb: gayb

âlemi, görünmeyen âlem

âlem-i şehadet: şehadet âlemi; görünen âlem, dünya

cilve: görünme, yansıma

hâdis: olay

lâtife-i Rabbâniye:

İlâhî hakikatleri hissedenden ve mânevî zevkleri alan his, duygu

Levh-i Mahfuz:

herşeyin bütün ayrıntılarıyla yazıldığı mânevî kader levhası

mahiyet-i insaniye:

insana ait özellikler, insanın içyapısı

mektubat-ı kaderiye: kaderle ilgili mektuplar

menfez: pencere,

delik

münasebet: bağlantı, bağ

nev': çeşit, tür

nümune: örnek

rüya-yı sadıka:

doğru olan ve şeytanın karışmadığı rüya

tabir: açıklama, yorumlama

vuku: gerçekleşme, meydana gelme

at-ı hakikiyeyi görür. Ve o vakıatta bazan hayal tasarruf eder, sûret libasları giydendir. (...)

ALTINCISI VE EN MÜHİMİ: Rüya-yı sadıka benim için hakkalyakîn derecesine gelmiş ve pek çok tecrübâtımla kader-i İlâhînin herşeye muhîr olduğuna bir hüccet-i kâtı' hükmüne geçmiştir. Evet, bu rüyalar, benim için, hususan bu birkaç sene zarfında o dereceye gelmiştir ki, meselâ yarın başıma gelecek en küçük hâdisât ve en ehemmiyetsiz muamelât ve hattâ en âdi muhaverat yazılı olduğunu ve daha gelmeden muayyen olduğunu; ve gecede onları görmekle, dilimle değil, gözümle oku-

âdi: sıradan, basit
ehemmiyet: önem
hâdisat: hadiseler, olaylar
hakkalyakin: biz-zat yaşamak suretiyle, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kesin bilme
hususan: özellikle
hüccet-i kâtı': kesin, şüphesiz delil
kader-i ilâhî: Al-

lah'ın meydana gelecek hadise-leri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması
libas: elbise
muamelât: davranışlar, işler
muayyen: belli
muhaverât: karşılıklı konuşmalar
muhîr: kapsayıcı, herşeyi kuşatan

rüya-yı sadıka: doğru olan ve şeytanın karışmadığı rüya
sûret: biçim, şekil
tasarruf etmek: kullanmak
tecrübât: tecrübeler, deneyimler
vakıat: vakıalar, olaylar
vakıat-ı hakikiye: gerçek olaylar

duğum bana kat'î olmuştur. Bir değil, yüz değil, belki bin defa, gecede, hiç düşünmediğim halde gördüğüm bazı adamlar veyahut söylediğim meseleler, o gecenin gündüzünde, az bir tabirle aynen çıkıyor. Demek, en cüz'î hâdisat, vukua gelmeden evvel hem mukayyettir, hem yazılmıştır. Demek tesadüf yok; hâdisat başıboş gelmiyor, intizamsız değildir.

cüz'î: ferdî, küçük
hâdisat: hadiseler, olaylar
intizam: düzen,

tertîp
mukayyet: kayıtlı, sınırlı
tabir: açıklama,

yorumlama
vuku: gerçekleşme, meydana gelme

(Lem'alar, On Üçüncü Lem'a'dan)

YEDİNCİ İŞARET

Sual: Mutezile imamları, şerrin icadını şer telâkki ettikleri için, küfür ve dalâletin hilkatini Allah'a vermiyorlar. Güya onunla Allah'ı takdis ediyorlar! “Beşer kendi ef'âlinin hâlıkıdır” diye dalâlete gidiyorlar.¹ Hem derler: “Bir günah-ı kebireyi işleyen bir mü'minin imanı gider.”² Çünkü Cenâb-ı Hakka itikad ve Cehennemi tasdik etmek, öyle gü-

¹ bk. el-Mâtüridî, *et-Tevhîd*: 1:92, 169, 314, 315; İbni Hazm, *el-Fasl fi'l-Milel*: 2:121, 3:57, 59.

² bk. el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf*: 3:548; İbni Ebi'l-İzz, *Şerhu Akîdeti't-Tahâviyye*: 1:356-362.

beşer: insan

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan,
şeref ve yücelik
sahibi Allah

dalâlet: hak yol-
dan ayrılma, sap-
kınlık

ef'âl: fiiller, davra-
nışlar

günah-ı kebiye:
büyük günah

Hâlık: herşeyi ya-
ratan Allah

hilkat: yaratma

icad: yaratma

itikad: inanma

küfür: inkâr, inanç-
sızlık

Mutezile: “Kul ken-
di fiilinin yaratıcı-
sıdır” iddiasında
olan ehl-i sünnet

dışı bir mezhep

şer: kötülük

takdis etme: Allah'ı
her türlü eksiklik
ve çirkinlikten yü-
ce tutma

tasdik etmek: doğ-
ruluğunu kabul et-
mek, onaylamak

telâkki etmek: ka-
bul etmek

nahı işlemekle kabil-i tevfiik olamaz. Çünkü dünyada gayet cüz'î bir hapis korkusuyla kendini hilâf-ı kanun herşeyden muhafaza eden adam, ebedî bir azâb-ı Cehennem ve Hâlıkın gazabını nazar-ı ehemmiyete almayacak derecede büyük günahları işlerse, elbette imansızlığa delâlet eder.”

Elcevap: Birinci şıkkın cevabı şudur ki: Kader Risalesinde izah edildiği gibi, halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü, halk ve icad umum neticelere bakar. Bir şerrin vücudu çok hayırlı neticelere mukaddeme olduğu için, o şerrin icadı, neticeler itibarıyla hayır olur, hayır hükmüne geçer. Meselâ ateşin yüz hayırlı neticeleri var. Fakat bazı insanlar, sû-i ihtiyarıyla ate-

azâb-ı Cehennem:

Cehennem azabı

cüz'î: ferdî, sınırlı

delâlet: delil olma, işaret etme

ebedî: sonsuz

gazab: öfke, hiddet

Hâlık: herşeyi yaratan Allah

halk-ı şer: şerrin yaratılışı

hayır: iyilik

hilâf-ı kanun: kanunun dışı

icad: yaratma

itibarıyla: açısından

izah: açıklama

kabil-i tevfiik: biraya gelebilme

kesb-i şer: şerli bir işi işleme

muhafaza etmek:

korumak, saklamak

mukaddeme: ön-söz, başlangıç

nazar-ı ehemmiyet: önem vererek bakma

sû-i ihtiyar: iradeyi kötüyeye kullanma

şer: kötülük

umum: bütün

vücut: varlık

şı kendilerine şer yapmakla, “Ateşin icadı şerdir” diyemezler. Öyle de, şeytanların icadı, terakkiyât-ı insaniye gibi çok hikmetli neticeleri olmakla beraber, sû-i ihtiyarıyla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlûp olmakla, “Şeytanın hilkatı şerdir” diyemez. Belki o, kendi kesbiyle kendine şer yaptı.

Evet, kesb ise, mübaşeret-i cüz'îye olduğu için, hususî bir netice-i şerriyenin mazharı olur; o kesb-i şer, şer olur. Fakat icad umum neticelere baktığı için, icad-ı şer, şer değil, belki hayırdır. İşte Mutezile bu sırrı anlamadıkları için, “Halk-ı şer, şerdir; ve çirkinin icadı çirkindir” diye, Cenâb-ı Hakkı takdis için, şerrin icadını ona vermemiş-

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan,
şeref ve yücelik
sahibi Allah
halk-ı şer: şerrin
yaratılışı
hayır: iyilik
hikmet: fayda, gaye
hilkat: yaratma
hususî: özel
icad: yaratma
kesb: kazanma
kesb-i şer: şerli
bir işi işleme

mağlûp: yenik dü-
şen
mazhar: görünme
ve yansıma yeri
Mutezile: “Kul ken-
di fiilinin yaratıcı-
sıdır” iddiasında
olan ehl-i sünnet
dışı bir mezhep
mübaşeret-i cüz'i-
ye: sınırlı temas
netice-i şerriye:
şerden ortaya çı-

kan sonuç
sû-i ihtiyar: irade-
yi kötüye kullanma
şer: kötülük
takdis etme: Allah'ı
her türlü eksiklik
ve çirkinlikten yü-
ce tutma
terakkiyât-ı insa-
niye: insanlığın
yükselişi ve ilerle-
meleri
umum: bütün

ler, dalâlete düşmüşler, *ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî*¹ olan bir rükn-ü imaniyeyi² tevîl etmişler.

İkinci şık ki, “Günah-ı kebireyi işleyen nasıl mü'min kalabilir?” diye suallerine cevap ise:

Evvelâ, sabık işaretlerde onların hatası kat'î bir sûrette anlaşılmıştır ki, tekrara hâcet kalmamıştır. Saniyen, nefs-i insaniye, muaccel ve hazır bir dirhem lezzeti, müeccel, gaip bir batman lezzete tercih ettiği gibi, hazır bir tokat korkusundan, ileride bir sene azaptan daha ziyade çekinir.

Hem insanda hissiyat galip olsa, aklın mu-

¹ Başa gelen ister hayır olsun ister şer olsun, kadere her yönüyle inanmak.

² Kaderin, îmânın bir rüknü olduğuna dair bk.: *Müslim*, Îmân: 39; *Tirmizî*, Îmân: 4; *Ebû Dâvud*, Sünnet: 17; *Nesâî*, Îmân: 6; *İbni Mâce*, Mukaddime: 63.

dalâlet: hak yoldan ayrılma, sapkınlık

dirhem: eskiden kullanılan ve 3 gramlık ağırlığa karşılık gelen bir ölçü birimi

evvelâ: öncelikle
günah-ı kebiye/ke-bâir: büyük gü-

nahlar

hâcet: ihtiyaç

hissiyat: hisler, duygular

kat'î: kesin

muaccel: peşin, hemen verilen

müeccel: ertelenmiş

nefs-i insaniye: insandaki maddî

lezzet ve isteklere düşkün olan duygu

rükn-ü imaniye:

imanın şartı

sabık: önceki

saniyen: ikinci olarak

sûret: biçim, şekil

tevîl etmek: yorumlamak

ziyade: çok, fazla

hakemesini dinlemez. Heves ve vehmi hükmedip, en az ve ehemmiyetsiz bir lezzet-i hazırayı ileride gayet büyük bir mükâfâta tercih eder. Ve az bir hazır sıkıntıdan, ileride büyük bir azâb-ı müeccelden ziyade çekinir. Çünkü tevehhüm ve heves ve his, ileriye görmüyor, belki inkâr ediyorlar. Nefis dahi yardım etse, mahall-i iman olan kalb ve akıl susarlar, mağlûp oluyorlar. Şu halde, kebâiri işlemek imansızlıktan gelmiyor, belki his ve hevesin ve vehmin galebesiyle akıl ve kalbin mağlûbiyetinden ileri gelir.

Hem sabık işaretlerde anlaşıldığı gibi, fenalık ve hevesat yolu, tahribat olduğu için, gayet kolaydır. Şeytan-ı ins ve cinnî, çabuk insanları o yola sevk ediyor. Gayet câ-

azâb-ı müeccel:

sonraya bırakılmış
azap

ehemmiyetsiz:

önemsiz

fenalık: kötülük

heves: gelip geçici
arzu ve istek

hevesat: heves ve
arzular

kebâir: büyük günahlar

lezzet-i hazır: ha-

zır lezzet

mağlûp: yenik düşen

mahall-i iman: iman
nın yeri

muhakeme: değerlendirmeye

mükâfât: ödül

nefis: insanı kötülüğe yönelten duygu

sabık: geçen, önceki

sevk etme: gönder-

me, yönlendirme

şeytan-ı ins ve cinnî: insan ve cinlerden şeytanlık yapanlar

tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar

tevehhüm: kuruntuya kapılma

vehmî: gerçekte olmayıp doğru sanılan kuruntu

ziyade: çok, fazla

yı hayret bir haldir ki, âlem-i bekânın—nass-ı hadisle—sinek kanadı kadar¹ bir nuru, ebedî olduğu için, bir insanın müddet-i ömründe dünyadan aldığı lezzet ve nimete mukabil geldiği halde,² bazı bîçare insanlar, bir sinek kanadı kadar bu fâni dünyanın lezzetini, o bâki âlemin bu fâni dünyasına değer lezzetlerine tercih edip şeytanın arkasında gider.

İşte bu sırlar içindir ki, Kur'ân-ı Hakîm, mü'minleri pek çok tekrar ve ısrar ile, tehdit ve teşvik ile, gûnahtan zecir ve hayra sevk ediyor.³

¹ “Dünyanın Allah katında sinek kanadı kadar bir değeri ol-
saydı, kâfirler ondan bir yudum su bile içemezlerdi.” *Tir-
mizî*, Zühd: 13; *İbni Mâce*, Zühd: 3; *Müsned*, 5:154, 177.

² bk. el-Kurtubî, *el-Câmi'il Ahkâmi'l-Kur'ân*: 13:7.

³ bk. Nahl Sûresi, 16:90.

âlem: dünya

âlem-i bekâ: son-
suzluk âlemi, ahi-
ret âlemi

bâki: devamlı olan,
sonsuz

bîçare: çaresiz

câ-yı hayret: hay-

ret verici nokta

ebedî: sonsuz

fâni: geçici olan,
ölümlü

hayır: iyilik

mukabil: karşılık

mü'min: Allah'a
inanan

müddet-i ömür:

ömür süresi

nass-ı hadis: ha-
disin kesin ifadesi

tehdit: korkutma

teşvik: şevklendir-
me, isteklendirme

zecir: sakındırma

(Lem'alar, On Yedinci Lem'a'dan)

ON ÜÇÜNCÜ NOTA

Medar-ı iltibas olmuş olan beş meseledir.

BİRİNCİSİ: Tarik-i hakta çalışan ve mücahede edenler, yalnız kendi vazifelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenâb-ı Hakka ait vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler. *Edebü'd-Din ve'd-Dünya* risalesinde vardır ki:

Bir zaman şeytan, Hazret-i İsâ Aleyhisselâma itiraz edip demiş ki: “Madem ecel ve herşey kader-i İlâhî ileidir; sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.”

Hazret-i İsâ Aleyhisselâm demiş ki:

Aleyhisselâm: Allah'ın selamı onun üzerine olsun

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik
sahibi Allah

ecel: ölüm vakti

Edebü'd-Din ve'd-

Dünya: İmam Ma-
verdi'nin eseri

harekât: hareket-
ler

kader-i İlâhî: Al-
lah'ın meydana
gelecek hadiseleri
olmadan önce tak-

dir etmesi, planla-
ması

medar-ı iltibas: ka-
rıştırma sebebi

mücahede: cihad
etme, mücadele

tarik-i hak: hak ve
hakikat yolu

إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ¹ ❁

Yani, “Cenâb-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: ‘Sen böyle yapsan sana böyle yaparım. Göreyim seni, yapabilir misin?’ diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenâb-ı Hakkı tecrübe etsin ve desin: ‘Ben böyle işlesem Sen böyle işler misin?’ diye tecrübevâri bir sûrette Cenâb-ı Hakkın rububiyetine karşı imtihan tarzı, sû-i edeptir, ubudiyete münâfidir.”

Madem hakikat budur; insan kendi vazifesini yapıp Cenâb-ı Hakkın vazifesine karışmamalı.

Meşhurdur ki, bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz’in ordusunu müteaddit

¹ Maverdî, *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn* s. 12; Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'* 11:113; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 4:12; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs* 1:344; İbni Hacer, *el-İsâbe* 4:764.

abd: kul

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

hakikat: doğru gerçek

münâfi: aykırı, zıt

müteaddit: birçok

rububiyet: Allah'ın bütün varlık âlemini kuşatan egemenliği, yaratıcılığı, idaresi ve ter-

biyesi

sû-i edep: edepsizlik

surette: şekilde

tecrübevâri: imtihan edercesine

ubudiyet: kulluk

defa mağlûp eden Celâleddin-i Harzemşah harbe giderken, vüzerâsı ve etbâî ona demişler:

“Sen muzaffer olacaksın. Cenâb-ı Hak seni galip edecek.”

O demiş: “Ben Allah’ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedırım. Cenâb-ı Hakkın vazifesine karışmam. Muzaffer etmek veya mağlûp etmek Onun vazifesidir.”

İşte o zat bu sır-ı teslimiyeti anlamasıyla, harika bir sûrette çok defa muzaffer olmuştur.

Evet, insanın elindeki cüz-ü ihtiyarî ile işledikleri ef’allerinde, Cenâb-ı Hakka ait netâici düşünmemek gerektir. Meselâ, kardeş-

Celâleddin-i Harzemşah: Harezmşahlar Devletinin son hükümdarı

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan şeref ve yücelik sahibi Allah

cihad: din uğrunda çaba harcama, savaşma

cüz-ü ihtiyarî: insanda bulunan sı-

nırlı irade

ef’al: fiiller, hareketler

etbâ: tabi olanlar, emri altındaki kişiler

galip: yenen, üstün gelen

harb: savaş

mağlûp eden: yenen

mağlûp etmek: yenilgiye uğratmak

muzaffer olma:

zafer kazanma

netâic: neticeler

sırr-ı teslimiyet:

Allah’ın kanunlarına teslim olma ve

boyun eğmenin içindeki gizli sır

surette: şekilde

vazifedar: görevli

vüzerâ: vezirler

zat: kişi

lerimizden bir kısım zatlar, halkların Risale-i Nur'a iltihakları şevklerini ziyadeleştiriyor, gayrete getiriyor. Dinlemedikleri vakit, zayıfların kuvve-i mâneviyeleri kırılıyor, şevkleri bir derece sönüyor. Halbuki, üstad-ı mutlak, muktedâ-yı küll, rehber-i ekmel olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Ves-selâm, ¹ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ olan ferman-ı İlâhîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyade sa'y ü gayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü

¹ "Peygambere düşen, ancak tebliğ etmekten ibarettir." Nur Sûresi, 24:54.

Aleyhissalâtü Ves-selâm: Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun
ferman-ı İlâhî: Allah'ın emir ve buyruğu
iltihak: katılmak
kuvve-i mâneviye: manevi güç, moral
muktedâ-yı küll: herkesin her konuda uyması, ör-

nek alması gereken kişi, Hz. Muhammed (a.s.m.)
rehber-i ekmel: en mükemmel rehber
rehber-i mutlak: her bakımdan rehber
Resul-i Ekrem: Allah'ın en şerefli ve değerli elçisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.)

sa'y: çalışma
tebliğ etmek: bildirmek
üstad-ı mutlak: ilimde üstünlüğü ve öğreticiliği tartışmasız olan kişi, Hz. Muhammed (a.s.m.)
zat: kişi
ziyade: çok, fazla
ziyadeleşme: fazlalaşma, artma

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ ﴿١﴾

sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidayet vermek, Cenâb-ı Hakkın vazifesidir; Cenâb-ı Hakkın vazifesine karışmazdı.

Öyleyse, işte ey kardeşlerim! Siz de, size ait olmayan vazifeye harekâtınızı bina etmekle karışmayınız ve Hâlıkınıza karşı tecrübe vaziyetini almayınız.

* * *

(Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a'dan)

BİRİNCİSİ: Bir eczahanede, gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden, zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar, harika bir

¹ “Sen sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir.” Kasas Sûresi, 28:56.

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan, şeref ve yücelik sahibi Allah
ecza: parçalar
edviye: devâlar, ilâçlar

Hâlık: herşeyi yaratan Allah
harekât: hareketler
hayattar: canlı
hidayet: doğru ve hak olan yol, İslâmiyet

macun: karışım halinde ilaç
muhtelif: değişik, çeşitli
tecrübe: deneme
zîhayat: hayat sahibi, canlı

tiryak, onlardan yapılmak icap etti. Geldik, o eczahanede, o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efradını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik.

Görüyoruz ki, o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekinden, altı yedi dirhem başkasından, ve hâkezâ, muhtelif miktarlarda eczalar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa, o macun zîhayat olamaz, hâsiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsusla bir madde alınmış ki, zerre miktarı noksan veya ziyade olsa, tiryak hasasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyade iken, her birisinden ayrı bir mizanla

dirhem: eskiden kullanılan ve 3 gramlık ağırlığa karşılık gelen bir ölçü birimi

ecza: parçalar

efrad: fertler, bireyler

hâkezâ: bunun gibi

hâsiyet: özellik

hassa: özellik

hayattar: canlı

icap etmek: gerek-mek

macun: karışım halinde ilaç

mizan: ölçü, tartı

mizan-ı mahsus:

özel ölçü

muhtelif: değişik,

çeşitli

noksan: eksik

tetkik etmek: incelemek

tiryak: ilaç

zerre miktar: çok az miktar

zîhayat: hayat sahibi, canlı

ziyade: çok

alınmış gibi, ayrı ayrı miktarda eczaları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimal var mı ki, o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden, her birisinden alınan miktar kadar, yalnız o miktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtil birşey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, “Bu fikri kabul etmem” diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi, her bir zîhayat, elbette zîhayat bir macundur. Ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki, çok müteaddit eczalardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçüyle alınan maddelerden

bâtil: hak olmayan, boş
cihet: yön
ecza: kısımlar, parçalar
hayattar: canlı
hurafe: delile dayanmayan saçma inanış

macun: karışım halinde ilaç
muhal: imkânsız
muhtelif: değişik, çeşitli
muzaaf: kat kat, katmerli
müteaddit: türlü

türlü, çeşitli
nebat: bitki
teşkil etmek: meydana getirmek, oluşturmak
tiryak: ilâç
zîhayat: canlı; hayat sahibi

terkip edilmiştir. Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “Esbab icad etti” denilse, aynen eczahanedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücut bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhasıl, şu eczahane-i kübrâ-yı âlemde, Hakîm-i Ezelînin mizan-ı kazâ ve kaderiyle alınan mevâdd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilim ve herşeye şâmil bir irade ile vücut bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anasır ve tabâyi ve esbabın işidir” diyen bedbaht, “O tir-

âlem: dünya, evren

anâsır: unsurlar, elementler

bâtıl: hak olmayan, boş

bedbaht: talihsiz, kötü

ecza: parçalar

eczahane-i kübrâ-yı âlem: büyük bir eczane olan âlem, kâinat

elhasıl: kısaca, özetle

esbab: sebepler

hadsiz: sınırsız, sayısız

Hakîm-i Ezelî: her

işini hikmetle yapan ve varlığının başlangıcı olmayıp zamanla sınırlı olmayan Allah

hikmet: herşeyin yerli yerinde ve anlamlı olması ve bir hedefe yönelik olarak yaratılması

hudutsuz: sınırsız

icad etmek: var etmek, yaratmak

irade: dileme, tercih etme

isnad: dayandırma

küllî: geniş, kapsamlı

macun: karışım halinde ilaç

mevâdd-ı hayatiye: hayat için gerekli maddeler

mizan-ı kazâ ve

kader: kazâ ve kader terazisi

muhal: imkânsız

nihayetsiz: sınırsız

şâmil: kapsamlı

tabâyi: tabiatlar

terkip etmek: birleştirmek, sentez yapmak

vücut bulmak: meydana gelmek; var olmak

yak-ı acip, kendi kendine, şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyade ahmaktır. Evet, o küfür ahmakane, sarhoşâne, divanece bir hezeyandır.

İKİNCİSİ: Ey muannid münkir! Senin enâniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki, yüz muhali birden kabul etmeyi bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcutsun. Ve basit bir madde ve câmid ve tagayyürsüz değilsin. Belki, daima teceddüdde olarak, gayet muntazam bir makine ve harika ve daima tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücudun kâinatla, hususan rızık mü-

ahmakane: aptalca

ahmaklaştırmak: aptallaştırmak

câmid: cansız, katı

divane: akılsız, deli

divanece: akılsızca, delice

enâniyet: benlik, gurur

hezeyan: boş söz, saçmalama

hususan: bilhas-
sa, özellikle

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

mevcut: varlık

muannid: inatçı

muhâl: imkânsız

muntazam: düzenli, tertipli

münkir: inanmayan, inkar eden

rızık: yenip içilen şeyler

sarhoşane: sarhoşça

tagayyürsüz: değişmeyen, sabit

tahavvül: değişim, başkalaşma

teceddüd: yenilenme

tiryak-ı acip: hayret verici ilaç

zerre: hücre

ziyade: çok

nasebetiyle, hususan bekà-yı nev'î itibarıyla alâkadar ve alışverişi vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebâtı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar, öylece ihtiyatla ayaklarını atıyorlar. Güya bütün kâinata bakıyorlar, senin münasebâtını kâinatta görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zâhirî ve bâtinî duygularınla, o zerrelerin o harika vaziyetine göre istifade edersin.

Eğer sen vücudundaki zerreleri, Kadîr-i Ezelînin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları (her bir zerre bir kalem ucu) veya kalem-i kudretin noktaları (her bir zer-

alâkadar: alâkalı, ilgili

bâtin: iç, görünmeyen, gizli

bekà-yı nev'î: bir canlı türünün devamlılığı

husussan: bilhas- sa, özellikle

ihtiyat: önlem alma, tedbirli hareket etme

itibarıyla: özelliğiyle

Kadîr-i Ezelî: her-

şeye gücü yeten, varlığının başlangıcı olmayıp zamanla sınırlı olmayan Allah

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

kalem-i kader: kader kalemi; Allah'ın olacak hadiseleri olmadan önce bilip yazması

kalem-i kudret: kudret kalemi; var-

lıkların ve olayların düzenli olarak vücuda gelişinde bir kalem gibi eserini gösteren lâhî güç

münasebât: bağlantı, ilişki

münasebetiyle: ilişkisiyle, alâkasıyla

vaziyet alma: belli bir konuma gelme

zâhirî: açık

zerre: hücre

re bir nokta) olduğunu kabul etmezsen, o vakit senin gözünde çalışan her bir zerreye öyle bir göz lâzım ki, senin mecmu-u cese-dinin her tarafını görmekle beraber, münasebettar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mazi ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anâsırının menbalarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak, yüz dâhi kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar akıllı olmayanın bir zerresine bin Eflâtun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir.(...)

Eğer mevcudatta, hususan zîhayatta görünen, basîrâne, hakîmâne olan san'at ve

anâsır: unsurlar, elementler

basîrâne: görerek

divanece: akılsızca

Eflâtun: (MÖ 429-347) Sokrates'in talebesi, Aristonun hocası olan ve düşünce tarihini sistemleştiren Yunan filozofu

hakîmâne: hikmetli bir şekilde, herşeyin belirli gayele-

re yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

hurafecilik: gerçeğe bağdaşmayan iddialarda bulunma

husussan: bilhas-sa, özellikle

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

mazi: geçmiş

mecmu-u cese:

vücudun tamamı, beden

menba: kaynak

mevcudat: varlıklar

münasebettar: ilgili, bağlantılı

müstakbel: gelecek

nesil ve asıl: soy

rızık: yenip içilen şeyler

şuur: bilinç, idrak

zerre: hücre

zîhayat: canlı, hayat sahibi

icad Şems-i Ezelînin kalem-i kader ve kudretine verilmezse, belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse, lâzım gelir ki, tabiat, icad için herşeyde hadsiz mânevî makine ve matbaaları bulundursun; veyahut herşeyde kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet derc etsin. Çünkü, nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misalî ve aksî güneşçikler semâdaki tek güneşe isnad edilmese, lâzım gelir ki, bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam par-

akis: yansıma
aksî: yansıyan, ak-seden
cilve: görünme, yansıma
derc etmek: yerleştirmek
hadsiz: sayısız
halk ve idare: varlıkları yaratma ve idare etme
hikmet: herşeyin belirli gayelere yönellik olarak, anlamlı, faydalı ve tam yerli yerinde

olması
icad: var etme, yaratma
isnad etme: dayandırma
kâinat: evren, bütün yaratılmışlar
kalem-i kader ve kudret: Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip takdir etmesi ve güç ve kudretiyle yaratması
katre: damla
kudret: güç, kuv-

vet, iktidar
misalî: yansıyan
semâ: gökyüzü
şems: güneş
Şems-i Ezelî: Ezeli Güneş, bu tabir ezelden beri bütün varlıkları aydınlatan Allah için bir benzetme olarak kullanılır
tabiat: doğa, maddî âlem
zemin: yer, dünya
zerrecik: küçücük, ufacık

çasında tabiî, fitrî ve güneşin hâsiyetlerine mâlik, zâhiren küçük, mânen çok derin bir güneşin haricî vücudunu kabul ederek, zerrât-ı zücâciye adedince tabiî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi; aynen bu misal gibi, mevcudat ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezelînin cilve-i esmâsına verilmezse, her bir mevcutta, hususan her bir zîhayatta, hadsiz bir kudret ve irade ve nihayetsiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, adeta bir ilâhı, içinde kabul etmek lâzım gelir. Bu tarz-ı fikir ise, kâinattaki muhâlâtın en bâtılı, en hurafe-

bâtıl: gerçek dışı, boş

cilve-i esmâ: Allah'ın isimlerinin görüntüsü, yansıması

fitrî: doğal, yaratılıştan gelen

hadsiz: sayısız

haricî: dışa ait

hâsiyet: özellik

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, anlamlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

hurafe: delile dayanmayan saçma inanış

hususan: bilhas-sa, özellikle

irade: dileme, tercih

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

kudret: güç, kuvvet, iktidar

mâlik: sahip

mevcudat: varlıklar

mevcut: varlık

muhâlât: imkansızlıklar, olmayacak şeyler

nihayetsiz: sınırsız

Şems-i Ezelî: Ezelî Güneş, bu tabir ezelden beri bütün varlıkları aydınlatan Allah için bir benzetme olarak kullanılır

tabiî: doğal

tarz-ı fikir: düşünce şekli

zâhiren: görünürde

zerrât-ı zücâciye: camı oluşturan atomlar

zîhayat: canlı, hayat sahibi

sidir. Hâlık-ı Kâinatın san'atını mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan, elbette yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

* * *

(*Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a, Hâtime'den*)

(...) İlim ve kader-i İlâhî ve kudret-i Rabbânîye nokta-i nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcutsun. Eğer Kadîr-i Ezelîye kendini versen, bir kibrit çakar gibi, hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle, seni

beyan etmek: açıklamak

ehemmiyetsiz: önemsiz

hadsiz: sınırsız, sayısız

Hâlık-ı Kâinat: evreni ve bütün varlıkları yaratan Allah

kader-i İlâhî: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri

olmadan önce bilip takdir etmesi, plânlaması

Kadîr-i Ezelî: herşeye gücü yeten, varlığının başlangıcı olmayıp zamanla sınırlı olmayan Allah

kudret: güç, kuvvet, iktidar

kudret-i Rabbânî-

ye: herşeyi terbiye ve idare eden Allah'ın sonsuz kudreti

mevcut: varlık

mevhum: gerçekte olmadığı halde var sayılan

mühim: önemli

nokta-i nazar: bakış açısı

şuursuz: bilinçsiz

bir anda halk eder. Eğer sen kendini Ona vermezsen, belki esbab-ı maddiye ve tabiata isnad etsen, o vakit sen, kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için kâinatı ve anâsırı ince elekle ele-yip hassas ölçülerle aktâr-ı âlemden senin vücudundaki maddeleri toplamak lâzım gelir. Çünkü esbab-ı maddiye yalnız terkip eder, toplar. Kendilerinde bulunmayanı hiçten, yoktan yapamadıkları, bütün ehl-i akıl yanında musaddaktır. Öyleyse, küçük bir zîhayatın cismini aktâr-ı âlemden toplama-ya mecbur olurlar. İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalâlette ne kadar müşkilât var olduğunu anla.

aktâr-ı âlem: âlemin dört bir yanı
anâsır: unsurlar, elementler
dalâlet: hak yoldan sapkinlık, inançsızlık, inkâr
ehl-i akıl: akıl sahipleri
esbab-ı maddiye: maddî sebepler
fihriste: program, içindekiler

hülâsa: öz, özet
isnad etmek: dayandırmak
kâinat: evren
mecbur olmak: zorunlu olmak
muntazam: düzenli
musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış
müşkilât: zorluklar
tabiat: canlı, cansız

varlıklar, doğa
terkip etmek: düzenlemek, bir araya getirmek
tevhid: birleme, Allah'ı bir olarak bilme ve ilân etme
vahdet: Allah'ın birliğinin bütün varlıklarda görülmesi
vücud: beden, varlık
zîhayat: canlı

İkincisi: İlim noktasında hadsiz bir suhulet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nev'idir ki, herşeyin mânevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir miktar tayin eder. Ve o miktar-ı kaderî, o şeyin vücuduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret icad ettiği vakit, gayet suhuletle, o kaderî miktar üstünde icad eder. Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezelî bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelâle verilmezse, sabıkan geçtiği gibi, binler müşkilât değil, belki yüz muhâlât ortaya düşer. Çünkü o miktar-ı kaderî ve miktar-ı ilmî olmazsa, binler haricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimal edilmek lâzım gelir.

ezelî: başlangıcı olmayan sonsuz

hadsiz: sınırsız

haricî: dıştan görülen

icad etmek: yaratmak, var etmek

istimal edilmek: kullanılmak

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz haşmet

ve yücelik sahibi ve herşeye gücü yeten Allah

kudret: güç, iktidar

miktar-ı ilmî: İlâhî ilim ile belirlenen ölçü

miktar-ı kaderî: Allah tarafından kader çerçevesinde takdir edilmiş, be-

lirlenmiş ölçü

muhâlât: imkânsız olan şeyler

muhit: herşeyi içine alan, kuşatan

müşkilât: zorluklar

nev': tür, çeşit

sûhûlet: kolaylık

tayin etmek: belirlemek

vücud: beden, varlık

İşte vahdette nihayetsiz kolaylık ve dalâlet-
te ve şirkte hadsiz müşkilâtın bir sırrını anla,
وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ¹
âyeti ne kadar hakikatli ve doğru ve yük-
sek bir hakikati ifade ettiğini bil.

¹ “Kıyametin gerçekleşmesi göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır.” Nahl Sûresi, 16:77.

âyet: Kur’ân’da yer alan her bir cümle
dalâlet: hak yoldan sapkınlık, inançsızlık, inkâr
hadsiz: sınırsız

hakikatli: gerçeğe dayalı
müşkilât: zorluklar
nihayetsiz: sınırsız
şirk: Allah’a ortak

koşma
vahdet: Allah’ın birliğinin bütün varlıklarda görülmesi

(Lem'alar, Yirmi Altıncı Lem'a'dan)

İKİNCİ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE:

Fıtratımdaki hadsiz aczimle beraber, ihtiyarlık ve gurbet ve kimsesizlik ve tecridim içinde, ehl-i dünya desiseleriyle, casuslarıyla bana hücum ettikleri hengâmda kalbime dedim: “Elleri bağlı, zayıf ve hasta birtek adama ordular taarruz ediyor. Benim için bir nokta-i istinad yok mu?” diye,

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ¹ âyetine müracaat ettim. Bana o âyet bildirdi ki:

İntisab-ı imanî vesikasıyla, kadîr-i mutlak

¹ “Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

acz: güçsüzlük
âyet: Kur'ân'da yer alan her bir cümle
desise: hile, aldatma
ehl-i dünya: dünyaya dalıp, âhireti düşünmeyenler
fıtrat: yaratılış, mizaç
hadsiz: sayısız, sınırsız
hengâm: zaman,

dönem
intisab-ı imanî: iman ederek Allah'a bağlanma
kadîr-i mutlak: herşeye gücü yeten, sınırsız güç ve kuvvet sahibi
mertebe-i nuriye-i hasbiye: “Hasbünallahu ve ni'mel-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel

vekildir.)” âyetinin mertebesi, derecesi
müracaat etmek: başvurmak
nokta-i istinad: dayanak noktası
taarruz etmek: saldırmak
tecrid: soyutlanma, insanlardan uzaklaştırılma
vesika: belge

öyle bir Sultana intisap edersin ki, zemin yüzünde, her baharda dört yüz bin millettten mürekkep nebâtat ve hayvânât ordularının bütün cihazatlarını kemâl-i intizamla vermekle beraber, başta insan olarak, hayvânâtın muazzam ordusunun bütün erzaklarını, değil, medenî insanların son zamanlarda keşfettikleri et ve şeker ve sair taamların hülâsaları gibi, belki yüz derece o medenî hülâsalardan daha mükemmel ve bütün taamların her nev'inden tohum ve çekirdek denilen Rahmânî hülâsalara koyup ve o hülâsaları dahi, onların pişirmelerine ve inbisatlarına dair kaderî tarifeler içinde sarıp, muhafaza için küçük sanduk-

erzak: rızıklar, yenilecek ve içilecek şeyler

hayvânât: hayvanlar

hülâsa: öz olarak hazırlanmış besin maddesi

inbisat: genişleme, büyüme

intisap etme: bağlanma

kaderî: kaderle belirlenmiş

kemâl-i intizam: mükemmel ve eksiksiz düzen

keşfetmek: gizli olan birşeyi ortaya çıkarmak

medenî: çağdaş

muazzam: azametli, çok büyük

muhafaza: koruma, saklama

mükemmel: eksiksiz

mürekkep: oluşmuş

nebâtat: bitkiler

nev'i: çeşit, tür

Rahmânî: Rahmân olan Allah'a ait

sair: diğer, başka

Sultan: herşeyin hâkimi olan Allah

taam: yiyecek

tarife: bir işlemin nasıl gerçekleştirileceğini gösteren belge

zemin: yer

çalara koyup tevdi eder. O sandukçaların icadı, كُنْ emrinde bulunan ن-ك fabrikasından o kadar çabuk ve kolay ve çoklukla olur ki, Kur'ân der: "Hâlık emreder, meydana gelir." Madem sen intisab-ı imanî tezkeresiyle böyle bir nokta-i istinad bulabildiğinden, hadsiz bir kuvvete ve kudrete dayanabilirsin.

Ben de âyetten bu dersimi aldıkça öyle bir kuvve-i mâneviyeyi buldum ki, değil şimdiki düşmanlarıma, belki dünyaya meydana okuyabilir bir iktidar-ı imanî hissederek, bütün ruhumla beraber

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ¹ dedim.

¹ "Allah bize yeter; O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

âyet: Kur'ân'da yer alan her bir cümle
hadsiz: sınırsız
Hâlık: herşeyi yaratan Allah
icad: var etme, yaratma
iktidar-ı imanî: imandaki iktidar

ve güç
intisab-ı imanî: iman ederek Allah'a bağlanma
kudret: Allah'ın bütün âlemleri kuşatan güç ve iktidarı
kuvve-i mâneviye:

mânevi güç, moral
nokta-i istinad: dayanak noktası
sandukça: küçük sandık
tevdi etmek: vermek
tezkere: belge

(Lem'alar, Otuzuncu Lem'a,
2. Nükte'den)

İKİNCİ NOKTA: Mevcudat iki vecihle icad ediliyor. Biri *ibdâ* ve *ihtirâ* tabir edilen hiçden icaddır. Diğeri, *inşa* ve *terkip* tabir edilen, mevcut olan anâsır ve eşyadan toplamak sûretiyle ona vücut vermektir. Eğer cilve-i ferdiyete ve sırr-ı ehadiyete göre olsa, hadsiz derece bir suhulet, belki vücut derecesinde bir kolaylık olur. Eğer ferdiyete verilmezse, hadsiz derece müşkül ve gayr-ı mâkul, belki imtinâ derecesinde bir suûbet olacak. Halbuki, kâinattaki mevcu-

anâsır: unsurlar, elementler

cilve-i ferdiyet: bir ve benzersiz oluşun görüntüsü

ferdiyet: teklik

gayr-ı mâkul: aklâters

hadsiz: sınırsız

ibdâ ve ihtirâ: varlıkları madde-siz, örneksiz ve benzersiz olarak hiçten ve yoktan var etme

icad edilmek: var edilmek

imtinâ: imkânsızlık

inşa: yapma, bina etme, vücuda getirme

kâinat: evren

mevcudat: varlıklar

mevcut: var olan

müşkül: zor

nev': çeşit

sırr-ı ehadiyet: bir ve tek olmanın ardındaki espri

suhulet: kolaylık

sûret: biçim, şekil

suûbet: zorluk, güçlük

tabir edilen: adlandırılan

terkip: düzenlenme, bir araya getirme

vecih: şekil, yön

vücut: gereklilik, kesinlik, zorunlu olma

vücut: varlık

dat, nihayet derecede külfetsiz olarak ve suhuletle ve kolaylıkla, gayet mükemmel bir sûrette vücuda gelmeleri, cilve-i ferdiyeti bilbedâhe gösteriyor ve herşey doğrudan doğruya Zât-ı Ferd-i Zülcelâlin san'atı olduğunu ispat ediyor.

Evet, eğer eşya Ferd-i Vâhide verilse, bir kibrit çakar gibi, eserleriyle azameti anlaşılan o nihayetsiz kudretiyle, hiçten icad eder. Ve ihatalı, nihayetsiz ilmiyle, herşeye mânevî bir kalıp hükmünde bir miktar tayin eder. Ve o âyine-i ilmindeki herşeyin sûretine ve plânına göre, kolayca, her birşeyin zerreleri o kalıb-ı ilmî içine yerleşir, muntazaman vaziyetlerini muhafaza ederler.

âyine-i ilim: ilim aynası
azamet: büyüklük, yücelik
bilbedâhe: açık bir şekilde
cilve-i ferdiyet: bir ve benzersiz oluşun görüntüsü
Ferd-i Vâhid: benzersiz ve tek olan Allah
icad etmek: var etmek

ihatalı: herşeyi kuşatan
kalıb-ı ilmî: ilim yoluyla belirlenen kalıp
kudret: Allah'ın bütün âlemleri kuşatan güç ve iktidar
külfetsiz: zahmetsiz
mevcudat: varlıklar
muhafaza etmek: korumak, saklamak
muntazaman: dü-

zenli olarak
nihayetsiz: sonsuz
suhulet: kolaylık
sûret: biçim, şekil
tayin etmek: belirlemek
vaziyet: durum, hâl
vücut: varlık
Zât-ı Ferd-i Zülcelâl: bir ve benzersiz olan, sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi Allah
zerre: atom

Eğer etraftan zerreleri toplamak lâzım gel-se de, ilmî kanunların ve kudretin ihatalı düsturları cihetiyle, o zerreler, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile bağlanmaları haysi-yetiyle, mutî bir ordunun neferâtı gibi mun-tazaman, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile gelip o şeyin vücudunu ihata eden kalıb-ı ilmî ve miktar-ı kaderî içine girip, kolayca vücudunu teşkil ederler. Belki âyinedeki ak-sin fotoğraf vasıtasıyla kâğıt üstüne vücud-u haricî giymesi veyahut görünmeyen bir ya-zıyla yazılan bir mektuba gösterici madde-yi sürmekle görünmesi gibi, Ferd-i Vâhidin ilm-i ezelişinin âyinesinde bulunan mahi-

akis: yansıma
cihet: yön, taraf
düstur: kural, ka-nun
Ferd-i Vâhid: ben-zersiz ve tek olan Allah
haysiyet: özellik
ihata eden: içine alan, kuşatan
ilm-i ezeli: Cenab-ı Hakkın ezelden beri var olan son-suz ilmi
kalıb-ı ilmî: ilim yo-

luyla belirlenen kalıp
kanun-u ilmî: bil-giden kaynakla-nan düzen ve ka-nun
kudret: Allah'ın bü-tün âlemleri kuşa-tan güç ve iktidar
miktar-ı kaderî: Allah tarafından kader çerçevesin-de takdir edilmiş, belirlenmiş ölçü
muntazaman: dü-

zenli olarak
mutî: emre uyan, itaat eden
neferât: askerler
sevk-i kudretî: güç ve kudrete dayalı yönlendirme
teşkil etmek: orta-ya çıkarmak
vücut: varlık
vücut-u haricî: maddî vücut, be-den
zerre: atom

yet-i eşyaya ve suver-i mevcudata, gayet suhuletle, kudret onlara vücud-u haricî giydirir. Ve âlem-i mânâdan âlem-i zuhura getirir, gözlere gösterir.

Eğer Ferd-i Vâhide verilmezse, bir sineğin vücudunu rû-yi zeminin etrafından ve anâsırından, gayet hassas bir mizanla toplamak, adeta yeryüzünü ve unsurları ele-yip her taraftan o mahsus vücudun mahsus zerrelerini getirerek san'atlı vücudunda muntazam yerleştirmek için maddî kalıp, belki âzâları adedince kalıplar bulunmak ve o vücuttaki duygular ve ruh gibi ince, dakik, mânevî letâifi dahi mizan-ı mahsusla mânevî âlemlerden celb etmek lâzım gelir.

âlem-i mânâ: maddî gözle görünmeyen mânevî âlem
âlem-i zuhur: görünen âlem
anâsır: unsurlar, elementler
âzâ: uzuv, organ
Ferd-i Vâhid: benzersiz ve tek olan Allah
hassas: duyarlı, dikkat gerektiren
kudret: Allah'ın bü-

tün âlemleri kuşatan güç ve iktidar
letâif: insanın ru-hundaki ince duygular
mahiyet-i eşya: varlıkların temel özelliği
mizan: ölçü, denge
mizan-ı mahsus: özel ölçü
muntazam: düzenli
rû-yi zemin: yer-

yüzü
suhulet: kolaylık
suver-i mevcudat: varlıkların görüntüleri
unsur: madde, element
vücud: varlık, beden
vücud-u haricî: maddî vücut, beden
zerre: atom

İşte bu sûrette bir sineğin icadı kâinat kadar müşkülâtlı olur. Yüz derece müşkül müşkül içinde, belki muhal muhal içinde olacak. Çünkü Hâlık-ı Ferdden başka hiçbir şey, hiçten ve ademden icad edemediğine bütün ehl-i din ve ehl-i fen ittifak ediyorlar. Öyleyse, esbab ve tabiata havale edilse, herşeye, ekser eşyadan toplamak sûretiyle vücut verilebilir.

adem: yokluk, hiçlik

celb etmek: çekmek

ehl-i din: dindar, din adamları

ehl-i fen: bilim adamları

ekser: pek çok

esbab: sebepler

Hâlık-ı Ferd: bir ve benzersiz olan,

herşeyi yaratan Allah

havale etmek: bir işi başka birine bırakma

icad: var etme

ittifak etmek: aynı noktada birleşmek

kâinat: evren

mânevî âlem: maddeden olmayan, maddî gözle gö-

rünmeyen âlem

muhal: imkansız

müşkül: zor

müşkülât: zorluklar, güçlükler

sûret: biçim, şekil

tabiat: canlı cansız bütün varlıklar, doğa

vücut: varlık, beden

(Lem'alar, Otuzuncu Lem'a,
5. Nükte'den)

... Hayat, iman-ı bi'l-kader rüknüne bakıyor, remzen ispat eder. Çünkü madem hayat âlem-i şهادetin ziyasıdır ve istilâ ediyor; ve vücudun neticesi ve gayesidir; ve Hâlık-ı Kâinatın en câmi âyinesidir; ve faaliyet-i Rabbâniyenin en mükemmel en-muzeci ve fihristesidir, temsilde hata olmasın, bir nevi programı hükmündedir. Elbette âlem-i gayb, yani mazi, müstakbel, yani geçmiş ve gelecek mahlûkatın hayat-ı mâ-neviyeleri hükmünde olan intizam ve ni-

âlem-i gayb: gayb âlemi, görünmeyen âlem

âlem-i şهادet: görünen âlem, dünya

câmi: kapsamlı, içine alan

enmuzec: nümu-ne, örnek

faaliyet-i Rabbâniye: herşeyi terbiye ve idare eden Allah'ın faaliyeti

fihriste: özet, içerik

Hâlık-ı Kâinat: evreni ve bütün varlıkları yaratan Allah

hayat-ı mâneviye: maddî olmayan, mânevî hayat

iman-ı bilkader: kadere iman etmek

intizam: disiplin, düzen

istilâ etmek: her

tarafı kaplamak

mahlûkat: varlıklar

mazi: geçmiş zaman

mükemmel: kusursuz

müstakbel: gelecek zaman

remzen: işaretle

rükün: esas, şart

vücud: varlık

ziya: ışık

zam ve mâlûmiyet ve meşhudiyet ve taayyün ve evâmîr-i tekvîniyeyi imtisale mühey-yâ bir vaziyette bulunmalarını sırr-ı hayat iktiza ediyor.

Nasıl ki bir ağacın çekirdek-i aslîsi ve kökü ve müntehâsında ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi, aynen ağaç gibi, bir nevi hayata mazhardırlar, belki ağacın kavânin-i hayatiyesinden daha ince kavânin-i hayatı taşıyorlar. Hem nasıl ki bu hazır bahardan evvel geçmiş güzün bıraktığı tohumlar ve kökler, bu bahar gittikten sonra gelecek baharlara bırakacağı çekirdekler, kökler, bu bahar gibi cilve-i hayatı taşıyorlar ve kavânin-i hayatiyeye tâbidirler. Aynen öyle de, şecere-i kâinatın bütün dal ve budaklarıyla

cilve-i hayat: hayatın yansıması
çekirdek-i aslî: ilk, asıl çekirdek
evâmîr-i tekvîniye: Allah'ın kâinata koyduğu yaratılışa ait emirler, kanunlar
hayat-ı mâneviye: maddî olmayan, mânevî hayat

iktiza etmek: gerektirmek
imtisal: uyma, uygulama
intizam: disiplin, düzen
kavânin-i hayatiye: hayat kanunları
mâlûmiyet: bilinme
mazhar: nail olma, ulaşma
meşhudiyet: görü-

nürlük
müheyyâ: hazır
müntehâ: en son nokta
nevi: çeşit
nizam: düzen
sırr-ı hayat: hayat sırrı
şecere-i kâinat: kâinat ağacı
taayyün: belirleme
tâbi: bağlı, uyan

her birinin bir mazisi ve müstakbeli var; geçmiş ve gelecek tavırlarından ve vaziyetlerinden müteşekkil bir silsilesi bulunur. Her nevi ve her cüz'ünün ilm-i İlâhiyede muhtelif tavırlarla müteaddit vücutları bir silsile-i vücud-u ilmî teşkil eder. Ve vücud-u haricî gibi, o vücud-u ilmî dahi, hayat-ı umumiye'nin mânevî bir cilvesine mazhardır ki, mukadderât-ı hayatiye, o mânidar ve canlı elvâh-ı kaderiyeden alınır.

Evet, âlem-i gaybın bir nev'i olan âlem-i

âlem-i gayb: gayb âlemi, görünmeyen âlem
cilve: görünme, yansıma
cüz': kısım, parça
elvâh-ı kaderiye: kader programının yazılı olduğu levhalar
hayat-ı umumiye: kâinatın tümünün canlı olduğunu bildiren ve her tarafta geçerli olan hayat
ilm-i İlâhiye: Allah'ın herşeyi kuşatan, sınırsız ilmi

mânidar: mânâlı, anlamlı
mazhar: elde eden, edinen, erişen
mazi: geçmiş
muhtelif: çeşitli, birçok
mukadderât-ı hayatiye: kader kalemıyla yazılmış hayat programları, alın yazısı
müstakbel: gelecek
müteaddit: çok sayıda
müteşekkil: meydana gelen

nev': çeşit
silsile: zincir
silsile-i vücud-u ilmî: ilim halinde olan varlıklar zinciri
tavır: davranış, muamele, durum
teşkil etmek: oluşturmak
vaziyet: durum
vücud-u haricî: maddî vücut, beden
vücud-u ilmî: ilim halinde var olan varlık
vücut: varlık

ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zatlari olan ervah ile dolu olması, elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyetini ister ve istilzam eder. Hem her bir şeyin vücud-u ilmîsindeki intizam-ı ekmeli ve mânidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları, bir nevi hayat-ı mâneviyeye mazhariyetini gösterir. Evet, hayat-ı ezeliye güneşinin ziyası olan bu cilve-i hayat, elbette yalnız bu âlem-i şهادete ve bu zaman-ı hazır ve bu vücud-u haricîye münhasır olamaz.

âlem-i ervah: ruhlar alemi

âlem-i gayb: gayb âlemi, görünmeyen âlem

âlem-i şهادet: görünen âlem, dünya

ayn-ı hayat: hayatın kendisi

cevher: öz, temel

cilve-i hayat: hayatın yansıması

ervah: ruhlar

hayat-ı ezeliye: başlangıcı olmayan

devamlı hayat

hayat-ı mâneviye:

maddî olmayan hayat

intizam-ı ekmel:

çok mükemmel düzen

istilzam etmek:

gerektirmek

madde-i hayat:

hayatın öz varlığı

mânidar: mânâlı,

anamlı

mazhariyet: elde etme, edinme

mazi: geçmiş

münhasır: ait, sınırlı

müstakbel: gelecek

nev'i/nevi: çeşit

vaziyet: durum

vücud-u haricî:

maddî vücut, beden

vücud-u ilmî: ilim

halinde var olan

varlık

zaman-ı hazır: şimdiki zaman

zât: bir şeyin kendisi

ziya: ışıık

Belki her bir âlem, kabiliyetine göre, o ziyanın cilvesine mazhardır. Ve kâinat, bütün âlemleriyle o cilve ile hayattar ve ziyadardır. Yoksa, nazar-ı dalâletin gördüğü gibi muvakkat ve zâhirî bir hayat altında her bir âlem, büyük ve müthiş birer cenaze ve karanlıklı birer virane âlem olacaktı.

İşte, kadere ve kazâya iman rüknü dahi, geniş bir vecihte sırr-ı hayatla anlaşılıyor ve sabit oluyor. Yani, nasıl ki âlem-i şehadet ve mevcut hazır eşya, intizamlarıyla ve neticeleriyle hayattarlıkları görünüyor; öyle de, âlem-i gaybdan sayılan geçmiş ve gelecek mahlûkatın dahi mânen hayattar bir

âlem: dünya, evren

âlem-i gayb: gayb âlemi, görünmeyen âlem

âlem-i şehadet: görünen âlem, dünya

cilve: görünme, yansıma

hayattar: canlı

intizam: disiplin, düzen

kabiliyet: yetenek

kader: Allah'ın meydana gelecek

hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, planlaması

kâinat: evren

kazâ: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması

mahlûkat: varlıklar

mânen: mânevî olarak

mazhar: elde eden,

edinen, erişen

mevcut: var

muvakkat: geçici

nazar-ı dalâlet: hak yoldan sapmış, inançsızlık bakışı

rükün: esas, şart

sırr-ı hayat: hayat sırrı

vecih: şekil, yön

virane: harap

zâhirî: dış görünüşte olan

ziya: ışık

vücut-u mânevîleri ve ruhlu birer sübut-u ilmîleri vardır ki, Levh-i Kazâ ve Kader vasıtasıyla o mânevî hayatın eseri, mukadderat namıyla görünür, tezahür eder.

Levh-i Kazâ ve Kader: Allah tarafından olacak bütün olayların belirlendiği ve yazıldığı Kazâ ve Kader Levhası
mânevî: mânâya

ait
mukadderat: Allah tarafından belirlenmiş olaylar
namıyla: adıyla
sübut-u ilmî: bir şeyin ilmen var olması, ilim dün-

yasında varlığının sabit olması
tezahür etmek: ortaya çıkmak
vasıtasıyla: aracılığıyla
vücut-u mânevî: mânevî varlık

(Şuâlar, Dokuzuncu Şuâ,
Mukaddime'den)

Yirmi Altıncı Söz olan Risale-i Kader'de *iman-ı bi'l-kader* rüknünü ispat eden bütün deliller, dolayısıyla haşre ve neşr-i suhufa ve mizan-ı ekberdeki muvazene-i a'mâle delâlet ederler. Çünkü, herşeyin mukadderatını gözümüz önünde nizam ve mizan levhalarında kaydetmek ve her zîhayatın sergüzeşt-i hayatiyelerini kuvve-i hafızalarında ve çekirdeklerinde ve sair elvâh-ı misâliyyede yazmak ve her zîruhun, hususan

delâlet etmek: delil olmak, işaret etmek

elvâh-ı misâliyye: eşyanın mânevî fotoğraflarının içlerinde kaydedildiği levhalar

haşr: insanların öldükten sonra tekrar diriltilip Allah'ın huzurunda toplanması

hususan: bilhas- sa, özellikle

iman-ı bilkader: kadere iman

kuvve-i hafıza: bellek, hafıza duyusu

mizan: ölçü, denge

mizan-ı ekber: mahşer günü amel-lerin ölçüleceği büyük terazi

mukadderat: Allah tarafından takdir olunmuş ileride meydana gelecek haller ve olaylar

muvazene-i a'mâl: yapılan işlerin, amellerin tartılıp hesaplanması

neşr-i suhuf: ha-

şir zamanı amel defterlerinin meydana çıkarılıp herkesin hesabının görülmesi

nizam: düzen

Risale-i Kader: Kader Risalesi; Yirmi Altıncı Söz

rükn: esas, şart

sair: diğer, başka
sergüzeşt-i haya- tiye: hayat serüveni

zîhayat: canlı

zîruh: ruh sahibi

insanların defter-i a'mâllerini elvâh-ı mahfuzada tesbit etmek ve geçirmek, elbette öyle muhit bir kader ve hakîmâne bir takdir ve müdakkikane bir kayıt ve hafîzâne bir kitabet, ancak mahkeme-i kübrâda umumî bir muhakeme neticesinde daimî bir mükâfat ve mücazat için olabilir. Yoksa, o ihatalı ve inceden ince olan kayıt ve muhafaza, bütün bütün mânâsız, faidesiz kalır, hikmete ve hakikate münâfi olur.

Hem, haşir gelmezse, kader kalemiyle yazılan bu kitab-ı kâinatın bütün muhak-

defter-i a'mâl:

amel defteri

elvâh-ı mahfuza:

herşeyin kaydedilip korunduğu mânâ levhalar

hafîzâne: koruyup gözeterek, esirgeyerek ve saklayarak

hakikat: doğru gerçək

hakîmâne: hikmetli biçimde

haşr: insanların öldükten sonra tekrar diriltilip Allah'ın huzurunda toplan-

ması

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

ihatalı: kuşatıcı, kapsamlı

kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlanması

kitabet: yazım

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı, evren

mahkeme-i kübrâ:

öldükten sonra âhirette Allah'ın huzurunda kurulacak olan büyük mahkeme

muhakeme: değerlendirmе, yargılama

muhit: kuşatıcı

mücazat: ceza

müdakkikane: dikkatlice, araştırıp inceleyerek

mükâfat: ödül

münâfi: aykırı, zıt

umumî: genel, herkese ait

kak mânâları bozulur ki, hiçbir cihet-i imkânı olamaz. Ve o ihtimal, bu kâinatın vücudunu inkâr gibi bir muhal, belki bir hezeyan olur.

* * *

(Meyve Risalesi, On Birinci Mesele'den)

Hem hiçbir cihette imkânı var mı ki, bu kâinatı öyle bir kitap tarzında yazar ki, her bir ağacın bütün tarihçe-i hayatını bütün çekirdeklerinde kaydeden ve her bir otun ve çiçeğin bütün vazife-i hayatiyesini bütün tohumlarında yazan ve her bir zîşuurun bütün sergüzeşte-i hayatiyesini hardal gibi küçük kuvve-i hafızasında gayet mükemmel yazdıran ve bütün mülkünde ve de-

cihet: şekil, yön
cihet-i imkân: mümkün olma yönü
hardal: çok küçük tohumları olan bir bitki
hezeyan: boş söz, saçmalama
kâinat: evren, bü-

tün yaratılmışlar
kuvve-i hafıza: hafıza duygusu, bellek
muhal: imkânsız, akıl dışı
sergüzeşt-i hayat: hayat serüveni

tarihçe-i hayat: hayat hikâyesi, biyografi
vazife-i hayat: hayat vazifesi, görevi
vücut: varlık
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli

vâir-i saltanatında her ameli ve her hâdiseyi müteaddit fotoğraflarla alarak muhafaza eden ve rububiyetin en ehemmiyetli bir esası olan adalet, hikmet ve rahmetinin tecellîleri ve tahakkukları için koca Cennet ve Cehennemi ve sırat ve mizan-ı ekberi yaratan bir Hâkim-i Hakîm ve bir Alîm-i Rahîm, insanların kâinatı alâkadar eden amellerini yazdırmasın ve mücâzât ve mükâfat için fiillerini kaydettirmesin ve seyyiat ve

alâkadar: alâkalı, ilgili

Alîm-i Rahîm: her şeyi hakkıyla bilen ve rahmetinin çok özel tecellîleri olan sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah

amel: davranış, iş

devâir-i saltanat: saltanat daireleri

ehemmiyetli:

önemli

Hâkim-i Hakîm:

her şeyi hikmetle yapan ve her şeyi hükmü altında tutan Allah

hikmet: fayda, gaye; her şeyin belirli

gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

kâinat: evren, yaratılan her şey

mizan-ı ekber: mahşer günü amellerin ölçüleceği büyük terazi

muhafaza etmek: korumak

mücâzât: cezalar

mükâfat: ödül

müteaddit: birçok, çeşitli

rahmet: İlâhî şefkat, merhamet

rububiyet: Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine

ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

seyyiat: kötülükler, günahlar

sırat: Cennete gidebilmek için herkesin üzerinden geçmesi gereken Cehennem üzerinde kurulmuş köprü

tahakkuk: gerçekleşme

tecellî: görünme, yansıma

hasenatlarını kaderin levhalarında yazmasın? Hâşâ, kaderin Levh-i Mahfuzunda yazılan harfleri adedince hâşâ! (...)

İman-ı bi'l-kader rüknünün kıymettar meyveleri bu dünyada bulunduğuna bir delil, umum lisanında مَنْ أَمِنَ بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدَرِ darb-ı mesel olmuştur. Yani, “Kadere iman eden gamlardan kurtulur.” Risale-i Kader’in âhîrinde güzel bir temsil ile, iki adamın şâhâne bir sarayın bahçesine girmesiyle, bir küllî meyvesi beyan edilmiş. Hattâ ben kendi hayatımda binler tecrübelerimle gördüm ve bildim ki, kadere iman olmazsa hayat-ı dünyeviye saadeti mahvolur. Elîm musi-

âhir: son

beyan etmek: açıklamak

darb-ı mesel: meşhur söz, atasözü

elîm: acıklı, üzücü

gam: sıkıntı, üzüntü

hasenat: iyilikler, güzellikler

hâşâ: asla, kesinlikle öyle değil

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı

iman-ı bil-kader:

kadere iman

kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlanması

kıymettar: kıymetli, değerli

küllî: büyük, kapsamlı

Levh-i Mahfuz: herşeyin bütün ayrıntılarıyla ya-

zıldığı kader levhası, Allah'ın ilminin bir adı

lisan: dil

Risale-i Kader: Kader Risalesi (Yirmi Altıncı Söz)

rükn: esas, şart

saadet: mutluluk

temsil: analoji, kıyaslama tarzında benzetme

umum: bütün

betlerde, ne vakit kadere iman cihetine bakardım, musibet gayet hafifleşiyor görüyordum. Ve “Kadere iman etmeyen nasıl yaşayabilir?” diye hayret ederdim.

cihet: taraf, yön
gayet: son derece
kader: Allah'ın meydana gelecek hâ-

diseleri olmadan
önce bilmesi, takdir etmesi, plânla-

ması
musibet: belâ,
dert, felâket

(Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup,
6. Risale Olan 6. Mesele'den)

Esbap tahtında vücuda gelen hâdiseler, o esbâbın hâlis malı değil. Belki asıl o hâdisenin hakiki sahibi kaderdir. Kader ise hikmet-i İlâhiye ile hükmeder.

* * *

(Çocuk Taziyenamesi'nden)

اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ ¹ kazaya rıza, kadere teslim İslâmiyetin bir şîârıdır.

* * *

¹ "Hüküm Allah'ındır." Mü'min Sûresi, 40:12.

esbap: sebepler

hakiki: gerçek

hâlis: saf, katıksız;
samimi, içten

hikmet-i İlâhiye:

İlâhî hikmet; her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

kader/kader-i İlâ-

hî: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlaması

kaza: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir olunan

şeylerin zamanı

gelinece yaratılması

rıza: razı olma, hoşnutluk

şîâr: sembol, diğer dinlerden ayıran işaret

tahtında: altında

vücuda gelmek: meydana gelmek

(Şuâlar, On Üçüncü Şuâ'dan)

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Bu dünyanın hayatı pek çabuk değişmesine ve zevâline ve fenâ ve fânî, âkîbetsiz lezzetlerine ve firak ve iftirak tokatlarına karşı bir ehemmiyetli medar-ı teselli ise, samimi dostlarla görüşmektir. Evet, bazan birtek dostunu bir iki saat görmek için, yirmi gün yol gider ve yüz lirayı sarf eder. Şimdi bu acîp, dostsuz zamanda samimî kırk elli dostunu birden bir iki ay görmek ve Allah için sohbet etmek ve hakikî bir teselli alıp vermek—elbette başımıza gelen bu meşakkatler ve zâyiat-ı mâliye, ona karşı pek ucuz düşer, ehemmiyeti kalmaz. Ben kendim, buradaki kardeşlerimden on sene

acîp: şaşırtıcı, hayranlık verici
akîbetsiz: neticesiz
aziz: izzetli, çok değerli, saygın
fânî: geçici, ölümlü
fenâ: geçip gitme, kaybolma

firak: ayrılık
hakikî: doğru, gerçek
iftirak: ayrılma
medar-ı teselli: teselli kaynağı
meşakkat: güçlük
sarf etme: harca-

ma
sıddık: çok doğru ve bağlı
zâyiat-ı mâliye: ekonomik, mâli kayıplar
zevâl: geçip gitme, ölme

firaktan sonra birtekini görmek için bu meşakkatî kabul ederdim. Teşekkî, kaderi tenkit; ve teşekkür, kadere teslimdir.

* * *

(Şuâlar, On Üçüncü Şuâ'dan)

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Madem âhiret için, hayır için, ibadet ve sevap için, iman ve âhiret için Risale-i Nur ile bağlanmışsınız; elbette bu ağır şerait altında her bir saati yirmi saat ibadet hükmünde ve o yirmi saat ise Kur'ân ve iman hizmetindeki mücahede-i mâneviye haysiyetiyle yüz saat kadar kıymettar ve yüz saat ise böyle her biri yüz adam kadar ehemmiyetli olan hakikî mücahid kardeşlerle gö-

âhiret: öteki dünya, öldükten sonraki sonsuz hayat
aziz: çok değerli, izzetli
ehemmiyet: önem
firak: ayrılık
hakikî: doğru, gerçek
hayır: iyilik, manevî değeri olan

haysiyetiyle: özelliğiyle
kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlaması
kıymettar: kıymetli, değerli

meşakkat: güçlük
mücahede-i mâneviye: manevî mücahede, mücadele
mücahid: cihad eden
sıddık: çok doğru ve bağlı
şerait: şartlar
teşekkî: şikâyet

rüşmek ve akd-i uhuvvet etmek, kuvvet vermek ve almak ve teselli etmek ve müteselli olmak ve hakiki bir tesanüdle kudsî hizmete sebatkârâne devam etmek ve güzel seciyelerinden istifade etmek ve Medresetü'z-Zehrânın şakirtliğine liyakat kazanmak için açılan bu imtihan meclisi olan şu medrese-i Yusufiyede tayınını ve kaderce takdir edilen kısmetini almak ve mukadder rızkını yemek ve o yemekte sevap kazanmak için buraya gelmenize şükretmek lâzımdır. Bütün sıkıntılara karşı mezkûr fai-

akd-i uhuvvet: kardeşlik sözleşmesi, anlaşması

hakikî: doğru, gerçek

istifade: faydalanma, yararlanma

kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlaması

kudsî: kutsal, mukaddes

liyakat: lâıyk olma

medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un

(a.s.) hapiste kalmasına benzetilerek, iman ve Kur'ân hizmetinden dolayı tutuklananların hapsedildiği yer mânâsında hapis-hane

Medresetü'z-Zehrâ: Bediüzzaman'ın doğu illerinde kurmayı hayal ettiği üniversite; Risale-i Nur talebelerinin oluşturduğu mânevî üniversite

mezkûr: anılan,

sözü geçen

mukadder: Allah tarafından takdir olunmuş, belirlenmiş

müteselli olmak: teselli bulmak

sebatkârâne: kararlılıkla

seciye: huy, karakter

şakirtlik: talebelik, öğrencilik

tayın: erzak, yiyecek

tesanüd: dayanışma

deleri düşünüp sabır ve tahammülle mukabele etmek gerektir.

* * *

(Şuâlar, On Üçüncü Şuâ'dan)

Aziz, sıddık, sebatkâr ve vefadar kardeşlerim,

Sizi müteessir etmek veya maddî bir tedbir yapmak için değil, belki şirket-i mânevîye-i duaiyenizden daha ziyade istifadem için ve sizin de daha ziyade itidal-i dem ve ihtiyat ve sabır ve tahammül ve şiddetle tesanüdünüzü muhafaza için bir halimi beyan ediyorum ki:

Burada bir günde çektiğim sıkıntı ve azabı, Eskişehir'de bir ayda çekmezdim. Deh-

aziz: çok değerli, izzetli

beyan: açıklama

ihtiyat: önlem alma, tedbirli hareket etme

istifade: faydalanma, yararlanma

itidal-i dem: so-

ğukkanlılık

muhafaza: koruma

mukabele etmek: karşılık vermek

müteessir etmek: üzme, etkilemek

sebatkâr: sebat eden, kararlı

sıddık: çok doğru

ve bağlı

şirket-i mânevîye-i

duaiye: mânevî dua şirketi, ortaklığı

tesanüd: dayanışma

vefadar: vefalı

ziyade: çok

şetli masonlar, insafsız bir masonu bana musallat eylemişler, tâ hiddetimden ve işkencelerine karşı “Artık yeter” dememden bir bahane bulup, zâlimâne tecavüzlerine bir sebep göstererek yalanlarını gizlesinler. Ben, harika bir ihsan-ı İlâhî eseri olarak şâkirâne sabrediyorum ve etmeye de karar verdim.

Madem biz kadere teslim olup bu sıkıntıları, ¹ خَيْرُ الْأُمُورِ أَحْمَرُهَا sırrıyla, ziyade se-vap kazanmak cihetiyle mânevî bir nimet biliyoruz. Madem geçici, dünyevî musibetlerin sonları ekseriyetle ferahlı ve hayırlı oluyor. Ve madem hakkalyakîn derecesin-

¹ “İşlerin en hayırlısı zorlu olanıdır.” el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 1:55.

cihet: yön, taraf
ekseriyetle: çoğunlukla

hakkalyakîn: bizzat yaşayarak, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde elde edilen kesin bilgi

hayır: iyilik, manevî değeri olan

ihsan-ı İlâhî: Allah'ın ihsanı, ikra-

mı, bağışı

kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlaması

mason: pek çok ülkede üyeleri bulunan ve İslamiyet aleyhine faaliyetleri olan masonluk örgütüne üye

olanlara verilen isim

musallat: sataşan, ilişen

musibet: belâ, dert, felâket

nimet: iyilik, lütuf, ihsan

şâkirâne: şükrederek

zâlimâne: zâlimce

ziyade: çok

de yakînî bir kat'î kanaatımız var ki, biz öyle bir hakikate hayatımızı vakfetmişiz ki, güneşten daha parlak ve Cennet gibi güzel ve saadet-i ebediye gibi şirindir. Elbette biz bu sıkıntılı hallerle müftehirâne, müteşekkîrâne bir mücahede-i mâneviye yapıyoruz diye, şekvâ etmemek lâzımdır

* * *

(Şuâlar, On Üçüncü Şuâ'dan)

Kardeşlerim,

Bunun gibi teselliye dair evvelce yazılan küçük mektuplar ara sıra okunsa ve Meyvenin, hususan âhirleri beraber mütalâa edilse ve hatıra gelen Risale-i Nur'un meseleleri müzakere olsa, inşaallah talebe-i

âhir: son
hakikat: asıl, gerçek, doğru
hususan: bilhas-sa, özellikle
inşaallah: Allah izin verirse
kat'î: kesin
mücahede-i mâneviye: mânevî mü-

cadele
müftehirâne: övünerek, gurur duyarak
mütalâa etmek: dikkatle okumak, incelemek
müteşekkîrâne: teşekkür ederek
müzakere: karşı-

lıklı fikir söyleme, görüşme
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk
şekvâ: şikâyet
vakfetmek: bağışlamak
yakînî: kesin, şüphesiz

ulûmun şerefini kazandırır. İmam-ı Şâfiî (k.s.) gibi büyük zâtlar, “Talebe-i ulûmun hattâ uykusu dahi ibadet sayılır” diye ziyade ehemmiyet vermişler. Böyle medresesiz bir zamanda, böyle azap yerlerde, böyle yüksek talebelik yüzünden yüz sıkıntı da olsa, aldırmamalı; veyahut خَيْرُ الْأُمُورِ أَحْمَرُهَا¹ deyip o meşakkatler yüzünden ferahla gül-meliyiz.

Amma fakir arkadaşların çoluk ve çocuk ve idare ciheti ise, musibette, kendinden ziyade musibetliye ve nimette, daha noksaniyetliye bakmak kaide-i Kur’âniye ve imaniye ve Nuriyeye binaen, yüzde seksen adamdan daha ziyade rahattırlar. Şekvâya hiç hakları olmadığı gibi, seksen derece bir

¹ “İşlerin en hayırlısı zorlu olanıdır.” el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 1:55.

azap: acı, ıstırap, sıkıntı
binâen: dayana-rak, dolayı
cihet: yön, taraf
İmam-ı Şâfiî: (767-820) Ehl-i Sünne-tin amelde dört

hak mezhebinden olan Şâfiî mezhe-binin kurucusu
kaide-i Kur’âniye ve imaniye ve Nuriye: Kur’ân, iman ve Nur kai-desi, prensibi

meşakkat: güçlük, zorluk
musibet: belâ, dert, felâket
şekvâ: şikayet
talebe-i ulûm: ilim talebeleri
ziyade: çok

şükür, üstüne haktır. Hem burada kısmetimizi almak, yemek, kader-i İlâhî tayin etmişti. Adalet-i rahmet bizi toplattırdı, çocuk Rezzâk-ı Hakikîlerine emanet edildi, muvakkaten o nezaret vazifesinden mezuniyet verdi. Nasıl ki bir gün bütün bütün elini çektirecek, azledecek...

Madem hakikat budur

¹ حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ deyip teslimle şükretmeliyiz

* * *

¹ “Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

adalet-i rahmet:
rahmet ve merhametin adaleti
azletmek: ayırmak, uzaklaştırmak
hakikat: asıl, gerçek, doğru
kader-i İlâhî: Al-

lah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması
mezuniyet: izinlilik, mezun olma hali
muvakkaten: ge-

çici olarak
nezaret: bakma, gözetim
Rezzâk-ı Hakikî: gerçek rızık verici olan Allah
tayin etmek: belirlemek

(Şuâlar, On Üçüncü Şuâ'dan)

Kardeşlerim,

Merak, musibeti ikileştirir, maddî musibeti kalbde de yerleştirmek için bir kök olur. Hem kadere karşı bir nevi itiraz ve tenkidi ve rahmete karşı bir nevi ittihamı işmam eder. Madem herşeyde bir güzellik ciheti var ve rahmetin bir cilvesi var ve kader, adâlet ve hikmetle iş görür. Elbette bu zamanda umum âlem-i İslâmı alâkadar edecek bir kudsî vazife yüzünden hafif bir zahmete ehemmiyet vermemekle mükellefiz.

* * *

adalet: hak sahibi-
ne hakkını verme,
haksız terbiye et-
me ve cezalandır-
ma

alâkadar: alâkalı,
ilgili

âlem-i İslâm: İslâm
dünyası

cihet: yön, taraf

cilve: görüntü, yan-
sıma

hikmet: fayda, ga-

ye; herşeyin belirli
gayelere yönelik
olarak, mânâlı, fay-
dalı ve tam yerli ye-
rinde yaratılması

işmam etme: his-
settirme

ittiham: suçlama

kader: Allah'ın mey-
dana gelecek hâ-
diseleri olmadan
önce bilmesi, tak-
dir etmesi, plânla-

ması

kudsî: mukaddes,
yüce

musibet: belâ, dert,
felâket

mükellef: sorum-
lu, yükümlü

nevi: çeşit, tür

rahmet: İlâhî şef-
kat, merhamet ve
ihsan

umum: bütün

(Şuâlar, On Dördüncü Şuâ'dan)

Aziz, sıddık kardeşlerim,
Ben şimdi Celcelûtiye'yi okurken,

ثُمَّ نُونٍ وَسَائِلٍ cümlesinde Risale-i
Kadere işaret eden yirmi altıncı mertebede
“ثُمَّ نُونٍ” sûresi, kader sözüyle münasebeti
nedir?” kalbime gelmesi ânında ihtar edil-
di. O sûrenin başını okurken gördüm ki,
ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ¹ âyeti bütün kalemlerin
ve tastîr ve kitapların aslı, esası, ezeli me'hazı

¹ “Nûn. Yemin olsun kaleme ve yazdıklarına.” Kalem Sûresi, 68:1.

aziz: izzetli, şerefli,
çok değerli

Celcelûtiye: Resul-i
Ekrem Efendimi-
zin (a.s.m.) ders-
lerine istinaden,
aslı cifir ve ebced
hesabı ile alâkalı
olarak Hazret-i Ali
(r.a.) tarafından

te'lif edilen Sürya-
nice bir kaside

ezeli: başlangıcı
olmayan, sonsuz
ihtar edilmek: ha-
tırlatılmak, ikaz
edilmek

me'haz: kaynak
münasebet: bağ-

lantı, ilişki

Risale-i Kader:

Kader Risalesi;
Yirmi Altıncı Söz
sıddık: çok doğru
ve bağlı

tastîr: yazı yazma,
satırlar meydana
getirme

ve sermedî üstadı kaderin kalemi ve nur ve ilm-i ezelînin nuruna işaret eden ن kelimedir. Demek وَالذَّارِيَّاتِ Zerrât Risalesine işareti gibi kuvvetli bir münasebetle, ن kelimesi Risale-i Kadere kuvvetli işaretle bakar.

* * *

(Şuâlar, On Dördüncü Şuâ'dan)

Sıkıntılı musibetlerimi hiçe indiren bir hakikatli tesellidir

Birinci: Hakkımızda zahmet rahmete dönüşmesi.

İkinci: Kader adaleti içinde rıza ve teslim ferahı.

hakikatli: aslı esaslı olan, gerçek
ilm-i ezelî: Allah'ın herşeyi ve bütün zamanları kuşatan sonsuz ilmi
kader: Allah'ın meydana gelecek herşeyi olmadan önce takdir etmesi,

plânlaması
musibet: belâ, dert, felâket
münasebet: bağlantı, ilişki
rahmet: merhamet, ihsan, bağış
rıza: memnuniyet
Risale-i Kader: Kader Risalesi;

Yirmi Altıncı Söz
sermedî: daimi, sürekli
zahmet: eziyet, sıkıntı
Zerrât Risalesi: Risale-i Nur'da bulunan Otuzuncu Sözün İkinci Maksudı

Üçüncü: İnâyet-i hassanın Nurcular hakkındaki hususiyetindeki sevinç.

Dördüncü: Geçici olmasından zevâlinde lezzet.

Beşinci: Ehemmiyetli sevaplar.

Altıncı: Vazife-i İlâhiyeye karışmamak.

Yedinci: En şiddetli hücumda en az meşakkat ve küçük yaralar.

Sekizinci: Sair musibetzedelere nisbeten çok derece hafif olması.

Dokuzuncu: Nur ve iman hizmetinde şiddetli imtihandan çıkan yüksek ilânatin tesiratındaki sürur.

Dokuz adet mânevî sevinçler, öyle teskin edici bir merhem ve tatlı bir ilâçtır ki, tarif edilmez, ağır elemelerimizi teskin ediyor.

* * *

elem: acı, keder, sıkıntı

hususiyet: özel olma, hususîlik

hücum: saldırı

ilânât: ilânlar, duyurular

inâyet-i hassa: özel yardım

meşakkat: güçlük, sıkıntı

musibetzede: belâya, sıkıntıya düşmüş olan kimse

nisbeten: oranla

sair: diğer, başka

tesirat: tesirler, et-

kiler

teskin: sakinleştirmek, rahatlatma

vazife-i İlâhiye: doğrudan doğruya Allah'a ait olan iş

zevâl: sona erme, kaybolma

(Kastamonu Lâhikası,
8. Mektup'tan)

Aziz kardeşlerim,

Bilmukabele bayramınızı tebrik ederim.

Sıhhatimi soruyorsunuz. Buranın çok şiddetli kışı ve odamın çok soğuğu ve üç hazin gurbetin tesiri ve üç asabî hastalığın sıkıntısı ve bütün bütün yalnızlıkla kabil-i tahammül olmayacak çok zahmetlere maruz olduğum halde, Hâlıkıma hadsiz şükrederim ki, her derdin en kudsî dermanı olan imanı ve iman-ı bi'l-kaderden, kazâyâ rıza ilâcını imdadıma gönderdi, tam sabır içinde şükrettirdi.

* * *

asabî: sinirle ilgili;
sinirsel

aziz: izzetli, çok
değerli, saygın

bilmukabele: kar-
şılıklı olarak

hadsiz: sınırsız

Hâlık: herşeyin ya-
ratıcısı olan Allah

iman-ı bi'l-kader:
kadere iman

imdad: yardım

**kabil-i tahammül
olma:** tahammül
edilebilme

kaza: olacağı Allah
tarafından bilinen
ve takdir olunan
şeylerin zamanı
gelince yaratılması

kudsî: her türlü

kusur ve noksan-
dan uzak, kutsal

maruz olma: başa
gelme, uğrama

rıza: memnuniyet

sıhhat: sağlık

şükür: nimetlere
karşı memnunluk
gösterme, Allah'a
teşekkür etme

(Kastamonu Lâhikası,
79. Mektup)

Isparta'daki kardeşlerimize,

Lâtif bir rüyanın kadere ait bir meseleyi, şuhud derecesinde bize kanaat verdiği gibi, o lâtif rüyanın ciddî ikinci parçası bizlere mânevî bir müjde ve beşaret verdiği cihetle, siz kardeşlerimize beyan ediyoruz. Şöyle ki:

İki gün evvel Üstadımız rüyada görüyor ki: Ben, yani Feyzi ile beraber gezmeye çıkıyoruz. Giderken, birden ben Üstadıma söylüyorum ki: “Burada ben ayının tesbihini toplayacağım.” Üstadım da bakıyor ki, beyaz ipler gibi dolaşmış birşey görüyor. Bu acip güldürecek sözümünden ve ayıya tesbih isnat etmek vaziyetimden çok şiddetli gülerek uyanmış. Uyandıktan sonra

acip: hayrette bırakıcı, hayranlık verici

beşaret: müjde

beyan: açıklama, izah

cihet: yön, taraf

isnat: dayandırma

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, tak-

dir etmesi, plânlaması

lâtif: ince, güzel, hoş

şuhud: görme

da gülmüş. Akşama kadar hiç görülmemiş bir tarzda, yirmi otuz defa o hâdise-i nev-miyeyi gülerek benimle mülâtefe etti. Münasebet olmayan bazı şeylerle tâbire çalıştıksa da tâbire münasebet tutmadı.

Sonra ikinci gün âdet-i müstemirrede, kendi tecrübesiyle rüya-yı sadıkanın kısmen aynı günde, kısmen ikinci günün aynı saatinde, bana benzeyen bir dost—ki, rüyada Üstadıma benim sûretimde görünmüş—Üstadımızın yanına geldi. Dedi ki: “Ayının yağını toplayanlardan alıp ve müezzin ve tesbih yapan bir adamın tavsiyesiyle mühim bir adama, her sabah hastalık için yutmasını nasıl görüyorsun?”

Üstadımız da, rüyada güldüğü gibi aynen öyle gülmüş. Birden rüya hatırına gelip bu acip ve aynı aynına tâbiri kemâl-i taaccüp

acip: hayrette bırakıcı, hayranlık verici
âdet-i müstemirre: yerleşmiş ve devam eden âdet
hâdise-i nevmiye: rüya olayı

kemâl-i taaccüb: büyük şaşkınlık, hayret etme
müezzin: ezan okuyan
mülâtefe: karşılıklı lâtifede bulunma, espiri yapma

münasebet: ilgi, bağlantı
rüya-yı sadıka: şeytanın karışmadığı doğru rüya
sûret: biçim, şekil
tâbir: yorum

ve hayretle karşılayıp ona demiş: “Sakin istimal etmesin.”

Yirmi Sekizinci Mektubun rüyaya ait birinci risalesinin altıncı nüktesinde rüya-yı sadıka, kader-i İlâhînin herşeyi ihata ettiğine bir hüccet-i katîa hükmünde Üstadımız binler tecrübeyle gördüğü gibi, aynen bu vâkıa dahi bizlere şuhud derecesinde kat’î ispat etti ki, hâdisat, vücuda gelmeden evvel mukadderdir, malûmdur, muayyendir, kader-i İlâhînin mizanıyla geliyor diye, bu rûkn-ü imaniye bize gayet lâtif ve kat’î bir nümune oldu.

Hem aynı rüyanın ikinci tabakasında Üstadımız görüyor ki, Risale-i Nur’un heyeti-

hâdisat: hadiseler, olaylar

hüccet-i katîa: güçlü ve kuvvetli delil

ihata: kuşatma

istimâl: kullanma

kader-i İlâhî: Allah’ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması

kat’î: kesin olarak

lâtif: ince, güzel, hoş

mizan: ölçü, denge

muayyen: belirlenmiş, kararlaştırılmış

mukadder: Allah tarafından takdir olunmuş, belirlenmiş

nükte: ince ve derin mânâ

nümune: örnek, misal

risale: küçük çaplı

kitap; Risale-i Nur’un her bir bölümü

rûkn-ü imaniye: imanın şartı

rüya-yı sadıka: şeytanın karışamadığı doğru rüya

şuhud: görme

vâkıa: olay

vücuda gelmek: var olmak, meydana gelmek

ne bir ferman geliyor. Birden geldi, o kud-sî ferman Kur'ân çıktı. Bunun tâbiri, aynı günün aynı tecrübe saatinde, Kur'ân'ın Hizbü'l-Ekberi ümit edilmediği bir vakitte, ma-lûm Âsiye Hanımın hanesinde etrafı tezyin edilen Hizbü'l-Ekberi yüz senelik bir güzel kap içinde, o kabın, üstünde sırmayla pa-dişahların mühim fermanlarında tuğra-i şâ-hâne işlenmiş olduğunu gördük.

Üstadımız dedi ki: Ferman geldi diye Kur'ân çıktı. Şimdi de, Kur'ân'ın Hizbü'l-Ekberi geldi. Üstünde ferman tuğrası bulunduğundan, Risale-i Nur'un heyetine beşaretli ve medâr-ı feyiz ve terakki bir ferman-ı Rabbanî hükmüne geçeceğini rahmet-i İlâhiyeden bekliyoruz. Bu tâbirden

beşaretli: müjdeli
ferman: emir, buyruk

ferman-ı Rabbanî: bütün varlıkları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında tutan Allah'ın emir ve buyruklarının yazılı olduğu mektup; Risâle-i Nur

heyet: genel yapı, bütün

kudsî: kutsal, her

türlü kusur ve eksiklikten yüce

medâr-ı feyiz ve

terâkki: mânevi

gıda, ilim ve yük-

selme kaynağı

rahmet-i İlâhiye:

Allah'ın herşeyi

kuşatan sonsuz rahmeti

tâbir: yorum

tezyin: süsleme, donatma

tuğra: mühür, damga

tuğra-i şâhâne:

şâh ve hükümdar-

lara ait tuğra, mü-

hür

sonra ikinci günü, sizin çok kıymettar hediye-
yeniz hakikî tâbirini güneş gibi meydana
çıkardı.

Risale-i Nur talebelerinden ve
daimî hizmetçilerinden

Emin ve Küçük Hüsrev olan Feyzi

* * *

*(Kastamonu Lâhikası,
119. Mektup'tan)*

Bir hâdisede hem insan eli, hem kader
müdahalesi olduğundan, insan, zâhirî se-
bebe bakıp, bazan haksız hükmedip zul-
meder. Kader, o musibetin gizli sebebine
baktığı için adalet eder” diye, Risale-i Nur’-
da bir kaide-i esasiyedir.

* * *

hakikî: asıl, gerçek
kader: Allah'ın mey-
dana gelecek hâ-
diseleri olmadan
önce bilmesi, tak-
dir etmesi, plânla-

ması
kaide-i esasiye:
esas kaide, temel
kural
kıymettar: kıymet-
li, değerli

musibet: belâ, fe-
laket
tâbir: yorum
zahirî: görünürde,
dış görünüşte

(Kastamonu Lâhikası,
169. Mektup'tan)

Birden hatıra gelen bir meseledir.

Herşeyde, her musibette, hususan beşer eliyle gelen zulümlü musibetlerde, Risale-i Kaderde beyan edildiği gibi, iki sebep var.

Biri: Zâhiren esbaba bakan beşerdir.

Diğeri: Kader-i İlâhîdir. Beşer, zâhirî esbaba bakar; bazan yanlış eder, zulmeder. Fakat kader, başka noktalara bakar, adalet eder. İşte, bugünlerde elîm bir endişeyle Risale-i Nur dairesine temas eden üç mesele, adalet-i kaderiye noktasında mânevî suâle cevaben ihtar edildi.

* * *

adalet-i kaderiye:

kaderle gelen adalet

beşer: insanlar

beyan: açıklama, izah

cevaben: cevap olarak

elîm: acı veren,

üzücü

esbab: sebebler

hususan: bilhas-sa, özellikle

ihtar: ikaz, uyarı

kader-i İlâhî/kader:

Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce tak-

dir etmesi, planlaması

musibet: belâ, felaket, sıkıntı

Risale-i Kader:

Kader Risalesi;
Yirmi Altıncı Söz

zâhiren: görünürde

zahirî: görünürdeki

(El-Hüccetü’z-Zehra, Birinci Makam,
Üçüncü Kelime’den)

Eğer denilse, “Bu dünyadaki musibetler, çirkinlikler, şerler, o ihatalı rahmete münâfidir, bulandırıyor.”

Elcevap: Risale-i Kader gibi Nurun risalelerinde bu dehşetli suale tam cevap verilmiş. Onlara havale ile, kısacık bir işareti şudur:

Her bir unsurun, her bir nev’in, her bir mevcudun, küllî ve cüz’î müteaddit vazifeleri ve o her bir vazifenin çok neticeleri ve meyveleri var. Ve ekseriyet-i mutlakası, maslahat ve güzel ve hayır ve rahmettirler. Ve

cüz’î: ferdî, küçük, az
ekseriyet-i mutlaka: büyük çoğunluk
hayr: iyilik, güzellik
ihata: kapsama, kuşatma
küllî: büyük, kapsamlı

maslahat: fayda, gaye
mevcud: varlık
musibet: belâ, felaket
münâfi: aykırı, zıt
müteaddit: bir çok, çeşitli
nevi: çeşit, tür
rahmet: şefkat, merhamet

risale: mektup; Risale-i Nur Külliyyatı’ndan her bir bölüme verilen isim
Risale-i Kader: Kader Risalesi; Risale-i Nur Külliyyatı’ndan Yirmi Altıncı Söz
unsur: madde, parça

az bir kısmı, kâbiliyetsizlere ve yanlış mübaşeret edenlere veya ceza ve terbiyeye müstehak olanlara veya çok hayırları sümbül vermeye vesile olanlara rastgelir; zâhirî, cüz'î bir şer, bir çirkinlik olur, bir merhametsizlik görünür. Eğer o cüz'î şer gelmemek için rahmet tarafından o unsur ve küllî mevcut o vazifesinden men edilse, o vakit bütün hayırlı, güzel sair neticeleri vücut bulmaz. Bir hayrın ademi, şer ve bir güzelliğin bozulması, çirkinlik olması itibarıyla, o neticeler adedince şerler, çirkinlikler, merhametsizlikler husul bulur. Demek birtek şer gelmemek için yüzer şerler, merhametsizlikler irtikâp edilir ki, bütün bütün hikmete, mas-

adem: hiçlik, yokluk

cüz'î: ferdî, küçük, az

hayr: iyilik, güzellik

hikmet: fayda, gaye; birşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

husul: meydana

gelme

irtikâp etmek: yapmak, işlemek

itibar: özellik

küllî: büyük, kapsamlı

men etme: yasaklama

mevcud: varlık

mübaşeret etme: bir işe girişme, başlama, yapma

müstehak: hak etmiş, lâıyk

rahmet: şefkat, merhamet

sair: diğer, başka

şer: kötülük, fenalık

unsur: madde, parça

vücut: varlık

zahirî: açık, görünürde

lahata, rububiyetteki rahmete muhalif düşer. Meselâ, kar, soğuk, ateş, yağmur gibi nevilerin yüzer hikmetleri, maslahatları içinde bazı dikkatsiz ve ihtiyatsızlar, su-i ihtiyarlarıyla kendileri hakkında şer yapsa, meselâ elini ateşe soksa, “Ateşin hilkatinde rahmet yoktur” dese, ateşin had ve hesaba gelmeyen hayırlı, maslahatlı, merhametli faideleri onu tekzip edip ağzına vurur.

Hem insanın hodgâm hevesatı ve süflî ve âkıbeti görmeyen hissiyatı, kâinatta cereyan eden Rahmâniyet ve hâkimiyet ve

âkıbet: netice, sonu

cereyan: akım, hareket

had ve hesaba gel-

memek: sonsuz

ve sınırsız olmak

hâkimiyet: Cenâb-ı

Hakkın bütün var-

lık âlemini kuşa-

tan egemenliği,

hükümrânlığı

hevesat: gelip ge-

çici, nefsin hoşu-

na giden istek ve

arzular

hikmet: fayda, ga-

ye; birşeyin belirli

gayelere yönelik

olarak, mânâlı, fay-

dalı ve tam yerli
yerinde olması

hilkat: yaratılış

hissiyat: hisler,

duygular

hodgâm: kendi

keyfini düşünen,

bencil

ihtiyat: dikkat, ted-

bir

kâinat: evren, bü-

tün yaratılmışlar

maslahat: fayda,

gaye

muhalif: aykırı, zıt

nevi: çeşit, tür

Rahmâniyet: Al-

lah'ın bütün varlık-

ları kaplayan mer-

hamet ediciliği

rahmet: şefkat,

merhamet

rububiyet: Rablık;

her bir varlığa ya-

ratılış gayelerine

ulaşmaları için

muhtaç olduğu

şeyleri vermesi,

onları terbiye edip

idaresi ve egemen-

liği altında bulun-

durması

su-i ihtiyar: irade-

nin kötüye kulla-

nımı

süflî: alçak, âdi

şer: kötülük, fenalık

tekzip: yalanlama

rububiyet kanunlarına mikyas ve mihenk ve mizan olamaz. Kendi âyinesinin rengine göre görür. Merhametsiz siyah bir kalb, kâinatı ağlar, çirkin, zulüm ve zulümat sûretinde görür. Fakat iman gözüyle baksa, yetmiş güzel hulleleri giymiş bir cennet hûrisi gibi, rahmetler ve hayırlar ve hikmetlerden dikilmiş yetmiş binler güzel libasları birbiri üstüne giymiş, daima güler, rahmetle tebessüm eder bir insan-ı ekber ve ondaki insan nev'ini bir kâinat-ı suğrâ ve her bir insanı bir âlem-i asgar müşahede eder. Bütün ruh u canıyla,

âlem-i asgar: küçük âlem; insan ferdi

âyine: ayna

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

hulle: Cennet elbisesi

hûri: Cennet kızı

insan-ı ekber: en büyük insan

kâinat: evren, bütün

tün yaratılmışlar
kâinat-ı suğrâ: küçük kâinat, evren; insan türü

libas: elbise

mihenk: ölçü

mikyas: ölçü

mizan: ölçü, terazi

müşahede: görme, gözlem

nev'i: çeşit, tür

rahmet: şefkat,

merhamet

rububiyet: Rablik; her bir varlığa ya-

ratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

ruh u can: ruh ve can

suret: biçim, görünüş

tebessüm: gülümseme

zulümat: karanlık

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢﴾

der. مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ ¹

* * *

(El-Hüccetü'z-Zehra,
İkinci Makam'dan)

Beşinci ve altıncı delil:

'dir. وَالْأَقْصَى الْمُنْتَظَمَةُ. وَالْأَقْدَارُ الْمُثْمَرَةُ

Yani, herşeyin, hususan nebatat ve eşcar ve hayvanat ve insanların şekilleri ve miktarları, ilm-i ezelînin iki nev'i olan kaza ve

¹ "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. O Rahmândır; rahmeti bütün varlıkları kuşatır ve bütün yaratıklarının her türlü rızkını merhametle yetiştirir. O hesap gününün sahibidir." Fâtiha Sûresi, 1:2-4.

eşcar: ağaçlar

hayvanat: hayvanlar

husususan: bilhassa, özellikle

ilm-i ezelî: Allah'ın

herşeyi ve bütün zamanları kuşatan sonsuz ilmi

kaza: olacağı Allah tarafından bilinen

ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması

nebâtât: bitkiler
nev'i: çeşit, tür

kaderin düsturlarıyla san'atkârâne biçilmiş ve her birinin kâmetine göre tam münasip dikilmiş, mükemmel giydirilmiş, gayet muntazam birer hikmetli şekil verilmiş. Onlar, her biri ve beraber, bir nihayetsiz ilme delâlet ve bir Sâni-i Alîme, adetlerince şehadet ederler demektir.

Evet, meselâ nümune olarak, hadsiz misâllerinden yalnız tek bir ağaç ve bir ferd-i insana bakıyoruz, görüyoruz ki: Bu meyveli ağaç, o çok cihazatlı insan, hiçbir ressam tam taklidini yapamayacak derecede zâhiri ve bâtını, dış ve içi öyle bir gaybî pergârla ve ince bir ilmin kalemiyle hudut-

batınî: iç, görünmeyen

cihazat: cihazlar, âletler

delâlet: delil olma, işaret etme

düstur: kural, prensip

ferd-i insan: kişi, birey

gaybî: gayb âlemi-ne ait, görünmeyen

hadsiz: sonsuz, sınırsız

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, planlaması

kamet: boy, endam

misâl: örnek

muntazam: düzenli

nihayetsiz: sonsuz

nümune: örnek

pergâr: pergel, daire çizmeye yarayan âlet

san'atkârâne: san'atlı bir biçimde

Sâni-i Alîm: sonsuz ilim sahibi olan ve herşeyi san'atla yaratan Allah

şehadet: şahitlik, tanıklık

zahir: dış, görünüş

ları çizilmiş ve tam intizamla her âzâsına münasip sûret verilmiş ki, meyve ve neticelerine ve vazife-i fitratlarına yetişsin. Bu ise nihayetsiz bir ilimle olabilmesi cihetiyle, herşeyin herşeyle münasebetini bilip ve nazara alan ve bu ağaç ve bu insanın bütün emsallerini ve nevilerini ilm-i ezelîsinin kaza ve kader pergâr ve kalemiyle dış ve iç miktarlarını ve sûretlerini hakîmâne yapılımasını bilerek işleyen bir Sâni-i Musavvir, bir Alîm-i Mukaddirin hadsiz ilmîne ve vü-

Alîm-i Mukaddir: herşeyi hakkıyla bilen ve sonsuz ilmiyle ezelden ebede herşeyi yaratılmadan önce takdir edip plânlayan Allah
âzâ: uzuvlar, organlar
cihet: yön, taraf
emsal: benzer
hadsiz: sonsuz, sınırsız
hakîmâne: hikmetle bir şekilde
hudut: sınır
ilm-i ezelî: Allah'ın

herşeyi ve bütün zamanları kuşatan sonsuz ilmi
intizam: düzen, tertip
kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, planlaması
kaza: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması

münasebet: bağlantı, ilişki
nazar: bakış
nev'i: çeşit, tür
nihayetsiz: sonsuz
pergâr: pergel, daire çizmeye yarayan âlet
Sâni-i Musavvir: herşeyi istediği surette, mükemmel ve sanatlı bir şekilde yapan Allah
suret: biçim, şekil
vazife-i fitrat: yaratılış görevi

cub-u vücuduna nebatat ve hayvanat adedince şehadet ederler demektir.

Yedinci, sekizinci delil:

وَالْأَجَالُ الْمُعَيَّنَةُ وَالْأَرْزَاقُ الْمُقَنَّنَةُ 'dir.

Yani, ehemmiyetli bir hikmet için, zâhir nazarda müphem ve gayr-ı muayyen tevehhüm edilen eceller ve rızıklar, ipham perdesi altında kaza ve kader-i ezelînin defterinde mukadderat-ı hayatiye sahifesinde her zîhayatın eceli mukadder ve muayyen-dir, tekaddüm, teahhur etmez. Ve her zîru-

ecel: ölüm

gayr-ı muayyen: belirlenmemiş, belirsiz

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

ipham: gizli, belirsiz olma

kaza ve kader-i ezelî: Allah'ın ezelî ilmi ile kâinata

olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir etmesi ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması

muayyen: belirlenmiş

mukadder: takdir olunmuş

mukadderât-ı hayatiye: kader kalemıyla yazılmış hayat programı

müphem: belirsiz

nazar: bakış

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler

teahhur: sonraya kalmak, gecikmek

tekaddüm: öne geçmek

tevehhüm: olmayan şeyi varmış gibi düşünme, sanma, zannetme

zahir: dış, görünüş

zîhayat: canlı, hayat sahibi

hun rızk ı tayin ve tahsis edilip kaza ve kader levhasında yazıldığına hadsiz deliller var. Meselâ, koca bir ağacın ölmesi, onun bir nevi ruhu olan çekirdeğini onun yerinde vazife görmek için bırakması, bir Alîm-i Hafîzin hikmetli kanunuyla olması ve bir yavrunun rızk ı olan süt memelerden gelmesi ve kan ve fışk ı içinden çıkıp hiç bulaşmadan sâfi, temiz olarak ağızına akması, tesadüf ihtimalini kat'î bir sûrette red ve bir Rezzâk-ı Alîm-i Rahîmin şefkatli düsturuyla

Alîm-i Hafîz: sonsuz ilmiyle herşeyi hakkıyla bilen ve herşeyi koruyup saklayan ve yarattıklarını esirgeyip gözetten Allah

düstur: kural, prensip

fışk ı: dışkı

hadsiz: sonsuz, sınırsız

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde

olması

kader: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, planlaması

kat'î: kesin

kaza: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması

nev'i: çeşit, tür

Rezzâk-ı Alîm-i

Rahîm: sonsuz ilmiyle herşeyi hakkıyla bilen ve rız-

kını veren ve rahmetinin çok özel tecellîleri olan Allah

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler

sâfi: saf, duru, temiz

suret: biçim, şekil

şefkat: acıma, merhamet

tahsis: ait kılma, ayırma

tayin: belirleme, belirli kılma

tesadüf: rastlantı

zîruh: ruh sahibi

olduğunu gayet kat'î gösteriyor. Bu iki cüz'î misâle bütün zîhayat, zîruh kıyas edilsin.

Demek, hakikatte hem ecel muayyen ve mukadderdir, hem rızık herkese göre bir taayyun içinde mukadderat defterinde kayıt edilmiştir. Fakat, gayet mühim bir hikmet için hem ecel, hem rızık perde-i gaybda ve müphem ve gayr-ı muayyen ve zâhiren tesadüfe bağlı gibi görünüyor. Eğer ecel güneşin gurubu gibi muayyen olsaydı, yarı ömür gaflet-i mutlakada ve âhirete çalışmamakla zâyi olup, yarı ömürden sonra

âhiret: öteki dünya, öldükten sonraki hayat
cüz'î: ferdî, küçük, az

ecel: ölüm vakti
gaflet-i mutlaka:

tam bir umursamazlık; âhiretten ve Allah'ın emir ve yasaklarından habersiz davranma
gayet: çok
gayr-ı muayyen: bilinmeyen
hakikat: asıl, gerçek, doğru

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması
kat'î: kesin
misâl: örnek
muayyen: belirli, belirlenmiş
mukadder: Allah tarafından takdir olunmuş, belirlenmiş
mukadderat: Allah tarafından takdir olunmuş işler, başa gelecek olaylar

mühim: önemli
müphem: belirsiz
perde-i gayb: mânevî âlemleri gözümüzden saklayan perde
rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler
taayyun: belirlenme
tesadüf: rastlantı
zâhiren: görünürde
zayi: ziyan, kayıp
zîhayat: canlı, hayat sahibi
zîruh: ruh sahibi

hergün ölüm darağacı tarafına bir ayak atmak gibi dehşetli bir korku alıp, eceldeki musibet yüz derece ziyadeleşmesi sırrıyla, başa gelen musibetler ve hattâ dünyanın eceli olan kıyamet perde-i gaybda merhameten bırakılmış. Rızık ise, hayattan sonra nimetlerin en büyük bir hazinesi ve şükür ve hamdin en zengin bir menbaı ve ubudiyet ve dua ve ricaların en cemiyetli bir maddenin olmasından, sûret-i zâhirede müphem ve tesadüfe bağlı gibi gösterilmiş. Tâ her vakit Rezzâk-ı Kerîmin dergâhına iltica ve rica ve yalvarmak ve hamd ve şükür şefaatiyle rızık istemek kapısı kapanmasın. Yok-

cemiyet: kapsamlı topluluk

darağacı: idam sehпасı

dergâh: huzur, rahmet kapısı

ecel: ölüm vakti

hamd: övgü ve şükür

iltica: sığınma

kıyamet: dünyanın sonu, varlığın bozulup dağılması

menba: kaynak

merhamet: acıma, şefkat

musibet: belâ, felâket, sıkıntı

müphem: belirsiz

perde-i gayb: mânevî âlemleri gözümüzden saklayan perde

Rezzâk-ı Kerîm: bütün varlıkların rızıklarını veren ve pek büyük ikram sahibi olan

Allah

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler

sûret-i zâhire: dış görünüş

şefaât: vesile, yardım

şükür: medih, övgü

tesadüf: rastlantı

ubûdiyet: Allah'a kulluk

ziyade: çok, fazla

sa, muayyen olsaydı, mahiyeti bütün bütün değişecekti. Şâkirâne, minnettarâne ricalar, dualar, belki mütezellilâne ubudiyet kapıları kapanırdı.

mahiyet: asıl, esas, nitelik

minnettarâne: minnet duyarak, yapılan bir iyiliğe karşı teşekkür hissi ta-

şıyarak

muayyen: belirli, belirlenmiş

mütezellilâne: kendi kusur ve aczini

bilerek

şâkirâne: şükrederek

ubûdiyet: Allah'a kulluk

(*Mesnevî-i Nuriye, Lasiyyemalar'dan*)

Arkadaş! Her birşey için iki sûret ve şekil vardır:

Biri: Maddiyedir ki, âdeta bir gömlek gibi, herşeyin vücuduna göre kaderin takdi-riyle biçilmiş şu görünen sûretlerdir.

Diğeri: Mâkuledir ki, birşeyin yaşadığı bir ömürde mürur-u zamanla değiştirdiği muhtelif maddî sûretlerin içtimâından tasavvur edilen bir sûret-i vehmiyedir.

Bir ateşin sür'atle tedvirinden hasıl olan daire-i vehmiye gibi, herşeyin tarih-i haya-

daire-i vehmiye:

vehmî daire; olmadı-ğı halde var görülen daire

hasıl olmak: meydana gelmek, ortaya çıkmak

içtimâ: toplanma, bir araya gelme

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânla-ması

maddiye: maddî, maddeye ait

mâkule: akla uygun, akıl çerçevesinde tasavvur ve hayal edilen

muhtelif: çeşitli, ayrı ayrı

mürur-u zaman: zamanın geçmesi

suret: biçim, şekil

suret-i vehmiye: vehmî suret; var olmadığı halde

varsayılan suret, şekil

sür'at: hız

takdir: herhangi birşeyin ne ve nasıl olacağını belirleme

tasavvur edilmek: zihinde canlandırarak düşünölmek, hayal edilmek

tedvir: döndürme, çevirme

vücut: beden, yapı

tını bildiren ve kadere medar olan ve mukadderat-ı eşya denilen şu ikinci sûret, mâkuledir. sûret-i maddiye itibarıyla herşeyin bir nihayeti, bir gayesi olduğu gibi, sûret-i mâneviye itibarıyla de bir nihayeti ve gizli bazı hikmetler için bir gayesi de vardır. Binaenaleyh, herşeyin sûret-i maddiyesinde, kudret-i Rabbânî ustadır, kader mühendis-tir. sûret-i mâneviyesinde ise, kader mistardır, yani, teşekkülâtın çizgilerini çizer; kudret mastardır, yani o çizgiler üstünde yapılan teşekkülât, kudretten sudur eder.

binaenaleyh: bundan dolayı

hikmet: fayda, gaye, ince sır

itibarıyla: bakımından, özelliğiyle

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlanması

kudret: Allah'ın bütün varlığı kuşatan güç ve iktidarı

kudret-i Rabbânî: herşeyi terbiye ve idare eden Allah'ın kudreti

mâkule: akla uy-

gun, akıl çerçevesinde tasavvur ve hayal edilen

mastar: kaynak, güç merkezi

medar olan: dayanak noktası olan, kaynak olan

mistar: şablon; plân; çizelge

mukadderat-ı eşya: yaratılmış herşeyin ileride hangi durumda olacağı-nın Allah tarafından bilinmesi, takdir olunması

nihayet: sonuç

sudur etmek: or-

taya çıkmak; meydana gelmek

suret: biçim, şekil

suret-i maddiye: maddî suret; maddenin dış görünüşü, biçimi

suret-i mâneviye: mânevî suret; maddî olmayan şekil, biçim

tarih-i hayat: bir hayat boyu yaşanan hadiseler, özgeçmiş

teşekkülât: varlıkların belli bir nizama meydana getirilmesi

Ey kâfir! Bunu işittikten sonra iyice düşün. Bir zerreye bir terzilik san'atını öğretmeye kudretin var mıdır? Kendine hâlık ittihaz ettiğin tabiat ve esbab, herşeyin muhtelif ve mütenevvi sûretlerini biçip dikmesine kudretleri var mıdır?

* * *

(Mesnevî-i Nuriye, Lasiyyemalar'dan)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Âlemde herşeyin yüzünde hikmet eserleri görüldüğü gibi, en uzak, en geniş, en ince kesretin tabakaları üstünde de hikmet, ihtimam eserleri görül-

âlem: dünya, evren

esbab: sebepler

hâlık: yaratıcı

hikmet: herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

ihitimam: dikkat, özen, önem verme

i'lem eyyühe'l-aziz:
"Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!"

mânâsında muhatabı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim

ittihaz etmek: edinmek, kabullenmek

kâfir: Allah'ı veya Allah'ın bildirdiği birşeyi inkâr eden kimse

kesret: çokluk

kudret: Allah'ın bü-

tün varlığı kuşatan güç ve iktidarı

muhtelif: çeşitli, ayrı ayrı

mütenevvi: çeşit çeşit, değişik

sûret: biçim, şekil

tabiat: doğa, canlı cansız bütün varlıklar, doğadaki kanunlar

zerre: atom, çok küçük parça

mektedir. Evet, kesret ve tekessürün mün-tehası ve neticesi olan insanın sahife-i vec-hinde, cephesinde, cildinde, ellerinin içle-rinde kalem-i kaderle pek çok çizgiler, hat-lar, nakışlar, nişanlar yazılmıştır. Malûm-dur ki, insanın şu sahifelerinde yazılan o kelimeler, harfler, noktalar, harekeler, ruh-u insanîde bulunan mânâlara, mâneviyatla-ra delâlet ettikleri gibi, fıtratında kader ta-rafından yazılan mektuplara da işaretleri vardır. Arkadaş, insanın geçen sahifelerine kaderin yazdığı haşiye, tesadûf ve ittifakın dühulüne bir menfez bırakmamıştır.

* * *

delâlet etmek: de-lil olmak, işaret etmek

dühul: içeri girme, müdahale etme

fıtrat: yaratılış, mi-zaç

haşiye: dipnot, açıklayıcı not

ittifak: anlaşma, birlik

kader: Allah'ın mey-dana gelecek ha-diseleri olmadan önce bilmesi, tak-

dir etmesi, plânla-ması

kalem-i kader: ka-der kalemi; Allah'ın ezeli ilmi ile kâinat-ta olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir etmesi ve yazması

kesret: çokluk

malûm: bilinen

mâneviyat: mâne-vi âleme ait olan şeyler

menfez: delik

münteha: en son nokta, netice

nişan: alâmet, işa-ret

ruh-u insanî: in-san ruhu

sahife-i vech: yüz sayfası; Cenâb-ı Hakkın isimlerinin tecellî edip yazıl-dığı insan yüzü

tekessür: çoğal-ma

tesadûf: rastlantı

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İlm-i muhitten in'ikâs eden kader, herşeyde esmâ-i nuriyeden bir hisse tersim etmiştir.

* * *

(Mesnevî-i Nuriye, Zeylû'l-Hubab'dan)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Dünyada görülen bilhassa nebatî ve hayvanî hayatlarda müşahede edilen ademler, idamlar, tebeddül ve teceddüd-ü emsalden ibarettir. İmanlı olan kimselere göre zeval ve firakın acısı

adem: yokluk, hiçlik

bilhassa: özellikle

esmâ-i nuriye: nurlu isimler; Allah'ın isimleri

firak: ayrılık

hayvanî: hayvan-sal

hisse: pay

İ'lem eyyühe'l-aziz:

"Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!"
mânâsında muha-

tabı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir söz

ilm-i muhit: Allah'ın herşeyi kuşatan ve kapsayan ilmi

in'ikâs eden: yansıyan

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânla-

ması

müşahede: gözleme, gözlemleme

nebatî: bitkisel

tebeddül (-ü emsal): bir benzerinin yerini alma

teceddüd-ü emsal: benzerleriyle yenilenme

tersim etmek: çizmek, resmetmek, resimlemek

zeval: yokluk

değil, yerlerine gelen emsalleriyle visalin lezzeti hasıl oluyor. Öyle ise, imana gel ki, elemden emin olasın. Kadere teslim ol ki, selâmette kalasın.

* * *

(*Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den*)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Mer'ayı tecavüz eden koyun sürüsünü çevirtmek için çobanın attığı taşlara musâb olan bir koyun, lisan-ı haliyle, “Biz çobanın emri altındayız. O bizden daha ziyade faidemizi düşünür. Madem onun rızası yoktur, dönelim” diye kendisi döner, sürü de döner.

elem: acı, keder, üzüntü

emsal: benzerler

hasıl olmak: meydana gelmek

İ'lem eyyühe'l-aziz: “Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!” mânâsında muhatapı uyarmak ve dikkatini çekmek

için kullanılan bir söz

kader: Allah'ın ezelî ilmi ile kâinatta olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir etmesi

lisan-ı hâl: hâl, davranış ve beden dili

mer'a: hayvanların

otladığı yer, otlak, çayır

musâb olan: isâbet alan; vurulan

rıza: hoşnutluk

selâmet: tehlike ve sıkıntılardan uzak olma

visal: kavuşma

ziyade: çok, fazla

Ey nefis! Sen o koyundan fazla âsi ve dâll değilsin. Kaderden sana atılan bir musibet taşına mâruz kaldığın zaman,

¹ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ¹ söyle ve merci-i hakî-kîye dön, imana gel, mükedder olma. O seni senden daha ziyade düşünür. (...)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Nefis daima ıztıraplar, kalâklar içinde evhamdan kurtulup tevekküle yanaşmıyor. Hükm-ü kadere razı olmuyor. Halbuki, şemsin tulû ve gurusu muayyen ve mukadder olduğu gibi, in-

¹ "Biz Allah'ın kullarıyız; sonunda yine Ona döneceğiz." Bakara Sûresi, 2:156.

âsi: isyan eden
dâll: hak yoldan sapan
evham: vehimler; kuruntular, şüpheler
hükm-ü kader: kaderin hükmü
İ'lem eyyühe'l-aziz:
 "Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!" mânâsında muhatabı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir söz
kader: Allah'ın eze-

lî ilmi ile kâinatta olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir etmesi, plânlaması
kalâk: endişe, sıkıntı, huzursuzluk
mâruz kalmak: uğramak, birşeyin tesirinde kalmak
merci-i hakikî: gerçekte başvurulacak, sığınılacak yer
muayyen: belirlenmiş
mukadder: takdir olunmuş, belirlenmiş

musibet: belâ, büyük sıkıntı
mükedder olmak: dertli, üzüntülü, kederli olmak
nefis: insanın kendisi; insanı daima kötülüğe, zevk ve isteklere sevk eden duygu
razı olmak: hoşnut olmak
şems: güneş
tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme
ziyade: çok, fazla

sanın da bu dünyada tulû ve gurubu ve sair mukadderatı, kalem-i kader ile cephe-sinde yazılıdır. İsterse başını taşa vursun ki, o yazıları silsin—fakat başı kırılır, yazılara birşey olmaz ha!

Ve illâ muhakkak bilsin ki: Semâvat ve arzın haricine kaçıp kurtulamayan insan, Hâlık-ı Külli Şeyin rububiyetine muhabbetle rızâdâde olmalıdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Birşeyin sâni, o şeyin içinde olursa, aralarında tam bir münasebet lâzımdır. Ve masnûatın adedince sânilerin çoğalması lâzımdır. Bu ise muhal-

arz: yer, dünya
Hâlık-ı Külli Şey:
 herşeyi yaratan Allah
hariç: dış
İ'lem eyyühe'l-aziz:
 "Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!"
 mânâsında muhatapı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir söz
illâ: ancak
kalem-i kader: kader kalemi
masnûat: san'at

eseri varlıklar
muhabbet: sevgi
muhakkak: kesinlikle
muhal: olması imkânsız olan şey
mukadderat: Allah tarafından takdir olunmuş ileride meydana gelecek haller ve olaylar
münasebet: bağlantı, ilişki
rızâdâde olma: razı olma, kabul etme

rububiyet: Rablık; her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması
sair: başka
sâni: san'atkâr, san'atla iş yapan
semâvat: gökler
tulû: doğma, doğuş

dir. Öyle ise, sâni, masnû içinde olamaz. Meselâ, matbaa ile teksir edilen bir kitap, yine bir adamın kalemıyla yazılıyor. O kitabın nakışları, harfleri, kendisinden süm-büllenmez. Kâtip de o kitâbet san'atı içinde değildir. Ve illâ, intizamdan çıkar. Öyle ise, masnûun nakışları kendisinden değildir. Ancak, kudret kalemıyla kaderin takdiri üzerine yazılıyor. (...)

Herşey kaderle takdir edilmiştir. Kısmeti-ne râzı ol ki, rahat edesin.

* * *

illâ: ancak
intizam: disiplin, düzen
kader: Allah'ın ezelî ilmi ile kâinatta olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir

etmesi
kâtip: yazıcı, yazar
kitâbet san'atı: yazı yazma san'atı
kudret: güç, iktidar
masnû: san'at eseri varlık

nakış: işleme, süsleme
razı olmak: hoşnut olmak
teksir etme: çoğaltma

(Mesnevî-i Nuriye, Zeylû'l-Habbe'den)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Herşeyi tahrik eden zerrât-ı müteharrikenin, muayyen hadlerine kadar hareket ettikten sonra tevakkuf ve durmalarına dikkat eden adam anlar ki, herşeyin hududunda daima harekette bulunan zerratı durdurup geri çeviren bir hudut bekçisi vardır; o zerratı taşmaktan men'ediyor. O bekçi ise, muhit bir ilmin tecellîsidir ki, o tecellî kadere, kader de miktara, miktar da kalıba tahavvül eder. Demek, herşey, içerisindeki zerrata bir kalıptır.

* * *

had: sınır

hudud: sınırlar

i'lem eyyühe'l-aziz:

"Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!" mânâsında muhatapı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim

kader: Allah'ın ezelî ilmi ile kâinata olmuş ve olacak

herşeyi bilip takdir etmesi, plânlaması

men etmek: yasaklamak

muayyen: belirlenmiş, kararlaştırılmış

muhit: kuşatıcı, kapsamlı, geniş

tahavvül etmek: değişmek, dönüşmek

tahrik etme: harekete geçirme

tecellî: yansıma

tevakkuf: durma, duraklama

zerrat: zerreler; maddenin en küçük parçaları, atomlar

zerrât-ı müteharri-ke: hareketli zerrelere, atomlara

(Mesnevî-i Nuriye, Zerre'den)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:

“Yahu, şu koyun veya inek, eğer Kadîr ve Alîm-i Ezelînin nakşî, mülkü olmuş olsaydı, bu kadar miskin, biçare olmazlardı. Eğer bâtınlarında, içlerinde Alîm, Kadîr, Mürîd bir Sâniin kalemi çalışmış olsaydı, bu kadar câhil, yetim, miskin olmazlardı” diyen ve cinnî şeytanlara üstad olan ey

Alîm: küçük büyük, görünen görünmeyen, gelmiş ve gelecek herşeyi hakkıyla bilen ve ilmi herşeyi kuşatan Allah

Alîm-i Ezelî: herşeyi hakkıyla bilen, ilmi herşeyi kuşatan Allah

bâtın: birşeyin görünmeyen iç yüzü

biçare: çaresiz

cinnî: cin taifesinden, cinlerden olan

İ'lem eyyühe'l-aziz:

“Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!” mânâsında muhatabı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim

ilka etmek: atma,

bırakma, verme

Kadîr: herşeye gücü yeten, herşeyi yapabilen, sonsuz güç ve kudret sahibi Allah

miskin: zavallı, muhtaç, çaresiz

mülk: sahip olunan

ve hükmedilen şey

Mürîd: herşeyi istediği gibi, istediği zamanda ve keyfiyette yapan ve bir anda sonsuz şeyleri dilemekten âciz olmayan Allah

nakış: işleme, süsleme

Sâni: herşeyi sanatlı ve mükemmel bir şekilde yaratan Allah

vesvese: kuruntu, şüphe

şeytân-ı insî! Cenâb-ı Hak, herşeye lâyıknı veriyor. Ve maslahata göre veriyor. Eğer atâsı, in'âmı bu kaideden hariç olsaydı, senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstadlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı. Ve senin parmağın içinde senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı. Demek herşeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyedir.

Kader, herşeye bir miktar ve o miktara göre bir kalıp vermiştir. Feyyaz-ı Mutlaktan aldığı feyze olan kabiliyeti o kalıba göredir. Mâlûmdur ki, dahilden harice süzülen cüz-ü ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesiyle, hâkimiyet-i Esmâ-

âlim: bilgin
atâ: lütuf, bağış
Cenab-ı Hak: Hak-
 kın ta kendisi olan
 sonsuz şeref ve yü-
 celik sahibi Allah
cüz-ü ihtiyarî: çok
 az irade serbestli-
 ği, seçim gücü
Feyyaz-ı Mutlak:
 yarattığı varlıklara
 pek çok feyiz, sı-
 nırsız bolluk ve be-

reket veren Allah
feyz: ihsan, bağış
had: sınır
iktidar: güç, kudret
in'âm: nimet verme
kabiliyet: yetenek
kader: Allah'ın eze-
 lî ilmi ile kâinatta
 olmuş ve olacak
 herşeyi bilip takdir
 etmesi, plânlama-
 sı
kaide: düstur, pren-

sip
mâlûm: bilinen
maslahat: fayda,
 gaye
mizan: ölçü, denge
mukayyed: sınırlı
müsaade: izin
şeytân-ı insî: in-
 sanlardan olan
 şeytan, şeytan
 gibi olan insan
şuur: bilinç, anla-
 yış, idrak

nın nizam ve tekabülüyle feyz alınabilir. Maahaza, şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsan, hikmetle yapılmış bir masnûdur. Ve Sâniin gayet hâkîm olduğuna, yaptığı vuzuh-u delâletle, sanki mücessem bir hikmet-i nakkaşedir. Tecessüd etmiş bir ilm-i muhtardır. İncimad etmiş bir kudret-i basîre olduğu gibi, öyle

azamet: büyüklük, yücelik

feyz: ihsan, bağış

gayet: çok

hâkîm: hikmetle iş yapan, hikmet sahibi

hâkimiyet-i Esmâ: Allah'ın isimlerinin egemenliği, hâkim olması

hikmet: bir gaye ve faydaya yönelik olarak, tam yerli yerinde yaratılma

hikmet-i nakkaşe: nakış yapan bir hikmet, nakış ustası olan bir hikmet

İ'lem eyyühe'l-aziz: "Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!"

mânâsında muhatabı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim

ilm-i muhtar: seçim serbestliği bulunan ve bağımsız hareket eden bir ilim sahibi

incimad etmek: donmak, katılaşmak; maddi yapıya bürünmek

kudret-i basîre: görünen kudret, iktidar

maahaza: bununla beraber

masnû: san'at eseri varlık

mücessem: cisimleşmiş, maddî yapıya bürünmüş

nizam: düzen

Sâni: herşeyi san'atlı ve mükemmel bir şekilde yaratan Allah

şems: güneş

tecassüd etmek: ceset şeklinde maddî varlık kazanmış, cisimleşmiş

tekabül: birbirine karşılık olma, bir ayna gibi karşısında olma

vuzuh-u delâlet: ap açık gösterme, işaret etme, delil olma

bir fiilin mahsulüdür ki, istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor. Öyle bir in'âm ve ihsanın kesîfidir ki, bütün hâcâtına vakıftır. Öyle bir kaderin tersim ettiği bir sûrettir ki, bünyesine lâzım ve münasip şeyleri bilir, bu malûmatla herşeyin mâliki olan Mâlikinden nasıl tegafül eder? Ve bütün cina-yetlerini bilen, hâcâtını gören, vâveylâlarını işiten Semî, Basîr, Alîm, Mücîb olarak üs-

Alîm: küçük büyük, görünen görünmeyen, gelmiş ve gelecek herşeyi hakkıyla bilen ve ilmi herşeyi kuşatan Allah

Basîr: herşeyi gören ve müşahade eden ve varlıklara görme kabiliyeti veren Allah

hâcât: ihtiyaçlar
ihsan: bağış, ikram, lütuf

in'âm: nimet verme

irade etmek: dilemek, istemek

istidad: mimarlık, aşçılık, kulluk gibi sayısız yetenekler

kader: Allah'ın ezelî ilmi ile kâinatta olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir ettiği, plân

kesîf: yoğun; burada bütün nimetlerin insana bolca verilmesi, insanda yoğunlaşması kastediliyor

mahsul: hasıl olmuş, meydana gelmiş, netice, ürün

Mâlik: görünen ve görünmeyen herşeyin gerçek sahibi olan Allah

mâlik: sahip

malûmat: bilgiler

Mücîb: bütün var-

lıkların her türlü istek ve ihtiyaçlarına cevap veren Allah

münasip: uygun

Semî: herşeyi işiten ve her bir varlığa kabiliyetine göre işitme duyuları veren Allah

suret: biçim, şekil
tegafül etmek: gaflet etmek, habersiz olma; Allah'ın emir ve yasaklarından habersiz davranma

tersim etmek: resimlemek, çizmek
vâveylâ: çılgılık, feryad

tünde bir Rakîbin bulunmamasını nasıl tevehhüm edebilir?

Ey nefis-i emmâre! Ne için kendini hariç tevehhüm ediyorsun? Eğer evâmire imtisal dairesinden çıkarsan, ya herkesin ayağını öpercesine mûraat ve ihtiram etmeye mecbur olursun. Veya ehemmiyet vermeyerek zâlim-i ale'l-küll olacaksın. Bu yük ağırdır, taşıyamayacaksın, en iyisi, ecnebî olan şirki terk ile mülküllahın dairesine gir ki, rahat edesin. Ve illâ, sefineye binip yükünü arkasına alan ebleh adam gibi olacaksın. (...)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Evham, şübehat,

ebleh: ahmak, akılsız

ecnebî: yabancı

evâmîr: emirler

evham: kuruntular, şüpheler

hariç: dışarıda, emir dairesinin dışında

İ'lem eyyühe'l-aziz: "Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!" mânâsında muhatapı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim

ihtiram: saygı gös-

terme

illâ: aksi halde

imtisal: emre uyma, itaat etme

mülküllah: Allah'ın mülkü

mûraat: gözetme, uyma

nefis-i emmâre: insanı daima kötü-lüğe, yasak zevk ve isteklere sevk eden duygu

Rakîb: bütün varlıkları görüp gözetten, koruyan, kendisinden hiçbir şey

gizlenip kaybolmayan ve yaratıklarından bir an bile gafil olmayan Allah

sefine: gemi

şirk: Allah'a ortak koşma

şübehat: şüpheler, tereddütler

tevehhüm etmek: kuruntuya kapılmak, zannetmek

zâlim-i ale'l-küll: bütün varlıklara ve herşeye zulmeden

dalâletin menşe' ve mahzenlerinden biri: Nefis, kendisini kader ve sıfât-ı İlâhiyenin tecelliyat dairesinden hariç addeder. Sonra tecelliyata mazhar olanlardan birisinin mevkiinde kendisini farz eder, onda fenâ olur. Sonra, başlar, bazı tevillerle o şeyi de Allah'ın mülkünden, tasarrufundan çıkartır. Kendisinin girmiş olduğu şirk-i hafîye giridir. Ve şirk-i hafîden aldığı bazı halleri o mâsumaya da aksettirir.

Hülâsa: Nefs-i emmâre, devekuşu gibi aleyhine olan şeyi lehine zanneder. Veya Sofestâî gibi münakaşa edenleridir ki, vekilleri birbirini reddeder. Teâruzan, tesâku-

aksettirmek: yansıtma
dalâlet: hak yoldan sapıklık, ayrılma
fenâ olmak: yok olmak
hariç: dışında
hülâsa: kısaca, özet
kader: Allah'ın ezelî ilmi ile kâinata olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir etmesi
mahzen: depo

mazhar: ayna
menşe: kaynak
mevki: konum, yer
nefis/nefis-i emmâre: insanı daima kötülüğe, zevk ve isteklere sevk eden duygu
sıfât-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları, mukaddes özellikleri, nitelikleri
Sofestâî: kâinatın Yaraticısını kabul etmemek için her-

şeyi, hatta kendini dahi inkâr eden bir felsefî ekole bağlı kimse
şirk-i hafî: gizli şirk, ortaklık
tasarruf: dilediği gibi kullanım, idare, yönetim
teâruzan: birbirine zıt, her biri diğeriyle çelişiyor olarak
tecelliyat: yansımalar, görünümler
tevil: yorum

tan kabilinden, “Hiçbirisi de hak değildir” diye hükmeder. (...)

İ’lem eyyühe’l-aziz! Her bir masnûda, her bir zerrede görünen tasarruf-u mutlak, kudret-i muhîta ve hikmet-i basîrenin delâlet ve şehadetleriyle sabittir ki, bütün eşyânın Sâniî vahiddir, şeriki yoktur. Ne kudretinde inkısam var, ne iktidar ve ihtiyarında tecezzî vardır. Binaenaleyh, Sâni ancak Vâcibü’l-Vücud olacaktır ki, kaderin mizanı-

binaenaleyh: bundan dolayı

delâlet: delil olma, gösterme

hak: gerçek

hikmet-i basîre: herşeyi gören hikmet; herşeyi belli bir gayeye göre yerli yerinde yapan Allah’ın görmesi

İ’lem eyyühe’l-aziz: “Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!” mânâsında muhatapı uyarmak ve dikkatini çekmek için kullanılan bir deyim

ihtiyar: irade, dileme, seçim gücü

iktidar: güç, kudret

inkısam: bölünme,

parçalanma

kabilinden: türünden, gibisinden

kader: Allah’ın ezelî ilmi ile kâinatta olmuş ve olacak herşeyi bilip takdir etmesi, kâinatın plânı

kudret: güç ve iktidar

kudret-i muhîta: herşeyi kuşatan sınırsız güç ve iktidar

masnû: san’at eseri varlık

Sâni: herşeyi san’atla ve mü-kemmel bir şekilde yaratan Allah

şehadet: şahidlik, tanıklık

şerik: ortak

tasarruf-u mutlak:

kayıtsız, sınırsız tasarruf, dilediği şeyi dilediği gibi yapma

tecezzî: bölünme, parçalanma

tesâkutan: her biri diğerinin hükmünü düşürür, birbirini yok eder olarak

Vâcibü’l-Vücud: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir şeye ve sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah

vahid: tek

zerre: atom, maddenin en küçük parçası

la yürüyen kudretine bir nihayet yoktur.
(...)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Cenâb-ı Hakkın *atâ*, *kazâ* ve *kader* namında üç kanunu vardır. *Atâ*, *kazâ* kanununu; *kazâ* da, *kaderi* bozar.

Meselâ: Birşey hakkında verilen karar, *kader* demektir. O kararın infazı, *kazâ* demektir. O kararın iptaliyle hükmü *kazâ*dan affetmek, *atâ* demektir. Evet, yumuşak bir otun damarları katı taşı deldiği gibi, *atâ* da *kazâ* kanununun *kat'iyetini* deler. *Kazâ* da ok gibi *kader* kararlarını deler. Demek, *atâ*-nın *kazâya* nisbeti, *kazânın* *kadere* nisbeti gibidir. *Atâ*, *kazâ* kanununun şümülünden ihraçtır. *Kazâ* da *kader* kanununun külliye-

atâ: bağış; ihsan
Cenab-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

i'lem eyyühe'l-aziz: "Bil ey aziz, saygı-değer kardeşim!" mânâsında muhatap uyarmak ve dikkatini çekmek

için kullanılan bir deyim
ihraç: çıkarılma
infaz: bir hükmü yerine getirme
kader: Allah'ın meydana gelecek şeyleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlaması
kat'iyet: kesinlik
kazâ: olacağı Allah

tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması
kudret: güç ve iktidar
mizan: terazi, ölçü
nihayet: son
nisbet: oran, kıyas
şümül: kapsamlılık, kuşatıcılık

tinden ihracıdır. Bu hakikate vakıf olan ârif, “Yâ İlâhî! Hasenatım senin atândandır. Seyyiatım da senin kazândandır. Eğer atân olmasaydı helâk olurdum” der.

* * *

(*Mesnevî-i Nuriye, Şûle'den*)

İ'lem eyyühe'l-aziz! Çekirdek ağaç ol-
mazdan evvel, yumurta kuş olmazdan ev-
vel, habbe başak vermezden evvel binler-
ce imkân ve ihtimaller içerisinde ve bin-
lerce sûret ve şekillere girmek kabiliyetinde
iken, o eğri büğrü ihtimaller, yollar içinden
çekilip doğru ve müstakim müntic bir şek-

ârif: bilgide ileri olan
atâ: başış; ihsan
habbe: dane, to-
hum
hakikat: gerçek
hasenat: güzellik-
ler, iyilikler
İ'lem eyyühe'l-aziz:
"Bil ey aziz, saygı-
değer kardeşim!"
mânâsında muha-
tabı uyarmak ve

dikkatini çekmek
için kullanılan bir
deyim
ihraç: çıkarılma
kabiliyet: yetenek;
alıp kabul etme
yeteneği
kazâ: olacağı Allah
tarafından bilinen
ve takdir olunan
şeylerin zamanı ge-
lince yaratılması

külliyet: bütünlük,
kapsamlılık
müntic: netice ve-
ren, faydalı
müstakim: istika-
metli, dosdoğru
seyyiat: günahlar,
kötülükler
suret: biçim, şekil
vakıf olma: bütün
yönleriyle bilme,
haberdar olma

le, bir vaziyete sevk edilmelerinden anlaşılır ki, o tohumlar, evvelce de Allâmü'l-Guyûbun terbiye, tedvir, tedbiri altında imişler. Sanki o tohumların her birisi, kudret kitaplarından istinsah edilmiş küçük bir tezkeredir. Yahut bir fihristedir, ilm-i ezeliîden alınmıştır. Yahut kader kitaplarından yazılmış bazı düsturlardır.

Allâmü'l-Guyûb:

gayb âlemini ve bütün gizlilikleri bilen Allah

düstur: kural, prensip

fihriste: içindekiler listesi; bir eserin içindekiler bölümü

ilm-i ezeli: Allah'ın herşeyi ve bütün zamanları kuşa-

tan sonsuz ilmi

istinsah: nüshasını çıkarma, çoğaltma, kopyalama

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce bilmesi, takdir etmesi, plânlanması

kudret: güç ve ik-

tidar

sevk edilmek: gönderilmek

tedbir: idare etme, ihtiyacını karşılama

tedvir: döndürme, idare etme

tezker: belge

vaziyet: durum, hâl

(Barla Lâhikası, 225. Mektup'tan)

... Musibetler, dergâh-ı İlâhîye sevk etmek için birer kader kamçısıdır.

* * *

(Nur'un İlk Kapısı'ndan)

Birinci kâfile olan süedâ ve ebrar, zülce-naheyn olan üstadı dinlediler. O üstad, hem abddir; ubudiyet noktasında, Cevşenü'l-Ke-bîr ve emsaliyle Rabbini tavsif ve tarif eder. Hem resuldür; risalet noktasında, Rabbinin ahkâmını Kur'ân vasıtasıyla tebliğ eder.

abd: kul
ahkâm: hükümler
dergâh-ı İlâhîye:
 Allah'ın dergâhı,
 kapısı
ebrar: iyi insanlar
emsal: benzerler
kâfile: grup, topluluk
musibet: belâ, dert,
 felâket
Rab: her bir varlığa
 yaratılış gayeleri-
 ne ulaşmaları için
 muhtaç olduğu

şeyleri veren, on-
 ları terbiye edip
 idaresi ve egemen-
 liği altında bulun-
 duran Allah
resul: elçi, peygam-
 ber
risalet: elçilik, pey-
 gamberlik
süedâ: seyyidler,
 efendiler
tarif etmek: anlat-
 mak, tanıtmak
tavsif: vasıflandır-

ma, özelliklerini
 anlatma
tebliğ: bildirme,
 ulaştırma
ubûdiyet: kulluk,
 ibadet
zülcenâheyn: iki
 kanatlı (burada
 Peygamberimizin
 hem halktan Hak-
 ka, hem de Hak-
 tan halka olan iki
 yönlü elçiliği kas-
 tedilmiştir)

Şu fırka, resulü dinleyip Kur'ân'a kulak vermekle kendilerini, çok makamat-ı âliye içinde, çok vezaif-i lâtifeyle mütelebbis gör-düler.

(...)

Hamisen: Mistar-ı kader üstünde kalem-i kudretle yazılan mektubat-ı Rabbaniyeyi mütalâa makamında, tefekkür ve istihsan vazifesine başladılar.

* * *

hamisen: beşinci olarak
istihsan: beğenme, güzel bulma
kalem-i kudret: kudret kalemi
makamat-ı âliye: yüce makamlar
mektubat-ı Rabba-niye: Rabbimizin

mânâ ve mesaj yüklü mektupları; yani san'at eser-leri olan bütün mahlûklar
mistar-ı kader: ka-der cetveli, kader kalıbı
mütalâa: dikkatlice okuyup düşünme

mütelebbis: giyin-miş, takınmış
Resul: Peygamber
tefekkür: Allah'ı tanımayı sonuç verecek şekilde varlıklar üzerinde düşünme
vezaif-i lâtife: hoş ve şirin görev

(Sünûhat'tan)

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا¹

Rızık, hayat kadar, kudret nazarında ehemmiyetlidir. Kudret çıkarıyor, kader giydiriyor, inayet besliyor. Kudret-i ezeliye dehşetli bir faaliyetle âlem-i kesifi, âlem-i lâtife kalb; ve zerrat-ı kâinatı hayattan hissedar etmek için, ednâ bir sebeple, bir bahaneyle kemâl-i ehemmiyetle hayatı verdiği gibi,

¹ “Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, onun rızıkını vermek Allah’a ait olmasın.” Hûd Sûresi, 11:6.

âlem-i kesif: kesif âlem; yoğun dünya, maddî âlem

âlem-i lâtif: şirin ve güzel âlem; nurlu ve hoş dünya

ednâ: basit, en küçük

hissedar: pay sahibi

inayet: ilâhî nizam, düzen; itina, özen

kader: ilâhi takdir, plân; Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması

kemâl-i ehemmiyet: eksiksiz ve mükemmel seviyede önem verme

kudret: güç ve iktidar; Allah'ın bü-

tün varlığı kuşatan güç ve iktidarı

kudret-i ezeliye: ezeli kudret; Allah'ın kudreti

nazar: bakış
rızık: Cenâb-ı Hak'ın ihsan ettiği her türlü nimet ve yiyecek

zerrat-ı kâinat: kâinattaki, evrendeki atomlar

aynı derece ehemmiyetle mebsûten mütenasip, rızık dahi ihzar ediyor.

Hayat; muhassal-ı mazbuttur, görünür. Rızık gayr-ı muhassal; tedrici, münteşirdir, düşündürür. Bir nokta-i nazarda denilebilir. “Açlıktan ölmek yoktur.” Zira şahm ve sair sûrette iddihar olunan gıda bitmeden evvel ölüyor. Demek terk-i âdetten neş’et eden maraz öldürür, rıziksızlık değil.

* * *

gayr-ı muhassal:

sonuçlanmamış,
somutlaşmamış,
elde edilmemiş

iddihar olunan:

biriktirilen, depo-
lanan

izhar etmek: gös-
termek, açığa çı-
karmak

maraz: hastalık,
illet

**mebsûten mütena-
sip:** doğru orantı;
birbirine bağlı olan
ve biri arttığında
öteki de artan iki

büyüklik arasın-
daki nispet

**muhassal-ı maz-
but:** somutlaşmış,
elde edilmiş, so-
nuçlanmış

münteşir: yayıl-
mış; geniş zaman
dilimine yayılmış
olan

neşet eden: doğan,
kaynaklanan

nokta-i nazar: ba-
kış açısı

rızık: Cenâb-ı Hak-
kın ihsan ettiği
her türlü nimet ve

yiyecek

rıziksızlık: rızkın
olmayışı, nimetin
olmama hâli

sair: başka

sûret: biçim, şekil

şahm: vücutta bi-
riken yağ

tedrici: yavaş ya-
vaş, derece dere-
ce olan

terk-i âdet: âdet
edinilen birşeyi
terk etme; sürekli
yapılan birşeyi
artık yapmama

(Hutuvat-ı Sitte'den)

BİRİNCİ HATVESİ: Der veya dedirir:

“Siz kendiniz de dersiniz ki: Musibete müstehak oldunuz. Kader zâlim değil, adalet eder. Öyleyse, size karşı muameleme razı olunuz.”

Şu vesveseye karşı demeliyiz: Kader-i İlâhi isyanımız için musibet verir. Ona rızadâde olmak, o günahı tevbe demektir. Sen ey mel'un! Günahımız için değil, İslâmiyetimiz için zulmettin ve ediyorsun. Ona rıza veya ihtiyarla inkıyad etmek–neûzü billâh–İslâmiyetten nedamet ve yüz çevirmek demektir.

hatve: basamak, mertebe

ihtiyar: dileme, istek, irade

inkıyad etmek: boyun eğmek, itaat etmek

kader/Kader-i İlâhi: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan

önce takdir etmesi, plânlaması

mel'un: lânetlenmiş

muamele: davranış

musibet: belâ, büyük sıkıntı

müstehak: hak eden, lâıyk

nedamet: pişman-

lık

neûzü billâh: Allah korusun

rıza: memnuniyet

rızadâde: kabul eden

vesvese: kuruntu, şüphe

zulmetmek: haksız yere kötülük etmek

Evet aynı şeyi—hem musibettir—Allah verir, adalet eder. Çünkü günahımıza, şerimize zecren ondan vazgeçirmek için verir. O şeyi aynı zamanda beşer verir, zulmeder. Çünkü, başka sebebe binaen ceza verir. Nasıl ki düşman-ı İslâm, aynı şeyi bize icra ediyor. Çünkü Müslümanız.

beşer: insan
binaen: dayanarak
düşman-ı İslâm:
 İslâm düşmanı
icra etmek: tatbik

etmek, uygulamak
musibet: belâ, büyük sıkıntı
şer: kötülük, fena-

lık
zecren: sakındırma, yasaklama
zulmet: karanlık

(Sözler, Yirmi Beşinci Söz,
Birinci Şule'den)

DÖRDÜNCÜ LEM'A: Mebâhisindeki câmiyet-i harikadır. Evet, insan ve insanın vazifesi, kâinat ve Hâlık-ı Kâinatın, arz ve semâvâtın, dünya ve âhiretin, mazi ve müstakbelin, ezel ve ebedin mebâhis-i külliye-lerini cem etmekle beraber, nutfeden halk etmek, tâ kabre girinceye kadar; yemek, yatmak âdâbından tut, tâ kaza ve kader mebhaslerine kadar; altı gün hilkat-i âlem-

âdâb: görgü ve davranış kuralları

âhiret: öteki dünya, öldükten sonraki hayat

arz: yer, dünya

câmiyet-i harika: şaşırtıcı derecede çok mânâları ve özellikleri kapsayıcılık

cem' etmek: toplamak, içine almak

ebed: sonsuzluk

ezel: başlangıcı olmayan

Hâlık-ı Kâinat: bütün âlemleri yaratan Allah

hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı

kader: Allah'ın meydana gelecek her şeyi olmadan önce bilip tayin etmesi, planlaması

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeyle-

rin zamanı gelince yaratılması

lem'a: parıltı

mazi: geçmiş

mebâhis: bahisler, konular

mebâhis-i külliye: geniş, büyük ve çok şeyle ilgili konular

mebhas: konu

müstakbel: gelecek

nutfe: memelilerin yaratıldığı su, meni

semâvat: gökler

den tut, tâ ¹ وَالذَّارِيَّاتِ, kasemle-
riyle işaret olunan rüzgârların esmesindeki
vazifelerine kadar;

وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ²

يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ³

işârâtıyla, insanın kalbine ve iradesine mü-
dahalesinden tut, tâ

⁴ وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ, yani bütün semâ-
vâtı bir kabzasında tutmasına kadar;

⁵ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ zemi-

¹ “Yemin olsun peş peşe gönderilen meleklerle.” Mürselât Sûresi, 77:1. “Yemin olsun esip kavuran rüzgâra.” Zâriyât Sûresi, 51:1.

² “Allah dilemedikçe siz hiçbir şeyi isteyemezsiniz.” İnsan Sûresi, 76:30.

³ “Allah, kişi ile onun kalbi arasına girer.” Enfâl Sûresi, 8:24.

⁴ “Gökler Onun kudret elinde dürülmüştür.” Zümer Sûresi, 39:67.

⁵ “Yeryüzünde hurma ve üzüm bahçeleri yarattık.” Yâsin Sûresi, 36:34.

irade: dileme, ter-
cih gücü

işârât: işaretler
kabza: el, avuç

kasem: yemin
semâvat: gökler

nin çiçek ve üzüm ve hurmasından tut, tâ

۱ **إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا** ile ifade ettiği hakikat-i acibeye kadar; ve semânın

۲ **ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ** hâletindeki vaziyetinden tut, tâ duhanla inşikakına ve yıldızlarının düşüp hadsiz fezada dağılmasına kadar; ve dünyanın imtihan için açılmasından, tâ kapanmasına kadar; ve âhiretin birinci menzili olan kabirden, sonra berzahtan, haşirden, köprüden tut, tâ Cenete, tâ saadet-i ebediyeye kadar; mazi zamanının vukuatından, Hazret-i Âdem'in hil-

۱ “Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır.” Zilzâl Sûresi, 99:1.

۲ “Sonra iradesini buhar halindeki semâyâ yöneltti.” Fussilet Sûresi, 41:11.

berzah: kâbir âlemi

duhan: buhar, duhan

feza: uzay

hadsiz: sınırsız

hakikat-i acibe: hayret verici gerçek

hâlet: hal, vaziyet

haşir: öldükten

sonra âhirette yeniden diriltilip Allah'ın huzurunda toplanma

Hazret-i Âdem:

Cenâb-ı Hakkın yarattığı ilk insan ve insanlara gönderdiği ilk peygamber

inşikak: bölünme, yarıma

mazi: geçmiş

menzil: durak, yer

saadet-i ebediye:

sonsuz mutluluk

semâ: gök

vaziyet: durum

vukuat: meydana gelen olaylar

kat-i cesedinden, iki oğlunun kavgasından tâ tufana, tâ kavm-i Firavunun garkına, tâ ekser enbiyanın mühim hâdisâtına kadar;

ve ¹ اَلْسْتُ بِرَبِّكُمْ işaret ettiği hadise-i ezeli-

yeden tut, tâ ² اِلٰى رَبِّهَا نَاطِرَةٌ ﴿٢٠﴾

ifade ettiği vakıa-i ebediyeye kadar bütün mebâhis-i esasiyeyi ve mühimmeyi öyle bir tarzda beyan eder ki, o beyan, bütün kâinatı bir saray gibi idare eden; ve dünyayı ve âhireti iki oda gibi açıp kapayan; ve zemin bir bahçe, ve semâ, misbahlarıyla süslendirilmiş bir dam gibi tasarruf eden;

¹ “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” A'râf Sûresi, 7:172.

² “Yüzler var, o gün ışıltı ışıltıdır, Rabbine bakar.” Kıyamet Sûresi, 75:22-23.

âhiret: öteki dünya, öldükten sonraki hayat

beyan: açıklama

dam: tavan

ekser: pek çok

enbiya: peygamberler

gark: boğulma

hâdisât: olaylar

hadise-i ezeliye:

zaman üstü olay

hilkat-i cesed: cesedin yaratılışı

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kavm-i Firavun:

Firavun'un kavmi

mebâhis-i esasi-

ye ve mühimme:

esas ve önemli

konular

misbah: lamba, kandil

mühim: önemli

semâ: gök

tasarruf: dilediği

gibi kullanma

tufan: büyük su bas-

kını; Nuh tufanı

vakıa-i ebediye:

sonsuz olay

zemin: yeryüzü

ve mazi ve müstakbel, bir gece ve gündüz gibi nazarına karşı hazır iki sahife hükmünde temâşâ eden; ve ezel ve ebed, dün ve bugün gibi silsile-i şuûnâtın iki tarafı birleşmiş, ittisal peydâ etmiş bir sûrette, bir zaman-ı hazır gibi onlara bakan bir Zât-ı Zülcelâl'e yakışır bir tarz-ı beyandır.

Nasıl bir usta, bina ettiği ve idare ettiği iki haneden bahseder, programını ve işlerinin liste ve fihristesini yapar. Kur'ân dahi, şu kâinatı yapan ve idare eden ve işlerinin listesini ve fihristesini, tabir caizse programını yazan, gösteren bir Zâtın beyanına yakışır bir tarzdadır. Hiçbir cihetle eser-i tasannu ve tekellûf görünmüyor. Hiçbir şai-be-i taklit veya başkasının hesabına ve

beyan: açıklama
cihet: yön, taraf
ebed: sonsuz
eser-i tasannu ve tekellûf: yapmacık ve gösterişe dayalı eser veya sonuç
ezel: başlangıcı olmayan
fihriste: içindekiler listesi; bir eserin

içindekiler bölümü
ittisal peydâ etmek: bitişmek, birleşmek
kâinat: evren, yaratılmış herşey
mazi: geçmiş
müstakbel: gelecek
nazar: bakış
silsile-i şuûnât: haller, işler zinciri

suret: şekil, biçim
şai-be-i taklit: taklit kusuru
tarz-ı beyan: açıklama şekli
temâşâ etmek: seyretmek
zaman-ı hazır: şimdiki zaman
Zât-ı Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi Allah

onun yerinde kendini farz edip konuşmuş gibi bir hud'anın emaresi olmadığı gibi, bütün ciddiyetiyle, bütün safvetiyle, bütün hulûsuyla, sâfi, berrak, parlak beyanı, nasıl gündüzün ziyası “Güneşten geldim” der, Kur'ân dahi “Ben Hâlîk-ı Âlemin beyanıyım ve kelâmıyım” der.

beyan: açıklama
emare: işaret
Hâlîk-ı Âlem: âlemin yaratıcısı Al-

lah
hud'a: hile, aldatma
hulûs: halis, paklık
kelâm: söz

sâfi: saf, duru
safvet: safilik, temizlik
ziya: ışık

(Sözler, Yirmi Beşinci Söz,
Birinci Şule'den)

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ❁ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ¹ ...

Kesretli tabaka olan avam tabakasının şundan hisse-i fehmi: Cenâb-ı Hak peder ve veleden ve akrandan ve zevceden münezzehtir.

Daha mutavassıt bir tabaka, şundan, İsâ Aleyhisselâmın ve melâikelerin ve tevellûde mazhar şeylerin ulûhiyetini nefyetmektedir. Çünkü muhal birşeyi nefyetmek zahi-

¹ "O doğurmamış ve doğurulmamıştır. Ve hiçbir şey Onun dengi değildir." İhlâs Sûresi, 112:3-4.

akran: arkadaşlar, denkler

Aleyhisselâm: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun

avam: halk

Cenab-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve yü-
celik sahibi Allah

hisse-i fehmi: an-
layış hissesi

İsâ (a.s.): Dört bü-
yük kitaptan İncil
kendisine indirilen,
İbnî Meryem ve
Mesih isimleriyle
anılan peygamber

kesretli: çoğunluk

mazhar: sahip olma

melâike: melekler

muhal: imkânsız

mutavassıt: orta
derecede

münezzezh: arınmış,
kusur ve eksiklik-
ten yüce

nefyetmek: red-
detmek

peder: baba

tevellüd: doğum,
doğma

ulûhiyet: ilâhlık

veled: evlat, çocuk

zevce: kadın eş,
hanım

ren faidesiz olduğundan, belâğatte medar-ı faide olacak bir lâzım-ı hüküm murad olunur. İşte, cismâniyete mahsus veled ve vâlidî nefyetmekten murat ise, veled ve vâlidî ve küfvü bulunanların nefy-i ulûhiyetleridir ve mâbud olmaya lâayık olmadıklarını göstermektedir. Şu sırdandır ki, Sûre-i İhlâs, her-keşe, hem her vakit faida verebilir.

Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: Cenâb-ı Hak, mevcudata karşı, tev-lid ve tevellüdü ısmam edecek bütün rabı-talardan münezzehtir. Şerik ve muinden ve hemcinsten müberrâdır. Belki mevcudata

belâğat: sözün düzgün, kusursuz, halin ve makamın icabına göre yerinde söylenmesi

Cenab-ı Hak: Hak-kın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

cismâniyet: bedenle, maddî vücutla ilgili oluş

hemcins: aynı cinsten olan

hisse-i fehmi: anlayış hissesi

küfuv: denk

lâzım-ı hüküm:

hükmün gereği

mâbud: kendisine

ibadet edilen

mahsus: has, özel

medar-ı faide: faydaya sebep

mevcudat: varlıklar

muîn: yardımcı

murad olunmak:

istenmek, kastedilmek

müberrâ: uzak, yüce

münezze: arınmış, kusur ve eksiklikten yüce

nefyetmek: reddetmek

nefy-i ulûhiyet:

ilâhlığın reddi

rabıta: bağ

şerik: ortak

tevellüd: doğum, doğma

tevlid: doğurma

vâlid: baba

veled: evlat, çocuk

zahiren: görünürde

karşı nisbeti, hallâkiyettir. Emr-i ¹ كُنْ فَيَكُونُ ile, irade-i ezeliyesiyle, ihtiyarıyla icad eder. İcabî ve ıztırarî ve sudur-u gayr-ı ihtiyarî gibi münâfi-i kemâl her bir rabıtabadan münezzehtir.

Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: Cenâb-ı Hak ezelîdir, ebedîdir, evvel ve âhirdir. Hiçbir cihette ne zâtında, ne sıfâtında, ne ef'âlinde naziri, küfvü, şebîhi, misli, misali, mesîli yoktur. Yalnız, ef'âlinde, şuûnunda,

¹ "(Cenâb-ı Hak) Birşeyin olmasını murad ettiği zaman, Onun işi sadece 'Ol' demektir; o da olurur." Yâsin Sûresi, 36:82.

âhir: sonra olma

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan,
şeref ve yücelik
sahibi Allah

cihet: yön, şekil

ebedî: sonu olma-
yan, sonsuz

ef'âl: fiiller, işler

evvel: önce olma

ezelî: varlığının baş-
langıcı olmayan

hallâkiyet: yaratı-
cılık

hisse-i fehmi: an-
layış hissesi

ıztırarî: zorunluluk,
çaresizlik

icabî: zorunluluk,
mecburiyet

icad: yaratma, var
etme

ihtiyar: irade, dile-
me

irade-i ezeliye:
ezelî irade

küfvü: denk

mesîl: benzer, eş

misal: örnek

misil: benzer

münâfi-i kemâl:
mükemmelliğe

aykırı

münezzeh: arınmış,
kusur ve eksiklik-
ten yüce

nazir: benzer

nisbet: kıyas, oran

rabıta: bağ

sıfât: özellik, nitelik

**sudur-u gayr-ı ihti-
yar:** isteksiz olarak

meydana gelme

şebîh: benzer

şuûn: işler, haller

tabakat: tabakalar,
dereceler

teşbihi ifade eden mesel var. ¹ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْأَعْلٰی

Bu tabakata ârifîn tabakası, ehl-i aşk tabakası, sıddıkîn tabakası gibi ayrı ayrı hisse sahiplerini kıyas edebilirsin. (...)

* * *

(Sözler, Yirmi Beşinci Söz,
Birinci Şule, 5. Nokta'dan)

Veyahut, Cenâb-ı ² اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ
Hakkın ihtiyarını nefyeden bir kısım hükemâ-yı dâlle gibi ve Berahime gibi, asl-ı nü-

¹ "En yüce sıfatlar Allah içindir." Nahl Sûresi, 16:60.

² "Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı?" Tûr Sûresi, 52:37.

ârifîn: irfan sahipleri, İlâhî hakikatlere vakıf olanlar

Berahime: Berehmenler; bâtil ve sapkın Hind ve Mecusî dinlerinin reisleri

Cenâb-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan şeref ve yücelik

sahibi Allah

ehl-i aşk: Allah sevgisinde çok ileri dereceye erişenler

hükemâ-yı dâlle: hak yoldan sapmış felsefeciler

ihtiyar: irade, tercih, seçme gücü
mesel: zenginlik,

merhamet gibi sıfatlar

nefyetmek: inkâr etmek

sıddıkîn: daima doğruluk üzere ve Allah'a ve peygambere sadakatte en ileride olanlar

tabakat: tabakalar
teşbih: benzetme

büvveti mi inkâr ediyorlar, sana iman getirmiyorlar? Öyle ise, bütün mevcudatta görünen ve ihtiyar ve iradeyi gösteren bütün âsâr-ı hikmeti ve gayâtı ve intizâmâtı ve semerâtı ve âsâr-ı rahmet ve inâyâtı ve bütün enbiyanın bütün mu'cizatlarını inkâr etsinler. Veya “Mahlûkata verilen ihsânâtın hazineleri yanımızda ve elimizdedir” desinler, kabil-i hitap olmadıklarını göster-sinler. Sen de onların inkârından müteel-lim olma; “Allah’ın akılsız hayvanları çok-tur” de.

۱ **أَمْ هُمُ الْمُصَيِّرُونَ** Veyahut, akli hâkim ya-

۱ “Veya kâinatın tedbir ve idaresini onlar mı ele geçirdi?”
Tûr Sûresi, 52:37.

âsâr-ı hikmet: hikmet eserleri
âsâr-ı rahmet: rahmet eserleri
asl-ı nübüvvet: peygamberliğin aslı, temeli
enbiya: peygamberler
gayât: gayeler
hâkim: hükmeden, yargılayan

ihsanât: bağışlar, iyilikler
ihtiyar: irade, ter-cih, seçme gücü
inâyât: ikramlar, yardımlar
inkâr: kabul etme-me, yok sayma
intizâmât: intizam-lar, düzenlilikler
irade: dileme, ter-cih, istek

kabil-i hitap: mu-hatap alınabilen
mahlûkat: yaratık-lar
mevcudat: varlıklar
mu'cizat: mu'cize-ler
müteellim olmak: acı duymak, üzül-mek
semerât: meyve-ler, neticeler

pan mütehakkim Mutezile gibi, kendilerini Hâlıkın işlerine rakîb ve müfettiş tahayyül edip Hâlık-ı Zülcelâli mes'ul tutmak mı istiyorlar? Sakın fütur getirme. Öyle hodbinlerin inkârlarından birşey çıkmaz. Sen de aldırma.

fütur: usanç

Hâlık: herşeyi yaratan Allah

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi, herşeyi yoktan yaratan Allah

hodbin: bencil, kibirli

inkâr: kabul etme-
me, yok sayma

mes'ul: sorumlu

Mutezile: akli temel kabul ederek Kur'ân ve sünneti kendi akıllarına uydurmaya çalışan ehl-i sünnet dışı bâtil bir mez-

hep

müfettiş: teftiş eden

mütehakkim: zorba

rakîb: kontrol eden, gözetleyen

tahayyül etmek: hayal etmek

(Sözler, Otuz İkinci Söz, 3. Mevkıf'tan)

Kur'ân'ın cadde-i nuraniyesi (...) bütün ehl-i dalâletin çektiği yaraları hakaik-i imaniye ile tedavi eder. Bütün evvelki yoldaki zulûmatı dağıtır. Bütün dalâlet ve helâket kapılarını kapatır. Şöyle ki:

İnsanın zaaf ve aczini ve fakr ve ihtiyacını, bir Kadîr-i Rahîme tevekkül ile tedavi eder.¹ Hayat ve vücudun yükünü Onun kudretine, rahmetine teslim edip, kendine yüklemeyip, belki kendisi o hayatına ve nef-

¹ bk. Âl-i İmran Sûresi, 3:122; A'râf Sûresi, 7:89; Enfâl Sûresi, 8:45; Tevbe Sûresi, 9:129; Yûnus Sûresi, 10:71, 85; Hûd Sûresi, 11:56; Yûsuf Sûresi, 12:67; İbrahim Sûresi, 14:12; Zümer Sûresi, 39:38.

acz: âcizlik, güçsüzlük

cadde-i nuraniye: nurlu, aydınlık cadde

dalâlet: hak yoldan sapkınlık, inançsızlık

ehl-i dalâlet: doğru ve hak yoldan sapmış inançsız kimseler

fakr: fakirlik, ihtiyaç hali

hakaik-i imaniye: iman hakikatleri

helâket: mahvolma, yok oluş

Kadîr-i Rahîm: çok merhametli ve şefkatli olan ve sonsuz güç ve kudret sahibi Allah
kudret: güç, ikti-

dar

nefs: can, hayat, kişinin kendisi

rahmet: şefkat, merhamet

tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme

vücud: varlık

zaaf: zayıflık

zulûmat: karanlıklar

sine biner hükmünde bir rahat makam bulur.¹ Kendisinin “nâtık bir hayvan” değil, belki hakikî bir insan ve makbul bir misafir-i Rahmân olduğunu bildirir. Dünyayı, bir misafirhane-i Rahmân olduğunu göstermekle ve dünyadaki mevcudat ise esmâ-i İlâhiyenin âyineleri olduklarını ve masnuatı ise her vakit tazelenen mektubât-ı Samedâniye olduklarını bildirmekle, insanın fenâ-yı dünyadan ve zevâl-i eşyadan ve hubb-u fânîyattan gelen yaralarını güzelce tedavi eder ve evhamın zulûmatından kurtarır. (...)

Hem mü'mine der: İhtiyarın cüz'î ise, ken-

¹ bk. Bakara Sûresi, 2:112, 131; Nisâ Sûresi, 4:125; Neml Sûresi, 27:44; Zümer Sûresi, 39:54.

cüz'î: küçük, az
esmâ-i İlâhiye: Allah'ın isimleri
evham: vehimler, kuruntular
fenâ-yı dünya: dünyanın geçiciliği
hakikî: gerçek, doğru
hubb-u fânîyat: fânî olan şeyleri sevmek
ihtiyar: irade, tercih, seçme gücü

makbul: kabul gören
masnuat: san'at eseri varlıklar
mektubat-ı Samedâniye: Allah tarafından gönderilmiş birer mektup gibi, şuur sahiplerine İlâhî san'atı anlatan eserler
mevcudat: varlıklar
misafirhane-i Rah-

mân: Allah'ın sonsuz rahmetiyle kulları için bir konak gibi hazırladığı dünya
mü'min: iman etmiş, Allah'a inanan
nâtık: konuşan
zevâl-i eşya: varlıkların kaybolup gitmesi
zulûmat: karanlıklar

di Mâlikinin irade-i külliyesine işini bırak.¹ İktidarın küçük ise, Kadîr-i Mutlakın kudretine itimat et.² Hayatın az ise, hayat-ı bâkiyeyi düşün.³ Ömrün kısa ise, ebedî bir ömrün var, merak etme.⁴ Fikrin sönük ise, Kur'ân'ın güneşi altına gir, imanın nuruyla bak ki, yıldız böceği olan fikrin yerine her bir âyet-i Kur'ân birer yıldız misillü sana ışık verir.⁵ Hem hadsiz emellerin, elemelerin varsa, nihayetsiz bir sevap ve hadsiz bir

¹ bk. Tâhâ Sûresi, 20:25-27; Mü'min Sûresi, 40:38-45.

² bk. Âl-i İmran Sûresi, 3:159, 173; Nisâ Sûresi, 4:81; Mâide Sûresi, 5:23; Enfâl Sûresi, 8:61.

³ bk. Tevbe Sûresi, 9:38; Yûnus Sûresi, 10:24; Kehf Sûresi, 18:45; 29:64; Lokman Sûresi, 31:33.

⁴ bk. Bakara Sûresi, 2:201; Âl-i İmran Sûresi, 3:148; Nisâ Sûresi, 4:77; En'âm Sûresi, 6:32.

⁵ bk. Bakara Sûresi, 2:2, 185; Âl-i İmran Sûresi, 3:138; Yûnus Sûresi, 10:57; Yûsuf Sûresi, 12:111.

âyet-i Kur'ân:

Kur'ân âyeti

ebedî: sonu olmayan, sonsuz

elem: acı, sıkıntı, keder

emel: arzu, istek

hadsiz: sınırsız

hayat-ı bâkiye:

devamlı ve kalıcı olan âhiret hayatı

iktidar: güç, kudret

irade-i külliye: Allah'ın herşeyi kuşatan iradesi

itimât etmek: güvenmek

Kadîr-i Mutlak:

herşeye gücü yeten, sınırsız güç ve kudret sahibi Allah

kudret: güç, iktidar

Mâlik: herşeyin sahibi olan Allah

misillü: gibi

nihayetsiz: sonsuz

rahmet seni bekliyor.¹ Hem hadsiz arzuların, makâsıdın varsa, onları düşünüp muztarip olma. Onlar bu dünyaya sığmaz. Onların yerleri başka diyardır ve onları veren de başkadır.²

Hem der: Ey insan! Sen kendine mâlik değilsin.³ Sen, kudreti nihayetsiz bir Kadîr, rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zât-ı Zülcelâlin memlûküsün.⁴ Öyle ise, sen kendi hayatını kendine yükleyip zahmet çekme. Çünkü

¹ bk. Bakara Sûresi, 2:157, 218; Âl-i İmran Sûresi, 3:107; Ni-sâ Sûresi, 4:96, 175; A'râf Sûresi, 7:156.

² bk. Mâide Sûresi, 5:65; Tevbe Sûresi, 9:21; Yûnus Sûresi, 10:9; Furkan Sûresi, 25:24; Şuarâ Sûresi, 26:85; Zümer Sûresi, 39:10; Lokman Sûresi, 31:8; Yâsin Sûresi, 36:55.

³ bk. A'râf Sûresi, 7:188; Yûnus Sûresi, 10:49; Lokman Sûresi, 31:24; Cin Sûresi, 72:21.

⁴ bk. Bakara Sûresi, 2:186; Âl-i İmran Sûresi, 3:20, 30; Mâide Sûresi, 5:118; İbrahim Sûresi, 14:31; Hicr Sûresi, 15:40, 49; İsrâ Sûresi, 17:53, 65; Kehf Sûresi, 18:102; Enbiyâ Sûresi, 21:105.

hadsiz: sınırsız

Kadîr: herşeye gü-cü yeten, sonsuz kudret sahibi Al-lah

kudret: güç, ikti-dar

makâsıd: gayeler,

hedefler

mâlik: sahip

memlûk: kul, köle

muztarip: ızdırıp çeken, sıkıntılı

nihayetsiz: son-suz

Rahîm-i Zât-ı Zül-

celâl: rahmeti

herşeyi kuşatan sonsuz haşmet ve yücelik sahibi olan Zât, Allah

rahmet: şefkat, merhamet

hayatı veren Odur, idare eden de Odur.¹ Hem dünya sahipsiz değil ki! Sen kendi kafana dünya yükünü yüklettirerek ehvâlini düşünüp merak etme. Çünkü onun sahibi Hakîmdir, Alîmdir.² Sen de misafirsin; fuzulî olarak karışma, karıştırma.

Hem insanlar, hayvanlar gibi mevcudat başıboş değiller; belki vazifedar memurdurlar,³ bir Hakîm-i Rahîmin nazarındadırlar. Onların âlâm ve meşakkatlerini düşünüp ruhuna elem çektirme;⁴ ve onların Hâ-

¹ bk. Bakara Sûresi, 2:38; Âl-i İmran Sûresi, 3:156; En'âm Sûresi, 6:122; A'râf Sûresi, 7:158.

² bk. Bakara Sûresi, 2:107; Âl-i İmran Sûresi, 3:26, 189; Mâide Sûresi, 5:17, 18, 40, 120.

³ bk. Mü'minûn Sûresi, 23:115-116; Kıyâmet Sûresi, 75:36.

⁴ bk. Fâtîha Sûresi, 1:3; Bakara Sûresi, 2:37, 143, 160, 163, 173; En'âm Sûresi, 6:18, 73, 83, 128.

âlâm: elemeler, acılar

Alîm: herşeyi hakkıyla bilen, sonsuz ilim sahibi Allah

ehvâl: korkular

elem: acı, sıkıntı, keder

fuzulî: lüzumsuz

Hakîm: herşeyi hikmetle, belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı ve tam yerli yerinde yaratan Allah

Hakîm-i Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi

ve herşeyi hikmetle yapan Allah

meşakkat: sıkıntı, güçlük

mevcudat: varlıklar

nazar: bakış, dikkat

vazifedar: vazifeli

lık-ı Rahîminin rahmetinden daha ileri şefkatini sürme.¹ Hem sana düşmanlık vaziyetini alan mikroptan tâ tâun ve tufan ve kaht ve zelzeleye kadar bütün eşyanın dizginleri o Rahîm-i Hakîmin elindedirler.² O Hakîmdir, abes iş yapmaz; Rahîmdir, rahîmiyeti çoktur. Yaptığı her işinde bir nevi lütuf var.³

* * *

¹ bk. A'râf Sûresi, 7:151; Yûsuf Sûresi, 12:64, 92; Enbiyâ Sûresi, 21: 83; Mü'minûn Sûresi, 23:109, 118.

² bk. Âl-i İmran Sûresi, 3:26, 83; Mü'minûn Sûresi, 23:88; Yâsîn Sûresi, 36:83; Hadîd Sûresi, 57:29.

³ bk. Şûrâ Sûresi, 42:19.

abes: anlamsız, boş

Hakîm: herşeyi hikmetle, belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı ve tam yerli yerinde yaratan Allah

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi ve

herşeyi yoktan yaratan Allah

kaht: kıtlık

lütuf: iyilik, ihsan, bağış

nevi: tür, çeşit

Rahîm-i Hakîm: herşeyi hikmetle yapan, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah

rahîmiyet: merhamet edicilik

rahmet: şefkat, merhamet

tâun: salgın ve ölümcül hastalık

tufan: büyük su baskını

zelzele: sarsıntı, deprem

Cebir ve İtizalde birer dane-i hakikat bulunur

Ey talib-i hakikat! Maziye, hem musibet; müstakbel ve mâsiyet ayrı görür şeriat. Maziye, mesâibe nazar olur kadere.

Söz olur Cebriye. Müstakbel ve maâsi, nazar olur teklife. Söz olur İtizâle. İtizal ile Cebir Şurada barışırlar.

Şu bâtil mezheplerde birer dane-i hakikat mevcut, münderiçtir; mahsus mahalli vardır. Bâtil olan, tâmimdir.

bâtil: gerçek dışı, hak olmayan

Cebir/Cebriye: insanın seçme gücünün ve iradesinin olmadığını savunan ehl-i sünnet dışı bâtil düşünce grubu

dane-i hakikat: hakikat çekirdeği, tohumu

İtizal: Mu'tezile, "Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır" iddiasında olan ehl-i sünnet dışı bir mezhep

kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması

maâsi: isyanlar, günahlar

mahal: yer

mahsus: özel

mâsiyet: günah, isyan

mazi: geçmiş zaman

mesâib: musibetler, belâlar

mevcut: var olma

mezhep: yol, usûl

musibet: belâ, felâket

münderiç: yerleştirilmiş

müstakbel: gelecek zaman

nazar: bakış

şeriat: Allah tarafından bildirilen İlâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi

talib-i hakikat: gerçeği arayan, doğruyu isteyen

tâmim: genelleştirme, yayma

(Lem'alar, On Yedinci Lem'a'dan)

Güneşlerin deverânından ve seyir ü seyahatlerinden tut, tâ zerrelerin mevlevî gibi devretmelerine ve dönmelerine ve ihtizazlarına kadar kâinattaki bütün sa'y ve hareket, kanun-u kader-i İlâhî üzerine cereyan ediyor ve dest-i kudret-i İlâhîden sudur eden ve irade ve emir ve ilmi tazammun eden emr-i tekvînî ile zuhur eder.

* * *

cereyan etmek: meydana gelmek
dest-i kudret-i İlâhî: Allah'ın sonsuz kudret eli
deverân: dönüş
devretme: dönme
emr-i tekvînî: Allah'ın varlıkları şekillendirmeye yönelik emri
ihtizaz: sarsılma, hareketlenme
irade: dileme, seç-

me gücü
kâinat: evren
kanun-u kader-i İlâhî: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri gerçekleştirmeden önce sonsuz ilmiyle belirlediği ve bütün kâinatta geçerli olan kanunlar
mevlevî: Mevlevîlik tarikatına mensup olan ve kendi

etrafında dönerek semâ yapan kişi
sa'y eden: çalışan
seyr ü seyahat: yolculuk
sudur eden: ortaya çıkan
tazammun eden: içeren
zerre: atom
zuhur etmek: ortaya çıkmak, görünmek

(*Otuzuncu Lem'a, Altıncı Nükte'den*)

İnsan, cüz'î iradesiyle ve azıcık ilmiyle ve küçücük kudretiyle ve zâhirî mâlîkiyetiyle ve hanesini bina etmesiyle, bu kâinat ustasının mâlîkiyetini ve san'atını ve iradesini ve kudretini ve ilmini, kâinatın büyüklüğü nisbetinde anlar, âyinedarlık eder.

âyinedarlık: aynalık, ayna tutuculuk
cüz'î irade: Allah tarafından insana verilen sınırlı irade

irade: dileme, tercih, seçme gücü
kâinat: evren
kudret: güç, iktidar

mâlîkiyet: sahiplik
nisbetinde: oranında
zâhirî: dış görünüşte olan

(Şuâlar, İkinci Şua, 3. Makam'dan)

Suâlin Birinci Şıkkı

Bu makamda diyorsun ki: “Kâinatı hüsün ve cemâl ve güzellik ve adalet ihata etmiştir. Halbuki, gözümüz önünde bu kadar çirkinliklere ve musibetlere ve hastalıklara ve beliyyelere ve ölümlere ne diyeceksin?”

Elcevap: Çok güzellikleri intaç veya izhar eden bir çirkinlik dahi, dolayısıyla bir güzelliktir. Ve çok güzelliklerin görünmemesine ve gizlenmesine sebep olan bir çirkinliğin yok olması, görünmemesi, yalnız bir değil, belki müteaddit defa çirkindir. Meselâ, vâhid-i kıyasî gibi bir kubh bulunmazsa, hüsnün hakikatı birtek nevi olur; pek çok mertebeleri gizli kalır. Ve kubhun tedahülü

beliyye: belâ, musibet

cemâl: güzellik

hakikat: doğru, gerçek

hüsn/hüsün: güzellik

ihatalı: kuşatıcı

intaç eden: netice veren

izhar: açığa çıkarma, gösterme

kâinat: evren

kubh: çirkinlik

musibet: belâ, bûyük sıkıntı

müteaddit: birçok, çeşitli

nevi: çeşit, tür

tedahül: içine girme, dahil olma

vahid-i kıyasî: ölçü birimi

ile mertebeleri inkişaf eder. Nasılki soğugun vücuduyla hararetin mertebeleri ve karanlığın bulunmasıyla ziyanın dereceleri tezahür eder. Aynen öyle de, cüz'î şer ve zarar ve musibet ve çirkinliğin bulunmasıyla, küllî hayırlar ve küllî menfaatler ve küllî nimetler ve küllî güzellikler tezahür ederler.

Demek çirkinin icadı çirkin değil, güzeldir. Çünkü, neticelerin çoğu güzeldir. Evet, yağmurdan zarar gören tembel bir adam, yağmura rahmet namını verdiren hayırlı neticelerini hükümden iskat etmez, rahmeti zahmete çeviremez.

Amma, fena ve zevâl ve mevt ise, Yirmi Dördüncü Mektupta gayet kuvvetli ve kat'î burhanlarla ispat edilmiş ki, onlar umumî

burhan: delil
cüz'î: ferdî, küçük
fena: geçicilik, yok olma
gayet: son derece
hararet: ısı, sıcaklık
hayr: iyilik, güzel iş
icad: var etme, yaratma

inkişaf etmek: açığa çıkmak
kat'î: kesin
küllî: kapsamlı, geniş
mevt: ölüm
musibet: belâ, büyük sıkıntı
nam: ad
rahmet: merhamet,

ihsan, bağış
şer: kötülük
tezahür etmek: görünmek, ortaya çıkmak
umumî: genel
vücut: varlık, var oluş
zevâl: yok olma
ziya: ışık

rahmete ve ihatalı hüsne ve şümûllü hayra münâfi değiller; belki muktezalarıdır. Hattâ şeytanın dahi, mânevî terakkiyat-ı beşeriyenin zembereği olan müsabakaya ve mücahedeye sebep olduğundan, o nev'in icadı dahi hayırdır, o cihette güzeldir. Hem, hattâ kâfir, küfürle bütün kâinatın hukukuna bir tecavüz ve şerefini tahkir ettiğinden, ona cehennem azabı vermek güzeldir. Başka risalelerde bu iki nokta tamamen tafsil edildiğinden, burada bir kısa işaretle iktifa ediyoruz.

cihet: yön, taraf
hayr: iyilik, güzel iş
hüsn: güzellik
icad: var etme, yaratma
ihata: içine alma, kapsama
iktifa etmek: yetinmek
kâinat: evren, bütün yaratılmışlar
mücadele: gayret sarfetme, mücadele

mukteza: gerektirici sebep, birşeyin gereği
münâfi: aykırı, zıt
müsabaka: yarışma
nevi: çeşit, tür
rahmet: merhamet, ihsan, bağış
risale: küçük çaplı kitap, mektup; Risale-i Nur'da yer alan bölümlerden her birisi

şümûl: kapsamlı ve kuşatıcı olma
tafsil: ayrıntılı açıklama
tahkir etme: aşağılama, hakaret etme
terakkiyât-ı beşeriye: insanlığa ait gelişmeler, ilerlemeler
zemberek: hareketi sağlayan güç kaynağı

Suâlin İkinci Şıkkı ^{HASIYE}

Haydi şeytana ve kâfire ait bu cevabı umumî noktasında kabul edelim. Fakat, Cemîl-i Mutlak ve Rahîm-i Mutlak ve hayr-ı mutlak olan Zât-ı Ganiyy-i Ale'l-İtlak, nasıl oluyor ki, bîçare cüz'î ferdları ve şahısları musibete, şerre, çirkinliğe müptelâ ediyor?

Elcevap: Ne kadar iyilik ve güzellik ve nimet varsa, doğrudan doğruya o Cemîl ve Rahîm-i Mutlakın hazine-i rahmetinden ve ihsanat-ı hususiyesinden gelir. Ve musibet ve şerler ise, saltanat-ı rubûbiyetin, âdetul-

HASIYE Bu ikinci şıkkın cevabı çok mühimdir. Çok evhamı izale eder.

bîçare: çaresiz

Cemîl: bütün güzelliklerin kaynağı ve sonsuz güzellik sahibi olan Allah

Cemîl-i Mutlak:

sınırsız güzellik sahibi olan Allah

cüz'î: ferdi, küçük

evham: vehimler, kuruntular

hasiye: dipnot

hayr-ı mutlak: her yönüyle hayırlı olan

hazine-i rahmet:

Allah'ın rahmet hazinesi

ihsanat-ı hususiye: özel hediye ve ikramlar

izale etmek: gidermek, ortadan kaldırmak

kâfir: Allah'ı veya Allah'ın bildirdiği birşeyi inkâr eden kimse

musibet: belâ, bûyük sıkıntı

müptelâ: bağımlı, düşkûn

Rahîm-i Mutlak:

sınırsız şefkat ve merhamet sahibi olan Allah

saltanat-ı rububi-

yet: kâinatı terbiye ve idare eden Allah'ın herşeyi kuşatan egemenliği

şer: kötülük

umumî: genel

Zât-ı Ganiyy-i

Ale'l-İtlak: her cihetle hiçbir şeye muhtaç olmayan Zât, Allah

lah namı altında ve küllî iradelerin mümes-silleri olan umumî ve küllî kanunlarının çok neticelerinden tek tük cüz'î neticeleri olma-sından, o kanunlar cereyanının cüz'î muk-tezaları olduğundan, elbette küllî maslahat-lara medar olan o kanunları muhafaza ve riayet etmek için, o şerli, cüz'î neticeleri dahi halk eder. Fakat o cüz'î ve elîm neti-celere karşı, imdâdât-ı hassa-i Rahmâniye ve ihsanat-ı hususiye-i Rabbâniye ile, mu-sibete düşen efradın feryatlarına ve beliy-yelere giriftâr olan eşhasın istiğaselerine ye-tişir. Ve fâil-i muhtar olduğunu ve her bir-

âdetullah: Allah'ın tabiatta yürürlükte olan kanun ve prensipleri

beliyye: belâ, mu-sibet

cereyan: akım, ha-reket

cüz'î: ferdî, küçük

efrad: bireyler

elîm: elemli, acı veren

eşhas: şahıslar

fail-i muhtar: dile-diğini yapmakta serbest olan fâil

giriftar: tutulmuş,

yakalanmış

ihsanat-ı hususi-ye-i Rabbâniye:

Allah'ın terbiye ve idaresinin özel yar-dım ve bağışları

imdâdât-ı hâssa-i

Rahmâniye: ya-rattıklarını esirge-yip koruyan, şef-kat eden ve rızık-landıran Allah'ın özel yardımları

irade: dileme, tercih

istiğase: yardım dileme

küllî: geniş, kap-

samlı

maslahat: fayda, gaye

medar: dayanak noktası, kaynak

muhafaza: koru-ma, saklama

mukteza: gerekti-rici sebep birşeyin gereği

musibet: belâ, bü-yük sıkıntı

mümessil: temsilci

riayet etmek: uy-mak, gözetmek

şerli: kötü

umumî: genel

şeyin her bir işi, onun meşîetine bağlı bulunduğunu ve umum kanunları dahi daima irade ve ihtiyarına tâbi bulunmalarını ve o kanunların tazyikinden feryat eden fertleri, bir Rabb-i Rahîm dinlediğini ve imdatlarına ihsanıyla yetiştğini göstermekle; Esmâ-i Hüsnânın kayıtsız ve hadsiz cilvelerine hadsiz ve kayıtsız bir meydan açmak için o küllî âdetullah düsturlarının ve o umumî kanunların şüzuzâtıyla ve hem, şerli cüz'î neticeleriyle, hususî ihsanat ve hususî teveddüdat, yani sevdirmekle hususi tecelliyat kapılarını açmıştır.

âdetullah: Allah'ın tabiatıta yürürlükte olan kanun ve prensipleri

cilve: görüntü, yansıma

cüz'î: ferdî, küçük

düstur: kural, prensip

Esmâ-i Hüsnâ:

Cenab-ı Hak'ın en güzel isimleri

had: sınır

hususî: özel

ihsan: bağış, ikram

ihsanat: ihsanlar,

iyilikler, bağışlar

ihtiyar: dileme, istek, irade

imdat: yardım

irade: dileme, tercih

küllî: geniş, kapsamlı

meşiet: dileme, irade, istek

Rabb-i Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan ve herşeyi terbiye ve idare eden Allah

şerli: kötü

şüzuzât: kural dışı olaylar ve varlıklar

tâbi bulunma: birşeye bağlı olma

tazyik: baskı, ağırlık

tecelliyat: tecelliler, yansımalar

teveddüdat: Allah'ın kullarına kendisini sevdirmek için sunduğu nimetler

umumî: genel

Bu ikinci alâmet-i tevhid, Siracü'n-Nur'un belki yüz yerlerinde beyan edildiğinden, burada hafif bir işaretle iktifa ettik.

* * *

alâmet-i tevhid: Allah'ın birliğini gösteren işaret
beyan etme: açık-

lama
iktifa etmek: yetinmek

Siracü'n-Nur: Nur Lambası; Risale-i Nur

(*Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup,
7. Risale Olan 7. Mesele'den*)

ÜÇÜNCÜ İŞARET

Risale-i Nur eczaları, bütün mühim hakaik-i imaniye ve Kur'âniyeyi, hattâ en muannide karşı dahi parlak bir sûrette ispatı, çok kuvvetli bir işaret-i gaybiye ve bir inâyet-i İlâhiyedir. Çünkü hakaik-i imaniye ve Kur'âniye içinde öyleleri var ki, en büyük bir dâhi telâkki edilen İbni Sina, fehminde aczini itiraf etmiş, “Akıl buna yol bulamaz” demiş. Onuncu Söz risalesi, o zâtın dehâsıyla yetişemediği hakaiki, avâmlara da, çocuklara da bildiriyor.

acz: acizlik, güçsüzlük

avâm: sıradan halk tabakası

dehâ: olağanüstü zekâ ve akıl

ecza: bütünü oluşturan parçalar

fehminde: anlayış, anlam

hakaik: gerçekler, esaslar

hakaik-i imâniye ve Kur'âniye: iman ve Kur'ân hakikatleri, esasları

İbn-i Sina: İslâm Meşşâî felsefe ekolünün Farâbî'den sonra gelen en büyük filozofu ve ortaçağ tıbbının en önemli ismi

inâyet-i İlâhiye: Allah'ın inâyeti, yardımı

işaret-i gaybiye: önceden fark edilmeyen gizli işaret

muannid: inatçı, direnen

suret: biçim, şekil

telâkki etme: kabul etme

Hem meselâ, sırr-ı kader ve cüz-i ihtiya-
rînin halli için, koca Sa'd-ı Taftazanî gibi
bir allâme, kırk elli sahifede, meşhur *Mu-
kaddemât-ı İsnâ Aşer* namıyla telvih nam
kitabında ancak hallettiği ve ancak havas-
sa bildirdiği aynı mesâili, kadere dair olan
Yirmi Altıncı Sözde, İkinci Mebhasın iki sa-
hifesinde tamamıyla, hem herkese bildire-
cek bir tarzda beyanı, eser-i inâyet olmaz-
sa nedir?

allâme: büyük
âlim

beyan: açıklama,
izah

cüz-i ihtiyarî: in-
sanın elindeki se-
çim gücü, irade

eser-i inâyet: Al-
lah'ın yardımının
eseri, sonucu

havas: seçkinler
sınıfı, aydın ve

bilginler

kader: Allah'ın mey-
dana gelecek ha-
diseleri olmadan
önce bilmesi, tak-
dir etmesi, plânla-
ması

mebhas: bahis, kı-
sım

mesâil: meseleler

nam: ad

Sa'd-ı Taftazanî:

(1322-1390) Be-
lâgat, Mantık, Ke-
lâm, Metafizik ve
Fıkıh alanındaki
birçok eseriyle ta-
nınan büyük İslâm
âlimi

sırr-ı kader: kade-
rin sırrı

telvih: ince işaret
şeklinde açıklama

(Hakikat Çekirdekleri'nden)

45. Maziye, mesâibe kader nazarıyla; ve müstakbele, meâsiye teklif noktasında bakmak lâzımdır. Cebir ve İtizal, burada barışırlar.

46. Çaresi bulunan şeyde acze, çaresi bulunmayan şeyde cezâa iltica etmemek gerektir.

(...)

85. Rızık, hayat kadar kudret nazarında ehemmiyetlidir. Kudret çıkarıyor, kader giydiriyor, inâyet besliyor. Hayat, muhassal-ı mazbuttur, görünür. Rızık, gayr-ı muhas-

acz: acizlik, güçsüzlük
Cebir: Cebriye mezhebi, ekolü
cezâ: ağlayıp sızlanma
ehemmiyet: değer, önem
hakikat: gerçek
iltica etmek: sığınmak
inâyet: Allah'ın yardımı

İtizal: Mu'tezile mezhebi, ekolü
kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması
kudret: Allah'ın sonsuz güç ve iktidarı
mazi: geçmiş
mesâib: musibet-

ler, felaketler
muhassal-ı mazbut: elde tutulacak şekilde var olan, oluşan
müstakbel: gelecek zaman
nazar: dikkat, bakış
rızık: yenip içilen şeyler
teklif: yükümlülük, sorumluluk

sal, tedricî münteşirdir, düşündürür. Açlıktan ölmek yoktur. Zira bedende şahm ve saire sûretinde iddihar olunan gıda bitmeden evvel ölüyor. Demek, terk-i âdetten neş'et eden maraz öldürür; rıziksızlık değil.

* * *

gayr-i muhassal: husule gelmemiş, birden somut olarak var olmayan
iddihar: biriktirmek, saklamak
maraz: hastalık,

illet
münteşir: yayılmış
neş'et eden: doğan
rızık: yenip içilen şeyler

sair: başka
suret: biçim, şekil
şahm: iç yağı
tedricî: derece derece, yavaş yavaş
terk-i âdet: alışkanlıkların terki

(Mektubat, 15. Mektup,
2. Makam'dan)

Eğer denilse: “Hazret-i Ömer’in (r.a.) minber üstünde, bir aylık mesafede bulunan Sâriye namındaki bir kumandanına,

١ *يَا سَارِيَّةُ الْجَبَلِ الْجَبَلِ* deyip, Sâriye’ye işittirip, sevkülceyş noktasından zaferine sebebiyet veren kerâmetkârâne kumandası ne derece keskin nazarlı olduğunu gösterdiği halde, neden yanındaki kâtili Firuz’u o keskin nazar-ı velâyetiyle görmedi?”

Elcevap: Hazret-i Yâkup Aleyhisselâmın

١ “Ey Sâriye, dağa dikkat et, dağa!” Taberî, *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2:380; Ebû Nuaym, *ed-Delâil*, 3:210,211; *Beyhakî*, *Delâilü'n-Nübüvve*: 6:370; Süyûtî, *Târihü'l-Hulefâ*, s.128; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7:131.

Aleyhisselâm: Allah'ın selamı onun üzerine olsun
kerâmetkârâne: kerâmetli bir şekilde
minber: hutbe okunan yer

nazar: görüş
nazar-ı velâyet: velîlik bakışı, velâyet gözü
Sâriye: Sâriye bin Züneym (r.a.), Hz. Ömer'in (r.a.) halifeliği sırasında

İran tarafına sefere çıkan İslâm ordusunun komutanı
sevkülceyş: ordunun sevk ve idaresi

verdiği cevapla cevap veririz.^{HAŞİYE} Yani, Hazret-i Yâkuptan sorulmuş ki, “Niçin Mısır’-dan gelen gömleğinin kokusunu işittin de, yakınında bulunan Kenan Kuyusundaki Yusuf’u görmedin?” Cevaben demiş ki:

“Bizim halimiz şimşekler gibidir; bazan görünür, bazan saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevkide oturup her tarafı görürüz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz.”

Elhasıl, insan her ne kadar fâil-i muhtar ise de, fakat ¹ وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

^{HAŞİYE} چَرَا دَرِ چَاهِ کُنْعَانَش نَدِيدِی زِ مِصْرَش بُوِ پَرَاهَنِ شَنِیدِی

بَغُفْتُ: اَحْوَالِ مَا بَرَقَ جِهَانِ اسْتُ دَمِی پِنْدَاؤِ دِیْگَرْدَمِ نِهَا نَسْتُ

گهی بَر طَارُم اَعْلٰی نَشِیْنَم گهی بَر پُشْتِ پَایِ خُودِ نَشِیْنَم

[Sâdi-i Şirâzî'nin *Gülîstan*'ından alınmış bir şiiirdir. Mânâsı HAŞİYE'den sonra verilmiştir.]

¹ “Allah dilemedikçe siz hiçbir şeyi dileyemezsiniz.” İnsan Sûresi, 76:30.

elhasıl: özetle, sonu-
nuç olarak

fâil-i muhtar: kendi istek ve iradesi ile iş gören

haşiye: dipnot

Kenan Kuyusu: Hz. Yakup'un evine 3 fersah uzaklıkta olduğu söylenen ve Mısır ile Med-

yen arasında, Beytül-Makdis (Kudüs) bölgesinde olan Hz. Yusuf'un içine atıldığı kuyu

meşiet-i İlâhiye asıldır, kader hâkimdir. Meşiet-i İlâhiye, meşiet-i insaniyeyi geri verir, ¹ إِذَا جَاءَ الْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ¹ hükmünü icra eder. Kader söylese, iktidar-ı beşer konuşmaz, ihtiyar-ı cüz'î susar.

¹ “Kader gelince göz kör olur.” Beyhakî, *Şuabü'l-Îman*, 1:233; Ayrıca bk. *Müsned*, 5:234; el-Heysemî, *Mecmu'z-Zevâid*, 10:146; İbni Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, 3:234; el-Hâkim, *Müstedrek*, 2:405, 406.

hâkim: hükmeden
icra: yerine getirme
ihtiyar-ı cüz'î: cüz'î irade, insana ait sınırlı seçme ve dileme özgürlüğü
iktidar-ı beşer: in-

sanın güç ve kudreti
kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması

meşiet-i İlâhiye: Allah'ın dilemesi, iradesi
meşiet-i insaniye: insanın dilemesi, iradesi

(Mektubat, On Üçüncü Mektup'tan)

İKİNCİ SUALİNİZ: Neden vesika almak için müracaat etmiyorsun?

Elcevap: Şu meselede ben kaderin mahkûmuyum, ehl-i dünyanın mahkûmu değilim. Kadere müracaat ediyorum. Ne vakit izin verirse, rızkımı buradan ne vakit keserse, o vakit giderim. Şu mânânın hakikati şudur ki:

Başa gelen her işte iki sebep var: biri zâhirî, diğeri hakikî. Ehl-i dünya zâhirî bir sebep oldu, beni buraya getirdi. Kader-i İlâhî ise, sebep-i hakikîdir; beni bu inzivâya mah-

ehl-i dünya: dünyaya dalıp, âhireti düşünmeyenler
hakikat: asıl, esas, gerçek mahiyet
hakikî: asıl, gerçek
inzivâ: yalnız başına bir yere çekilip dünya işleriyle uğraşmama
kader: Allah'ın mey-

dana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması
kader-i İlâhî: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması
mahkûm: hükümlü, hüküm giymiş

müracaat: başvurma
rızık: yenip içilen şeyler
sebeb-i hakikî: asıl, gerçek sebep
vesika: hükümet tarafından verilen belge
zahirî: dış görünüşe ait

kûm etti. Sebeb-i zâhîrî zulmetti, sebeb-i hakikî ise adalet etti. Zâhirîsi şöyle düşündü: “Şu adam ziyadesiyle ilme ve dine hizmet eder; belki dünyamıza karışır” ihtimaliyle beni nefyedip üç cihetle katmerli bir zulüm etti. Kader-i İlâhî ise, benim için gördü ki, hakkıyla ve ihlâsla ilme ve dine hizmet edemiyorum; beni bu nefye mahkûm etti. Onların bu katmerli zulmünü muzaaf bir rahmete çevirdi.

Mademki nefyimde kader hâkimdir ve o kader âdildir; ona müracaat ederim. Zâhîrî sebep ise, zaten bahane nev’inden birşeyleri var. Demek onlara müracaat mânâsızdır. Eğer onların elinde bir hak veya kuv-

âdil: adaletli, herşeye hakkını veren

cihet: yön, şekil

hak: doğru, gerçek

ihlâs: samimiyet; ibadet ve davranışlarda sadece Allah rızasını gözetme

kader: Allah’ın meydana gelecek hadiseleri olmadan

önce takdir etmesi, plânlaması

kader-i İlâhî: Allah’ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması

katmerli: kat kat

mahkûm: hüküm giymiş

muzaaf: kat kat

müracaat: başvuru

ma

nefy: sürgün

nev’: çeşit, tür

rahmet: şefkat, merhamet

sebeb-i hakikî: asıl, gerçek sebep

sebeb-i zâhîrî: görünürdeki sebep

zahirî: dış görünüşe ait

ziyade: fazla

vetli bir esbab bulunsaydı, o vakit onlara karşı da müracaat olunurdu.

İndeksler

Konu İndeksi

- acz, 59, 69, 70
açlık, 289
 açlıktan ölüm, 255, 289
adalet, 13–14, 119, 197,
 211, 279
adem, 45–47, 67
ağaç, 225, 226
âhir, 120–22
akıl, 161
âlem
 âlem-i ervah, 191
 âlem-i gayb, 139, 141,
 142, 145, 154, 188,
 190, 191, 192
 âlem-i mânâ, 186
 âlem-i şehadet, 139,
 142, 145, 188, 191,
 192
amel, 131
 sahife-i amel, 195
arı, 86, 87
Arş, 105
aşk, 69
atâ, 243
atâlet, 47
ayna, 104–7, 185, 188,
 271, 278
azamet, 184, 244
 azamet mikyası, 106–7
azap, 89
bahar, 181, 189
bâtın, 121, 225, 242
Berahime, 267
berzah, 74–78
Cebriye, 25, 276, 288
Cehennem, 31, 157, 158,
 197, 281
celâl, 196–98
cemâl, 279
Cennet, 31, 88, 197
Cevşenü'l-Kebîr, 252
cihad, 165
cüz'î irade, 79
çekirdek, 33, 35, 36, 140,
 181, 250
çirkinlik, 91, 220, 279–85
dalâlet, 247
devekuşu, 247

devir ve teselsül, 93

dimağ, 113

dua, 30, 31, 230

cevap, 282–84

duygular, 172, 186

dünya hayatı, 85–86

ecel, 163, 227, 229

gizliliği, 128

ehadiyet, 183

Ehl-i Sünnet, 25

elvâh-ı kaderiye, 190

emanet-i kübrâ, 41

emir

emr-i itibarî, 94–95, 94–95

emr-i tekvinî, 141, 189, 277

emr-i itibarî, 14, 15

emr-i nisbî, 26, 28

enaniyet, 171

enâniyet, 84

esbab, 170, 187, 234

sebeup ve müsebbep, 24–25

zahirî ve hakikî sebeb, 294–95

zevâl, 57–58

eserden müessire, 58

esmâ-i lâhiye, 16, 47, 48,

49, 52, 71, 175, 243,

271, 284

hakikat-i eşya, 52

Eş'arî, 26, 98

evvel, 118, 120, 121

ezeliyet, 22–24

fakr, 59, 60, 69, 70

farz, 60

felsefe, 136–37, 143

fen, 187

ferdiyet, 183, 184

fiil

ihitiyârî fiiller, 24–25, 157, 165

îlâhî fiiller, 58, 266–67

fırak, 236

gayba ittıla, 290–92

gurbet, 180

Güneş Sisteminin yaratılışı, 238

hafıza, 37, 196

hakaik-i mevcudat, 52

hâkimiyet, 222

hallâkiyet, 266

hamd, 230

hasenat, 11, 30, 250

hâsıl-ı bilmasdar, 28, 29, 91–99, 115

hastalık, 279

hayat, 55, 150, 168, 169, 230, 254, 255

hayır, 124

hayır ve şerrin hilkatî, 157–60, 219–22, 279–81

hayır-ı küllî, 279–81

hayvanat, 181, 227

heves, 161

hıfz, 180–82, 195, 197

hırs, 151, 152

hikmet, 119, 126–32, 174, 175, 195, 197, 200, 209, 227, 229, 234, 248, 268

hilâfet-i kübrâ, 42

himmət ve kıymet, 103–4

hissiyat, 160, 222

298 ■ Kader Risalesi

huzur, 125

huzur-u daimî, 70, 71

hüsün ve kubh, 279–85

ibdâ, 130, 183

icad, 14, 130, 174, 178,

183, 184, 187, 280

ifrat, 90

ihsan

hususî ihsanat, 282

ihtirâ, 183

ihtiyarî fiiller, 91–95

iktisat, 152

ilim

cüz'iyata ittıla, 105–6

ihtiyara taallûk, 21

ilim ve malûm, 21–22, 93

ilim, sıfat-ı, 21–24, 35,

40, 98–100, 132,

134, 146, 175, 211,

246, 277

sebepler ve müsebbebe

taallûk, 24–25, 99–

101

illet-i tâmmе, 26, 27, 98

iltifat, 110–11

İmam-ı Mübîn, 35, 37, 39,

146

iman, 160–61, 236, 237

büyük günahlar ve iman,

160–61

erkân-ı imaniye, 198

iman hakikatleri, 160

kadere iman, 198

iman ve dalâlet

lezzet ve elem, 80, 85–

87, 222–24

imkân, 132, 133, 149–51,

169

imtihan, 164

in'âm, 243, 245

inâyet, 126, 129, 254

inek, 242

insan, 41, 42

âlem-i asgar, 223

bedeni, 224

beka arzusu, 81

camiiyeti, 74–82

esmâ ve sıfâta aynadar-

lığı, 52, 66–68

inşa, 178, 183

intisap, 180, 181, 182

intizam, 118, 126, 133,

142, 188, 191, 192

irade, 28, 29, 30, 121,

141–44, 175, 245, 266,

272, 277, 283, 284,

292

cüz'iyata taallûk, 105–6

ihtiyara taallûk, 30, 93

irade-i cüz'iyе, 30–31,

80–85, 93, 95, 165,

243

irade-i külliye, 29, 30, 93,

95, 98, 100–101

irade sıfatı, 105–6

İslâmiyet, 150–51

ispat ve nefiy, 86–87

israf, 152

istidat, 11

istiğase, 283

istiğfar, 31

istihkak, 243

istimdat, 284

itidal-i dem, 204

kabiliyet, 243

kabir, 74, 75, 78

- kâinat
 âlem-i ekber, 223
 iman ve dalâlet gözüyle, 222
 kâinatın ibadeti, 176–77
 kalb, 49, 53, 54, 73, 80, 161, 180, 223
 mühürlenmesi, 109, 111–12
 kanaat, 152
 kanun, 185, 223, 228, 277, 282–84
 şüzuzat, 284
 kanun-u ilmî, 185
 kazâ, 127, 148, 170, 192, 193, 200, 224
 kebâir, 60
 kemâl, 181
 kesb, 79, 93–94, 96, 115, 158, 159
 kesb ve halk, 9–12
 kesret, 234–35
 kibriya, 108
 Kitab-ı Mübîn, 35, 37, 39, 146
 koyun, 242
 kudret, 11, 32, 33, 34, 37, 40, 41, 43, 180–82, 119, 121, 146, 172, 174, 175, 184, 185, 186, 233, 234, 240, 251, 253, 254, 270, 272, 273, 277, 288
 cüz'iyata taallûk, 105–6, 133–34
 kolaylık, 130–31, 178, 180–82
 Kur'ân, 10, 14, 26, 32, 59, 69, 71, 139, 182, 252, 253, 270, 272
 Kur'ân ve tarikat, 58
 kuvve-i vâhime, 104
 küfrân-ı nimet, 151
 küfür
 cinayet ve cezası, 15–17, 280–81
 kün feyekûn, 33
 Lâ meşhude illâ Hû, 71
 Lâ mevcude illâ Hû, 70
 lâtifeler, 172, 186
 lâtife-i Rabbâniye, 113–14, 154
 letâif-i aşere, 60
 Levh-i Mahfuz, 37, 40, 143, 154, 198
 levh-i mahv-isbat, 144–45
 lezzet, 148
 lütuf, 122, 126, 275
 mahbubiyet (mecazi mahbup), 69
 mânâ-yı harfî, 66, 71
 mânâ-yı ismî, 66, 72
 marifetullah, 52
 Mâturidî, 25, 97–99
 mazi ve müstakbel, 52–54, 80, 139–43, 188, 190, 191
 Mecûsî, 102, 108
 medrese-i Yusufiye, 203
 medresetü'z-Zehrâ, 203
 mektubât-ı Samedâniye, 78, 271
 mes'uliyet, 8–12, 17, 19, 29
 mesel, 267

300 ■ Kader Risalesi

meyelân, 25, 26, 92–94,
97–99
miktar, 178, 184, 185, 224,
241
mizan, 118–23
model, 48, 119, 149, 178
Mukaddemât-ı İsnâ Aşer,
287
mukadderat-ı hayatiye,
190
musibet, 205, 207, 211,
212, 238, 279–85
merak ve musibet, 209
rahmet ve adalet, 219–
23
Mutezile, 25, 157, 159,
269, 276, 288
mülk ve melekût, 91, 106
namaz, 60
namaz tesbihatı, 60
nebatat, 181, 224
nefis, 50, 54, 69, 92, 161,
238, 247, 271
nefs-i emmâre, 11, 18,
43, 64, 246, 247
nisyan, 64
nüfus-u seb'a, 60
tezkiye, 62, 63, 64, 65,
67
nimet
küfrân-ı nimet, 151
nimet mertebeleri, 147–
52
nizam, 105–6, 118–23,
189
ölçü, 126–27
ölüm, 128, 279
ömür, 232

Rahmâniyet, 222
rahmet, 11, 12, 84–85,
129–32, 197, 211, 220,
221, 223, 270, 273,
275
fırak, ölüm ve rahmet,
279–85
rıza, 211
rızık, 128, 171, 181, 254
açlıktan ölüm, 255
Risale-i Nur
ihtiyat, 204
şefkat esası, 59
tesanüd, 203, 204
riyâ, 52
röntgen, 125
rububiyet, 164, 222
hususî rububiyet, 283
ruh, 53, 76, 80, 150, 182,
186, 193, 223, 274
sabır, 152, 204
saltanat, 282
san'at, 129–30, 142, 173,
176
sevk-i kudretî, 185
seyyiât, 9, 10, 11, 15, 16,
17, 30, 250
sıfât-ı İlâhiye, 58, 247
hakikat-i eşya, 52–53
sır, 53
Sırat, 197
sırat-ı müstakim, 90
sima, 234–35
sinek, 186, 187
sofestaî, 247
sünnet, 60
süt, 228

şefkat, 58, 59, 60, 69, 228, 275
 şekvâ, 149, 150, 207
 şer, 11–14
 kesb ve halk-ı şer, 11–14, 91, 158–60
 şer-i cüz'î, 221, 280
 şeriat, 60
 şeytan, 163
 yaratılış sebebi, 280–81
 şirk, 246, 247
 şirk-i hafî, 246–47
 şuhud, 125
 şuûnât, 58, 107, 266
 şükür, 152, 208, 230
 şüphe, 246
 tabiat, 143–44, 187, 234
 tâdil-i erkân, 60
 tagayyür, 171
 tahavvül, 171
 tahrip, 15, 30
 tahsis (irade), 132–34
 tanzim, 118–23
 tarikat, 58
 tebeddül, 236
 teceddüd, 171, 236
 tecellî, 247
 tedbir, 251
 tedvir, 251
 tefekkür, 55, 59, 69, 253
 tefrit, 90
 teklif, 8, 10, 18
 tenezzüh, 108, 264
 terbiye, 251
 tercih, 133–34
 tercih bilâ müreccih, 27–28

tereccuh bilâ müreccih, 28, 94–95
 terkip, 177, 183
 tesadüf, 169
 tesbihat, 36
 tesir (kudret), 94–95, 102
 tesir-i hakikî, 90, 108
 teslim, 165, 211
 teşahhusat, 133, 135
 tevbe, 31, 256
 teveddüd, 284
 tevekkül, 31, 84, 238
 tevzin, 118–23
 tezyin, 118–23, 126, 130
 tohum, 33, 120, 181, 196, 251
 ubudiyet, 230
 ucb, 51
 ukde-i hayatiye, 93–94
 üzüm, 51
 vahdâniyet, 50–51, 123, 264–66
 vahdet, 135, 248
 vahdet-i şuhud, 70
 vahdet-i vücud, 70
 vâhidiyet, 122–23
 vehim, 161
 vicdan, 97, 112–14
 vücub-u vücud, 227
 vücut, 86–87
 vücud-u haricî, 185, 186, 190, 191
 vücud-u ilmî, 190, 191
 vücut mertebeleri, 149–51
 vücut ve adem, 86–87, 67–68
 yıldız böceği, 86, 87

yoktan yaratma, 176–77
yumurta, 250
zâhir, 121
zaman, 53, 74, 80, 81,
142–45

zerre, 144, 171, 172, 173,
234, 277
zeval, 38, 236

Esmâ-i İlâhiye İndeksi

Âdil-i Hakîm, 20
Ahkemü'l-Hâkimîn, 30
Alîm, 57, 123, 242, 245,
274
Alîm-i Ezelî, 242
Alîm-i Hafîz, 228
Alîm-i Külli Şey, 120
Alîm-i Mukaddir, 226
Alîm-i Rahîm, 197
Alîm-i Zülcelâl, 125
Allah, 18, 79, 201, 268
Allâmü'l-Guyûb, 251
Bâkî-i Vedûd, 58
Cemîl, 57, 282
Cemîl-i Mutlak, 282
Cenâb-ı Hak, 8, 16, 17, 19,
29, 30, 31, 52, 58, 60,
71, 84, 94, 97, 104,
105, 106, 107, 108,
110, 115, 116, 150,
151, 152, 157, 159,
163, 164, 165, 167,
243, 264, 265, 266,
267
Ehad, 123, 135
Ezel, 170, 172, 174, 175,
176
Fâil-i Muhtar, 121, 135
Fâtır, 149
Fâtır-ı Bîmisal, 49

Fâtır-ı Zülcelâl, 65, 71
Ferd, 184, 185, 186, 187
Ferd-i Vâhid, 184, 185,
186
Feyyâz-ı Mutlak, 243
Hafîz-i Alîm, 38
Hakîm, 57, 59, 90, 123,
170, 274, 275
Hakîm-i Ezelî, 170
Hâkim-i Hakîm, 197
Hakîm-i Mutlak, 29
Hakîm-i Rahîm, 274
Hâlık, 87, 158, 176, 187,
188, 213, 269
Hâlık-ı Âlem, 263
Hâlık-ı Arz ve Semâvât, 14
Hâlık-ı Ferd, 187
Hâlık-ı Kâinat, 176, 188,
258
Hâlık-ı Kerîm, 88
Hâlık-ı Külli Şey, 239
Hâlık-ı Rahîm, 275
Hâlık-ı Semâvât ve Arz, 14
Hâlık-ı Zülcelâl, 269
Hannân-ı Mennân, 122
Kadîr, 57, 122, 123, 172,
176, 178, 242, 273
Kadîr-i Ezelî, 172, 176
Kadîr-i Hakîm, 38
Kadîr-i Külli Şey, 120

Kadîr-i Mutlak, 180, 272
 Kadîr-i Mürîd, 122
 Kadîr-i Rahîm, 270
 Kadîr-i Zülcelâl, 69, 178
 Kâinat Sahibi, 131
 Kerîm, 57
 Mâbud, 62
 Mâbud-u Hakikî, 62
 Mahbub-u Hakikî, 70
 Mâlik, 245, 272
 Mûcid-i Hakikî, 67
 Mûcîb, 245
 Mürîd, 121, 123, 242
 Nakkâş-ı Ezelî, 57
 Rab, 74, 84, 252
 Rabb-i Rahîm, 284
 Rahîm, 57, 59, 275
 Rahîm-i Hakîm, 275
 Rahîm-i Mutlak, 282
 Rahîm-i Zât-ı Zülcelâl, 273
 Rahmân, 54, 59, 75, 271
 Rahmân-ı Rahîm, 122
 Rakîb, 246
 Rezzâk-ı Alîm-i Rahîm,
 228

Rezzâk-ı Hakikî, 208
 Rezzâk-ı Kerîm, 230
 Sabûr, 152
 Sâniî, 112, 121, 124, 134,
 135, 242, 244, 248
 Sâni-i Alîm, 225
 Sâni-i Musavvir, 226
 Sâni-i Vâhid, 135
 Sâni-i Zülcelâl, 49, 66,
 122, 148
 Semî, 245
 Şems-i Ezelî, 116, 174, 175
 Şems-i Sermed, 54
 Vâcibü'l-Vücut, 58, 149,
 248
 Vâhib-i Hayat, 47
 Vâhid, 123, 135, 184, 185,
 186
 Zât-ı Ferd-i Zülcelâl, 184
 Zât-ı Ganiyy-i âle'l-ıtlak,
 282
 Zât-ı Vâcibü'l-Vücut, 68
 Zât-ı Zülcelâl, 262
 Zülcelâl, 178, 184

Şahıs İndeksi

Âdem (a.s.), 260
 Âsiye Hanım, 217
 Bediüzzaman Said Nursî
Eski Said, 50
 Celâleddin-i Harzemşah,
 165
 Cengiz, 164
 Eflâtun, 173
 Emin, 218
 Eş'arî, 26

Feyzi (Mehmed, Pamuk-
 çu), 214
 Firavun, 261
 İbni Sina, 286
 İmam-ı Şâfiî, 207
 İsâ (a.s.), 163, 264
 Mâtüridî, 25
 Muhammed (a.s.m.), 58
 Ömer (r.a.), 290
 Sa'd-ı Taftazanî, 116, 287

Sâriye, 290

Yâkup (a.s.), 290, 291

Yusuf (a.s.), 291

Mekân İndeksi

Eskişehir, 204

Isparta, 214

Kenan Kuyusu, 291

Mısır, 291